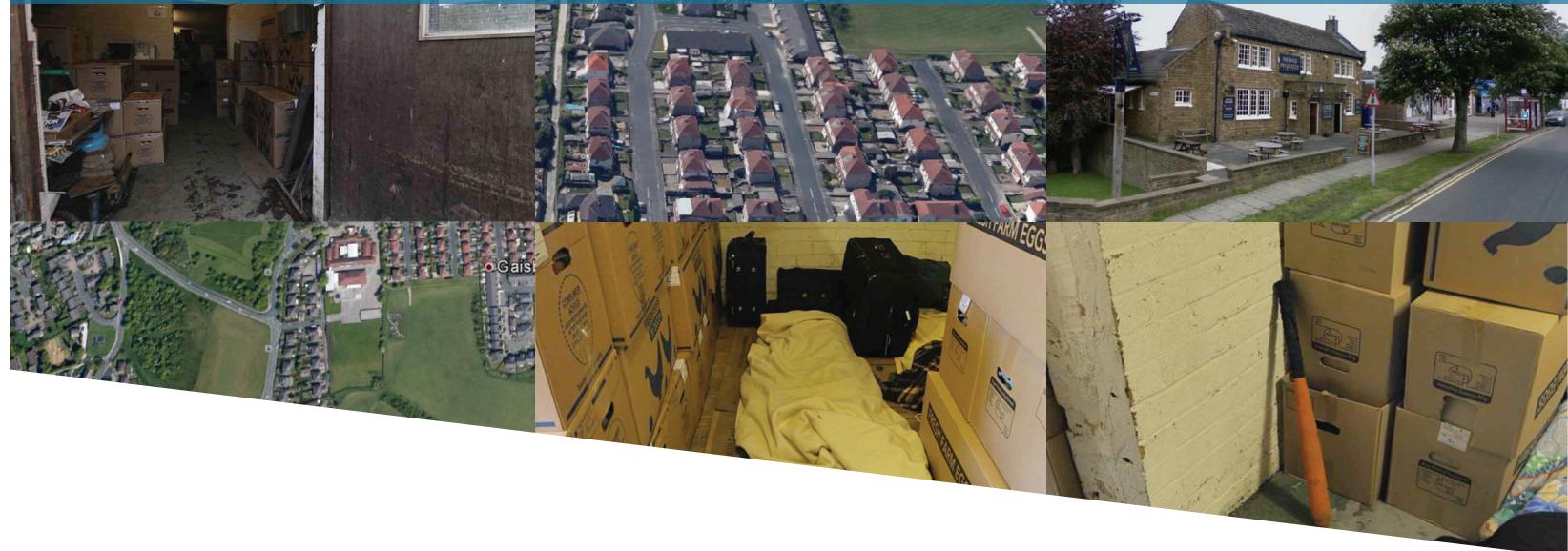

Trgovina ljudima - Kako voditi istragu

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

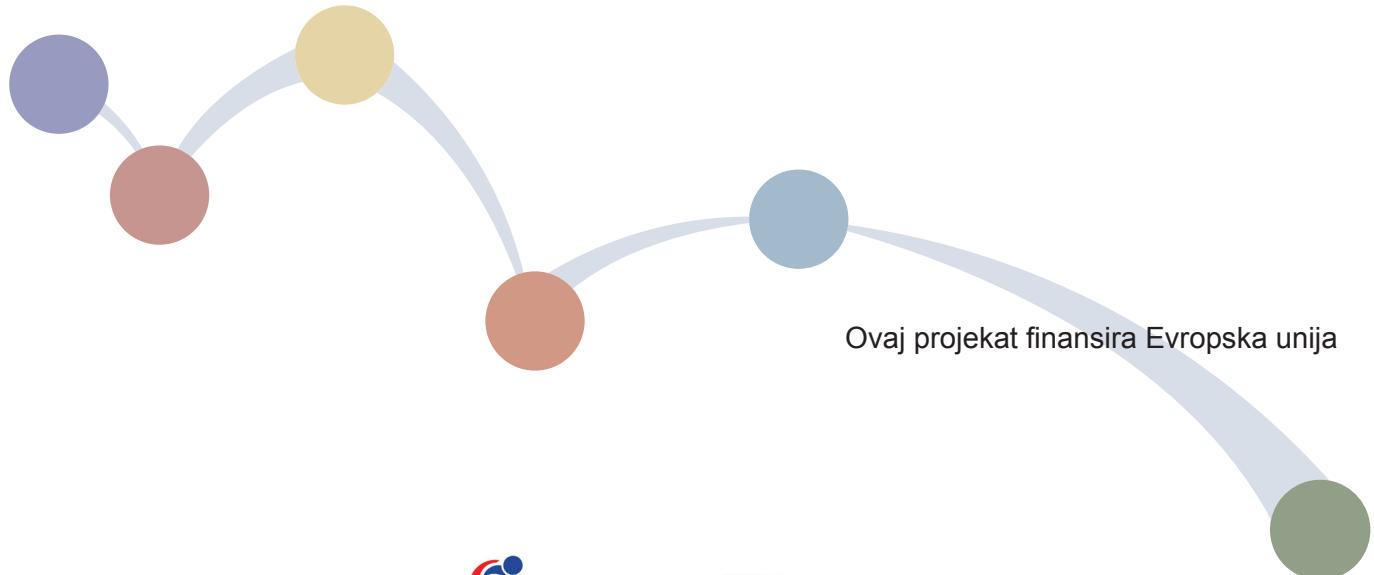

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Ova publikacija je izradena u okviru projekta „Borba protiv trgovine ljudima i organizovanog kriminala“, koji finansira Evropska komisija, a provodi ICMPD u saradnji sa EF i FIIAPP. Publikacija je uradena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autora Eldana Mujanovića i Elmedina Muratbegovića i ni na koji način se ne može smatrati da odražava stajališta Evropske unije, kao ni stajališta ICMPD-a.

This manual has been elaborated in the framework of the project “Fight against Trafficking in Human Beings and Organised Crime” funded by the European Union and implemented by ICMPD in cooperation with Expertise France and FIIAPP. This manual has been produced with the assistance of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of the authors and can in no way be taken to reflect the views of the European Union or ICMPD.

Autor:

Paul David Newton

ICMPD projektni tim:

Ivanka Georgieva, Steve Harvey, Martijn Pluim, Enrico Ragaglia, Brigitte Stevkovski and Elisa Trossero

International Centre for Migration Policy Development (ICMPD)
Gonzagagasse 1
A-1010 Vienna
Austria
www.icmpd.org

Copyright:

International Centre for Migration Policy Development
Austria, 2015

Sva prava pridržana. Zabranjeno je umnožavanje, kopiranje ili prijenos u bilo kojem obliku ili sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili pohranu dijela ili cijele publikacije bez prethodne saglasnosti nosioca autorskih prava.

Prelom: Poeta Pista d.o.o.

Štampa: TopDog d.o.o.

ISBN: 978-3-902880-33-8

ISBN: 978-3-902880-34-5

Sadržaj

---

1. Uvod	5
2. Rječnik	7
3. Sadržaj materijala	9
4. Opis sadržaja materijala.....	11
4.1. Plan nastavnog sata.....	11
4.2. Hipotetički slučajevi.....	11
4.3. Praktične vježbe na konkretnom primjeru	11
4.4. Simulacijske vježbe.....	11
4.5. Medijski resursi	11
4.6. PowerPoint prezentacije	11
5. Indeks sadržaja	13
5.1. Plan nastavnog sata.....	13
5.2. Hipotetički slučajevi.....	13
5.3. Praktične vježbe na konkretnim primjerima	13
5.4. Simulacijske vježbe.....	13
5.5. Medijski resursi	14
5.6. Prezentacije u PowerPointu	14
6. Bibliografija	15

1. Uvod

Materijal za obuku urađen je u okviru projekta *Borba protiv trgovine ljudima – faza I* (THB/IFS/1), koji je finansirala Evropska unija iz sredstava Instrumenta za stabilnost¹ u cilju borbe protiv organiziranog kriminaliteta i trgovine ljudima u Azerbejdžanu, Bosni i Hercegovini, Moldaviji i Turskoj. Projekat je proveo ICMPD (Međunarodni centar za razvoj migracione politike) u partnerstvu sa FIIAPP (Fundación Internacional y para Iberoamérica de Administración y Políticas Públicas) i FEI (France Expertise Internationale), s fokusom na jačanje nacionalne, regionalne i transnacionalne saradnje među organima za provođenje zakona. Projekat je trajao od januara 2013. do septembra 2014. godine.

U okviru Projekta unaprijeđen je kapacitet zemalja za prikupljanje i analitičku obradu podataka vezanih za trgovinu ljudima; promovirana je razmjena informacija i veća koordinacija u borbi protiv trgovine ljudima; i povećan je kapacitet široke lepeze aktera potreban, za efikasnije rasvjetljavanje i borbu protiv trgovine ljudima. Projekat se sastojao iz tri komponente. Komponenta 1 je bila fokusirana na prikupljanje podataka/kriminalističko-obaveštajnih saznanja i analitiku u cilju unapređenja ukupne baze znanja o trgovini ljudima u svim zemljama koje su bile uključene u Projekat. Komponenta 2 je pružila platformu za sistematsku razmjenu informacija unutar i među sve četiri zemlje. Cilj Komponente 3 bio je jačati kapacitete relevantnih aktera, uključujući i agencije koje se nalaze na prvoj liniji borbe protiv trgovine ljudima, policijske službenike, tužitelje i druge, u cilju razotkrivanja situacija i počinitelja krivičnih djela koja se odnose na trgovinu ljudima.

Materijal za obuku je pripremljen u okviru Komponente 3 Projekta, u cilju jačanja kapaciteta relevantnih aktera potrebnih za djelotvornije postupanje u otkrivenim slučajevima trgovine ljudima. Materijal je izradio samostalni policijski ekspert. Sadržaj materijala se nadograđuje na sve ono što je obrađeno u okviru komponenti 1 i 2 Projekta. Materijal za obuku je testiran i dalje prilagođen kroz seriju obuka održanih u Azerbejdžanu, Bosni i Hercegovini, Moldaviji i Turskoj u julu i augustu 2014. godine.

Materijal je koncipiran na način koji će omogućiti njegovu fleksibilnu primjenu. Smjernice i prateći materijal su u znatnoj količini pripremljeni za edukatore koji će voditi obuku, s tim da se edukatori potiču da ovaj materijal koriste kao temelj na osnovu kojeg mogu sadržaj i metode izvođenja nastave prilagoditi sredini i stručnom profilu polaznika.

---

¹ Cilj Instrumenta Evropske unije za stabilnost je povezivanje sigurnosti i razvoja. Glavni cilj je bio podržati mjere očuvanja ili ponovne uspostave uvjeta pod kojima zemlje partneri EU mogu raditi na ostvarivanju svojih dugoročnih ciljeva razvoja. U martu 2014. godine je uspostavljen Instrument koji doprinosi stabilnosti i miru, a koji je zamijenio Instrument za stabilnost. Za više informacija o Instrumentu koji doprinosi stabilnosti i miru vidi http://ec.europa.eu/dgs/fpi/what-we-do/instrument_contributing_to_stability_and_peace_en.htm (06/08/2014)

2. Rječnik

Rječnik pojmoveva, skraćenica i akronima korištenih u ovom materijalu (u verziji na engleskom):

AHT	Anti Human Trafficking (borba protiv trgovine ljudima)
CE	Case Exercise (praktična vježba na konkretnom primjeru)
CS	Case Study (hipotetički slučaj)
CSE	Crime Scene Examination (uviđaj na mjestu događaja)
Službena zabilješka	Obrazac za evidentiranje odluka i razloga za njihovo donošenje u toku policijske istrage
EU	Evropska unija
Zelena zemlja	Fiktivna zemlja koja se spominje u ovom materijalu
ICMPD	International Centre for Migration Policy Development (Međunarodni centar za razvoj migracione politike)
ID	Identitet
IFS	Instrument za stabilnost
ILO	International Labour Organisation (Međunarodna organizacija rada)
LP	Plan nastavnog sata
MR	Medijski resurs
NGO	Nevladina organizacija
OSCE	Organisation for Security and Co-operation in Europe (Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi)
PEACE	Akronim za model strukture razgovora – (P) planiranje i priprema, (E) angažiranje i objašnavanje, (A) opis, (C) zatvaranje i (E) evaluacija
PP	PowerPoint
PTSD	Post-traumatski stresni poremećaj
RP	Simulacijska vježba
Crvena zemlja	Fiktivna zemlja koja se spominje u materijalu
Matrica procjene rizika	Vizualni instrument koji pomaže u procjeni potencijalne vjerovatnoće i ozbiljnosti rizika
SIT	Specialist Investigative Techniques (posebne istražne radnje)
THB	Trafficking in Human Beings (trgovina ljudima)
TIP	Trafficking in Persons (trgovina osobama) ²
UC	Under Cover (prikriveni)
UN	United Nations (Ujedinjene nacije)
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime (Ured Ujedinjenih nacija za droge i kriminal)

² Napomena: THB i TIP se odnose na isti fenomen – trgovinu ljudima. Radi se samo o stilskom odabiru raznih organizacija. Ne postoji pravna niti bilo koja druga razlika između onoga na što se ova dva akronima odnose.

3. Sadržaj materijala

Materijal je raznovrsnog sadržaja i sastoji se iz više dijelova.

To su:

- Plan nastavnog sata;
- Hipotetički slučajevi;
- Praktične vježbe na konkretnim primjerima;
- Simulacijske vježbe;
- Medijski resursi;
- PowerPoint prezentacije.

Osnovni koncept je da svi dijelovi materijala budu međusobno povezani kroz planove nastavnih sati. Tako naprimjer, u jednom planu nastavnog sata opisan je sadržaj koji se treba predstaviti didaktički (to jeste, kroz prezentaciju u vidu frontalne nastave). U mnogim slučajevima, u planovima nastavnih sati su u kraćim crtama opisane vježbe koje se rade plenarno (svi polaznici u jednoj velikoj grupi), kao i vježbe koje se rade u manjim grupama. U većini planova nastavnih sati je identificirana jedna ili druga vrsta sadržaja, koji možete koristiti uz prezentacije i vježbe ili u svrhu nadogradnje znanja.

Razlog za takvu metodologiju je da se omogući vraćanje na razne kontekste i da se spriječi duplicitiranje sadržaja materijala.

Preporučuje se da pogledate jedan ili više planova nastavnih sati da biste vidjeli kako ova struktura izgleda u praksi.

4. Opis sadržaja materijala

4.1. Plan nastavnog sata

Svi planovi nastavnih sati prate istu osnovnu strukturu. To je:

- Uvod, koji sadrži:
  - Ciljeve – opće ciljeve učenja u toku časa;
  - Ciljnu grupu polaznika – s detaljima grupa kojima je materijal namijenjen;
  - Prethodno znanje – prethodno znanje koje polaznici trebaju imati o određenoj nastavnoj tematiki.
- Tematske oblasti, od kojih je svaka podijeljena u:
  - Vrijeme – procjena vremena potrebnog za obradu zadane teme;
  - Izvođenje – predložene metode podučavanja;
  - Informacije za edukatora – razne vrste smjernica za izvođenje nastavne teme.

4.2. Hipotetički slučajevi

Hipotetički slučaj daje detaljan opis slučaja trgovine ljudima od početka do kraja. On obuhvata nekoliko kompleksnih dilema. Hipotetički slučajevi u ovom materijalu odražavaju stvarne predmete iz prakse u zemljama korisnicama Projekta.

4.3. Praktične vježbe na konkretnom primjeru

Praktične vježbe na konkretnim primjerima pružaju jednostavan i kratak opis jednog aspekta slučaja trgovine ljudima, naprimjer, zaustavljanje vozila tokom rutinske patrole.

4.4. Simulacijske vježbe

Simulacijska vježba podrazumijeva niz instrukcija, koje tipično opisuju način na koji se uspostavlja interakcija među polaznicima, nakon što su preuzeli određene uloge iz vježbe. Uloge mogu biti direktno povezane s njihovim radnim dužnostima i zadacima, radnim dužnostima i zadacima drugih službenika koji rade na borbi protiv trgovine ljudima ili s iskustvom žrtava, osumnjičenih ili svjedoka.

4.5. Medijski resursi

Medijski resursi podrazumijevaju bilo koju sliku, video, tonsku ili grafičku prezentaciju.

4.6. PowerPoint prezentacije

PowerPoint prezentacija je sadržaj didaktičke prezentacije u PowerPointu. Najčešće se koristi za razvoj konkretnih segmenata stručnog znanja. To je generalno jednostavan tekst, s tim da postoje i slike i poveznice s drugim medijskim resursima.

5. Indeks sadržaja

5.1. Plan nastavnog sata

Plan nastavnog sata 1	Nelegalna migracija ili trgovina ljudima?
Plan nastavnog sata 2	Pokazatelji
Plan nastavnog sata 3	Razgovor/ispitivanje radi utvrđivanja statusa žrtve
Plan nastavnog sata 4	Procjena rizika
Plan nastavnog sata 5	Potrebe žrtava
Plan nastavnog sata 6	Razgovor/ispitivanje radi prikupljanja dokaza
Plan nastavnog sata 7	Posebne istražne radnje
Plan nastavnog sata 8	Službene zabilješke
Plan nastavnog sata 9	Uviđaj na mjestu događaja

5.2. Hipotetički slučajevi

Hipotetički slučaj 1	Radna eksploracija
Hipotetički slučaj 2	Seksualna eksploracija
Hipotetički slučaj 3	Eksploracija u vidu prisilnog služenja u domaćinstvu
Hipotetički slučaj 4	Eksploracija u vidu bavljenja nezakonitim aktivnostima

5.3. Praktične vježbe na konkretnim primjerima

Sve praktične vježbe su zasebna cjelina pod nazovom „Praktične vježbe na konkretnim primjerima.
To su:

Praktična vježba 1	Nestale osobe
Praktična vježba 2	Na cesti
Praktična vježba 3	Služenje u domaćinstvu
Praktična vježba 4	Javna kuća
Praktična vježba 5	Farma
Praktična vježba 6	Nezakonita radnja – prosjačenje

5.4. Simulacijske vježbe

Simulacijska vježba 1	Na cesti
Simulacijska vježba 2	Služenje u domaćinstvu
Simulacijska vježba 3	Radna eksploracija

5.5. Medijski resursi

Medijski resurs 1.....	Scenarij „Farma pilića“
Medijski resurs 2.....	Nadzor i tajno praćenje
Medijski resurs 3.....	Mjesto događaja

5.6. Prezentacije u PowerPointu

PowerPoint 1	Definicije trgovine ljudima i nelegalnih migracija
PowerPoint 2	Identifikacija trgovine ljudima
PowerPoint 3	Razgovori/ispitivanja
PowerPoint 4	Procjena rizika
PowerPoint 5	Potrebe žrtava
PowerPoint 6	Uviđaj na mjestu događaja

6. Bibliografija

CARIM EAST – Consortium for Applied Research on International Migration, Legal Aspects of Struggle against Human Trafficking in Azerbaijan, Alovsev Aliyev, June 2013

ICMPD Training Needs Analysis - Fight against Trafficking in Human Beings – Phase 1 (THB/IFS/1) – For beneficiary countries of Azerbaijan, Bosnia and Herzegovina, Moldova, and Turkey, May 2014 (unpublished)

ILO Combating forced labour: a handbook for employers and business. International Labour Office. Geneva, 2008

ILO Operational indicators of trafficking in human beings. International Labour Office. Geneva, 2009

OSCE Needs Assessment Report, Anti-trafficking response in Republic of Azerbaijan: Assistance and services available to victims of trafficking and forced labour. Baku 2012

OSCE Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings, Trafficking in Human Beings for the Purpose of Organ Removal in the OSCE Region: Analysis and Findings, Occasional Paper Series no. 6 July 2013 <http://www.osce.org/cthb/103393>

OSCE Report of the Tenth Alliance against Trafficking in Persons Conference - “Unprotected Work, Invisible Exploitation: Trafficking for the Purpose of Domestic Servitude”, Vienna, 17-18 June 2010 <http://www.osce.org/secretariat/75804>

OSCE Trafficking in human beings for the purpose of labour exploitation - A reference paper for Bosnia and Herzegovina 2011 (Trgovina ljudima u svrhu radne eksploracije – Referentni materijal s osvrtom na Bosnu i Hercegovinu, 2011.)

Reigeluth, C.M. et al Instructional-Design Theories and Models – A New Paradigm of Instructional Theory Volume II, Lawrence Erlbaum Associates, 1999

Scott,S, G.Craig, A.Geddes Experiences of Forced Labour in the UK Food Industry, Bristol University, 2012

Shepherd, E. Investigative Interviewing: The Conversation Management Approach. Oxford University Press, 2010

UN Protocol against the smuggling of migrants by land, sea and air, supplementing the United Nations convention against transnational organized crime General Assembly resolution 55/25. New York, NY, United Nations General Assembly, 2000. (Protokol UN-a protiv krijumčarenja

migranata kopnom, morem i vazduhom, uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala; Rezolucija Generalne skupštine 55/25. New York, NY, Generalna skupština Ujedinjenih nacija, 2000.)

UN Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, supplementing the United Nations convention against transnational organized crime. General Assembly resolution 55/25. New York, NY, United Nations General Assembly, 2000. (Protokol UN-a za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i decom, uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala. Rezolucija Generalne skupštine 55/25. New York, NY, Generalna skupština Ujedinjenih nacija, 2000.)

UNODC Anti-Human Trafficking Manual for Criminal Justice Practitioners, 2009, New York

UNODC Case law database <http://www.unodc.org/cld/index.jspx>

UNODC First Aid Kit for Use by Law Enforcement Responders in Addressing Human Trafficking, 2010, Vienna

UNODC Global Report on Trafficking in Persons, 2012, Vienna <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/global-report-on-trafficking-in-persons.html>

USDOS. Trafficking in Persons Report 2013. Washington, DC, United States of America Department of State, 2013 and 2014 <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/>

Zimmerman, C, M. Hossain, K. Yun, B. Roche, L. Morrison, and C. Watts, 2006, Stolen Smiles. The physical and psychological health consequences of trafficking in women, London School of Hygiene and Tropical Medicine: London

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Planovi nastavnih sati

Plan nastavnog sata 1: Nelegalna migracija ili trgovina ljudima?

Plan nastavnog sata 2: Pokazatelji trgovine ljudima

Plan nastavnog sata 3 : Razgovor/ispitivanje radi utvrđivanja statusa žrtve u predmetima trgovine ljudima

Plan nastavnog sata 4: Procjena rizika u predmetima trgovine ljudima

Plan nastavnog sata 5: Potrebe žrtava u predmetima trgovine ljudima

Plan nastavnog sata 6: Razgovor/ispitivanje radi prikupljanja dokaza – vođenje razgovora i PEACE ispitivanje u istragama trgovine ljudima

Plan nastavnog sata 7: Posebne istražne radnje u istragama trgovine ljudima

Plan nastavnog sata 8: Službene zabilješke u predmetima trgovine ljudima

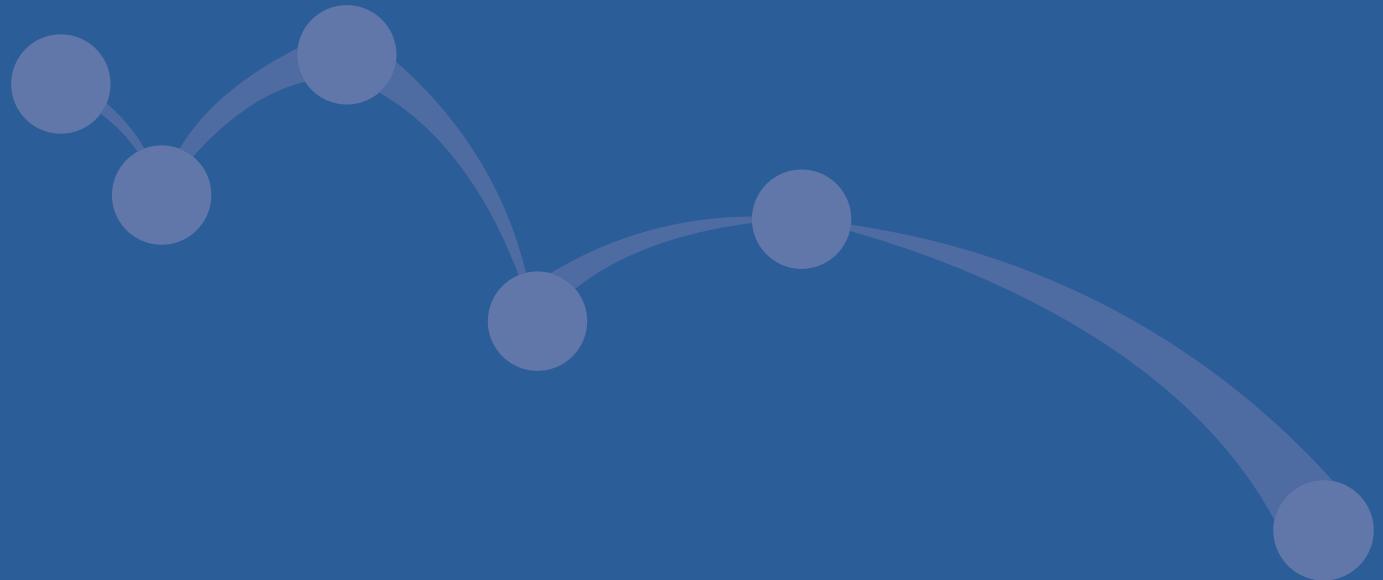
Plan nastavnog sata 9: Uviđaj na mjestu događaja u predmetima trgovine ljudima

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Planovi nastavnog sata 1 Nelegalna migracija ili trgovina ljudima?

Sadržaj

---

1. Uvod	.5
1.1 Ciljevi.....	5
1.2 Ciljna grupa polaznika	6
1.3 Prethodno znanje	6
2. Međunarodne definicije.....	.7
2.1 Trajanje.....	.7
2.2 Izvođenje	7
2.3 Informacije za edukatora	7
3. Domaće zakonodavstvo	.9
3.1 Trajanje.....	9
3.2 Izvođenje	9
3.3 Informacije za edukatora	9
4. Vježba „tri zemlje“	.10
4.1 Trajanje.....	10
4.2 Izvođenje	10
4.3 Informacije za edukatora	10
4.4 Narativ – dio 1.....	11
4.5 Narativ – dio 2	12
4.6 Narativ – dio 3	13

1. Uvod

Ovaj plan nastavnog sata obuhvata međunarodne definicije trgovine ljudima i krijumčarenja migranata.

U vrlo malom broju zemalja domaće zakonodavstvo sadrži međunarodne definicije u neizmijenjenom obliku; u većini zemalja, međutim, međunarodne definicije su u određenoj mjeri izmijenjene.

Međunarodne definicije se već nekoliko godina sve više usvajaju kao osnove definicija u domaćem zakonodavstvu; većina zakona, ali ipak ne svi zakoni, o borbi protiv trgovine ljudima i krijumčarenja migranata širom svijeta su usklađeni s međunarodnim standardima.

Prednosti učenja međunarodnih definicija su sljedeće:

- Polaznici shvataju principe koji leže u osnovi „njihovog“ zakonodavstva;
- Zbog toga oni bolje razumiju svoje domaće zakonodavstvo;
- Polaznici bolje razumiju zakonodavstvo drugih zemalja;
- A sve to omogućava efikasnu međunarodnu saradnju.

Zakonodavstvo predstavlja osnovnu nastavnu temu, s tim da može biti prilično suhoparno. Osim toga, važno je da praktičari budu ne samo u stanju prisjetiti se zakonskih odredbi, nego i primijeniti ih u praksi.

Zbog toga ovaj čas obuhvata didaktičku prezentaciju, a nakon toga interaktivnu vježbu, kojom će se kod polaznika aktivirati energija i koja će im omogućiti da primijene zakonske odredbe u raznim situacijama.

Snažno se preporučuje predstavljanje međunarodnih definicija, kao i definicija iz relevantnih zakona koji su na snazi u vašoj zemlji.

1.1. Ciljevi

Po završetku ove nastavne teme polaznici će biti u stanju:

- Prisjetiti se elemenata međunarodnih definicija o trgovini ljudima i krijumčarenju osoba;
- Objasniti ključne razlike između trgovine ljudima i krijumčarenja osoba;
- Primijeniti međunarodne definicije na razne kontekste i pojavnne oblike trgovine ljudima.

(Opcionalno)

- Prisjetiti se odredbi relevantnih domaćih zakona;
- Primijeniti domaće zakonodavstvo u raznim kontekstima.

1.2. Ciljna grupa polaznika

Ova nastavna tema je namijenjena svima koji se u svom radu mogu susresti s trgovinom ljudima, kao što su, na primjer:

- Socijalni radnici;
- Zaposleni u nevladinim organizacijama (NVO);
- Policijski službenici;
- Tužitelji;
- Sudije i zaposleni u sudskim organima.

1.3. Prethodno znanje

Nije potrebno prethodno znanje.

2. Međunarodne definicije

2.1. Trajanje

20–25 minuta.

2.2. Izvođenje

Preporučeni metod izvođenja ovog dijela sesije je didaktička prezentacija u PowerPointu na temu „definicija trgovine ljudima i krijumčarenja osoba“.

2.3. Informacije za edukatora

Informacije su iste kao informacije u PowerPoint prezentaciji, s tim da su navedene i u ovom dijelu kako bi vam bile dostupnije.

Trgovina ljudima je definirana kao:

- **Radnja** – šta je urađeno.
- **Sredstva** – kako je urađeno.
- **Svrha** – zašto je urađeno.

„**Radnja**“ podrazumijeva:

- Vrbovanje;
- Prijevoz;
- Premještanje/transfer;
- Pružanje utočišta;
- Prihvatanje osoba.

„**Sredstva**“ podrazumijevaju:

- Prijetnju ili upotrebu sile ili drugih oblika prisile ili otmice;
- Prevaru;
- Obmanu;
- Zloupotrebu moći ili položaja bespomoćnosti;
- Ako pristanak nije iskren, izvršitelj krivičnog djela trgovine ljudima ne može navesti pristanak žrtve u svoju odbranu;
- Da bi osoba imala status žrtve trgovine, ona **ne mora** biti podvrgnuta sili niti prijetnji upotrebe sile.

„**Svrha**“ podrazumijeva:

- Svrhu eksploatacije.

„**Eksplatacija**“ podrazumijeva (minimalno):

- Eksplataciju prostituiranja drugih ili druge oblike seksualne eksplatacije;
- Prisilni rad ili prisilno pružanje usluga;
- Ropstvo ili odnose slične ropstvu;
- Služenje;
- Uzimanje ljudskih organa.

Definicija „**krijumčarenja osoba**“:

„Priskrbljivanje, u svrhu direktnog ili indirektnog stjecanja finansijske ili druge materijalne koristi, od nezakonitog ulaska osobe u državu stranu koje ta osoba nije državljanin ili u njoj nema trajno boraviše.“

Ključne razlike između trgovine ljudima i krijumčarenja osoba su:

Prisila

- Da bi krivično djelo bilo kvalificirano kao trgovina ljudima, potrebna bića tog djela su: vrbovanje uz prijetnju, obmanu, zloupotrebu moći, itd.
- Ista nisu prisutna kod krijumčarenja osoba: krijumčarenje osoba ne podrazumijeva prisilu.

Transnacionalni karakter

- Trgovina ljudima može biti interna, unutar granica jedne države.
- Krijumčarenje osoba obavezno podrazumijeva prelazak međunarodnih granica.

Država nasuprot osoba

- Krijumčarenje migranata je krivično djelo protiv migracionih politika i javnog reda država.
- Trgovina ljudima je krivično djelo protiv fizičkih osoba.

---

3. Domaće zakonodavstvo

3.1. Trajanje

Različito, ovisno o relevantnim zakonskim propisima.

3.2. Izvođenje

Preporučeni metod izvođenja ovog dijela sesije je didaktička prezentacija slična didaktičkoj prezentaciji na temu međunarodnih definicija u gornjem tekstu.

3.3. Informacije za edukatora

Na edukatoru je da odluči kako će najbolje uključiti domaće zakonodavstvo u ovu lekciju.

Opcije su:

- Didaktičko predstavljanje domaćeg zakonodavstva odmah nakon prezentacije na temu međunarodnih propisa;
- Vježba poređenja sličnosti i razlika između domaćih i međunarodnih propisa;
- Rad na vježbi opisanoj niže, po završetku vježbe prezentacija domaćih propisa, nakon čega učesnici trebaju sve to primijeniti na scenarije iz vježbe.

4. Vježba „tri zemlje“

4.1. Trajanje

20–25 minuta.

4.2. Izvođenje

Ovo je energičan i interaktivni metod predstavljanja ključnih zakonskih koncepata trgovine ljudima i krijumčarenja osoba. Korišten je nekoliko puta u raznim situacijama i uvijek je privukao pozitivne reakcije.

U njemu se koriste imaginarnе zemlje koje su polaznicima u učionici predstavljene nizovima stolica u vrlo jednostavnoj simulacijskoj vježbi.

4.3. Informacije za edukatora

Postavite tri niza stolica ispred svih polaznika. S lijeva na desno: u nizu s lijeve strane su tri stolice; u sredini je pet stolica; i tri stolice su s desne strane.

Lijevi niz stolica predstavlja „Zelenu zemlju“; niz stolica u sredini predstavlja „Crvenu zemlju“; stolice s desne strane su „Plava zemlja“.

Ukoliko želite, možete postaviti i određene boje na kosoj tabli uz svaku „zemlju“.

Zamolite da se javi šest dobrovoljaca koji će dobiti svoje uloge, a možete dobiti pozitivniji odgovor ako polaznicima kažete da jedino što se od njih očekuje je da sjede – a ne da govore!

Neka troje sjedne u „Zelenu zemlju“; dvoje u „Crvenu zemlju“; i jedno u „Plavu zemlju“.

U svrhu izvođenja ovog plana nastavnog sata koristite slova, s tim da možete koristiti i stvarna imena dobrovoljaca.

A, B i C su u „Zelenoj zemlji“; D i E su u „Crvenoj zemlji“; F je u „Plavoj zemlji“.

Trebate proći kroz narativni tekst s pauzama, kako biste omogućili ostatku grupe da zaključi koja su djela počinjena. Također su date informacije kako biste sa svakom grupom analizirali vježbu po njenom završetku.

4.4. Narativ – dio 1

Pročitajte sljedeći tekst grupi:

„Zelena zemlja je vrlo siromašna. Većina njenih stanovnika sanja o odlasku u bogatu Plavu zemlju; između Zelene i Plave zemlje je smještena Crvena zemlja, koja je siromašna, ali ipak ne toliko siromašna koliko Zelena zemlja.

A i B su siromašni poljoprivrednici u Zelenoj zemlji; žele otići u Crvenu zemlju. Raspituju se i čuju da bi im C mogao/mogla pomoći da napuste zemlju. Odlaze kod C i on/ona kaže da im može pomoći, ali da će ih to pojedinačno koštati po 5.000 američkih dolara. Prihvate ponudu. Na dogovoren datum C dolazi u automobilu i odvozi A i B na udaljeni dio granice sa Crvenom zemljom. C rukom pokazuje pravac i kaže da će ih neko čekati na drugoj strani granice.“

Zamolite A i B da pređu u prostor Crvene zemlje.

U ovoj fazi, s obzirom na date informacije, čini se da se radi o djelu nelegalne migracije (osoba A i B) i o krijumčarenju osoba (osoba C).

Za sada još uvijek ne znamo namjeru osobe C. Moguće je da uprkos onome što u prvi mah mislimo, C ipak namjerava predati A i B u ruke trgovaca ljudima, u kojem slučaju bi C počinio/počinila djelo trgovine ljudima. To može naglasiti neko od polaznika, u suprotnom, pitajte ostale učesnike koji bi u ovom slučaju bili elementi bića krivičnog djela trgovine ljudima.

Vjerovatno će uslijediti diskusija, jedan ili više polaznika će ukazati na poteškoće u dokazivanju djela trgovine ljudima protiv osobe C. To je istina, ali pitajte polaznike koji bi istražni pristupi pomogli u dokazivanju djela. Među primjerima su posebne istražne radnje, kao što je kriminalističko vještačenje podataka o komunikacijama i sadržaja komunikacija, dalja istraga u cilju otkrivanja čime se osoba C bavila u prošlosti i da li su te radnje u konačnici dovele do trgovine ljudima, te radnje na praćenju daljih aktivnosti osobe C.

4.5. Narativ – dio 2

Pročitajte sljedeći tekst grupi:

„S druge strane granice, u Crvenoj zemlji, D je dočekao A i B. D im saopći da će ih prevesti do Plave zemlje. Putovanje će trajati nekoliko dana. Odvodi ih na jednu udaljenu farmu na kojoj su skriveni skupa s drugim osobama. Nakon dva dana D se pojavljuje. Došao je kamionom tipa kontejner. Oko dvadeset osoba ulazi u kontejner i kamion odlazi. Putovanje je dugo i uvjeti su vrlo loši. Osoba A se razboli. Osoba B i druge osobe počnu vikati i udarati po zidovima kontejnera.

Kamion se zaustavlja i osoba D im prilazi da bi s njima porazgovarala. Kada je čuo/čula da je osoba A bolesna, D joj ponudi da je odveze na farmu svog prijatelja E. Tamo će se A oporaviti i imat će posao sve dok osoba D ne bude opet tim istim putem prolazila. Dani na farmi osobe E su dugi, ali je naknada za rad dobra. Tamo ima hrane i osoba A će spavati u spavaoni s više ležajeva.

Osoba A pristaje i odvozi se na farmu osobe E. Po dolasku na farmu osobe E, osoba A shvati da će spavati na podu ispod neke mašine. Mora raditi 12 sati dnevno; nema naknade za rad. Osoba E kaže osobi A da će raditi u zamjenu za smještaj i hranu. Hrana je loša.

Osoba B nastavlja put sa osobom D. Tri dana kasnije vrata kontejnera se otvaraju. Stigli su u neki grad. Osoba D im kaže da su stigli u glavni grad Plave zemlje i da ih sada ostavlja same.“

Pitajte polaznike koja su, po njihovom mišljenju, krivična djela do tog trenutka počinjena.

U prvi mah se čini da je osoba D trgovala osobom A, odvodeći je na farmu osobe E i time počinila krivično djelo trgovine ljudima. Također se u prvi mah čini da je počinila i krivično djelo krijumčarenja osoba time što je dovela osobe A i B u Crvenu zemlju i osobu B u Plavu zemlju. Opće će dokazivanje djela trgovine ljudima protiv osobe D ovisiti o namjeri osobe D. Moguće je da je osoba D iskreno mislila da će osoba E dobro postupati s osobom A. Međutim, istraga odnosa između osoba D i E može itekako pokazati da je osoba D bila uveliko svjesna onoga što će se dogoditi osobi A.

Jasno je da je osoba E počinila krivično djelo trgovine ljudima.

Osoba B je počinila djelo nelegalne migracije. Potrebno je napomenuti da djelo nelegalne migracije koju je počinila osoba B nije obuhvaćeno međunarodnim protokolima. Jedina djela migracije koja su obuhvaćena međunarodnim protokolima su, u najkraćem, ona djela koja podrazumijevaju priskrbljivanje, kako bi se ostvarila, direktno ili indirektno, finansijska ili druga materijalna korist, od nezakonitog ulaska osobe u zemlju.

4.6. Narativ – dio 3

Pročitajte sljedeći tekst grupi:

„Osoba B luta po glavnom gradu Plave zemlje tri dana. Gotovo umire od gladi. Pokušava na raznim mjestima naći posao. Trećeg dana odlazi u restoran u vlasništvu osobe F i traži posao. F kaže osobi B da zna da je osoba B nelegalni migrant iz Zelene zemlje i da može raditi u restoranu do 16 sati dnevno, ali bez naknade za rad, bez slobodnih dana, spavat će na podu u kuhinji i dobivat će samo ostatke hrane iz restorana. Osoba B prihvata uvjete.

Uprkos svim poteškoćama, osoba A se oporavila u Plavoj zemlji i, prema tvrdnjama vlasnika farme E, sada stvara probleme. Osoba E poziva osobu D koja dolazi na farmu i krijumčari osobu A u Crvenu zemlju. Osoba D ostavlja osobu A samu u glavnom gradu. Osoba A pokušava naći posao, ali bezuspješno. Stoga počinje da prosi na ulicama glavnog grada.“

Pitajte polaznike koja su krivična djela, po njihovom mišljenju, počinjena.

Čini se da je osoba F počinila krivično djelo trgovine ljudima zato što je eksploatisala bespomoćnost (položaj ranjivosti) osobe B. Eksploatacija bespomoćnosti (položaja ranjivosti) je koncept koji ponekad može izazvati oprečna mišljenja. Moguće je tvrditi da razna zaposlenja predstavljanju izrabljivanje bespomoćnosti na ovaj ili onaj način. Međutim, okolnosti u ovom slučaju pokazuju vrlo jasnu i ciničnu eksploataciju osobe koja je na ivici gladi.

Osoba A nije žrtva trgovine jer je sama donijela odluku da prosi – niko ne izrabljuje osobu A.

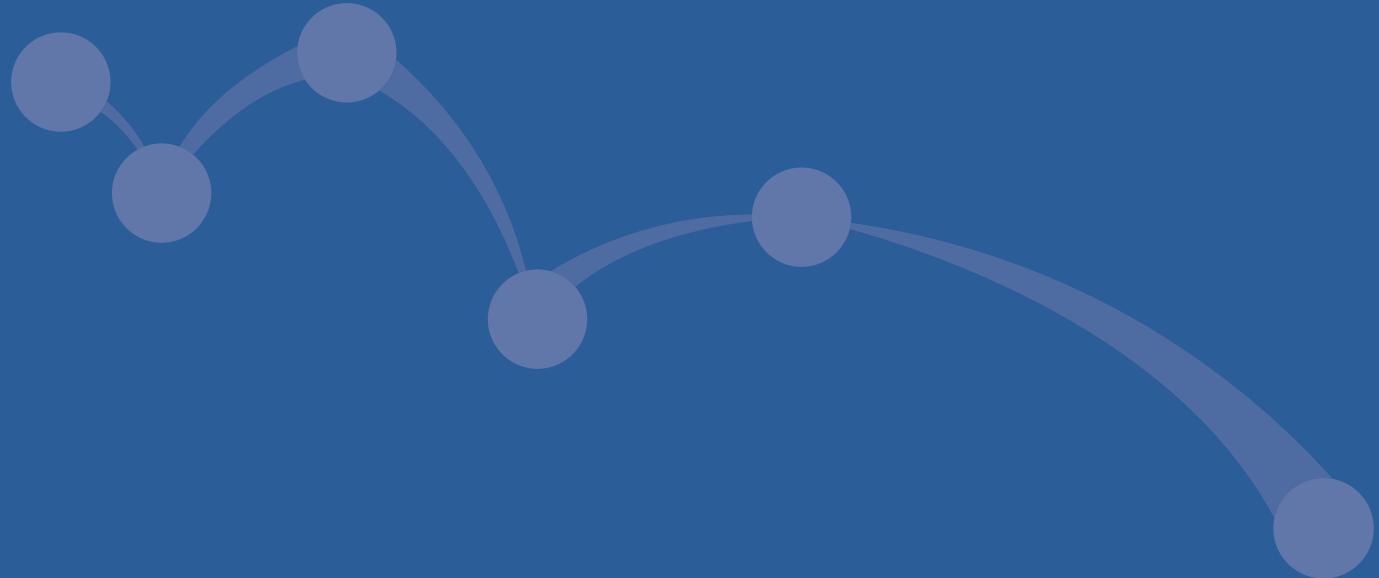
Osoba D je počinila novo djelo krijumčarenja osoba, dovodeći osobu A u Plavu zemlju. Međutim, s obzirom na date činjenice, ona nije počinila novo djelo trgovine ljudima. Ona je jednostavno ostavila osobe A i B u Crvenoj zemlji; ona nije uključena u vrbovanje osobe B za rad u restoranu u vlasništvu osobe F, niti u bilo koji segment eksploatacije osobe B.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Planovi nastavnog sata 2 Pokazatelji trgovine ljudima

Sadržaj

1.	Uvod	5
1.1	Ciljne grupe polaznika	5
1.2	Ciljevi učenja.....	5
1.3	Prethodno znanje	5
2.	Pokazatelji trgovine ljudima.....	6
2.1	Trajanje.....	6
2.2	Izvođenje	6
2.3	Informacije za edukatora	6
3.	Upravljanje procesom prepoznavanja djela trgovine ljudima	8
3.1	Trajanje.....	8
3.2	Izvođenje	8
3.3	Informacije za edukatora	8
4.	Uradite to sami	10
5.	Dodatak A – Pokazatelji trgovine ljudima	11

---

1. Uvod

1.1. Ciljne grupe polaznika

Svi oni koji će, vjerovatno prirodom svoga posla, doći u kontakt s potencijalnim žrtvama trgovine ljudima.

1.2. Ciljevi učenja

Na kraju ove lekcije polaznici će biti u stanju:

- Prisjetiti se potrebnih mjera kada nastoje prepoznati pokazatelje trgovine ljudima;
- Planirati upravljanje situacijama prvog susreta s potencijalnim žrtvama;
- Objasniti logiku svog plana;
- Pokazati primjenu tih planova na simulirane scenarije;
- Opisati šta je bilo dobro, a šta ne, u simuliranom scenariju;
- Opisati operativne postupke koje bi proveli u slučaju susreta s potencijalnim žrtvama.

1.3. Prethodno znanje

Nije potrebno prethodno znanje.

2. Pokazatelji trgovine ljudima

2.1. Trajanje

Između 1 sata i 90 minuta, ovisno o veličini grupe i broja praktičnih vježbi na konkretnim primjerima (vidi dalji tekst).

2.2. Izvođenje

Vježba u malim grupama, koristeći praktične vježbe na konkretnim primjerima i informacije iz Dodatka A u ovom planu nastavnog sata.

2.3. Informacije za edukatora

Generalno, identifikacijski razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve se obavlja nakon što su prepoznati određeni pokazatelji. To može biti u sastavu planirane operacije koja se provodi na osnovu obavještajnih saznanja, u toku rutinskog pregleda na graničnom prijelazu, u lukama ili na aerodromima, ili u toku klasičnih rutinskih poslova policije.

Pokazatelji trgovine ljudima u tri faze su opisani u Dodatku A u daljem tekstu. Preporučujemo da to pročitate i upoznate se s njima prije početka sata. Možda postoji neke specifičnosti lokacije na kojoj radite ili određeni oblik trgovine ljudima koji preovladava na toj lokaciji, što ćete možda spomenuti tokom časa.

Praktične vježbe su konkretno opisane da bi se olakšalo izvođenje ovog časa, iako se mogu koristiti i u većem broju narednih časova.

Ima ukupno šest slučajeva koji se odnose na sve primarne oblike i faze trgovine ljudima. To su:

1. Nestale osobe;
2. Na ulici;
3. Služenje u domaćinstvu;
4. Javna kuća;
5. Farma;
6. Nezakonita aktivnost – prosjačenje.

Svaka praktična vježba prati isti format, to jeste:

- Narativ (opis ili prepričavanje slučaja).
- Koji su pokazatelji prisutni?
- Šta biste još trebali doznati?
- Stoga, da li se radi o krivičnom djelu trgovine ljudima?
- Kako biste to doznali?

Svaka praktična vježba vam daje opsežne instrukcije koje će vam pomoći da održite čas.

Vježba

Podijelite plenarnu grupu u šest manjih grupa (po jedna za svaku pojedinačnu vježbu). Na vama je da odlučite koliko treba biti grupe, ovisno o ukupnom broju polaznika, prirodi njihovog posla i oblicima trgovine ljudima u mjestu u kojem se provodi obuka.

Podijelite prvi dio svake vježbe svakoj grupi posebno, tj. narativni dio.

Također, svim grupama podijelite i Dodatak A uz ovaj plan nastavnog sata – pokazatelji trgovine ljudima.

Zamolite ih da pročitaju narativni dio i da ga uporede sa sadržajem Dodatka A.

Svakoj grupi dajte od 10 do 15 minuta da u narativnom dijelu prepoznaјu pokazatelje.

Na kraju, razgovarajte sa svim grupama plenarno. Prvo ih zamolite da pročitaju tekst, a nakon toga da prepoznaјu prisutne pokazatelje. Možete koristiti informacije iz dijela pod nazivom „Koji su pokazatelji prisutni?“ u svakoj vježbi posebno, što bi olakšalo plenarnu diskusiju s učesnicima.

3. Upravljanje procesom prepoznavanja djela trgovine ljudima

3.1. Trajanje

Između 1 sat i 90 minuta, ovisno o veličini grupe i broju praktičnih vježbi na konkretnim primjerima (vidi dalji tekst).

3.2. Izvođenje

Kombinacija didaktičke prezentacije i vježbe u manjim grupama.

3.3. Informacije za edukatora

Kako ćete izvesti ovaj dio lekcije ovisi od nekoliko faktora, između ostalog, i od iskustva polaznika i onoga šta rade.

Možete:

- Biti facilitator diskusije;
- Održati didaktičku prezentaciju;
- Kombinirati i jedno i drugo.

Bez obzira koji pristup odaberete, sljedeće ključne tehnike prepoznavanja djela trgovine ljudima pomoći će vam u diskusiji o odgovorima učesnika.

- Ako možete, promatrazte grupu/osobu koja traži pokazatelje prije nego što s njom budete razgovarali.
- Vodite računa o tome ko se nalazi gdje, kada priđete grupi; to vam može pomoći da identificirate njihove uloge.
- Ako je moguće, neka jedna osoba postavlja pitanja, dok drugi prate reakcije i interakciju u grupi.
- Promatrači trebaju pratiti znake prijateljstva i straha ili nelagode u grupi.
- Razmislite o tome da grupi postavite pitanje i da pratite ko će dati odgovor. To vam može pokazati ko u grupi drži kontrolu.
- Razmislite o tome da postavite pitanje svakoj osobi u grupi. Pratite da li će neko dati odgovor umjesto drugog. I to vam može pokazati ko drži kontrolu.
- Neka sve to traje onoliko dugo koliko vam je potrebno da prepoznate „glasnogovornike“ grupe.
- **NEMOJTE** dozvoliti tim „glasnogovornicima“ da preuzmu kontrolu.

- Među „glasnogovornicima“ su ljudi koji tvrde da su poslodavci/menadžeri.
- Pokušajte razgovarati sa svakom osobom pojedinačno.
- Pokušajte potpuno podijeliti grupe, umjesto da odvajate po jednu osobu iz grupe.
- Ako ostavite ljudi u grupi, to može dovesti do zastrašivanja i trgovci ljudima mogu otkriti ko vam daje informacije.
- Vodite računa o ljudima koji se dobrovoljno javljaju da vam prevode, zato što su možda upravo oni trgovci ljudima.
- U nekim slučajevima ćete možda morati koristiti „dobrovoljne prevoditelje“. Koristite ih što je manje moguće i to samo da biste prikupili osnovna saznanja. Uvijek kasnije provjerite ono što su tačno rekli.
- Ako planirate odlazak na lice mjesta ili operaciju, povedite sa sobom prevoditelje.
- Potencijalnim žrtvama će možda trebati pomoći dok budu s vama razgovarale.
- Nemojte koristiti prevoditelja kao pomoćnika: pomoćnik treba posjedovati drugačije vještine.
- Nemojte koristiti očigledne „prijatelje“ žrtve, prije nego što takvu mogućnost vrlo pažljivo razmotrite.
- Ako planirate otići na lice mjesta ili provesti operaciju, pokušajte sa sobom povesti određene osobe koje će vam biti podrška.
- Izvršite zakonit pretres prostorija/lokacije/vozila u kojima ste zatekli ljudi.
- Izvršite zakonit pretres osoba koje ste zatekli.
- Evidentirajte sve dokaze koje ste pronašli i mjesto na kojem ste ih pronašli.
- **UVIJEK RAZMIŠLJAJTE NA FORENZIČKI NAČIN** – mnogi predmeti mogu imati tragove koji su vrlo korisni za istragu.

Vježba

U istim grupama zamolite polaznike da razmisle o sljedećim pitanjima u vezi sa „svojom“ praktičnom vježbom:

- Šta biste još trebali pronaći?
- Stoga, da li se radi o trgovini ljudima?
- Kako ćete to doznati?

Na kraju, razgovorajte sa svim grupama plenarno. Koristite informacije iz svih vježbi, čime ćete olakšati plenarnu diskusiju s učesnicima.

Simulacijska vježba

Razmotrite mogućnost rada na simulacijskoj vježbi 1 – Na ulici.

Ova simulacijska vježba je bazirana na praktičnoj vježbi na konkretnom primjeru 2 – Na ulici.

Ona vam omogućava da razvijate proces učenja kroz simulaciju.

Detaljne instrukcije se nalaze u samoj simulacijskoj vježbi.

---

4. Uradite to sami

Postoji veliki broj resursa koji su sastavni dio ovog programa obuke, a koje možete prilagoditi lokalnim uvjetima ili polaznicima obuke. Možda želite koristiti osnovnu strukturu ovih praktičnih vježbi za osmišljavanje drugih vježbi, koje će biti direktno vezane za kontekst u kojem provodite obuku.

5. Dodatak A – Pokazatelji trgovine ljudima

Ovi pokazatelji su podijeljeni na više načina.

Prvo, grupisani su u:

- Polazišne lokacije;
- Tranzitne lokacije;
- Odredišne lokacije.

Drugo, polazišne i tranzitne lokacije su podijeljene na razne aspekte procesa trgovine ljudima. One obuhvataju (uz manje varijacije među njima):

- Vrbovanje;
- Oглаšavanje;
- Prostorije;
- Transport;
- Komunikacije;
- Finansijska sredstva.

Treće, pokazatelji odredišne lokacije su podijeljeni na „opće pokazatelje“, „djecu“ i razne vidove eksploracije, uključujući i:

- Seksualnu eksploraciju;
- Radnu eksploraciju;
- Služenje u domaćinstvu;
- Nezakonitu aktivnost.

Polazišne lokacije

Vrbovanje

- Obmana, priče o poslovima koje su ili lažne ili nevjerovatne da bi bile istinite, kao što je priča o budućnosti filmske zvijezde. Tu spadaju i priče osoba osumnjičenih za trgovinu ljudima koji za sebe tvrde da su zvijezde u košarci, bogati privrednici, itd.
- „Zakletve“ prije odlaska. Ovo je povezano s tradicionalnim religijama u nekim dijelovima svijeta i koriste se kao metod kontrole; zakletve i tome slično, nazivaju se još „vračanjem“, „juju“ (razne amajlije) i dr.
- Fotografije žena uz pramenove kose ili drugih dijelova tijela, posebno fotografije obučenih i golih žena. Ovo je drugi pokazatelj mjere kontrole povezane s tradicionalnom religijom i vrlo često predstavlja izopačenost tradicionalnih praksi.
- Osobe koje su neočekivano napustile područje prebivališta.
- Vidljive povrede ili prijetnje mogu ukazivati na silu ili prisilu radi vrbovanja osobe.
- Deformati kod djece za koje je moguće zaključiti da nisu nastali rođenjem, posebno kada se primijete kod dvoje ili više djece. Na nekim polazišnim lokacijama osakačivanje djece se vrši namjerno radi prosjačenja.
- Djeca „pod ugovorom“ koja primaju naknadu za rad.
- Nestale osobe koje se vode kao nestale duži vremenski period. Vjerovatno se tu radi o djeci.

Oglašavanje

- Ponuda mogućnosti migracije, posebno kada migracija na određenoj lokaciji/lokacijama podliježe zakonskim uvjetima.
- Oglasi koji kažu ili podrazumijevaju da osoba koja emigrira (transnacionalno ili interno) neće snositi nikakve troškove. U slučaju trgovine ljudima, novac se rijetko uplaćuje prije odlaska; uobičajenija je praksa da trgovci ljudima kažu žrtvi da novac može vratiti po dolasku na odredište.
- Ponuda posla samo jednom rodu ili samo mladima.
- Ponuda posla u određenim industrijama, zanatima ili zanimanjima s visokom prevalencijom trgovine ljudima radi eksploatacije. Ovo varira ovisno o lokaciji. Među primjerima su neke vrste poslova u tekstilnoj industriji, usluge u domaćinstvu i rad povezan sa komercijalnom prodajom seksa, naprimjer, plesačice u barovima i rad u drugim segmentima zabavne industrije.
- Ovi oglasi mogu biti oglašeni u raznim formama: kao posteri u prodavnicama, preko turističkih agencija, kao brošure, novinski oglasi, itd.
- Svi dokazi o pozivima od nepoznatih osoba ili samoinicijativnom prilasku osobama uz ponudu posla na nekoj drugoj lokaciji.
- Obavještajna saznanja prikupljena od građana koja ukazuju na neformalne oglase sa suštinski istim sadržajem kao i gore opisani objavljeni oglasi.
- Pokloni koje odrasle osobe daju djeci i mladima bez bilo kakvog očiglednog razloga.
- Putničke agencije koje nude zapošljavanje bez ugovora i koje unaprijed plaćaju sve nastale troškove.

Prostорије

- Javne kuće iz kojih su seksualne radnice emigrirale u druga područja (možda su otišle svojom voljom ili su možda prevarene ili su možda oni, koji su ih vrbovali/preuzeli, vrbovali i druge osobe).
- Sve što sugerira da su odrasle osobe prišle djetetu ili mlađoj osobi u pokušaju da se s njima „sprijatelje“ u prostorijama ili u neposrednoj blizini sirotišta, škola ili negdje drugo gdje se okupljaju ranjiva djeca i maloljetnici.
- Osobe koje nude posao na lokacijama na kojima se potencijalni migranti okupljuju, kao što su autobusne stanice, odmorišta za teretna vozila, itd.
- Postojanje nereguliranih agencija za rad i zapošljavanje na drugim lokacijama.

Transport

- Svi dokazi o pratnji ili kontroli kretanja.
- Djeca koja putuju sa osobama koje nisu njihovi roditelji ili rodbina.
- Grupe djece koja putuju s jednom odrasлом osobom (sve ovo može ukazivati na to da se radi o odrasloj osobi koja vrbuje.)

Komunikacija

- Pisma, telefonski pozivi, e-mailovi i slično, poslani na polazišnu lokaciju, a koji ukazuju da osoba, koja je emigrirala, nema slobodu kretanja i slično, na odredišnoj lokaciji.

Finansijska sredstva

- Novac isplaćen roditeljima ili starateljima za dijete koje će raditi pod ugovorom i sl. Iznosi uplata istražiteljima u nekim zemljama mogu se činiti vrlo malim.
- Informacije ili obavještajna saznanja koja ukazuju na pokušaj povrata duga od porodice ili drugih. Zahtjev za povratom može biti upućen nakon što protekne dosta vremena otkako je osoba napustila lokaciju porijekla.
- Doznaće koje šalju migranti, posebno kada je novac doznačen porodicu od strane druge osobe. Važno je zapamtiti da se doznaće šalju i nakon legitimne migracije i krijumčarenja bez elemenata trgovine ljudima. Neki trgovci ljudima, međutim, novac šalju porodicu da bi privoljeli žrtvu na veću poslušnost, smanjili mogućnost bijega i imali argument u svoju odbranu u slučaju otkrivanja i hapšenja. Iako je doznaće, vezane za trgovinu ljudima, teško razlikovati od drugih vrsta doznačaka, nadzor nad procesom od trećih strana može biti pokazatelj da je doznaće povezana s trgovinom ljudima.

Tranzitne lokacije

Transport

- Osobe putuju u grupi, dok su svi dokumenti u posjedu samo jedne osobe.
- Grupe putuju zajedno, putnici ne govore istim jezikom ili svi razumiju jedan jezik vrlo malo. To može ukazivati na krijumčarenje osoba ili trgovinu ljudima.
- Putni pravci, koje koriste osobe iz određenog područja, koji su obavještajne službe ili istražni organi ranije označili kao rute trgovine ljudima. Vozila u privatnom vlasništvu i vozila javnog prijevoza koriste se u svrhu trgovine ljudima.
- Putni troškovi plaćeni od strane druge osobe. To mogu biti troškovi javnog prijevoza ili uplata izvršena vozaču putničkog automobila ili kamiona.
- Svi dokazi o obraćanju s neslužbenim zahtjevom za prijevoz osoba u kamionu, posebno ako se radi o prekograničnom prijevozu. (Značaj ovoga varira od lokacije do lokacije s obzirom da takav neformalni prijevoz može biti i uobičajena praksa. Međutim, na nekim lokacijama je izrazito neregularno vršiti neovlašten prijevoz putnika).
- Osobe u parovima ili manjim grupama, kada određeni broj osoba ima putnu kartu u jednom smjeru, a drugi putnici imaju povratne karte. To može značiti da su putnici s kartom u jednom pravcu moguće žrtve trgovine ljudima, a putnici s povratnom kartom eventualno trgovci ljudima. Ovo može biti posebno važno ako su putnici s kartom u jednom pravcu krenuli na put na nagovor putnika s povratnom kartom i ako ne znaju da druga osoba, za razliku od njim, ima povratnu kartu. Na nekim lokacijama je vrlo jak pokazatelj bila povratna avionska karta s povratkom već istog dana ili s prvim narednim letom.
- Kupovina karata na šalteru prijevoznika ili u zadnjem trenutku, posebno avionskih karata. Ovo može biti povezano s odgovorom u kratkom roku trgovcima ljudima koji su rezervirali „prodaju“ ili može biti kontramjera istrazi.
- Djeca koja putuju s odraslim osobama koje nisu njihovi roditelji ni rodbina.
- Grupe djece koje putuju s jednom odrasлом osobom.
- Zaustavljanje u blizini granice ili kontrolnih punktova radi promjene načina transporta; naprimjer, izlazak iz vozila i nastavak putovanja pješke.
- Osobe za koje je ustanovljeno da kod sebe imaju identifikacijske (ili druge) dokumente druge osobe, kada su zaustavljene radi rutinske kontrole ili prilikom provjere na graničnom prijelazu.
- Podjela i/ili sakupljanje dokumenata prije ili nakon provjere identiteta ili putnih dokumenata (ovo ukazuje na situaciju opisanu pod tačkom iznad).

Prostорије

- Troškove smještaja cijele grupe snosi samo jedna osoba. Ovo može ukazivati na činjenicu da druge osobe u grupi nemaju pristup novcu.

Finansijska sredstva

- Jedna osoba je u posjedu novca, dok druge osobe u grupi kod sebe nemaju novca. I ovo ukazuje na mogućnost da ostali nemaju pristup novcu.
- Jedna osoba u grupi ima novac u domaćoj valuti, dok druge nemaju.

Komunikacija

- Redoviti telefonski pozivi, posebno međunarodni, upućeni na iste destinacije. Možda postoji dokazi da su telefonski pozivi upućeni na polazišne lokacije u procesu trgovine ljudima.

Odredišne lokacije

Opći pokazatelji

- Subjektivno vjerovanje žrtve da mora raditi protivno svojoj volji.
- Nametnuti radni uvjeti.
- Nemogućnost pregovaranja o radnim uvjetima.
- Nemogućnost prekida radnog angažmana.
- Izražavanje straha ili tjeskobe.
- Ograničena komunikacija s drugima.
- Nepoznavanje jezika.
- Nepovjerenje prema nadležnim organima.
- Bojazan iskazivanja imigracionog statusa.
- Pasoš ili dokumenti su u posjedu druge osobe.
- Osoba ima lažne identifikacijske ili putne dokumente.
- Osoba je pronađena na određenoj lokaciji ili je povezana s određenom vrstom lokacije za koju postoji vjerovatnoća da se koristi u svrhu eksploatacije.
- Osoba ne zna adresu boravka ili adresu na kojoj radi.
- Druge osobe govore u ime osobe kojoj se vi obraćate.
- Loši smještajni uvjeti ili smještajni uvjeti ispod standarda.
- Povrede koje su očigledno rezultat fizičkog napada.
- Povrede ili oštećenja koji su tipični za određene poslove ili mjere kontrole.
- Povrede koje su očigledno posljedica mjera kontrole.
- Nemogućnost raspolažanja zaradom.
- Bilo koji dokaz o kontroli kretanja.
- Osoba svojim ponašanjem ostavlja dojam da je dobila instrukcije od nekoga.
- Osoba vjeruje da ne može otići.
- Prekomjeran broj radnih sati/dana.
- Nema naknade za rad (ili je naknada za rad vrlo niska).
- Nema slobodnih dana.
- Ograničen kontakt s porodicom ili vanjskim svijetom.
- Porijeklo iz polazišne lokacije u lancu trgovine ljudima.
- Prijetnje žrtvi ili trećoj strani.
- Lažna obećanja.
- Ograničavajuće mjere.
- Ograničena ili zabranjena društvena interakcija.
- Nemogućnost pristupa zdravstvenoj zaštiti.
- „Discipliniranje“ putem kažnjavanja.
- Vrlo ograničeni društveni kontakti.
- Osobi se prijeti da će biti predana organima vlasti.
- Osoba vjeruje da je u dužničkom ropstvu.
- Prijetnje nasiljem ili nasilje protiv osobe ili članova njene porodice ili voljenih osoba.
- Osoba se nalazi u situaciji ovisnosti o drugima.

Djeca

- Odvojen smještaj druge djece.
- Jedu odvojeno od drugih članova „porodice“.
- Jedu samo ostatke hrane.
- Radna ili seksualna odjeća dječije veličine.
- Djeca putuju sama, bez prisustva odraslih osoba.
- Djeca putuju u grupama sa osobama koje nisu njihovi srodnici.
- Tvrđnje da je dijete „pronađeno“ samo, bez nadzora.
- Igračke, kreveti ili dječija odjeća na neodgovarajućim lokacijama, naprimjer, u javnim kućama, fabrikama, itd.
- Strah ili ponašanje koje ne odgovara dobi djeteta.
- Djeca nemaju pristupa obrazovanju.
- Nemaju vremena za igru.
- Nemaju kontakta s roditeljima ili starateljima.
- Nemaju prijatelja među vršnjacima izvan mjesta rada, itd.
- Djeca bez staranja s telefonskim brojevima taksi službi.

Seksualna eksploracija

- Ispod 30 (varira u odnosu na lokaciju i tržište).
- Oglasi za javne kuće, itd. u kojima se nude žene i djevojke iz određenih etničkih/nacionalnih grupa).
- Noćenje i rad na istoj lokaciji.
- Klijentela je ograničena na određenu etničku grupu.
- Tetovaže ili druge oznake koje ukazuju da su osobe u „vlasništvu“ onih koji ih eksploriraju.
- Komentari klijenata seksualnih radnika da se nisu smiješile ili nisu sarađivale.
- Žene mijenjaju javne kuće ili naizmjenično rade na više lokacija.
- Žene koje uvijek imaju pratnju, naprimjer, do i od radnog mjeseta, prodavnice, itd.
- Žene rade najveći dio dana i noći ili nemaju slobodnog dana, a ako imaju, onda vrlo rijetko.
- Žene koje žive ili putuju u grupi.
- Žene s vrlo malo odjeće.
- Najveći dio odjeće koju imaju je „seksualnog“ tipa.
- Na lokalnom jeziku ili jeziku klijenata samo znaju riječi koje se odnose na seks.
- Žene bez novca u gotovini.
- Grupe žena putuju zajedno, ali ne govore isti jezik.
- Nemaju identifikacijske dokumente.
- Dokazi o nezaštićenom i/ili nasilnom seksu.
- Dokazi da potencijalne žrtve ne smiju odbiti nezaštićeni seks, itd.
- Dokazi da je osoba kupljena i preprodana.
- Dokazi o grupama žena za koje se sumnja da su pod kontrolom drugih.

Radna eksploatacija

Primjeri: rad u poljoprivredi ili građevinarstvu, rad pod vrlo lošim uvjetima, rad u zabavnoj ili uslužnoj industriji, itd.

- Obavijesti napisane na stranim jezicima.
- Mjesta na kojima radnu snagu čine migranti, ali gdje bitne obavijesti (npr. znaci bitni za zdravlje i sigurnost) nisu napisane na stranim jezicima.
- Poslodavac ili šef nije u stanju izdati potrebne dokumente prilikom zapošljavanja radnika migranata.
- Poslodavac ili šef ne vodi evidenciju plata isplaćenih radnicima.
- Loša oprema za zdravlje i sigurnost na radu ili nepostojanje takve opreme.
- Nepostojanje obavijesti o zdravlju i sigurnosti na radu.
- Oprema dizajnirana ili prilagođena radu djece.
- Dokazi o povredama zakona o radu.
- Grupe ljudi smještene u radnim prostorijama koje rijetko ili nikad ne napuštaju.
- Osobe su smještene u trošnim ili neodgovarajućim prostorijama (naprimjer, u poljoprivrednim ili industrijskim objektima).
- Nepostojanje odgovarajuće odjeće za rad (naprimjer, nepostojanje zaštitne ili tople odjeće).
- Mjere sigurnosti osmišljene tako da osobe stalno budu u zatvorenom prostoru.
- Bilo koji dokazi da se od radnika zahtijeva da plate određeni iznos za alat, hranu ili smještaj ili da se troškovi po tim osnovama odbijaju od njihove zarade.
- Radnici ne primaju platu.
- Radnici nemaju ugovor o radu.
- Prekomjeran rad.
- Ovisnost o poslodavcu u pogledu više sastavnih elemenata života, naprimjer, rad, prijevoz, smještaj, itd.
- Nametnut smještaj.
- Radnici nikada ne napuštaju prostorije bez poslodavca.
- Ograničeno kretanje.
- Novčana kazna kao disciplinska mjera.
- Radnici jedu samo ostatke hrane.
- Radnici podvrgnuti uvredama, zloupotrebi, prijetnjama ili nasilju.
- Nepostojanje osnovne obuke i/ili certifikacije, licenci, itd.

Služenje u domaćinstvu

- Smještaj u porodici.
- Osoba ne jede s ostatkom porodice.
- Osoba nema svoj privatni prostor.
- Spava u zajedničkoj ili neodgovarajućoj prostoriji.
- Poslodavac ih prijavio kao nestale osobe.

- Osobe rijetko ili nikada ne napuštaju kuću da bi se bavile društvenim aktivnostima.
- Osobe nikada ne napuštaju kuću bez poslodavca.
- Osobe se hrane samo ostacima hrane.
- Podvrgnute su uvredama, zloupotrebi, prijetnjama ili nasilju.

Nezakonita aktivnost

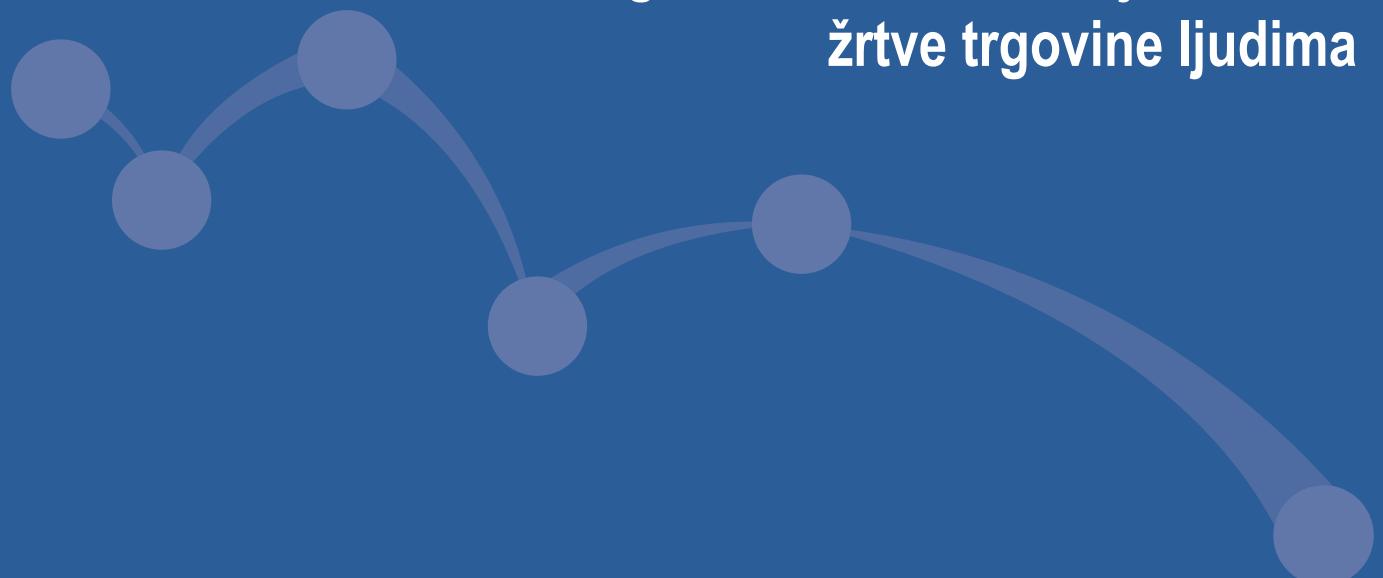
- Dijete, stariji migranti ili migranti s invaliditetom, pasivno ili aktivno prose na javnim mjestima ili u sredstvima javnog prijevoza.
- Fizičke povrede za koje se sumnja da su nastale sakaćenjem.
- Svi dokazi koji upućuju na to da je grupa kolektivno premještana više puta, iz jedne zemlje u drugu, u određenom vremenskom periodu.
- Velike grupe djece istog etničkog porijekla kreću se s manjim brojem odraslih osoba.
- Kretanje grupa dok putuju sredstvima javnog prijevoza, naprimjer, hodanje po vozlu.
- Djelovanje u organiziranim kriminalnim grupama.
- Bande čiji su pripadnici istog etničkog porijekla.
- Bande koje se sastoje uglavnom od djece.
- Ista osoba je staratelj nekoliko djece.
- Pojava novih oblika kriminalnih aktivnosti bandi.
- Kažnjavanje zbog toga što nisu dovoljno sakupili/ukrali.
- Svi pripadnici bande žive skupa.
- Svi pripadnici bande putovali su zajedno do odredišne zemlje.
- Pripadnici bande žive s ljudima koji nisu njihovi roditelji.
- Dokazi da je osoba bila uključena u izvršenje sličnih krivičnih djela u nekoj drugoj zemlji.
- Djecu bez pratnje „pronašle“ odrasle osobe iz iste zemlje/etničke zajednice.
- Velike grupe dnevno prelaze znatne razdaljine, naprimjer, putuju od jednog grada do drugog.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

**Planovi nastavnog sata 3
Razgovor radi utvrđivanja statusa
žrtve trgovine ljudima**

Sadržaj

---

1. Uvod	5
1.1 Ciljni polaznici obuke	5
1.2 Ciljevi učenja.....	5
1.3 Prethodno znanje	5
2. Svrha razgovora koji se obavlja radi utvrđivanja statusa trgovine ljudima	6
2.1 Trajanje	6
2.2 Izvođenje	6
2.3 Informacije za edukatora	6
3. Izazovi razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima	7
3.1 Trajanje	7
3.2 Izvođenje	7
3.3 Informacije za edukatora	7
4. Model PEACE	8
4.1 Trajanje	8
4.2 Izvođenje	8
4.3 Informacije za edukatora	8
5. PEACE model primijenjen na razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima.....	10
5.1 Trajanje	10
5.2 Izvođenje	10
5.3 Planiranje i priprema – informacije za edukatora.....	10
5.4 Angažiranje i objašnjavanje – informacije za edukatora	12
5.5 Opis – informacije za edukatore	13
5.6 Zatvaranje – informacije za edukatora	14
5.7 Evaluacija – informacije za edukatore.....	17
6. Prilog A – Primjer pitanja koja se postavljaju u toku razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima	18
6.1 Pitanja vezana za fazu vrbovanja.....	18
6.2 Pitanja vezana za fazu transporta.....	18
6.3 Pitanja vezana za fazu eksplotacije	19

1. Uvod

Namjera ovog nastavnog sata nije podučavanje o načinu vođenja detaljnog razgovora sa žrtvom/žrtvom svjedokom/osumnjičenim, nego da se pokaže osnovna dobra praksa, koja se primjenjuje posebno u razgovoru, u cilju otkrivanja potencijalnih žrtava trgovine ljudima.

Koristi se prilagođena verzija standardnog modela strukture razgovora, PEACE.

1.1. Ciljni polaznici obuke

Ovaj čas je namijenjen svim osobama koje se mogu u svom radu susresti s trgovinom ljudima. To su, između ostalog:

- Policijski službenici;
- Pripadnici Granične policije;
- Inspektori rada;
- Socijalni radnici;
- Inspektori sanitarno-zdravstvene inspekcije i inspekcije zaštite na radu;
- Nastavno osoblje.

U okviru ove nastavne tematike postoji nekoliko vježbi, koje se odnose na posebne oblike trgovine ljudima i situacije, koje možda nisu relevantne za neke druge profesije. Program nudi širok izbor drugih vježbi, koje se mogu prilagoditi određenim profesijama uz pomoć osnovne strukture ovog plana nastavnog sata.

1.2. Ciljevi učenja

- U kraćim crtama opisati eventualne izazove tokom razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima.
- Navesti svrhu identifikacijskog razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima.
- Prisjetiti se osnovnih elemenata modela PEACE prilikom vođenja razgovora.
- Opisati kako se model PEACE može primijeniti na razgovore radi prepoznavanja žrtve trgovine ljudima.
- Objasniti razne pristupe koji su potrebni u planiranim i neplaniranim razgovorima.

1.3. Prethodno znanje

Pretpostavlja se da su polaznici već savladali lekciju 2: „Pokazatelji trgovine ljudima“.

Ovisno o polaznicima, možda ćete prije ove lekcije obraditi odabране dijelove lekcije 6: „Razgovori radi prikupljanja dokaza“.

---

2. Svrha razgovora koji se obavlja radi utvrđivanja statusa trgovine ljudima

---

2.1. Trajanje

5 – 10 minuta.

2.2. Izvođenje

Moguće je didaktičko izvođenje ove nastavne jedinice uz korištenje niže navedenih informacija. Međutim, koncepti nisu komplikirani i trebalo bi biti moguće podsjetiti polaznike kroz facilitaciju na njihovo prethodno iskustvo u obavljanju poslova na provedbi zakona.

2.3. Informacije za edukatora

Svrha razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima je da se utvrdi postojanje osnova sumnje da se osobom trguje i, ukoliko postoje osnovi sumnje, koju je mjeru ili mjere potrebno poduzeti.

Generalno, razgovori radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima se vode nakon što su već otkriveni neki pokazatelji. To može biti u sklopu planiranja akcije, koja se provodi na temelju obavještajnih podataka, u toku rutinskih kontrola na granici, u lukama i na aerodromima ili u toku rutinskih poslova policije.

---

3. Izazovi razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima

---

3.1. Trajanje

5 – 10 minuta.

3.2. Izvođenje

Kao u prethodnoj nastavnoj jedinici – didaktičko izvođenje ili facilitacija.

3.3. Informacije za edukatora

Razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima, u suštini, je sličan većini drugih vrsta razgovora koje vodi policija. Međutim, u ovom slučaju postoji nekoliko posebnih izazova, kao što su:

- Vrijeme – često je na raspolaganju vrlo kratko vrijeme.
- Lokacija – vjerovatnoća da se razgovor odvija na lokacijama koje za tu svrhu nisu idealne, kao što su asfaltno proširenje uz cestu, na radnim mjestima, stanicama sredstava javnog prijevoza, itd.
- Privatnost – povezana s lokacijom, ali, također, i ne postoji zato što su drugi često prisutni, među njima i potencijalni trgovci ljudima.
- Zakonska ovlaštenja – možda nemate zakonska ovlaštenja da postavljate pitanja.
- Pokazatelji – mogu postojati, s tim da možda nisu dovoljno uvjerljivi.
- Razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima vode osobe koje rade na kvazi-poličijskim poslovima (kao što su inspektorji inspekcije rada i inspekcije zaštite na radu), kao i osobe, čiji rad nije povezan s provedbom zakona (naprimjer, zaposleni u nevladinim organizacijama ili socijalni radnici), koje nisu prošle kroz obuku i nemaju iskustvo u vođenju takvih razgovora.

4. Model PEACE

4.1. Trajanje

5 – 10 minuta.

4.2. Izvođenje

Preporučuje se da se osnovna struktura modela PEACE izvede didaktički.

Mnogi polaznici nisu čuli za PEACE. Principi modela PEACE se mogu s velikim brojem polaznika obraditi putem facilitacije, s tim da to ipak ne bi bilo efikasno korištenje vremena, posebno za nastavnu jedinicu koja se odnosi na razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima.

Možda su se polaznici upoznali s modelom PEACE na obukama iz vođenja razgovora u druge svrhe. Međutim, možda se ne mogu najbolje prisjetiti svih detalja i, osim toga, postoje razlike između primjene modela PEACE na razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima i drugih vrsta razgovora. Stoga, čak i kada su polaznici upoznati s modelom PEACE, preporučuje se didaktičko predstavljanje osnova modela na samom početku obrade nastavne jedinice.

Dijapozitiv 1 (pod nazivom „PEACE – osnove“) prezentacije u PowerPointu, pod nazivom „PEACE model vođenja razgovora u slučajevima trgovine ljudima“, sadrži informacije iz daljeg teksta. Na dijapozitivu su date osnovne informacije, a objašnjenje pod „napomenama“.

4.3. Informacije za edukatora

[Engleski] akronim PEACE znači:

- Planiranje i priprema (**P**lanning and preparation)
- Angažiranje i objašnjavanje (**E**ngaging and explaining)
- Opis (**A**ccount)
- Zatvaranje razgovora (**C**losure)
- Evaluacija (**E**valuation)

PEACE – objašnjenje pojmova

- Priprema i planiranje – ova faza se odnosi, naprimjer, na planiranje mesta na kojem će se održati razgovor, ko će voditi razgovor i koja će pitanja postavljati.
- Angažiranje i objašnjavanje – izgradnja odnosa ili povjerenja sa ispitivanom osobom, određivanje službenika koji će voditi razgovor i objašnjenje razloga za razgovor.
- Opis – glavni dio razgovora u kojem ispitivana osoba daje svoj opis onoga što se desilo. Ispitivane osobe se potiču na slobodno prisjećanje događaja (bez prekidanja). Nakon toga se slika upotpunjuje pitanjima raznih vrsta.
- Zatvaranje – u ovoj fazi ovlašteni službenik koji vodi razgovor provjerava da li ispitivana osoba želi nešto dodati, objašnjava joj šta slijedi nakon razgovora i zahvaljuje svim osobama na razgovoru.
- Evaluacija – analiza izjava i donošenje odluke o potrebnim mjerama, kao što su dodatni razgovori ili poduzimanje istražnih radnji.

5. PEACE model primijenjen na razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima

5.1. Trajanje

Otprilike 1 sat bez simulacijskih vježbi. Tri sata sa simulacijskim vježbama.

5.2. Izvođenje

Preporučeni pristup je didaktičko predstavljanje niže navedenih informacija ili facilitacija grupe i ponavljanje uz informacije navedene ispod.

Facilitacija se može raditi na plenarnoj sesiji u vidu „analitičkog razmišljanja“ i zapisivanja odgovora na kosoj tabli ili bijeloj ploči.

Zatim se naučeno primjenjuje na jednom od hipotetičkih slučajeva.

5.3. Planiranje i priprema – informacije za edukatora

U kontekstu razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima faza planiranja i pripreme je najvažnija.

- **Budite spremni** – možete se pripremiti i za neplanirane i za planirane susrete s potencijalnim žrtvama trgovine ljudima.
  - Neplanirani – upoznajte se s tim kako trgovina ljudima može izgledati tamo gdje radite, s oblicima trgovine ljudima s kojima ćete se vjerovatno susresti i s pokazateljima koji ih mogu otkriti. Razmislite o posljedicama trgovine ljudima po same žrtve. Ovo je važno, s obzirom da žrtve trgovine ljudima mogu reagirati drugačije od onoga što vi očekujete. Razmislite o svojim zakonskim ovlaštenjima i opcijama koje su vam na raspolaganju kroz procedure kao što je vaš nacionalni mehanizam upućivanja žrtava.
  - Planirani – koje sve jezike možete čuti? Obezbijedite kvalificirane prevoditelje. Koliko imate službenika koji vam mogu pomoći? Kako se trebaju rasporediti? S kojim zadacima ćete ih upoznati? Da li imate izbor lokacije na kojoj ćete voditi razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima?
- **Budite upoznati s osnovama** – Postoje jednostavne i djelotvorne tehnike koje možete koristiti u slučaju susreta s potencijalnim slučajevima trgovine ljudima (planirani i neplanirani). Upoznajte se s njima. One su objašnjene u okviru nastavne teme br. 2 „Pokazatelji trgovine ljudima“ i u istoj nastavnoj temi su predložene vježbe koje će vam omogućiti praktičnu primjenu tih tehnika.

- **Nemojte ih dovesti u opasnost** – U nekim okolnostima razgovor može žrtve trgovine ljudima dovesti u ozbiljnu opasnost. Ako mislite da je to slučaj, razmislite o drugim metodama istraživanja i/ili razmislite o tome da termin razgovora pomjerite.
- **Razgovarajte s kolegama** – Situacija u kojoj trebate voditi razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima može nastupiti brzo i neočekivano. Razgovarajte sa svojim kolegama o načinu na koji ćete isplanirati tok razgovora; ko će postavljati pitanja, kako ćete razdvojiti osobe, za čim trebate tragati, itd.

Vježba

Podijelite učesnike u parove.

Podijelite narativni dio vježbe broj 3 „Služenje u domaćinstvu“ ili ga pročitajte naglas.

Vodite računa o tome da polaznici već mogu biti upoznati s ovom vježbom ako su prešli nastavnu temu 2 „Pokazatelji trgovine ljudima“. Međutim, ipak je potrebno osvježiti njihovo poznавање detalja iz narativnog dijela. Ako su prešli nastavnu temu 2, time će se skratiti vrijeme potrebno za ovu vježbu.

Parovima recite da planiraju i da se pripreme za razgovor s mladom djevojkom, kako bi otkrili da li se eventualno radi o žrtvi trgovine ljudima. Pretpostavite da nije potreban prevoditelj.

Recite parovima da za planiranje imaju pet minuta. Objasnite da je ovaj rok realan; ustvari, možda je puno duži od vremena kojeg bi imali na raspolaganju u većini stvarnih situacija.

Dok planiraju, razmislite o tome da na parove izvršite veći pritisak tako što ćete reći, naprimjer: „Djevojka kaže da će se njen poslodavac brzo vratiti kući, a ona još uvijek nije sav posao završila“ i „Sada je postala uistinu zabrinuta i pita kada će moći nastaviti s radom“, itd. Ovako postupite samo dva puta.

Poslije pet minuta kažite parovima da je vrijeme isteklo i da se vrate na svoja mesta.

Zamolite jedan par da se dobrovoljno javi i predstavi svoj plan, te objasni logiku kojom se vodio.

Pitajte druge parove da li imaju nešto dodati.

Ponovo pređite preko sadržaja, uz gore navedene informacije.

Pitajte parove kako su se osjećali pod pritiskom vremena. Da li je to bilo kao u stvarnom radu? Kako bi postupali pod pritiskom vremena u stvarnosti?

Na kraju, pitajte sve učesnike šta mogu uraditi kako bi planirali takve susrete u svom radu. Napomenite da to ne bi trebalo biti vezano samo za scenarij slučaja trgovine ljudima u domaćinstvu.

5.4. Angažiranje i objašnjavanje – informacije za edukatora

Službenici koji vode razgovor trebaju uvijek biti svjesni potrebe da grade povjerenje i bliskost s potencijalnim žrtvama trgovine ljudima.

Slušajte i iskažite poštovanje – vodite računa o tome da je svako iskustvo jedinstveno za datu osobu. Aktivno slušajte i budite otvoreni.

Prvo postavite općenita pitanja – koristite normalan stil konverzacije; možda neće biti odgovarajući u svakom slučaju, ali vam često pomaže da se približite osobi s kojom razgovarate.

Nemojte ostaviti dojam da želite otkriti slučaj trgovine ljudima – postoje smjernice za druge vrste razgovora koji se obavljaju PEACE metodom (kada vam se preporučuje da ispitivanim osobama kažete koja je svrha razgovora). Ako kažete da nastojite utvrditi da li postoje osnove sumnje da se radi o trgovini ljudima, većina osoba vjerovatno neće znati šta to znači, a one koje to znaju mogu iz straha šutjeti. Ako to kažete, možete time alarmirati i potencijalne počinitelje djela trgovine ljudima. U Dodatku A se nalazi lista predloženih pitanja koja bi vam trebala pomoći u osmišljavanju pristupa prirodne konverzacije.

Koristite otvoren govor tijela – nasmiješite se ili koristite druge kulturološki odgovarajuće znake kojima ćete pokazati da ne predstavljate prijetnju i da samo želite razgovarati. Čak i ako ne razumijete kulturu osobe s kojom razgovarate, uradite ono što možete.

Pratite osobu s kojom razgovarate kako biste uočili znake opuštanja tokom razgovora, kao što su smiješak i otvoreni govor tijela. Pokušajte prepoznati šta je ispitivanu osobu opustilo i koristite iste znake u daljem toku razgovora.

Tajni znak – razmislite o tome da osobi kažete da koristi određene znake, naprimjer, da podigne lijevi kažiprst ako je u opasnosti.

Simulacijska vježba

Razmislite o simulacijskog vježbi pod nazivom „Radnik u domaćinstvu“. Kompletne instrukcije o ovoj simulacijskoj vježbi su date u dijelu koji sadrži opis simulacijskih vježbi.

Simulacijska vježba pod nazivom „radnik u domaćinstvu“ je podijeljena u dva dijela. Možda ćete odabrati samo prvi dio u kojem se ispituje faza angažiranja i objašnjavanja razgovora na osnovu PEACE modela. Drugi dio se odnosi na fazu opisa (vidi dalji tekst).

U simulacijskoj vježbi „Radnik u domaćinstvu“ date su smjernice za izmjenu vježbe, uvođenjem praktične vježbe s farmom ili javnom kućom. Ovim su vam date opcije kako bi ova nastavna tema bila što relevantnija za učesnike.

5.5. Opis – informacije za edukatore

Razgovor radi pribavljanja korisnih obavještenja, koji se vodi prema PEACE modelu, počinje slobodnim prisjećanjem ispitivane osobe. Slobodno prisjećanje znači da osoba priča svoju verziju priče, pri čemu je službenik ne prekida.

Ovaj pristup razgovoru radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima vjerovatno ne odgovara svim slučajevima u kojima nastojite otkriti potencijalne žrtve. Kada je vrijeme vrlo kratko, kao što će često biti, službenik koji vodi razgovor mora više voditi računa o pravcu razgovora.

Kontrola nad tokom razgovora ne znači jednostavno postavljanje zatvorenih pitanja: pitanje na samom početku razgovora: „Da li se vama trguje?“ samo će prepasti većinu žrtava trgovine ljudima i postaviti direktnu barijeru između vas i njih.

Iako slobodno prisjećanje možda ne odgovara u svim identifikacijskim razgovorima radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima, druge tehnike opisivanja odgovaraju. Prvo se trebaju koristiti otvorena pitanja, odgovori se trebaju evidentirati, kao i svako pojašnjenje koje ispitivana osoba da u odgovoru na druga otvorena pitanja ili, kada je odgovarajuće, na zatvorena pitanja.

Naprimjer, zatvoreno pitanje može odgovarati kada odgovori na otvorena pitanja ne pružaju jasne informacije i kada se čini da je ispitivana osoba puna straha. To je zadnja mogućnost, s tim da možete razmisliti o postavljanju direktnih pitanja, kao što je pitanje: „Da li vas je neko zastrašio?“ Ovo se može kombinirati sa „tajnim znakom“ opisanim u gornjem tekstu, pod „Angažiranje i objašnjavanje“.

- **Otvorena pitanja** – počnite razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve otvorenim pitanjem koje će biti primjereno situaciji, ali ne direktno u vezi s trgovinom ljudima, nego, naprimjer: „Čime se bavite?“
- **Razvijajte odgovor** – ovisno o odgovoru ispitivane osobe, razvijajte razgovor s drugim pitanjima, kao što su: „Znači, radite kao _____? (upišite sve što su osobe rekле da rade). Kažite mi kako je izgledao vaš današnji dan.“ Naprimjer, odgovor se može razviti kada kažete: „Znači, vi _____? (upišite aktivnost koju su osobe pomenule). Koliko sati dnevno to radite?“
- **Zatvorena pitanja** – u nekim slučajevima ćete možda odlučiti da postavljate potpuno zatvorena pitanja, kao naprimjer: „Da li u_____ (upišite lokaciju na kojoj rade) radite više od dvanaest sati dnevno?“ ili „Da li počinjete raditi prije zore/da li završavate u ranim večernjim satima?“
- **Teme** koje možete odabrati su: gdje osobe spavaju, jedu, gdje se druže i da li imaju povrede na tijelu ili tragove sakraćenja. Bez obzira koje teme odaberete za ispitivanje, uvijek trebate nastojati da počnete sa otvorenim pitanjem, trebate pokazati da aktivno slušate i koristite djelimično i potpuno zatvorena pitanja samo kada to odgovara.
- **Polako uvodite direktna pitanja o trgovini ljudima** – počnite pitanjem o tome šta se trenutno njima dešava, a nakon toga pređite na ono što im se dogodilo u prošlosti.

- **Aktivno slušanje** – to podrazumijeva cijeli niz tehnika koje pokazuju da osobu s kojom razgovarate slušate, čime se gradi povjerenje i potiču ispitivane osobe da dalje govore. Jedna tehnika je da ponovite dio odgovora ili da napravite komentar u vezi s onim što je rekla. Time ćete dodatno pokazati da ih sve vrijeme slušate.
- **Tajni znak** – razmotrite opciju da osobi kažete da koristi neki znak ako se ne osjeća komotno da odgovori na određeno pitanje ili jedan znak za „da“, a drugi znak za „ne“. Za dalje smjernice vidi dio „Opis“ u daljem tekstu.
- **Kontinuirano evaluirajte** – da li se ono što vam je rečeno uklapa u ono što znate o procesu trgovine ljudima, kako osoba s kojom razgovarate odgovara, sve povrede ili drugi fizički dokazi koje primijetite i šta smatraste normalnim u vašim okolnostima?

Simulacijska vježba

Razmislite o simulacijskoj vježbi „Radnik u domaćinstvu“. Potpune instrukcije za ovu vježbu se nalaze u dokumentu s opisom simulacijskih vježbi.

Simulacijska vježba pod nazivom „Radnik u domaćinstvu“ je podijeljena u dva dijela. Drugi dio se odnosi na fazu opisivanja događaja u okviru razgovora koji se obavlja na osnovu PEACE modela.

5.6 Zatvaranje – informacije za edukatora

Postoje razlike u zatvaranju razgovora koji se vodi na osnovu PEACE modela radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima i razgovora koji se vodi na osnovu PEACE modela radi pribavljanja informacija korisnih za dokazivanje u krivičnom postupku.

Ako ste u toku razgovora dobili dovoljno informacija na osnovu kojih možete zaključiti da se radi o djelu trgovine ljudima i da ćete poduzeti dalje radnje, tada trebate reći osobi koje su to radnje. Možda neće biti dovoljno da im to jednostavno saopćite. Naprimjer, možda ćete reći osobi za koju sumnjate da je žrtva trgovine ljudima da pođe s vama; ako joj policijski službenik kaže da pođe s njim, većina osoba to mogu protumačiti kao lišavanje slobode. Iako će to možda biti teško, trebate uraditi sve što možete da biste pojasnili više; u suprotnom ćete možda odvratiti osobu, za koju sumnjate da je žrtva trgovine, da sarađuje u toku istrage.

Možda sumnjate da se radi o trgovini ljudima, ali ipak nemate dovoljno informacija da biste poduzeli direktnu akciju. U takvoj situaciji zatvarate razgovor time što ispitivanoj osobi dajete informacije o tome što ona može uraditi ukoliko želi kontaktirati policiju ili drugu relevantnu agenciju.

U toj situaciji uzmite u obzir sljedeće sugestije:

- Pitajte da li vam još nešto žele reći.
- Dajte im mogućnost da vam kažu da li se boje ili misle da su u opasnosti.
- Razmislite o tome da osobi omogućite da vam da znak u odgovoru na direktno pitanje vezano za strah ili opasnost.
- Objasnite šta mogu osobe uraditi ako su u opasnosti i dajte im kontakt brojeve policije, broj „vruće linije“, itd.
- Ako su dio grupe, uradite sve što možete kako biste spriječili njihov povratak u grupu, sve dok ne budete razgovarali s drugim osobama iz te grupe ili s kolegama koji su s njima obavili razgovor.
- Nemojte davati obećanja koja ne možete ispuniti.
- Uzmite od njih kontakt informacije, ako možete.
- Trebate jasno naglasiti da iako možda smatraste da od ispitivane osobe niste dobili dovoljno obavještenja da biste potvrdili da se radi o trgovini ljudima, postoji više načina na koje možete djelovati. Naprimjer:
  - Ako su primjetne tjelesne povrede, možda su posljedica fizičkog napada i mogli biste pokrenuti istragu.
  - Možda postoje problemi vezani za zdravlje i bezbjednost uslijed opreme za rad, mjesta boravka, hrane, itd., time biste vi ili zaposleni u nekoj drugoj agenciji mogli poduzeti određene radnje.
  - Osoba s kojom razgovarate je možda maloljetna ili možda sumnjate da se radi o maloljetnoj osobi; to vam daje mogućnost da je odvedete na sigurnu lokaciju ili u instituciju koja će se o njoj starati.
  - Također, ako se radi o ugroženoj punoljetnoj osobi, možda imate ovlaštenja da je sklonite na sigurno.
  - Možda postoje povrede propisa o zdravlju i sigurnosti na radu ili higijeni, itd., što vama ili drugim agencijama omogućava da poduzmete odgovarajuće radnje.
  - Možda ćete ustanoviti povrede propisa o migracijama ili prijavi poslovne djelatnosti, što vas obavezuje ili vam omogućava da zadržite ispitivanu osobu. To može biti vrlo izazovna situacija zato što osobu lišavate slobode, dok pritom još uvjek pokušavate da održite blizak odnos s njom kako biste povećali mogućnost da će vam dati informacije vezane za trgovinu ljudima.
  - Slično pitanje se postavlja kada osobu lišite slobode zbog izvršenja krivičnog djela, osobu koju su trgovci primorali na izvršenje. U ta djela spadaju, između ostalog, krađa, seksualni delikti, prosjačenje, itd. U nekim slučajevima ćete možda imati diskreciono pravo da odlučite o tome da li ćete osobu lišiti slobode; u drugim slučajevima ćete biti obavezni da je lišite slobode, a da nakon toga razgovarate o okolnostima s istražiteljima i tužiteljima, koji mogu odlučiti da obustave krivični postupak protiv osobe za koju se sumnja da je žrtva trgovine ljudima ili da pokrenu sudski postupak u kojem će optužba biti odbačena.

Vježba

Učesnici trebaju analitički razmisliti o tome šta je potrebno za zatvaranje razgovora vođenih radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima, a što su upravo vidjeli u simulacijskoj vježbi. Analizirajte njihove odgovore uz pomoć gore navedenih informacija.

5.7 Evaluacija – informacije za edukatore

U toku formalnijih razgovora možda ćete biti u stanju posvetiti više vremena evaluaciji onoga što ste čuli. Međutim, u većini razgovora vođenih radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima može se desiti da imate vrlo malo vremena.

Evaluacija razgovora, koji se vode u cilju prepoznavanja potencijalnih žrtava trgovine ljudima može biti teška i stresna, s obzirom da ćete možda morati donijeti odluku dok ste još na terenu, uz malo informacija i znajući da ispitivanu osobu nećete ponovo vidjeti ukoliko ne poduzmete određene radnje.

Prilikom evaluacije razgovora uzmite sljedeće u obzir:

- Pokušajte evaluaciju raditi u kontinuitetu u toku razgovora.
- Ako niste zadovoljni s nečim što vam je rečeno, provjerite to s kolegama.
- Razmotrite da li se priča koju ste čuli uklapa u druge okolnosti, kao što su fizičko i mentalno zdravlje osoba ili dokazi iz prostora u kojem su osobe zatečene.

Vježba

Pitajte sve učesnike kako ocjenjuju slučaj iz simulacijske vježbe koju su posmatrali i o kojoj su razgovarali.

Da li razgovor ukazuje na to da je osoba žrtva trgovine ljudima?

Koji razlozi idu u prilog njihovoj evaluaciji?

Koje bi radnje poduzeli?

Ako smatraju da nemaju dovoljno indicija da se radi o trgovini ljudima, te stoga ne mogu poduzeti dalje radnje, pitajte ih koje bi radnje u suprotnom poduzeli.

Vježba

Ova vježba je korištena u pokušnim fazama izrade nastavnog materijala. Može se koristiti kao formativni ili sumativni instrument. Pristup opisan u daljem tekstu može biti prilagođen raznim kontekstima.

Koristeći stolice, simulirajte „kupe u vagonu“ ili „sjedišta u autobusu“.

Odaberite šest učesnika koji će imati ulogu „putnika“.

Svakog posebno upoznajte s onim što će ispričati o sebi kada im pripadnik Granične policije i drugi budu postavljali pitanja. Osobne priče se trebaju razlikovati. Slijedi šest mogućih primjera:

- Osoba bez kvalifikacija putuje na određenu lokaciju, kod sebe ima tek nešto novca i nuda se da će naći posao po dolasku na odredište.
- Osoba sa zanimanjem (obrtnik, naprimjer, električar, vodoinstalater, itd.) vraća se s godišnjeg odmora na posao koji obavlja već tri godine.
- Osoba sa kvalifikacijama putuje radi zaposlenja na osnovu ugovora, koji je sklopila preko agencije za zapošljavanje.
- Osoba s kvalifikacijama putuje, nema ugovora, ali se planira vratiti za mjesec dana ukoliko ne nađe posao i kod sebe ima dovoljno novca za smještaj i povratnu kartu, ako bude potrebno.
- Osoba bez kvalifikacija se javila na oglas za zapošljavanje građevinskih radnika koji je objavljen na internetu. Ona nema ugovor, ima samo broj telefona koji će pozvati po dolasku na odredište.
- Osoba bez kvalifikacija ima ugovor, ali s nerealnim opisom posla, s obzirom da se radi o osobi bez kvalifikacija i/ili nerealno dobrim uvjetima.

Ostali učesnici se potom upoznaju s okolnostima („Ovo je voz/autobus koji putuje od tačke X do tačke Y“, itd.) i potrebno im je reći da trebaju što brže postaviti pitanja svakom od putnika u „vozu/autobusu“, kako bi vidjeli da li se radi o trgovini ljudima.

Podijelite učesnike u parove. Recite svakom paru da razmisli o lekciji razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima, koju su upravo prešli i vježbali, i da se pripreme za postavljanje pitanja jednom od putnika u „vozu/autobusu“.

Nakon što prođe pet minuta, recite svakom paru posebno da odabere po jednog „putnika“ i da mu postave pitanja.

Po završetku razgovora, sa svakim parom razgovarajte o razgovoru koji su obavili s „putnikom“.

6 Prilog A – Primjer pitanja koja se postavljaju u toku razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima

---

6.1. Pitanja vezana za fazu vrbovanja

- Šta vam je rečeno u vezi s poslom koji ćete obavljati?
- Kakvo iskustvo imate u radu na tim poslovima?
- Kolika će vam biti plata/koji su vam uvjeti zaposlenja ponuđeni?
- Kako ste saznali za taj posao?
- Ako vam je neko rekao za taj posao, ko je to bio?
- Da li ste o tom poslu razgovarali lično/putem telefona/tekstualnih poruka/e-maila?
- Ako ste posao našli preko oglasa, gdje ste pročitali oglas? Šta je pisalo u oglasu? Da li još uvijek imate oglas kod sebe?
- Ko snosi vaše putne troškove do mesta u kojem ćete dobiti posao?
- Ako ne snosite vi, ko onda snosi troškove? Šta vam je rečeno u vezi s povratom tog iznosa?
- Šta vam je rečeno u vezi s odlaskom/rutom kojom ćete ići/načinu prijevoza koji ćete koristiti?
- Kada putujete?

6.2. Pitanja vezana za fazu transporta

- S kim putujete?
- Kako se zovu?
- Kako ste ih upoznali?
- Imate li novca kod sebe?
- Koliko?

- Da li ste bilo kome dali novac da ga za vas čuva?
- Ko vam je platio kartu?
- Da li imate putne dokumente (kartu, itd.)?
- Ako nemate, da li znate ko ima?
- Ako neko drugi čuva vaše dokumente, kada ste ih dali toj osobi?
- Da li imate lične dokumente (ličnu kartu, pasoš, itd.)?
- Možete li mi reći kojim ste putnim pravcem išli?

6.3. Pitanja vezana za fazu eksplotacije

Koje radno iskustvo imaju do sada?

- Koje ste poslove do sada obavljali?
- Koje ste poslove najviše voljeli?
- Koja su vaša pozitivna i negativna iskustva na tim poslovima?
- Koliko dugo ste obavljali te poslove?
- Kada ste prestali raditi kao _____? (upišite navedenu profesiju).
- Čime ste se bavili nakon što ste završili taj posao i dok ste čekali na sljedeći?
- Gdje trenutno radite?
- Da li je to sve čime se bavite otkako ste došli ovamo?
- To zvuči kao zanimljiv posao. Recite mi nešto više o tome.
- Da li je to što ste i očekivali da ćete raditi po dolasku ovdje? (Ako je odgovor na pitanje „ne“, pitajte „Pa zašto niste to radili kada ste došli ovamo?“)

Koliko su plaćeni?

- Šta sada radite? To zvuči kao težak posao. Koliko novca dobijete za taj posao?
- Ako biste uspjeli uštedjeti malo novca, šta biste s njim uradili?
- Koliko ste daleko od toga da to isto radite sada? Da li vam je potrebno više novca ili samo mala suma da ponovo to isto radite?
- Da li ste uspjeli uštedjeti bilo koju sumu novca otkad radite ovaj posao?
- Ako imate viška novca, kako ga najradije trošite da se zabavite?
- Ko vam čuva novac ako uspijete nešto uštedjeti?
- Kolika vam je plata?

Radni uvjeti

- U koliko sati počinjete raditi?
- U koliko sati završavate s radom?
- Gdje idete u toku pauze za ručak?
- Šta volite jesti na poslu?
- Šta radite u toku pauze?
- Šta radite kada završite s jelom u toku pauze?
- Kažite mi nešto o mjestu na kojem radite. Koliki je prostor? Kako izgleda?
- Šta se dešava kada je hladno/vruće? Da li imate ventilator/grijalice?
- Sigurno ožednите dok ste u polju. Kako dođete do osvježenja?
- Koliko vam traje pauza?
- Da li ste slobodni da u toku pauze napustite fabriku/bar/restoran?

Sloboda kretanja

- Šta najviše volite raditi kada imate slobodan dan?
- Ko ide s vama?
- Šta kupujete?
- Šta ste kupili otkako ste došli ovamo?
- Da li sami izlazite?
- Koju vrstu hrane volite? Gdje se nalazi najbliži restoran koji služi takvu hranu? Da li ste bili u njemu? Kada ste zadnji put išli u restoran?
- Da li idete u džamiju/crkvu/hram? U koju? Kada su mise/molitve, itd? Kada ste zadnji put bili tamo?

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

**Planovi nastavnog sata 4
Procjena rizika u istrazi krivičnog
djela trgovine ljudima**

Sadržaj

1.	Uvod	5
1.1	Ciljevi učenja.....	5
1.2	Ciljna grupa polaznika	5
1.3	Prethodno znanje	6
2.	Definicija rizika.....	7
2.1	Vrijeme.....	7
2.2	Izvođenje	7
2.3	Informacije za edukatora	7
3.	„Matrica procjene rizika“.....	11
3.1	Trajanje.....	11
3.2	Izvođenje	11
3.3	Informacije za edukatora	11
4.	Dinamična procjena rizika.....	13
4.1	Trajanje.....	13
4.2	Izvođenje	13
4.3	Informacije za edukatora	13
5.	Rizik od trgovine ljudima	14
5.1	Trajanje.....	14
5.2	Izvođenje	14
5.3	Informacije za edukatora	14
6.	Ništa nije savršeno	19

1. Uvod

Procjena nivoa rizika je ključna u istrazi djela trgovine ljudima. Svaka osoba, koja je uključena u borbu protiv trgovine ljudima, treba biti upoznata s procesom, kako bi mogla dati smislen i koristan doprinos tom procesu, kada se to od nje traži.

Procjene rizika u oblasti trgovine ljudima je vjerovatno jedinstveno kompleksan zadatak u krivičnom pravu i srodnim disciplinama. Obično je uključen veliki broj počinitelja, često na velikoj geografskoj površini (uključujući i strane zemlje), koji iskorištavaju zastrašene i isprepadane osobe koje možda nisu spremne s vama sarađivati.

Međutim, principi koji leže u osnovi ovog procesa su jednostavnji i predstavljaju nešto što svakodnevno radimo u svim aspektima našeg života. Ovim planom nastavnog sata nastojimo polaznicima pružiti eksplicitno razumijevanje onoga što već rade i kako to mogu primijeniti u kontekstu trgovine ljudima.

Edukatori ne bi smjeli ovu nastavnu temu doživljavati kao izoliranu. Potrebno je stalno se vraćati na ovu temu i primjenjivati je u okviru drugih planova nastavnih sati iz ovog programa, u vježbama i radu na hipotetičkim slučajevima.

1.1. Ciljevi učenja

Po završetku ovog modula polaznici će biti u stanju:

- Prisjetiti se osnovnih principa procjene rizika;
- Objasniti pojmove „otkloniti“, „prihvatići“, „smanjiti“, „izbjеći“ i „prenijeti“;
- Opisati „matricu procjene rizika“;
- Objasniti koncept „dinamične procjene rizika“;
- Primijeniti principe procjene rizika u kontekstu trgovine ljudima prilikom simulacijskih vježbi.

1.2. Ciljna grupa polaznika

Ova nastavna tema je namijenjena svima koji se u svom radu mogu susresti s trgovinom ljudima, kao što su, na primjer:

- Socijalni radnici;
- Zaposleni u nevladinim organizacijama (NVO);
- Policijski službenici;
- Tužitelji;
- Sudije i zaposleni u sudskim organima.

U ovu nastavnu temu je uvršteno nekoliko vježbi, koje se odnose na određene oblike i kontekste trgovine ljudima, koji ne moraju biti relevantni za ove profesije. Program nudi veliki broj vježbi, koje se mogu prilagoditi određenoj profesiji uz pomoć osnovne strukture ovog plana nastavnog sata.

1.3. Prethodno znanje

Nije potrebno prethodno znanje.

2. Definicija rizika

2.1. Vrijeme

20 – 25 minuta.

2.2. Izvođenje

Preporučeni metod izvođenja ovog dijela sesije je kombinacija didaktičke prezentacije i vježbe.

2.3. Informacije za edukatora

Rizik je definiran kao vjerovatnoća da će nastati potencijalna opasnost i šta će se dogoditi ako opasnost nastane.

Procjenom rizika se identificiraju te opasnosti, određuje se težina posljedica i odlučuje o radnjama koje će se poduzeti.

Iako vam fraza „procjena rizika“ nije poznata, to je ipak nešto što radite više puta dnevno, uglavnom potpuno nesvjesno. U svakodnevnom životu to ne mora biti svjestan proces, zato što vas je vaše životno iskustvo naučilo kako da prepoznote opasnosti i kako ih izbjegći ili se s njima izboriti. Generalno, ovaj proces je vrlo djelotvoran; u suprotnom, vi možda ne biste bili tu gdje se sada nalazite. Problem nastaje kada dođete u sredinu koja vam je nepoznata ili kada se nešto novo pojavi u vašem okruženju.

Za mnoge praktičare trgovine ljudima je vjerovatno jedan od novih i nepoznatih problema. S obzirom da je problematika nova i kompleksna, vjerovatno niste u stanju djelotvorno procijeniti rizike koje ona predstavlja.

Vježba – Prelazak preko ceste

U ovoj vježbi koristimo svakodnevnu situaciju kako bismo ilustrirali procjenu rizika, kako se rizici mogu razlikovati i šta možemo uraditi kako bismo na njih odgovorili. To možemo vrlo lako uraditi u učionici.

Iako je vježba vesela i zabavna, njena poruka je vrlo ozbiljna i ona predstavlja dobar uvod u temu, a iskustvo pokazuje da pomaže ljudima da primijene njene koncepte na scenarije trgovine ljudima.

Ovu vježbu možete uraditi kao jednu od aktivnosti u razredu ili možete jednostavno ispričati priču.

Zamolite tri učesnika da se jave dobровoljno.

Dva će imati ulogu pješaka, dok će treći voziti automobil.

Kažite učesnicima da se nalaze u zemlji u kojoj automobili voze lijevom stranom ulice (Ujedinjeno Kraljevstvo, Australija, Indija, Japan, itd.).

Jedan od dva pješaka je iz takve zemlje; drugi pješak je turista i dolazi iz zemlje u kojoj se vozi desnom stranom (SAD, Gana, Francuska, Srbija, itd.).

(Svakako da scenarij možete promijeniti tako da se pješaci nalaze u zemlji u kojoj se vozi desnom stranom, u skladu sa saobraćajnim pravilima u vašoj zemlji).

Dva pješaka čekaju da pređu ulicu.

Vozač koji upravlja vozilom vozi u pravcu pješaka.

Zamolite pješake da gledaju u pravcu iz kojeg očekuju vozila.

Pješak koji gleda u ispravnom pravcu ostaje na trotoaru; pješaka koji gleda u pogrešnom pravcu „automobil“ udari.

Nije važno da li pješaci tvrde da su obojica gledala u ispravnom smjeru ili će slični komentari doći od ostalih učesnika – ovo možete iskoristiti za podizanje energije tako što ćete ih pitati zbog čega to tvrde, izraziti suprotno mišljenje, itd.

Sada predstavite sljedeći koncept:

Pitanja koja postavljamo kada vršimo procjenu rizika:

- Ko ili šta predstavlja rizik?

- Šta je rizik?
- Koji je nivo rizika?
- Koje je mjere potrebno poduzeti, otkloniti, prihvati, smanjiti, izbjegći, prenijeti?

Ovo se može uraditi didaktičkim predstavljanjem gore navedenih informacija ili facilitacijom vježbe „prelazak preko ceste“ na sljedeći način:

Pitanje: Ko ili šta predstavlja rizik?

Odgovor:

- Pješaci.
- Možda vozač.
- Možda drugi korisnici ceste i svjedoci.

Pitanje: Šta je rizik?

Odgovor:

- Fizička ili psihološka povreda vozača.
- Oštećenje vozila.
- Čekanje da policija izvrši uviđaj saobraćajne nesreće.
- Troškovi uviđaja nesreće.
- Troškovi liječenja povrijeđenih strana.
- Trauma za svjedoke.
- Novinski natpisi loši za turizam.

Pitanje: Koji je nivo rizika?

Odgovor:

- S obzirom na predstavljene činjenice, nivo se razlikuje za ova dva pješaka.
- Ozbiljnost rizika bi za oba pješaka bila ista da su obojica udarena autom – da su pretrpjeli povrede ili da je eventualno nastupila smrtna posljedica.
- Razlika je u vjerovatnoći rizika za obojicu.
- Stanovnik zemlje u kojoj se vozi lijevom stranom ulice vjerovatno bi automatski pogledao na desnu stranu, veća je vjerovatnoća da bi odmah primijetio automobil te tako izbjegao rizik.
- Turista iz zemlje u kojoj se vozi desnom stranom ulice bi vjerovatnije pogledao na lijevu stranu, ne bi video automobil, automobil bi ga udario i bio bi povrijeđen.

Pitanje: Šta može pješak koji dolazi iz zemlje u kojoj se vozi lijevom stranom ulice uraditi da bi:

- Otklonio rizik od sebe;
- Prihvatio rizik;
- Smanjio rizik;

- Izbjegao rizik; i
- Prenio rizik sa sebe na drugog?

Odgovori:

Otklonio:

Jednostavno može prestati putovati u zemlje u kojima se vozi lijevom stranom ulice.

Prihvatio:

Može jednostavno zakoračiti na ulicu i nadati se da nema saobraćaja, da će ga vozač primijetiti ili da vozač vozi preniskom brzinom da bi mu prouzročio tjelesne povrede.

Smanjio:

Može vježbom steći naviku da svjesno razmišlja o pravcu iz kojeg dolaze vozila. Može na to zaboraviti i vratiti se na stare navike, s tim da bi šansa za to bila manja.

Izbjegao:

Treba koristiti samo obilježena mjesta za prijelaz ceste ili podvožnjake za pješake, mostove, itd., ili se svugdje voziti taksijem.

Prenio:

Pješak ne bi bio u stanju prenijeti sve te rizike, ali može biti u stanju prenijeti neke. Naprimjer, ako koristi usluge taksi prijevoza, neki rizici koji bi se odnosili na njegovu obavezu da plati troškove bolničkog liječenja, u slučaju saobraćajne nesreće bi bili prenijeti na osiguranje vozača taksi vozila.

Možete raditi samo sa onim što vam je poznato

Zapamtite da odluke koje se odnose na rizik možete donijeti samo tako što ćete ih bazirati na informacijama koje su vam poznate ili na informacijama za koje možete razumno očekivati da će vam biti poznate.

3. „Matrica procjene rizika“

3.1. Trajanje

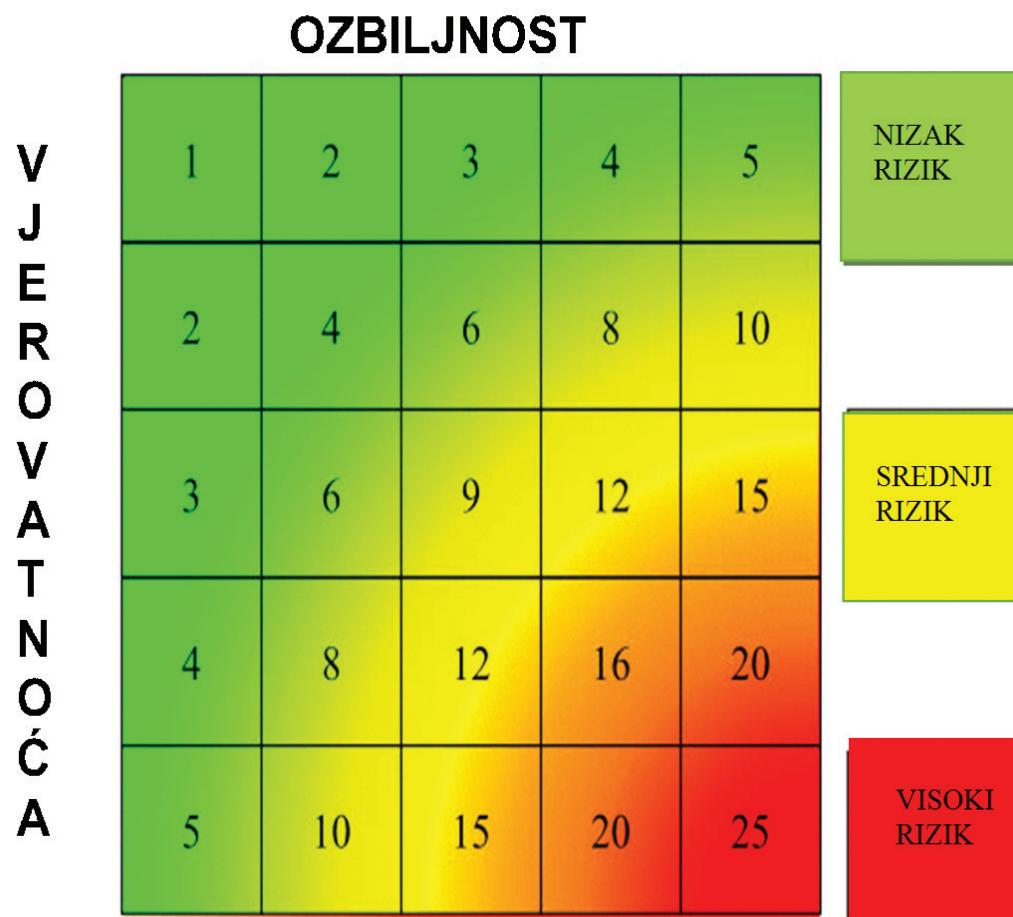
10 – 15 minuta, ovisno o tome da li ćete raditi vježbu.

3.2. Izvođenje

Preporučeni metod izvođenja ovog dijela sesije je kombinacija didaktičke prezentacije i vježbe.

3.3. Informacije za edukatora

Koristan instrument koji vam pomaže da procijenite nivo rizika je „matrica procjene rizika“.

Kao što možete vidjeti, na vertikalnoj osi je „vjerovatnoća“ ishoda, dok je na horizontalnoj osi ozbiljnost posljedica ishoda. Brojke su umnošci vrijednosti u redu na vrhu i u lijevom stupcu tabele. Tako je najniži nivo rizika 1 za ozbiljnost ishoda i 1 za vjerovatnoću nastanka – 1×1 je 1. Najviši nivo rizika je 5×5 , odnosno 25.

Važno je primijetiti i boju svakog kvadrata. Čak i ako postoji vrlo velika vjerovatnoća ishoda, skupa s vrlo niskom ozbiljnošću ishoda, cjelokupan nivo rizika ostaje gotovo potpuno zelen; isto se odnosi i na slučajeve kada je ozbiljnost velika, ali je šansa da će se dogoditi vrlo mala.

Kombinacija boja i rezultati množenja vam omogućavaju da vizualizirate nivoe rizika i da uporedite nivoe rizika za rizike koje ste identificirali.

Vježba

Zamolite sve učesnike da primijene „matricu procjene rizika“ na osobe iz prethodne vježbe pod nazivom „Prelazak preko ceste“.

4. Dinamična procjena rizika

4.1. Trajanje

Oko 10 minuta.

4.2. Izvođenje

Didaktička prezentacija.

4.3. Informacije za edukatora

Dinamična procjena rizika (koja se ponekad naziva i „kontinuirana procjena rizika“) je proces kontinuirane procjene promjene nivoa rizika u svjetlu novih informacija i događaja.

Bitno je da dinamično procjenjujete rizik u istrazi trgovine ljudima s obzirom da se okolnosti mogu vrlo brzo mijenjati.

Svakako da nije moguće dati smjernice za svaku moguću situaciju, ali ovaj primjer je dobra ilustracija:

- Nivo rizika od napada je visok u slučaju kada je osoba osumnjičena za trgovinu ljudima nasilna i ako je napala žrtvu, od ranije je poznata policiji zbog nasilja i još uvijek je na slobodi.
- Žrtva je smještena u sigurno i tajno sklonište; cjelokupan nivo rizika od napada je smanjen.
- Druge osobe su čule osobu u skloništu kako preko telefona opisuju lokaciju na kojoj se sklonište nalazi; nivo rizika od napada se povećava.
- Vještačenjem telefonskih poziva te osobe u skloništu je utvrđeno da je stupila u kontakt s nasilnim trgovcem ljudima koji je još uvijek na slobodi; nivo rizika od napada je sada još viši, vjerovatno znatno viši.
- Osumnjičeni je uhapšen u blizini skloništa, optužen je i nalazi se u pritvornoj jedinici; nivo rizika od napada je smanjen.

5. Rizik od trgovine ljudima

5.1. Trajanje

Oko 45 minuta.

5.2. Izvođenje

Preporučeni metod izvođenja ovog dijela sesije je kombinacija didaktičke prezracije i vježbe.

5.3. Informacije za edukatora

Ko je izložen riziku ili šta je izloženo riziku?

(Napomena: lista nije konačna)

- Žrtve trgovine ljudima;
- Porodica žrtve;
- Svako ko je uključen u istragu, ko daje podršku, itd.;
- Svjedoci;
- Vjerovatnoća da će se istraga uspješno završiti;
- Povjeravanje žrtava u policiju i prijava slučajeva.

Šta predstavlja rizik?

(Napomena: lista nije konačna)

- Napad na/zastrašivanje žrtava trgovine ljudima ili njihovih porodica od strane kriminalaca;
- Zastrasivanje svjedoka;
- Kriminalci će nastaviti viktimirati osobe ako ne budu osuđeni;
- Ako žrtve/svjedoci izgube povjerenje u sistem, neće ubuduće svjedočiti;
- Odbijanje ili izolacija, ako se žrtve bez prethodne podrške vrati kući;
- Istražne radnje kriminalcima će biti otkrivene i kompromitirane.

Koji je nivo rizika?

To ovisi o određenom broju faktora, uključujući i odgovore na sljedeća ključna pitanja:

- Da li su kriminalci u stanju doći do žrtve ili njene/njegove porodice?
- U kojoj su mjeri kriminalci nasilni?
- Kakvo je fizičko zdravlje žrtve/žrtava?
- Kakvo je psihološko zdravlje žrtve/žrtava?
- Ako je neka istražna radnja otkrivena, u kojoj mjeri će posljedice biti opasne ubuduće?

(Napomena: lista nije konačna)

Koje je radnje potrebno poduzeti?

To ovisi o svim gore navedenim faktorima, a primjeri su:

- Smještaj osoba za koje se sumnja da su žrtve trgovine ljudima u sigurna skloništa i primjena drugih zaštitnih mjera;
- Pružanje usluga savjetovanja i medicinske njegе traumatiziranim žrtvama/žrtvama s povredama;
- Određivanje pritvora osumnjičenim licima;
- Pružanje podrške žrtvama trgovine ljudima kako bi se vratile kući;
- Obezbjedenje prostora za svjedoček/žrtve u kojem će svjedočiti putem video-linka ili anonimno;
- Korištenje metoda sakrivanja vođenja istražnih radnji, naprimjer, pronađak osoba za koje se sumnja da su žrtve u operaciji, koja ostavlja dojam da je provedena u okviru rutinskih policijskih poslova.

(Napomena: lista nije konačna)

Vježba – Primjena procjene rizika na istragu krivičnog djela trgovine ljudima

Dio 1

U ovoj vježbi se koristi vježba na konkretnom primjeru br. 5 pod nazivom „Farma“ u cilju primjene principa procjene rizika.

Podijelite učesnike u manje grupe.

Podijelite prvi dio vježbe i zamolite sve grupe da odgovore na sljedeća pitanja:

- Ko je izložen riziku ili šta je izloženo riziku?
- Šta predstavlja rizik?
- Koji je nivo rizika?
- Koje je radnje potrebno poduzeti? Otkloniti, prihvati, smanjiti, izbjegići, prebaciti?

Edukator:

Ko ili šta je izloženo riziku?

- Izgleda da su ljudi na farmi izloženi glavnom riziku;
- Također bi mogao postojati i rizik po ljude koji kupuju krompir.

Šta predstavlja rizik?

U ovoj fazi glavni rizik se odnosi na zdravlje ljudi na farmi. Oni ne nose posebnu odjeću, izgleda da nemaju odgovarajuće higijenske uvjete (nema toaleta niti kupaonice), žive i rade u neadekvatnim uvjetima. Mogu se povrijediti i razboljeti. Osim toga, tu su prisutne industrijske mašine. Mogu se povrijediti ili oboljeti od neke bolesti.

Rizik po javno zdravlje koji se javlja u takvim situacijama se možda ne smatra trenutačnim rizikom. Ako ljudi vrše preradu hrane na lokaciji na kojoj nema sanitarnog čvora i kupaonica, postoji rizik od širenja zaraznih bolesti na ljude koji konzumiraju tu hranu.

Možda postoji daleko veći broj rizika, ali na osnovu samo onoga što smo uočili ne možemo biti u potpunosti sigurni. To ne znači da trebamo prihvati takvu situaciju – daleko od toga. Okolnosti ukazuju da trebamo nastaviti s istragom, sve dok ne budemo mogli provesti odgovarajuću procjenu rizika.

Koji je nivo rizika?

Teško ga je procijeniti na osnovu datih informacija. Naprimjer, moguće je da mjesto na kojem osobe spavaju nije adekvatno, ali ono ne predstavlja rizik po zdravlje. Faktori koji mogu to promijeniti su promjena vremenskih uvjeta, doba godine, kvalitet „kreveta“, vrsta pokrivača, vodootpornost objekta, itd. Mala je vjerovatnoća da bi čist i suh kamp-krevet prouzročio opasnost i ako bi ona nastala, nivo ozbiljnosti bi bio nizak. Vlažan, prljav karton ima daleko veću ozbiljinost i vjerovatnoću rizika.

Nepostojanje mokrog čvora i kupaonice predstavlja najveći problem. Ovo možete procijeniti putem detaljnije provjere lokacije i razgovora s prisutnim osobama.

Koje je radnje potrebno poduzeti?

I ovo ovisi o onome što zateknete na licu mjesta. Ako vam se čini da nema higijenskih uvjeta, onda trebate ozbiljno razmisliti o tome da li da ljudi **uklonite** iz takve situacije. To važi bez obzira da li se radi o trgovini ljudima. Možda su higijenski uvjeti ipak adekvatni, iako nisu savršeni, te je stoga moguće rizik **prihvati**. Također je moguće da postoje neke jednostavne mjere koje bi se mogle predložiti, a koje mogu **smanjiti** rizik.

Čak i ako se ne radi o trgovini ljudima, relevantna institucija treba poduzeti određenu radnju da bi smanjila rizik po same radnike i javnost.

Dio 2

Kažite učesnicima da, u toku prvog razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve, jedan radnik kaže da im prijeti muškarac, koji govori lokalnim jezikom, da će dobiti „ovo“ ako budu izazivali probleme, pritom „ovo“ znači bejzbol palica s kojom hoda naokolo i s vremenom na vrijeme zalupa po vratima. Radnik kaže službeniku gdje se palica nalazi.

Službenici razgovaraju s muškarcem koji nosi bejzbol palicu. On im kaže kako se zove i oni vrše provjeru u sistemu postojećih operativnih saznanja. Kažu mu da isprazni džepove. Kada ih isprazni, oni nalaze nekoliko ličnih karata osoba s kojima su prethodno razgovarali. Jedna je s njegovom slikom, ali drugačijim imenom. Kada službenici provjere ime u sistemu postojećih operativnih saznanja, utvrde da se radi o osobi koja je ranije osuđivana zbog krivičnih djela s elementima nasilja.

Ko ili šta je izloženo riziku?

- Ljudi koji rade na farmi.
- Buduća istraga.

Šta predstavlja rizik?

- Rizik postoji po ljude na farmi, barem u smislu psiholoških posljedica zbog prijetnji i s obzirom na kombinaciju nasilnog ponašanja tog muškarca i ranijih presuda za krivična djela s elementima nasilja, a eventualno i u smislu fizičkih napada.
- Rizik postoji i po buduću istragu, zato što će potencijalni svjedoci biti uplašeni i najvjerovatnije neće sarađivati s organima ukoliko se ne uvjere da službenici poduzimaju djelotvorne radnje protiv tog muškarca.

Koji je nivo rizika?

- Opet, ovo je teško potpuno precizno procijeniti. Međutim, čini se da je vjerovatnoča potencijalne opasnosti postala veća i da je ozbiljnost, također, veća, s obzirom da postoje dokazi o nasilju i da bi nasilje moglo imati teške posljedice.
- Zapamtite da potencijalni rizici, identificirani u ranjoj fazi, još uvijek postoje.

Koje je radnje potrebno poduzeti? Otkloniti, prihvati, smanjiti, izbjegići, prenijeti?

- Možete razmotriti otklanjanje rizika od muškarca koji prijeti. To možete uraditi tako što ćete ga lišiti slobode/pritvoriti. Još uvijek nije jasno da li se radi o trgovini ljudima (iako, što više imamo informacija, to sve više izgleda da bi se moglo raditi upravo o trgovini ljudima), ali vjerovatno je zakonom prepoznato i krivično djelo napad na život, tijelo ili druge slobode.
- Također možete otkloniti rizik tako što ćete odvesti radnike na bezbjedno mjesto. Međutim, to podrazumijeva da znate na koju ćete ih lokaciju odvesti. Prostor u skloništu je vrlo ograničen i često nema mjesta za osobe za koje se sumnja da su žrtve trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Ako sklonite osobe za koje sumnjate da su žrtve, a one nemaju gdje boraviti niti imaju sredstva da bi se prehranile, onda rizik po njih dolazi iz više izvora, između ostalog, mogu biti izložene riziku od ponovnog ulaska u lanac trgovine ljudima.

---

6. Ništa nije savršeno

Važno je zapamtiti da nema savršenog sistema procjene rizika, posebno u kompleksnom kontekstu trgovine ljudima.

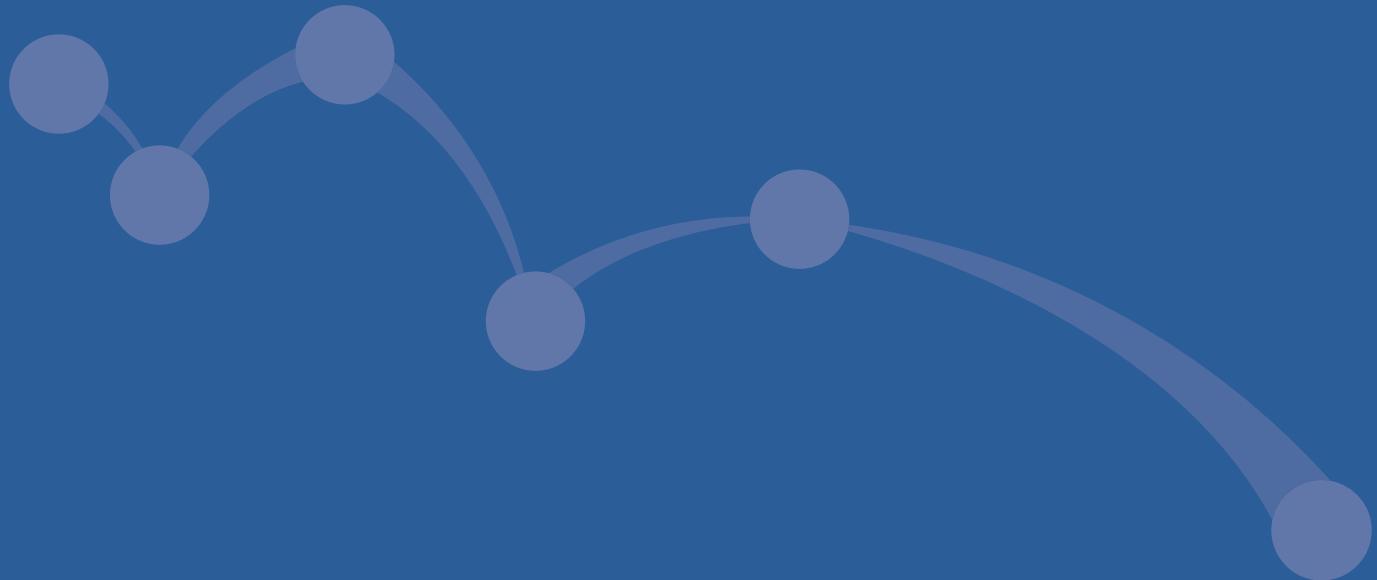
Jedino možete dati sve od sebe i provesti iskrenu procjenu onoga što se od vas razumno očekuje da vam je poznato.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

**Planovi nastavnog sata 5
Potrebe žrtava trgovine ljudima**

Sadržaj

---

1. Uvod	.5
1.1 Ciljna grupa učesnika	5
1.2 Ciljevi učenja.....	6
1.3 Prethodno znanje	6
2. Efekat trgovine ljudima na žrtve	7
2.1 Trajanje.....	7
2.2 Izvođenje	7
2.3 Informacije za edukatora	7
3. Potrebe žrtava	11
3.1 Trajanje.....	11
3.2 Izvođenje	11
3.3 Informacije za edukatora	11

1. Uvod

Razumijevanje i rješavanje potreba žrtava trgovine ljudima je izuzetno važno za svakoga ko je uključen u borbu protiv ovog fenomena.

Prvo, postoji osnovna humanitarna potreba za pružanjem pomoći žrtvama kriminaliteta kako bi se mogle oporaviti od posljedica krivičnih djela, razviti svoj potencijal i doprinijeti društvenoj zajedinici.

Drugo, što je posebno važno za slučajeve trgovine ljudima, možda je zakonom propisana obaveza da se vodi računa o potrebama žrtava.

Treće, u krivičnopravnom sistemu postoji potreba za praktičnim pristupom; ukoliko ne vodite računa o potrebama žrtava, možda nećete imati ni svjedoka; a ako nemate svjedoka, vjerovatno nećete imati ni čvrste dokaze.

Iako često postoje osobe i agencije s posebnom ulogom u pružanju podrške žrtvama, ipak je svako pojedinačno odgovoran da pruži podršku od trenutka prepoznavanja potencijalne žrtve. Ako se podrška ne pruži na samom početku, žrtva se može vratiti u stanje ugroženosti i/ili možda neće pružiti dragocjena obavještenja ili obavještajne podatke.

Da biste shvatili kako možete odgovoriti na potrebe žrtava, bitno je prvo shvatiti efekat procesa trgovine ljudima po njegove žrtve i zašto trgovina ljudima ima takav efekat. Stoga u prvom dijelu ove nastavne teme sagledavamo efekat trgovine ljudima po žrtve.

Drugi dio se odnosi na implikacije tih efekata na službenike koji se u okviru svojih poslova i zadataka profesionalno bave borborom protiv trgovine ljudima i u njemu je istraženo nekoliko praktičnih koraka ka savladavanju tih efekata.

1.1. Ciljna grupa učesnika

Ova nastavna tema je namijenjena svima koji se u svom radu mogu susresti s trgovinom ljudima, između ostalog:

- Policijskim službenicima;
- Pripadnicima Granične policije;
- Inspektorima rada;
- Socijalnim radnicima;
- Inspektorima sanitarno-zdravstvene inspekcije i inspektorima sigurnosti na radu;
- Prosvjetnim radnicima.

1.2. Ciljevi učenja

- Navesti izazove s kojima se žrtve trgovine ljudima suočavaju;
- Identificirati sve one koji mogu žrtvama pružiti pomoć;
- Opisati kako će podrška fizičkom i psihološkom oporavku žrtve pomoći polazniku obuke da sudjeluje u krivičnopravnom procesu.

1.3. Prethodno znanje

Nije potrebno.

2. Efekat trgovine ljudima na žrtve

2.1. Trajanje

30 minuta.

2.2. Izvođenje

Didaktička prezentacija i „Informacije za edukatora“.

2.3. Informacije za edukatora

Ustvari, svaki čovjek u svom životu doživi neko traumatsko iskustvo: smrt voljene osobe, povreda uslijed nesreće, gubitak posla, itd. Za većinu ljudi trauma je relativno kratkoročan fenomen. Oni se oporave kroz prirodne moždane procese zacjeljivanja, podršku porodice i prijatelja ili fizičku rehabilitaciju.

Osobi se teško oporaviti od traume kada postoji nekoliko otežavajućih faktora. U nekim slučajevima osobe mogu biti već ranjive na traumu, posebno ako su već doživjele traumatsko iskustvo u prošlosti, a od kojeg se nisu u potpunosti oporavile. Neke situacije, kao što je, naprimjer, rat, mogu proizvesti veliki broj događaja intenzivne traumatske prirode. Neke druge situacije možda nemaju isti intenzitet, ali mogu dugo trajati. Nasilje u porodici, naprimjer, može podrazumijevati niz incidenata koji pojedinačno ne moraju biti traumatski. Međutim, u međusobnoj kombinaciji i tokom dužeg vremenskog perioda oni mogu biti visoko traumatski.

Suština traume je da „ona nadjačava psihološke i biološke mehanizme odbrane žrtve. Ona nastaje kada unutrašnji i vanjski resursi nisu adekvatni u odbrani od eksterne prijetnje.“¹

Biti žrtvom trgovine ljudima je vrlo traumatičan događaj. Sljedeći faktori doprinose proizvodnji traume:

---

¹ UNODC. Anti Human Trafficking Manual for Criminal Justice Practitioners - Module 3: Psychological reactions of victims of trafficking in persons. 2009, United Nations: New York, p.2. (UNODC. Priručnik za borbu protiv trgovine ljudima za praktičare krivičnog prava – Modul 3: Psihološke reakcije žrtava trgovine ljudima. 2009. Ujedinjene nacije: New York, str. 2)

Događaji

Iskustvo žrtve trgovine ljudima vjerovatno nastaje kada su događaji nepredvidivi i izvan kontrole. Priroda procesa vrbovanja žrtava je takva da žrtva „predviđa“ da će se nešto dogoditi (nprimjer, „dobit ću dobro plaćen posao“) što se, ustvari, na kraju ne dogodi (ona nije plaćena). Nepredvidivost ostaje prisutna kroz cijeli proces trgovine ljudima.

Gubitak kontrole je, također, ključni element. Žrtva će vjerovatno pretpostaviti (i često joj je izričito rečeno) da će imati normalnu kontrolu nad svojim životom (“Moći ću živjeti onako kako normalno i živim”) kada, ustvari, potпадa pod strogu kontrolu („Ne smiješ izaći iz ovog objekta, radi ono što ti se kaže da radiš.“)

Mjere kontrole

Žrtve se mogu kontrolirati putem više mjera koje obuhvataju, između ostalog, ograničavanja kretanja, nasilje i zlostavljanje.

Svi ovi pojmovi se trebaju šire shvatiti i često su međusobno povezani. Naprimjer:

- „Kretanje“ može biti ograničeno fizičkim preprekama, kao što su zidovi, brave i bodljikava žica. Također, može biti ograničeno prijetnjama fizičkog napada na žrtvu ili njenu porodicu, prijavljivanja žrtve nadležnim organima zbog „počinjenog krivičnog djela“ ili ukidanja „povlastica“;
- „Nasilje“ može imati oblik direktnog napada, verbalnih prijetnji, nasilja nad drugima ili čak suptilne primjene nasilja;
- „Zlostavljanje“ može imati više oblika, koji se kreću od nasilnih napada do konstantnog ponižavanja i ataka na samopoštovanje osobe.

Višestruka trauma

Bitan aspekt traumatizacije žrtava trgovine ljudima je višestrukost: postoji veliki broj traumatskih događaja, koji se javljaju u različitim vidovima. Neki su dovoljni da prouzrokuju traumu sami po sebi (silovanje ili teška povreda na radu, nprimjer), ali kada se dešavaju u kombinaciji s drugim efektima trgovine ljudima, trauma postaje daleko dublja.

Stoga, koje su posljedice takve traumatizacije?

Simptomi traume

U studijama o žrtvama trgovine, ljudima su identificirani simptomi koji su navedeni ispod. Potrebno je napomenuti da su se prve studije fokusirale uglavnom na žrtve trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije. Međutim, u novijim studijama su utvrđeni slični simptomi kod žrtava drugih oblika trgovine ljudima. Identificirani simptomi su:

- Istovremeni;
- Fizički;
- Simptomi mentalnog zdravlja;
- Post-traumatski stresni poremećaj (PTSP).

Istovremeni

Ovo se odnosi na istovremeno prisustvo više vrsta simptoma. Studije su pokazale da do jedne polovine žrtava trgovine ljudima (npr, onih koji su bili seksualno eksplorativirani) može pokazivati 12 različitih fizičkih simptoma, u periodu do 14 dana nakon iskustva u lancu trgovine ljudima. Potom simptomi slabe, s tim da čak i nakon otprilike 28 dana, 7 posto žrtava još uvijek pokazuje 11 različitih simptoma.

Fizički

Najčešće prijavljeni simptomi kod žrtava trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploracije su bili:

- Umor;
- Gubitak tjelesne težine;
- Neurološki simptomi (poremećaji nervnog sistema, kao što su slabost mišića, konfuzija i bol);
- Gastrointestinalni problemi (stomačni problemi i poremećaj rada crijeva).

Simptomi mentalnog zdravlja

Često prijavljeni i primjećeni simptomi mentalnog zdravlja obuhvataju:

- Depresiju;
- Tjeskobu;
- Neprijateljsko raspoloženje.

Post-traumatski stresni poremećaj (PTSP)

To je poremećaj mentalnog zdravlja prouzrokovani izloženošću jednom ili više traumatskih događaja. Identificirane posljedice PTSP-a obuhvataju:

- Rekurentno prisjećanje traumatskih događaja;
- Poteškoće sa snom;
- Bezosjećajnost.

Postoji razlika između „jednostavnog“ i „kompleksnog“ PTSP-a. Jednostavni PTSP je rezultat jednog traumatskog događaja; kompleksni PTSP je rezultat više događaja.

Žrtve trgovine ljudima pate od kompleksnog PTSP-a s obzirom da su često doživljavale višestruke traumatske događaje.

S vremenom, simptomi PTSP-a imaju tendenciju opadanja, iako to ovisi o okolnostima i osobi. Mogu se ponovo javiti u vrijeme stresa.

Kao što je navedeno u gornjem tekstu, najviše nam je poznata trgovina ljudima u svrhu seksualne eksploatacije (skoro isključivo žena); još uvijek dolazimo do novih informacija o žrtvama drugih oblika trgovine ljudima i one pokazuju da se PTSP, također, javlja i kod tih osoba.

Vježba

Ova vježba zahtijeva vrlo osjetljivo i pažljivo postupanje.

Zamolite sve učesnike da razmисle o nekom traumatskom događaju iz svog života. To može biti iz ličnog ili profesionalnog života.

Kažite im da se od njih ne očekuje da o tome naglas govore.

Dajte im oko jedne minutu za razmišljanje.

Zatim ih zamolite da razmисle o efektu koji je takav događaj imao na način na koji su kasnije funkcionalirali u životu. Sada ih zamolite da razmисle o tome koji bi efekat bio da su doživjeli drugi traumatski događaj u svom životu, istovremeno kad i prvi ili odmah nakon njega.

Ovo će najvjerojatnije proizvesti mirnu atmosferu u kojoj će svi učesnici razmišljati u tišini.

Pitajte učesnike koji bi, prema njihovom mišljenju, bili korisni odgovori koji bi pomogli osobama koje su doživjele traumu. Evidentirajte odgovore metodom po vašem izboru i o tome razgovarajte sa svim učesnicima.

3. Potrebe žrtava

3.1. Trajanje

30 minuta.

3.2. Izvođenje

Didaktička prezentacija i „Informacije za edukatora“.

3.3. Informacije za edukatora

Opći principi potreba žrtava su:

- Žrtve trgovine ljudima trebaju biti identificirane kao žrtve krivičnog djela;
- S njima se ne smije postupati kao s kriminalcima;
- S njima se ne smije postupati samo kao sa izvorom dokaza.

Identifikacija osoba kao žrtava

Ovo je bitan element borbe protiv trgovine ljudima i nije ga uvijek lako postići. Primjeri propusta u identifikaciji obuhvataju i sljedeće:

- Zauzimanje stava da se zatečene žene ili muškarci „samo prostituiraju“ (prejudicirani stav primijenjen na seksualne radnike) i zanemarivanje svih indicija koje upućuju na trgovinu ljudima;
- Zaključak da je prijava radne eksploracije samo spor oko ugovora o radu;
- Vjerovanje da su osobe „društveni otpadnici“, „pijanice“, „ovisnici“ itd., a ne ranjive osobe koje se bukvalno iskorištavaju kao robovi;
- Prihvatanje pritužbi o „krađi“ i drugih navoda o krivičnim djelima od strane poslodavaca protiv „zaposlenih“, bez ispitivanja i vođenja istrage;
- Postupanje s osobama jednostavno, kao s neregularnim migrantima, bez provođenja istrage o okolnostima njihovog prisustva na određenoj lokaciji.

Žrtve se ne tretiraju kao kriminalci

Mnoge žrtve trgovine ljudima su počinile „krivična djela“ u procesu trgovine ljudima. Tu se može raditi o posljedici nelegalnog prelaska granice, rada bez potrebnih dokumenata ili direktne eksplotacije tih osoba kroz nezakonite aktivnosti, kao što su prosjačenje ili sitne krađe.

Postupanje sa žrtvama ne samo kao sa izvorom dokaza

Jasno je da su žrtve trgovine ljudima bitan izvor dokaza. Uistinu, možda su i najvažniji izvor. Ako s njima ne postupate kao s ljudskim bićima i ako ne vodite računa o njihovim osnovnim potrebama, vjerovatno nećete dugo imati te izvore dokaza. Razlog je taj što će vjerovatno prestati sarađivati u istrazi i/ili odbiti da svjedoče na sudu.

Sugerirani odgovor

Cjelokupnim odgovorom u toku svakog procesa, koji slijedi nakon što se otkrije djelo trgovine ljudima, treba osigurati da su žrtve što je moguće bezbjednije i da se osjećaju što bezbjednijim.

U daljem tekstu su opisane neke ključne radnje, koje je potrebno poduzeti, da bi se ostvario ovaj cilj.

Potrebno je primijetiti da struktura odgovora na te potrebe varira među zemljama, ovisno o raspoloživim resursima, prirodi konkretnog slučaja i zakonima. U nekoliko slučajeva sugerira se razmatranje poduzimanja određenih mjera (kao što su mjere socijalne podrške), koje možda nisu zvanično na raspolaganju. To je potrebno uvijek uraditi na način koji neće biti u suprotnosti s domaćim zakonima i tek nakon što se provede odgovarajuća procjena rizika za takva neformalna rješenja

Istražna faza

- Procijenite rizik po žrtvu od početka; nastavite provoditi procjenu rizika tokom vašeg cjelokupnog postupanja sa žrtvom.
- Procijenite fizičko i psihičko zdravlje osobe, za koju sumnjate da je žrtva, i obezbijedite odgovarajući tretman, što prije možete.
- Govorite jasnim, jednostavnim jezikom i provjeravajte da li vas žrtva razumije.
- Objasnите ko ste i koja je vaša uloga; to uradite i za svaku drugu osobu koja je uključena u proces.
- Objasnite im prava koja imaju prema domaćim zakonima. Naprimjer, pravo na privremeni boravak, pravo na podršku socijalnog radnika i organiziranje smještaja.
- Čak i ako nije propisano „pravo“ na socijalnu podršku, razmislite o mogućnosti da je osigurate.
- Kada god možete, objasnite šta se dešava i zašto.

- Pretraživanje i medicinski pregled žrtava se može obaviti samo uz njihov pristanak, koji donose na osnovu potpunih informacija.
- Nemojte obećavati ono što ne možete ispuniti.
- Radite zajedno s praktičarima iz drugih disciplina na planiranju sveobuhvatnog i multidisciplinarnog pristupa.
- Koristite odgovarajuće tehnike prilikom ispitivanja ugroženih žrtava.
- Uvijek imajte na umu postupak povlačenja tužbe nakon što se utvrdi da je osoba počinila djelo u sklopu procesa trgovine ljudima radi eksploracije.
- Žrtvi i (kada to odgovara) njenoj porodici pružite zaštitu putem mjera kao što su osiguranje skloništa, tretiranje svih informacija o lokaciji skloništa kao tajne, izrada plana za urgentno pružanje pomoći, itd.

Postupak prije i u toku suđenja

- Nastavite raditi procjenu rizika.
- I dalje objašnjavajte šta se događa i zbog čega, i uvijek ih obavještavajte o vremenu i datumu zakazanih ročišta, objasnite im postupak pred sudom (uključujući i, naprimjer, zaštitne mjere, kao što su svjedočenjeiza paravana i putem uređaja za prijenos slike i zvuka), recite im ko će biti na ročištu, itd.
- Vodite računa o tome da su „kanali“ komunikacije uvijek otvoreni prije suđenja i u toku postupka suđenja.
- Uz podršku relevantnih profesionalnih lica pratite fizičko i psihičko stanje žrtve.
- Nastavite sarađivati s praktičarima iz drugih disciplina radi identifikacije posebnih potreba svake žrtve.
- Možda vam je na raspolaganju formalni proces pružanja socijalne i praktične podrške žrtvama trgovine ljudima; u suprotnom, razmislite kako biste ga mogli obezbijediti.
- Obezbijedite smještaj koji odgovara rizicima s kojima se žrtve suočavaju.
- Ako razmatrate povratak žrtve u lokaciju njenog porijekla, uradite procjenu rizika i utvrdite koji je vid podrške moguće žrtvi pružiti, prije nego što donešete odluku o njenom povratku.
- Vodite računa o osnovnim stvarima, kao naprimjer, kako će žrtva doći do suda.
- Da li su žrtve obavezne da svjedoče na sudu varira među zemljama. Kada pravni sistem to omogućava, a žrtve odbiju da svjedoče, njihovu odluku treba poštivati. Ako su po zakonu obavezne da svjedoče, vrlo je bitno da im to objasnite i da im pružite svu moguću podršku.

Postupak nakon suđenja

- Zapamtite da se potreba za podrškom žrtvama nastavlja i nakon okončanja sudskega postupka.
- Pronađite organizacije koje pružaju odgovarajuće usluge reintegracije i rehabilitacije i sarađujte s njima.
- Ponudite „kanal“ komunikacije kako biste omogućili žrtvama da prijave sve što ih zabrinjava ili sve prijetnje njihovoj bezbjednosti.

Vježba

Ova vježba je zasnovana na vježbi na konkretnom primjeru br. 4 – Javna kuća.

Ova vježba se može uraditi u manjim grupama ili plenarno sa svim učesnicima.

Ili pročitajte naglas prvi dio vježbe (sve do naslova „Koji pokazatelji postoje?“ ili, (što bi bilo bolje), podijelite primjerke teksta učesnicima da bi ga sami pročitali.

Zamolite učesnike da razmisle o sljedećim pitanjima:

- U kojem stanju fizičkog zdravlja ćete, prema vašim očekivanjima, zateći te žene?
- Koje simptome traume možete očekivati kod tih žena?
- Šta mislite, koje su njihove trenutačne potrebe kao žrtve?
- U kontekstu onoga čime se vi bavite, kako biste mogli odgovoriti na te potrebe?

Informacije za edukatora vezane za diskusiju na temu sadržaja vježbe

(U daljem tekstu su navedene samo neke ključne stvari i lista nije konačna)

Fizičko zdravlje

- Vjerovatno su žene imale nezaštićeni seks. Vjerovatno postoji visok rizik od bolesti koje se prenose seksualnim putem.
- Opći uvjeti na lokaciji su štetni po zdravlje, tako da žene pate od raznih oboljenja i bolesti prouzročenih takvim uvjetima.
- Iz onoga što možemo vidjeti, čini se da je hrana na toj lokaciji bila neadekvatna, te stoga možemo pronaći simptome neuhranjenosti.
- Također, postoje određeni dokazi o postojanju krvi u nekim „kabinama“ koji mogu ukazivati na to da su neke (ako ne sve) žene bile fizički napadnute.
- Ne možemo još uvijek reći sve dok ne budemo razgovarali sa ženama i ne uzmemo u obzir rezultate medicinskih pregleda, ali s obzirom da žene borave tamo gdje rade i da je javna kuća „visoko frekventna“ lokacija, vjerovatno će pokazivati fizičke simptome umora.

Trauma

- Iako još uvijek ne možemo sa sigurnošću tvrditi da li su žene dale svoj pristanak ili nisu, ako se pokaže da se sa ženama trgovalo, onda su silovane više puta.
- Ovisno o tome koliko dugo tamo borave, možda stotine ili čak hiljade puta.

- Stoga ćete vjerovatno primijetiti simptome PTSP-a, kao i rekurentna prisjećanja, poteškoće sa spavanjem i bezosjećajnost.
- Vjerovatno će imati i neke druge simptome, između ostalog, simptome depresije, tjeskobe i neprijateljskog raspoloženja.

Trenutačne potrebe

- Čini se da procjena fizičkog stanja svake žene treba biti prvi prioritet u ovom slučaju, kako bi bilo moguće poduzeti aktivnosti na pružanju pomoći.
- Prljavi uvjeti na lokaciji ukazuju na to da su čista odjeća i kupanje, također, prioriteti (nakon što razmotrite sve potrebe za kliničkim sudska-medicinskim pregledom).
- Potrebno je uzeti u obzir i osnovne stvari, kao naprimjer, kada su i šta žene zadnji put jele i pile.
- Pod pretpostavkom da se sumnja na trgovinu ljudima, žene se trebaju izmjestiti na sigurnu lokaciju.
- Žene možda imaju tjeskobu u vezi s prijetnjama upućenim njima lično i njihovim porodicama ili strah da će njihova seksualna eksploracija biti javno obznanjena u sredinama u kojima su živjele.

Rješavanje potreba

- Vrlo je bitno da se ženama objasni sve što će uslijediti.
- Medicinski pregled treba biti obavljen iz praktičnih razloga što je prije moguće (pod uvjetom da daju dobrovoljan pristanak).

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Planovi nastavnog sata 6

Razgovori radi pribavljanja dokaza – upravljanje konverzacijom i razgovorom na osnovu PEACE modela u istrazi krivičnog djela trgovine ljudima

---

Sadržaj

1.	Uvod	5
1.1	Ciljna grupa polaznika	5
1.2	Ciljevi učenja.....	6
1.3	Prethodno znanje	6
2.	Konverzacije.....	7
2.1	Šta je konverzacija?	7
2.2	Naizmjenično učešće u konverzaciji, teme i moć.....	9
3.	PEACE.....	12
3.1	Objašnjenje modela PEACE	12
3.2	Koja je svrha razgovora radi prikupljanja obavještenja?	12
3.3	Komparativna struktura opće konverzacije i razgovora vođenih na osnovu PEACE modela.....	12
4.	Planiranje	14
5.	Angažiranje i objašnjenje	19
6.	Opisivanje	22
7.	Zatvaranje	28
8.	Evaluacija	29
9.	Praktična primjena.....	30

1. Uvod

Razgovor sa žrtvama, svjedocima i osumnjičenicima predstavlja vrlo bitan element svake krivične istrage. Ispitivanje radi pribavljanja dokaza može u sebi nositi određenu mistiku i policijski službenici, koji ga obavljaju, smatraju da se radi o kompleksnom i izuzetno teškom zadatku.

Filozofija koja leži u osnovi ove nastavne tematike gleda na razgovore, koji se obavljaju radi pribavljanja obavještenja, jednostavno kao na konverzaciju koja se vodi u određenu svrhu. Kada polaznici obuke shvate elemente opće konverzacije, koju više puta svakodnevno vode, bit će u stanju primijeniti ono što već nesvesno znaju i isto znati primijeniti na razgovor koji se obavlja radi pribavljanja dokaza.

Izazovi razgovora koji se obavljaju u toku istrage krivičnog djela trgovine ljudima (posebno razgovori sa žrtvama) razlikuju se od izazova u istrazi djela općeg kriminaliteta. Sličniji su izazovima u istragama krivičnih djela silovanja, serijskog zlostavljanja i fizičkog napada s elementima nasilja. Osnovna pitanja su sljedeća:

- Krivično djelo trgovine ljudima može biti vrlo kompleksno, često se izvršava tokom dužeg vremenskog perioda, na većem broju lokacija i obuhvata veći broj osoba koje su povezane s činjenjem tog djela. To znači da ima puno stvari koje se žrtve trebaju sjetiti.
- Traumatizirajući efekti krivičnog djela trgovine ljudima utječu na **žrtvinu** sposobnost prisjećanja svega što se dogodilo.
- Zbog metoda kontrole, kao što su saučesništvo u izvršenju nezakonite radnje, eksploracijacija statusa neregularnih migranata ili straha od posljedica na rodbinu, žrtve mogu dati neistinite iskaze.
- Kroz pažljivo, osjetljivo postupanje i obavljanje razgovora često je moguće dobiti istinit iskaz. Međutim, ako se on razlikuje od prvog iskaza, to može izazvati probleme tokom saslušanja u postupku pred sudom.
- Briga o žrtvi nakon obavljanja razgovora je vrlo bitna ako se od žrtve očekuje da svjedoči pred sudom.

1.1. Ciljna grupa polaznika

Ova nastavna tema je namijenjena prije svega onima koji imaju ulogu u vođenju istraga krivičnih djela trgovine ljudima, uključujući i:

- Sve službenike koji obavljaju razgovore sa žrtvama, svjedocima ili osumnjičenicima radi pribavljanja obavještenja.

1.2. Ciljevi učenja

Po završetku obrade ove nastavne teme, polaznici će biti u stanju:

- Navesti osnovni cilj razgovora koje obavlja policija;
- Navesti pet faza razgovora:
  - (P) Priprema i planiranje;
  - (E) Angažiranje i objašnjavanje procesa i sadržaja;
  - (A) Opis događaja koji daje žrtva/svjedok;
  - (C) Zatvaranje razgovora na odgovarajući način;
  - (E) Evaluacija sadržaja razgovora.
- Objasniti zbog čega je potrebno planirati razgovore;
- Opisati praktične korake koje je potrebno poduzeti prilikom planiranja razgovora;
- Identificirati način angažiranja ispitivane osobe na razgovor radi pribavljanja dokaza (bez obzira da li se radi o svjedoku, žrtvi ili osumnjičenom);
- Objasniti kada razgovor treba preći u fazu opisivanja;
- Objasniti koncept „slobodnog prisjećanja“;
- Identificirati otvorena, specifična, zatvorena i sugestivna pitanja i objasniti razlike među njima;
- Opisati kako se razgovor treba zatvoriti;
- Identificirati praktične korake u evaluaciji sadržaja razgovora;
- Planirati i pripremiti simulirani razgovor sa žrtvom/svjedokom;
- Identificirati odgovarajuće radnje i načine angažiranja i objašnjenja u razgovoru sa žrtvom/svjedokom.

1.3. Prethodno znanje

Poželjno je da su polaznici već savladali nastavnu temu broj 3: „Razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima“.

Šta je razgovor?

Razgovor koji obavlja policija sa svjedokom ili osumnjičenim je u suštini konverzacijom. Iako postoje neke ključne razlike u odnosu na svakodnevnu konverzaciju, ipak postoji daleko više sličnosti nego razlika.

Da bi policijski službenik obavio djelotvorno ispitivanje radi pribavljanja dokaza, on mora prije svega razumijeti konverzaciju: njenu svrhu, strukturu i tehnike vođenja konverzacije. S obzirom da u toku dana vodite na stotine, čak i hiljade konverzacije, poznato vam je sve što trebate znati o njima, zar ne? Ako ste izrazito samosvjesni, onda možda znate; međutim, ako ste poput velike većine nas, vjerovatno ne znate.

U okviru ove teme ćemo se prvo osvrnuti na strukturu opće konverzacije, kako bismo mogli primijeniti naučene lekcije na specijaliziranu vrstu konverzacije, kao što je ispitivanje koje obavlja policija.

2. Konverzacije

2.1. Šta je konverzacija?

Ovaj dio sadrži informacije o osnovnim pravilima konverzacije. Svrha je da se započne proces učenja u kojem ćemo vidjeti kako se komponente opće konverzacije (koje, ustvari, svako zna i koristi) prenose na ispitivanje radi prikupljanja dokaza. Drugim riječima, fokusirajući se na ono što učesnici već rade (iako možda toga nisu svjesni), nastojat ćemo demistificirati proces djelotvornog ispitivanja radi pribavljanja dokaza.

Pred vama je izbor. Možete prvo facilitirati plenarnu diskusiju, a potom raditi vježbu pod nazivom „praćenje konverzacije“ ili možete prvo uraditi vježbu, a nakon toga facilitirati diskusiju svih polaznika.

Iskustvo pokazuje da vježbe, kada se njima počinje rad, aktiviraju vrlo visok nivo energije i da su koristan „ledolomac“; nedostatak je taj što neki ljudi ponekad ostanu zbumjeni takvim redoslijedom.

Facilitirana diskusija

Svim učesnicima postavite sljedeće pitanje:

Šta je konverzacija?

Konverzacijom se postiže sljedeće:

- Razmjenjuju se informacije;
- Ona ukazuje na odnos među učesnicima (može osnažiti postojeće odnose ili uspostaviti nove);
- Konverzacija je više od pukog izgovaranja riječi, s obzirom da obuhvata cijeli niz neverbalnih komunikacija.

Kako je konverzacija strukturirana?

Svaka konverzacija ima istu osnovnu strukturu:

- Otvaranje;
- Razmjena;
- Zatvaranje.

Osnovna pravila konverzacije su sljedeća:

- Konverzacija zahtijeva saradnju;
- Saradnja je signalizirana;
- Kada konverzacija počne, učesnici u konverzaciji imaju obavezu da nastave razgovarati;
- Zatvaranje konverzacije ne smije drugoga/druge zbuniti, niti uvrijediti.

Primjer

Dvoje ljudi koji se poznaju susreću se u hodniku. Jedno od njih kaže: „Zdravo. Kako si?“ Drugi odgovara: „Dobro sam“. U ovom primjeru nema saradnje i druga osoba je signalizirala da ne želi sarađivati.

Drugo dvoje ljudi se susreće u hodniku. Jedan od njih kaže: „Zdravo, Kako si?!“ Drugi odgovara: „Dobro, a ti?“ U ovom primjeru saradnja je signalizirana. Prva osoba može jednostavno reći: „Dobro“, čime bi signalizirala da ne želi nastaviti konverzaciju, s tim da bi to bilo neobično i izvan općeg „pravila“. Iniciranjem kontakta one su signalizirale da žele razgovarati; takav nagli prekid konverzacije, čak bez „hvala“ itd., mogao bi biti uvredljiv.

Bez obzira šta je, ustvari, rečeno, neverbalna komunikacija može poreći ili nadjačati značenje izrečenih riječi. Naprimjer, „Ugodan dan [ti želim]“ je prijatna i pozitivna rečenica kojom se završava konverzacija, ali kada je izrečena uz grimase ili samo progundžana, ona prenosi potpuno drugačije značenje i na ivici je prijetnje.

Vježba – Praćenje konverzacije

Odaberite ili zamolite dva učesnika da povedu međusobnu konverzaciju.

Izvedite ih sale.

Recite im da razgovaraju (naprimjer) o tome zašto navijaju za određeni fudbalski klub, o najomiljenijem igraču, o tome šta im se dopada u njegovom stilu igre, itd.

Za sve to im je dovoljno pet minuta. Na kraju konverzacije i jedan i drugi trebaju imati određena saznanja o mišljenju drugoga o temi o kojoj su razgovarali.

Podijelite ostale učesnike u tri grupe i svakoj grupi dajte jedno od sljedećih pitanja na koje trebaju odgovoriti, a u vezi s prethodnom konverzacijom između dva učesnika.

- Kako je konverzacija otvorena? (Pratite položaj tijela, kako su se predstavili, kako su uveli temu, itd.)
- Kako su uvođene nove teme razgovora? (Komentari se mogu dati ili možete tražiti komentare u vezi s tim)

- Koje su neverbalne poteze pravili tokom konverzacije? (Sjedili su, pravili geste rukama, očima, itd.)

Kažite učesnicima, koji prate konverzaciju, da jednostavno samo promatraju. Oni se ne smiju uključivati u konverzaciju. Mogu praviti zabilješke, ukoliko to žele.

Stavite dvije stolice jednu do druge, po mogućnosti na određenoj udaljenosti.

Vratite dva učesnika koji će voditi konverzaciju u salu, recite im da sjednu na stolice i da počnu razgovarati.

Prekinite ih nakon pet minuta i dajte im dvije ili tri minute za razmišljanje. Tako će dva učesnika, koja su vodila konverzaciju, moći razmisiliti o tome da li su išta doznali u toku razgovora, dok će ostali učesnici promatrači moći razmisiliti o tome da li su primijetili ono što se od njih tražilo da prate.

Učesnici se sada trebaju vratiti na svoja mesta.

Pitajte dva učesnika, koja su vodila konverzaciju, da li su im sada poznatija „razmišljanja, stajališta, osjećanja“ partnera o odabranoj temi. Možete ih zamoliti da vam daju primjere onoga što su doznali.

Cijeloj grupi recite koja su pitanja promatrači dobili.

Pitajte promatrače da kažu šta su primijetili.

Dodatne smjernice

Pretpostavlja se da će barem nešto primijetiti, ali čak i ako je generalni odgovor slab ili bez detalja, i to je dragocjen pokazatelj da ne razmišljamo puno o konverzaciji – ona se samo dešava. Mi, kao službenici koji vodimo ispitivanja radi pribavljanja dokaza, trebamo o razgovoru i njegovom toku razmisiliti.

2.2. Naizmjenično učešće u konverzaciji, teme i moć

U ovom dijelu sesije uvodimo neke formalne koncepte strukture konverzacije.

Naizmjenično uzimanje riječi

Da bi se vodila konverzacija, očigledno je da učesnici u konverzaciji naizmjenično uzimaju učešće u razmjeni informacija.

Osnovna „pravila“ naizmjeničnog učešća su:

- Na svakog učesnika u konverzaciji dođe red da govori i red da sluša drugog/druge;
- Dobrovoljna izmjena učešća stavlja pritisak na onog ko sluša da se uključi u razgovor;
- Odbijanjem „ponuđenog“ redoslijeda ponovo se stavlja pritisak na onog ko govori da nastavi konverzaciju.
- Nedobrovoljna izmjena učešća, kada jedan učesnik prekida drugog, predstavlja zahtjev tog učesnika da „uzme riječ“.
- Pritisak da „preuzmete riječ“ je snažan kada vam se signalizira.

Naizmjenično učešće je signalizirano na sljedeći način:

- Verbalno – dobrotvorni prekid govora, aktivno tražeći odgovor uz fraze poput: „Šta vi mislite?“
- Neverbalno – klimanje glavom, gestovi, grimase, približavanje ili udaljavanje od drugih učesnika, proizvodnja glasnih zvukova bez izgovorenih riječi, itd.

Brzina i učestalost zamjene:

- Odrasle osobe, koje imaju dugo iskustvo u vođenju konverzacije, svjesne su „pravila“ naizmjeničnog uzimanja riječi;
- U konverzaciji između odrasle osobe i djeteta odrasla osoba nesvesno uskače, prerano uzima svoj red da se obrati djetetu (možda zbog frustracije), što znači da odrasla osoba zauzima najviše vremena govoreći, dok su odgovori limitirani;
- Sličan fenomen konverzacije između roditelja i djeteta može se primijetiti i kod „ljudi od moći“ (npr. policije), kada to nesvesno rade u toku razgovora sa osobama koje u njihovoj percepciji nemaju moć;
- Ovakav pristup može, također, dovesti i do postavljanja zatvorenih pitanja, potvrđivanja pretpostavki, itd.

Kontrola i briga

Svi učesnici u konverzaciji donose odluku o kontroli putem:

- Pristupa vremenu u kojem govore;
- Odabira teme i progresije;
- Brige – brige o sebi i brige o drugoj osobi;
- Vlastitog sebe – što isključuje drugu osobu i njenu perspektivu;
- Drugih – svjesno se uzimaju u obzir stajališta koja su drugi prethodno izrazili, itd.

Odabir teme

Teme se uvode putem komentara, pitanja za mišljenje ili postavljanja pitanja. Nakon razmjene mišljenja o temi (koja može trajati neko vrijeme), jedan učesnik razvija konverzaciju uvođenjem druge teme.

Odnos moći

Struktura konverzacije često odražava odnos moći među učesnicima. Čak se može i koristiti (svjesno ili podsvjesno) za jačanje odnosa moći.

Prema stereotipu, „nadmoćan“ učesnik najvećim dijelom govori, ima kontrolu nad „smjenom“ u konverzaciji i bira teme. Sve u svemu, ovakav način najvjerovalnije izaziva ponizno ponašanje kod manje „moćnog“ učesnika.

U slučaju policije, postoji nekoliko pitanja u vezi s ovim. Čak i kada ne postoji „nadmoćnost“ na strani službenika koji vodi razgovor, puka činjenica da je pripadnik policijskih snaga znači da će ga osoba, od koje se prikupljaju obavještenja, smatrati nadmoćnim. Stoga, ispitivana osoba može pokorno davati odgovore. I neki policijski službenici mogu sebe smatrati „nadmoćnim“ i aktivno provoditi kontrolu tako što će, naprimjer, oni govoriti najvećim dijelom. Uistinu, možda neki vjeruju da ovaj visoko samouvjeren pristup predstavlja put do saznanja istine.

Ovo ima potencijalno ozbiljne posljedice. Što više službenik koji vodi razgovor govori, to manje ispitivana osoba ima mogućnost da govori. Ako službenik govori najveći dio vremena, manja je vjerovatnoća da će slušati kada konačno ispitivana osoba da odgovor. Kada službenik govori više nego što je potrebno, time se povećava šansa da on/ona nameće vlastito mišljenje u pogledu onoga što se dogodilo, umjesto da to dozna od ispitivane osobe. U takvoj situaciji ispitivana osoba dobiva snažnu poruku da je tu da bi slušala, a ne da bi govorila. Cjelokupan efekat toga je da se time umanjuju ili eliminiraju informacije od ispitivane osobe.

Stoga, kontrolu treba vršiti kroz pristup vremenu u kojem se govori, kroz odabir tema i progresiju.

Službenici koji vode razgovor trebaju, također, biti vrlo senzitivni prema fenomenu „odnosa moći“ i poduzeti sve moguće mjere da bi smanjili njegov učinak. Neki od načina na koje je to moguće uraditi, razmotrit će se u drugom dijelu Plana nastavnog sata.

3. PEACE

3.1. Objasnjenje modela PEACE

PEACE je [engleski] akronim koji označava metod ispitivanja, koji se uglavnom koristi u radu policije. On znači:

- **P** – planiranje i priprema
- **E** – angažiranje i objašnjenje
- **A** – opis
- **C** – zatvaranje
- **E** – evaluacija

3.2. Koja je svrha ispitivanja radi prikupljanja dokaza?

Razgovor radi prikupljanja dokaza je strukturirana konverzacija koja se vodi u naročitu svrhu – radi pribavljanja tačnog opisa događaja (ili serije događaja) od žrtava, svjedoka ili osumnjičenih. Informacije, koje se dobiju u toku ovog razgovora, koriste se zajedno s drugim informacijama da bi se odlučilo o radnjama koje će se poduzeti, kao što su podnošenje službene prijave protiv osobe za izvršeno krivično djelo, obavljanje daljih ispitivanja ili provođenje dodatne istrage.

Čak i kada sadržaj razgovora nema snagu dokaza na sudu (naprimjer, u nekim zemljama, određena policijska istraživanja vođena u prvoj fazi ili razgovori koje vode druge agencije koje nemaju policijske nadležnosti), dobra je praksa da se koristi PEACE model i smjernice date u ovom Planu nastavnog sata.

Cilj razgovora nije da se dođe do priznanja ili opisa događaja, koji će se uklopiti u druge dokaze, niti da se potvrde predrasude ili stereotipi službenika koji vodi razgovor.

3.3. Komparativna struktura opće konverzacije i razgovora vođenih na osnovu PEACE modela

Struktura razgovora vođenog na osnovu PEACE modela je slična strukturi opće konverzacije, uz određene dodatke.

Faza	Konverzacija	Razgovor vođen na osnovu modela PEACE
Prije	Planiranje Možda potrebno u određenoj mjeri, ali često je prisutno vrlo malo svjesnog planiranja.	Planiranje Zahtijeva svjesno planiranje na osnovu raspoloživih saznanja.
Početak	Otvaranje Raznovrsno, ovisno o svrsi konverzacije, učesnicima i odnosima.	Angažirati i objasniti Treba dati konkretne informacije o svrsi razgovora, detalje o službeniku, itd., ali mora biti u skladu s društvenim normama da bi konverzacija bila pozitivna i imala rezultate. Potrebna svjesna nastojanja da se izgrade i održe odnosi.
U sredini	Razmjena Društvene norme se trebaju poštivati, npr. naizmjenično učešće u konverzaciji, signaliziranje saradnje, nastavak konverzacije, itd. U mnogim slučajevima faza razmjene mišljenja signalizira odnos moći. Ponekad je strukturirana na način na koji pokriva teme, ali češće nije.	Opis Potrebno je poštivati društvene norme, ali naizmjenično učešće u razgovoru itd., treba se izričito razmotriti i planirati. Posebno je potrebno koristiti tehnike kao što su usporeni govor, predaja kontrole ispitivanoj osobi, iniciranje slobodnog prisjećanja, itd. Svrha opisivanja treba biti strukturirana prema fazi planiranja i informacijama do kojih dolazite kako opisivanje događaja napreduje.
Završetak	Zatvaranje Postoji više metoda. Označava zatvaranje konverzacije, njime se može sumirati ishod ili osnažiti veza.	Zatvaranje Treba biti u skladu s društvenim normama, ali i sadržavati konkretne informacije u pogledu toga šta se dalje može desiti. U ovoj fazi je potrebno ispitivanoj osobi pružiti mogućnost da iskaže ono što nju zabrinjava.
Poslije	Evaluacija Može biti formalna, ali u većini slučajeva sadržaj konverzacije nije nikad svjesno evaluiran ili je evaluacija interna i neformalna.	Evaluacija Treba biti svjesna i konkretna da bi se vidjelo koji su ciljevi iz plana ostvarenii koje se istražne mogućnosti nude, potrebno je iskoristiti i evaluaciju kao osnovu za planiranje daljih razgovora.

4. Planiranje

Trebate planirati (što je više moguće) sve faze razgovora. Jasno je da će, ono što ispitivana osoba kaže, mijenjati vaš plan tokom razgovora, ali postoji više aspekata razgovora koji se ipak mogu isplanirati. Planiranje obuhvata pronalazak već postojećih saznanja i utvrđivanje okolnosti, događaja i osoba od interesa, praktična pitanja kao što su oprema, način postupanja sa ispitivanom osobom i opće i specifične teme, koje su adekvatne i/ili su neophodne.

Praktična pitanja

To su:

- Koja su dosadašnja saznanja, tj. koje informacije već postoje?
- Šta želimo doznati?
- Gdje će se održati razgovor?
- Ko će obaviti razgovor?
- Kako će se razgovor snimati?

Dosadašnja saznanja

Ona mogu doći iz nekoliko izvora, uključujući i okolnosti u kojima su osobe pronađene, gdje su zatečene, u kojim su uvjetima zatečeni, sve što su eventualno rekle prije nego što su pronađene, imovina u njihovom posjedu, itd.

Šta želimo doznati?

To je cilj razgovora. Generalno, primarni cilj je da se dobije što iskreniji iskaz. Pod određenim okolnostima mogu postojati različiti primarni ciljevi, naprimjer, kada se vjeruje da ljudima prijeti opasnost od nanošenja ozbiljnih povreda i kada se vjeruje da će se putem razgovora osobe u opasnosti moći locirati. Jasno je da iskaz mora biti iskren, ali se ipak možda prvo želimo fokusirati na to, jedno, pitanje.

Vjerovatno postoji određeni broj drugih specifičnih ciljeva, kao što su utvrđivanje uloge osumnjičenika, identifikacija sistema komunikacije i utvrđivanje da li je osoba pod kontrolom i ako jeste, na koji način.

Također je dobra praksa identificirati sva „pitanja koja su bitna za istragu“ (o kojima će biti više riječi u daljem tekstu), kao što su pitanja potrebna za dokazivanje optužbe, pitanja potrebna da bi se razjasnile nejasnoće, kojih ste već svjesni, ili pitanja putem kojih je moguće doći do informacija o kretanju ključnih osoba. Možete biti svjesni nekih od njih u toku faze planiranja, dok će se druge informacije otkriti tokom razgovora.

Gdje će se obaviti razgovor?

To ovisi o vašim zakonskim propisima i okolnostima. Osnovni minimalni uvjeti za lokaciju razgovora trebaju biti sljedeći:

- Da je lokacija što čišća i ugodnija;
- Da je opremljena s dovoljno stolova, stolica, itd.;
- Da je što je više moguće zaštićena od uznemiravanja;
- Da je opremljena s potrebnom radnom opremom na osnovu smjernica, zakonskih propisa, itd.

Ko će obaviti razgovor?

I to ovisi o vašim zakonskim propisima i konkretnim okolnostima vaše lokacije. Preporučuje se sljedeće:

- Idealno bi bilo da razgovor obave barem dva službenika;
- Službenici koji obavljaju razgovor trebaju biti adekvatno obučeni, naprimjer, za obavljanje razgovora s ranjivim žrtvama;
- Službenici koji obavljaju razgovor trebaju se na odgovarajući način ponašati prema ispitivanim osobama.

Rod službenika koji obavlja razgovor je pitanje o kojem se već neko vrijeme vodi „vruća“ debata u globalnim krugovima borbe protiv trgovine ljudima. U nekim zemljama to ne predstavlja problem zato što zakon nalaže šta je potrebno uraditi (tj. da, generalno govoreći, samo žene mogu ispitivati žene). Tamo gdje postoji izbor, neki sudionici debate tvrde da žene trebaju ispitivati muškarci, tvrdeći da će u nekim slučajevima žene bolje odgovarati na pitanja koja postavlja službenik nego službenica. Iako možda ovdje ima validnih argumenata, opći konsenzus je da se preferira da službenice obavljaju razgovor sa ženama, posebno kada postoji vjerovatnoča da će žena, s kojom se vodi razgovor, otkriti neke intimne detalje o seksualnoj aktivnosti.

Kako će se razgovor snimati?

To je drugo pitanje koje, također, ovisi o kombinaciji zakonskih propisa i okolnosti. Slijede neka ključna pitanja:

- Svaki vid elektronskog snimanja smanjuje pritisak na ispitivanu osobu i omogućava „slobodniji“ tok razgovora;
- Snimanjem se bilježe reakcije, što može biti korisno za dokazivanje u krivičnom postupku (iako, ovisno o reakciji, to može i odmoći);
- Elektronsko snimanje (posebno video snimanje) može omogućiti prepoznavanje ispitivane osobe ili, ako ništa drugo, ispitivana osoba može biti u strahu da će je neko prepoznati;
- Čak i ako koristite neku vrstu elektronskog snimanja, prema dobroj praksi, savjetujemo i zapisivanje ključnih činjenica, s obzirom da će ih možda biti teško naći na snimku, koji ponekad može biti vrlo dug.

Ponašanje

Za trenutak svjesno razmislite o svom ponašanju tokom razgovora. Razmislite o tome na koji način ćete pomoći ispitivanoj osobi da se opusti i ostane opuštena, koliko god je moguće, tokom cijelog razgovora, kako biste sebi pružili priliku da dobijete najtačnije i najkompletnije informacije.

Odgovarajuće ponašanje je vrlo slično ponašanju u toku konverzacije. Neke osobe, one koje su vješte u vođenju konverzacije, rade te stvari instinkтивno. I vi to možete, u svakom trenutku, ali je veća vjerovatnoća da ćete neke stvari raditi samo ponekad. Sada ćete uraditi jednu manju vježbu kako biste postali svjesniji šta predstavlja odgovarajuće ponašanje.

Vježba – Ponašanje

Cilj ove vježbe je da se pokaže koji su vidovi ponašanja odgovarajući za razgovor. Ona će pokazati i kako je svjesnim korištenjem ovih procesa, koji se koriste u vježbi, moguće opustiti atmosferu.

Ova vježba će vjerovatno proizvesti malo smijeha – što je djelomično i namjera, a komentar o tome se nalazi u daljem tekstu. Humor je pozitivan, ali se treba držati pod kontrolom, kako ne bi zasjenio vrlo ozbiljnu poruku ove vježbe.

Zamolite sve učesnike da se nasmiješe.

Vjerovatno će se neki početi glasno smijati. Svi se trebaju nasmiješiti, ali ne i glasno smijati. To treba uraditi na veselo i opušten način kako bi se učesnici opustili i da bi se pokazao opuštajući efekat koji osmijeh ima na druge. Edukator će možda pokazati kako izgleda usiljeni osmijeh (izrazi lica koji su jasno usiljeni i ne predstavljaju prirodan osmijeh).

Zatim edukator kaže da će im saopćiti jednu tužnu vijest; učesnici trebaju imati zabrinut izraz lica.

Ono što im edukator kaže treba biti donekle tužno, npr. „Nisam spavao cijelu noć zato što je jedan pas lajao.“ I ovdje može biti određena doza humora, ali i šansa da se ispitaju i pokažu razni nivoi „zabrinutog“ izraza lica.

Zamolite sve polaznike da zauzmu opušten položaj tijela.

Šake trebaju biti odmaknute od usta, ruke ne smiju biti prekrižene, položaj tijela treba biti uspravan, a ne pogrljen, ali ipak bez napetosti uz prekomjernu pažnju.

Edukator će možda prošetati po sali i komentirati razne položaje tijela – preblizu, predaleko, pogrljeno, napeto s prevelikom pažnjom, itd. i zamoliti učesnike da budu opušteniji. Ovo se treba nastaviti sve dok položaj tijela svih učesnika ne bude onakav kakav u ovoj vježbi treba biti. Edukatori će možda odlučiti da ispričaju priču o Zlatokosoj [i tri medvjeda] – u svakoj situaciji s kojom se Zlatokosa suoči, ona isprobava dvije opcije prije nego što nađe treću, „pravu“ opciju.

Sada učesnike zamolite da zauzmu ispravan položaj tijela pored osobe koja sjedi do njih.

Odaberite jednog učesnika i sjedite ispred njega s opuštenim položajem tijela.

Zamolite učesnike da vam kažu kako bi se osjećali kada bi s vama pričali o nekoj neutralnoj temi, kao što je vrijeme, omiljena hrana, itd.

Dok vam budu govorili, nagnite se i skroz im se približite.

Zamolite učesnike da opišu to što radite i šta je dobro, a šta nije.

Potom zamolite učesnike da se nagnu naprijed i da prođu kroz isti postupak i pronađu odgovarajuću „distancu u nagnutom položaju“.

Edukator sada treba učesnicima reći da su se upravo susreli s osobom ispred njih. Kako će se pozdraviti, itd.?¹

Učesnici to trebaju demonstrirati.

Nakon toga svi učesnici o tome razgovaraju s naglaskom na ulogu koju imaju kultura, rod i odnos moći.

Učesnika, kojeg ste odabrali, pogledajte pravo u oči.

Nakon toga uradite opet isto – da li je to previše? Pitajte učesnike šta je tu dobro, a šta nije.

---

¹ Obrati veću pažnju na simbolično dodirivanje i taktilnu komunikaciju (komunikaciju dodirom).

Nakon toga učesnici trebaju to isto demonstrirati sa svojim partnerima.

Klimanje glavom – edukator zamoli jednog učesnika da mu kaže nešto o određenoj temi – i klima glavom kako on govori.

Pređite na parove – jedan učesnik nešto govori, a drugi klima glavom – zatim zamijene uloge.

Zvuci podrške – edukator nekoga nešto pita, bilo šta – klima glavom i pravi zvukove – kada osoba prestane govoriti, edukator zašuti.

Objasnite riječi podrške, (važno je da ih ne hvalite), uzvikivanje „uh-uh“ i šutnju.

Pređite na parove koji će to prakticirati.

Na kraju naglasite da iako je vježba možda bila zabavna, svrha je da vam se pomogne da izgradite odnos, koji je neophodan, da biste dobili što tačnije i potpunije informacije.

Opće teme

Teme ne smiju biti kontroverzne – naprimjer, teme se trebaju odnositi na vrijeme, sport, lična interesovanja, neko generalno zajedničko iskustvo, itd.

Također je potrebno iskoristiti priliku i provjeriti da li se ispitivana osoba osjeća udobno, da li je dobila hranu, da li se dovoljno odmorila, itd.

Specifične teme

Potrebno je predstaviti službenika koji obavlja razgovor i druge prisutne osobe. Svrha i struktura razgovora trebaju biti ukratko opisani. Potrebno je objasniti svu tehničku opremu koja će se koristiti, kao naprimjer, oprema za snimanje slike i zvuka (video i audio oprema).

5. Angažiranje i objašnjenje

Ovo je u suštini umjetnost pretakanja planiranog postupanja u praksi, angažiranje osobe za razgovor o općim temama i zatim prelazak na konkretnе teme, kao što su detaljne informacije o prisutnima, struktura razgovora, svrha, itd.

Ovo je također i vrijeme za uvođenje:

- Fokusiranog prisjećanja;
- Detaljnog opisa;
- Prijenos kontrole.

Fokusirano prisjećanje

Precizno sjećanje zahtijeva fokusiranu pažnju i ogromnu koncentraciju. Vodite računa da se što manje odvraća pažnja. Sami potvrdite da, možda, neće biti lako sjetiti se svih stvari i recite ispitivanoj osobi da se treba opustiti što je više moguće.

Detaljan opis

Ispitivana osoba možda neće samoinicijativno dati puno informacija. Razlozi mogu biti stvarni ili prepostavljeni odnosi moći sa službenikom koji obavlja razgovor ili prepostavka ispitivane osobe da službenik već zna dosta stvari (ovakvo mišljenje može biti pojačano nevještim postupanjem službenika koji obavlja razgovor).

Također, razlog može biti i „uređivanje“ opisa od strane ispitivane osobe da bi dala „pouzdan“ te stoga uvjerljiv opis. Vjerovanje u ono o čemu se priča ne podrazumijeva obavezno i tačnost, iako se često misli da podrazumijeva.

Stoga, službenik koji obavlja razgovor napominje ispitivanoj osobi da „treba detaljno iznijeti sve što joj je poznato“, drugim riječima, da ništa ne ispusti. Međutim, ako se jednostavno kaže „molim vas da nam date detaljan opis“, to vjerovatno neće biti dovoljno, posebno kada pred sobom imate ranjivu žrtvu-svjedoka. Kompletna sredina – okolina, način na koji postupaju službenici koji obavljaju razgovor, njihova neverbalna komunikacija, itd. – treba opustiti ispitivanu osobu i dati joj nabolju šansu da pruži što je više moguće informacija.

Vježba – Opis jednostavnog zadatka

Zamolite učesnika da opiše neku uobičajenu radnju – pravljenje čaja, korištenje lifta, itd.

Kada učesnik da opis, opis razložite u sastavne komponente, koje će pokazati traženi nivo detalja.

Koristeći primjer „šoljice čaja“, prvi opis bi mogao biti poput ovoga: „Stavite vodu da provri, stavite čaj u šoljicu i zalijete vodom.“ Ovaj opis možete proširiti tako što ćete pitati: „Stavite vodu da provri? Možete li opisati kako to radite?“ Ova pitanja mogu povući za sobom sljedeći odgovor: „Uspete vodu u šerplicu. Šerplicu stavite na kolo, upalite šporet i voda se kuha dok ne provri.“ Ovaj opis možete dalje razvijati pitanjem: „Odakle sipate vodu?“. „Iz slavine“. „A gdje se nalazi slavina?“ „U kuhinji.“ „Opišite slavinu“, itd.

Trebate ići onoliko daleko koliko je potrebno da slikovito objasnite traženi nivo detalja.

Alternativno, možete sami opisati šoljicu čaja, navodeći sve detalje kako biste demonstrirali kako se daje „detaljan opis“ i nivo podataka koji takav opis pruža.

Kažite učesnicima da se ovaj pristup može koristiti da bi se ispitivanim osobama demonstrirao traženi nivo detalja.

Prijenos kontrole

Vjerovatno će ispitivana osoba očekivati niz pitanja od strane službenika koji obavlja razgovor. Razlog može biti percepcija o službeniku kao autoritetu i/ili način na koji mediji prikazuju razgovore s policijom – kao razgovore kojim dominira policija.

Uloga službenika koji obavlja kognitivni razgovor je uloga facilitatora. Drugim riječima, on/ona omogućava ispitivanoj osobi da pruži precizan opis događaja. Ovo zahtijeva od službenika da kontrolu prenese na ispitivanu osobu.

Kontrola se treba prenijeti eksplisitno.

Vježba – Prijenos kontrole

Edukator treba učesnicima reći da se „prijenos kontrole“ vrši sve vrijeme u općoj konverzaciji (vidi „Naizmjenično uzimanje riječi“ u gornjem tekstu).

Zatim treba tražiti primjere.

To mogu biti stvari poput pitanja: „Gdje ste do sada?“, „Šta ste radili?“, itd.

Edukator treba potom ukratko objasniti koncept „maksimalnog kvantiteta“. Razlog je da vaš doprinos konverzaciji bude što više informativan, ali ne više od ovoga. To je osnovno načelo konverzacije koje učimo od djetinjstva i njegovo narušavanje se može shvatiti kao nepristojnost. Osim ukoliko se od njih eksplicitno ne traži da iznesu što više detalja, ispitivane osobe će nastojati poštivati pravilo „maksimalnog kvaniteta“.

Edukator sada treba tražiti primjere fraza i rečenica koje će ispitivanoj osobi pokazati da ona sada ima kontrolu.

Primjeri odgovarajućih fraza:

- Nisam bio/bila tamo. Ne znam šta se dogodilo. Vi ste tamo bili. Molim vas, recite mi šta se dogodilo.“
- „Molim vas da mi kažete sve čega se sjećate.“
- „Nemojte ispustiti niti jedan detalj. Hoću da mi sve kažete.“

6. Opis

Često je donekle teško definirati kada tačno razgovor prelazi iz faze „angažiranja i objašnjenja“ u fazu „opisivanja“.

Osoba s kojom se obavlja razgovor može dobrovoljno otkriti činjenice u toku faze „angažiranja i objašnjenja“. To se može desiti, naprimjer, u toku rane opće konverzacije koja dovodi do opisa konkretnih činjenica u predmetu pod istragom. Također se mogu tražiti dodatni detalji o konceptima, koji su naveli ispitivane osobe da počnu opisivati događaj s informacijama bitnim za istragu.

Otpočinjanje faze opisivanja ne znači da postoji potreba da se završi s fazom „angažiranja i objašnjavanja“. Kako razgovor bude odmicao, službenik koji obavlja razgovor će možda morati pojačati neke gore opisane koncepte, naprimjer, s „detaljnim opisom“. Službenici koji obavljaju razgovor će gotovo sigurno trebati objasniti nove koncepte, naprimjer, mentalna rekonstrukcija konteksta.

Na službeniku, koji obavlja razgovor, ostaje da o tome doneše odluku. Vjerovatno će službenik to odrediti na osnovu faktora, kao što su ličnost i kognitivni razvoj ispitivane osobe, okolnosti događaja i nivo iskustva službenika.

Proces je fluidan. Struktura nije rigidna, niti se treba po svaku cijenu slijediti. To je okvir koji pomaže službenicima, koji obavljaju razgovor, da dobiju najtačniji mogući opis događaja.

Ne zaboravite da održite isti položaj tijela, pozicioniranje, itd., kao što je to objašnjeno u fazi planiranja.

Struktura opisa

Počinje se od općenitog, a onda se fokus sužava. To je opći pristup. Ovaj ciklus može trajati tokom cijelog razgovora ili je moguća serija ciklusa „od općeg do konkretnog“ u toku razgovora. Faze razgovora su generalno sljedeće:

- Slobodno prisjećanje;
- Otvorena pitanja;
- Konkretna zatvorena pitanja;
- Ovisno o okolnostima, eventualni povratak na slobodno prisjećanje, itd.

Slobodno prisjećanje

Opis osoba daje kroz slobodno prisjećanje, bez da je službenik, koji obavlja razgovor, prekida i postavlja pitanja.

Ispitivanim osobama je potrebno reći da trebaju opisati događaj svojim riječima i da trebaju dati što više detalja, to jeste, da trebaju dati „detaljan opis svega što se dogodilo“. Službenici koji obavljaju razgovor će možda upotrijebiti pristup „opisa jednostavnog zadatka“ koji je opisan u gornjem tekstu.

Opis kroz slobodno prisjećanje može biti vrlo kratak, možda svega u nekoliko riječi. Međutim, može biti i vrlo dug i trajati duže vremena.

Teoretski, moguće je da opis kroz slobodno prisjećanje pruži sve informacije za kojima službenik, koji obavlja razgovor, traga, ali je to vrlo nevjeroyatno. To znači da se službenici trebaju vraćati na opis događaja kroz slobodno prisjećanje i proširiti ga s pitanjima.

Idealno bi bilo da razgovor obavljaju dva službenika. Jedan od njih može postavljati pitanja, a drugi bilježiti odgovore. Čak i kada se razgovor snima na audio ili video traku, bilježenje odgovora je dobra praksa zato što omogućava službeniku da zabilježi sve ono na šta želi detaljnije обратити pažnju u toku razgovora.

Vježba – Pitanja za poticanje slobodnog prisjećanja

Pitajte sve učesnike: „Koja biste pitanja koristili kako biste potaknuli opis događaja kroz slobodno prisjećanje?“

Primjeri:

„Molim vas, recite mi sve što vam je poznato?“

„Molim vas, možete li mi reći šta se tačno dogodilo?“

„Možete li opisati šta se dogodilo jučer/prošle sedmice?“, itd.

Otvorena pitanja

Otvorena pitanja su najčešće pitanja koja počinju sa upitnim zamjenicama: ko, šta, gdje, kada, zašto, kako. Izuzetak u razgovorima sa žrtvama trgovine ljudima je taj što se „zašto“ pitanja uglavnom ne koriste, s obzirom da se mogu shvatiti kao implikacija krivice na strani žrtve.

Otvorena pitanja se trebaju postavljati radi podsticanja slobodnog prisjećanja. Otvorena pitanja se preferiraju zato što omogućavaju osobama da daju odgovor koji žele, čime se povećavaju šanse da je ono što su izjavile istinito, a u toku sudskog postupka odbrana neće imati argumenata za opovrgavanje iskaza.

Vježba „sa šoljicom čaja“ je primjer toga kako se opis kroz slobodno prisjećanje može razvijati postavljanjem otvorenih pitanja.

Službenici koji obavljaju razgovor trebaju se na strukturiran način fokusirati na činjenice koje su im interesantne u fazi slobodnog prisjećanja. Naprimjer, opis trgovine ljudima kroz slobodno prisjećanje se možda brzo kretao od vrbovanja, preko transporta, do eksploatacije. Opis vrbovanja može biti jednostavan: „Vidjela sam oglas na internetu, prijavila sam se i onda sam stigla ovdje.“ U ovoj fazi su informacije vrlo površne, ali sadrže činjenice za koje je službenik, koji obavlja razgovor, vrlo zainteresiran i koje su dragocjene za istragu.

Primjeri otvorenih pitanja koja bi se mogla postaviti da bi se razvijao opis:

- „Možete li opisati kako ste našli oglas na internetu?“
- „Šta je pisalo u oglasu?“
- „Možete li opisati kako je izgledala ta internet stranica?“
- „Koje su instrukcije date za prijavljivanje na posao?“
- „Gdje ste bili kada ste vidjeli oglas na internetu?“
- „Koji ste kompjuter koristili kada ste vidjeli oglas?“
- „Kada ste posljednji put vidjeli tog muškarca/ženu?“
- „Gdje ste se s njim/njom upoznali?“
- „Šta vam je rekao/rekla?“

Primjeri drugih, općih, otvorenih pitanja obuhvataju i sljedeća:

- „Možete li, molim vas, opisati sobu?“
- „Odakle ste?“
- „Šta se nakon toga dogodilo?“
- „Ko je bio tamo?“
- „Kada se to dogodilo?“
- „Kako je on/ona to uradio/uradila?“
- „Ko vas je udario?“ (Ovdje se podrazumijeva da je osoba već izjavila da ju je neko udario – to također može biti i sugestivno pitanje, ukoliko udaranje nije ranije pomenuto.)

Konkretna zatvorena pitanja

Zatvorena pitanja su pitanja na koja postoje samo dva moguća odgovora – „da“ i „ne“. Upotreba zatvorenih pitanja je opasna iz nekoliko razloga.

Kao što je navedeno u gornjem tekstu, pod „Odnosi moći“, ispitivane osobe mogu dati odgovor za koji smatraju da ga službenik, koji obavlja razgovor, želi čuti. „Da li vas je udario?“, naprimjer; ako ispitivana osoba odgovori sa „da“, teško je znati da li ih je ta osoba uistinu udarila ili ispitivana osoba samo želi dati odgovor za koji vjeruje da ga službenik želi čuti.

Međutim, postoje okolnosti u kojima možete postavljati konkretna zatvorena pitanja. To su situacije u kojima ispitivana osoba ne razumije ili ne može odgovoriti na otvoreno pitanje. Naprimjer, ako nema odgovora na pitanje: „Kolika je bila soba?“, pitanje se može preformulirati: „Da li je bila veća od ove prostorije“

Neodgovarajuća pitanja

Postoji više stilova neodgovarajućih pitanja.

Prisilni izbor

Pitanje u kojem službenik koji obavlja razgovor postavlja parametre, naprimjer: „Da li je vozilo bilo žuto ili zeleno?“ Vozilo je možda bilo smeđe ili bilo koje druge boje, ali druge boje nisu ponuđene kao opcija. Ispitivana osoba može odgovoriti: „Ni žuto ni zeleno, bilo je....boje“, ali opet trebate imati na umu efekat odnosa moći i eventualnu želju ispitivane osobe da službenik bude zadovoljan odgovorom. S obzirom na posljedice trgovine ljudima po žrtve, ispitivane osobe nisu u stanju dovesti u pitanje nešto što je sasvim jasno pogrešno.

Višestruka pitanja

Jednostavno, tu se radi o nekoliko pitanja postavljenih u okviru jednog pitanja, naprimjer: „Ko je bio u vozilu? Gdje je bio? Kada?“ Ovim se na ispitivanu osobu stavlja nepotreban teret. Ona možda neće ispravno čuti pitanje, može se fokusirati na zadnji dio pitanja ili dok je odgovorila na prvi dio pitanja, možda je već zaboravila druga pitanja.

Sugestivna/zavaravajuća pitanja

Sugestivno pitanje je pitanje koje sugerira određeni odgovor. „John vas je udario?“ je primjer koji je, ustvari, konstatacija koja može zvučati i kao zapovijed.

Varijacija sugestivnog pitanja je zavaravajuće pitanje. Naprimjer, „Znači, vidjeli ste crveni auto?“ Možda nije bilo nikakvog auta, a ako je i bilo, možda ono nije bilo crvene boje.

Sugestivna/zavaravajuća pitanja se mogu namjerno postavljati da bi se došlo do određenog odgovora ili postaviti slučajno kao prečica ili se mogu postaviti na osnovu pogrešnih informacija za koje službenik misli da su istinite.

Varirajući vremenski redoslijed događaja

Od ispitivane osobe se traži da se prisjeti događaja hronološkim redom, a zatim da se događaja prisjeti obrnutim hronološkim redom, to jeste, da se vrati u prošlost. Naprimjer, vi pitate: „Šta ste radili prije toga?“, a nakon što dobijete odgovor, pitate: „A šta ste radili prije toga?“

Prema drugačijoj logici ovog pristupa, to je pokušaj da se generira novo prisjećanje kod ispitivane osobe i da se ispita da li je opis iskren ili „naučen“.

Radi se o kontroverznom pristupu s obzirom da je mnogim osobama vrlo teško prisjetiti se događaja obrnutim hronološkim redom.

Izričito preporučujemo da ne koristite ovaj pristup tokom ispitivanja žrtava trgovine ljudima. Usljed posljedica traumatizacije, vjerovatno će u svakom slučaju biti zbunjene vremenskim redoslijedom događanja i kada od njih tražite da obrnu redoslijed, to će kod njih stvoriti konfuziju i može stvoriti pogrešne kontradikcije, koje će u toku sudskog postupka iskoristiti odbrana.

Promjene perspektive

Radi se o tehničici koja je slična obrnutom vremenskom redoslijedu. U ovom slučaju primjer bi bio: „Kažete da ste sjedili na stolici kada ste vidjeli tog muškarca. Zamislite da stojite na vratima. Opišite šta vidite.“

I opet, logika je da se generira novo prisjećanje i opet, radi se o kontroverznom pristupu.

Iz istih razloga kao i gore, izričito preporučujemo da ne koristite ovaj pristup prilikom ispitivanja žrtava svjedoka u predmetima trgovine ljudima.

Poticanje prisjećanja

Postoje tehnikе kojima se podstiče prisjećanje.

Da bi se potpomoglo prisjećanje nekog imena ili dijela teksta, slijede primjeri pitanja koja se mogu postaviti:

- „Koliko je bilo slova u toj riječi?“
- „Da li se možete sjetiti prvog u nizu brojeva?“
- „Da li je bila slična bilo kojoj drugoj riječi koja vam je poznata?“

Za deskriptivne informacije, primjeri obuhvataju sljedeća pitanja:

- „Koje su boje oči tog muškarca?“
- „Da li možete opisati šta je taj muškarac imao na sebi? Počnite od gornjeg dijela tijela, pa onda sve do stopala. Opustite se. Nema potrebe da žurite.“
- „Kažete da je taj muškarac bio „visok“. Viši od koga?“

Kada koristite ovu tehniku, važno je da ostanete u kontekstu onoga o čemu ispitivane osobe govore. Naprimjer, ako ispitivana osoba kaže: „Vidjela sam konture tog čovjeka u prozorskom staklu“ (vizualno iskustvo), ne smijete odmah postaviti pitanje, kao naprimjer: „A šta ste čuli?“ (pitanje vezano za auditorno iskustvo). Ispravna reakcija službenika bi bila: „Vidjeli ste njegove konture? Možete li opisati te obrise?“, nakon čega će vjerovatno uslijediti poticanje prisjećanja. Ako ispitivane osobe u jednom trenutku spomenu zvuk koji su čule, svakako ih možete pitati da o tome govore ili možete uvesti pitanje zvuka, kada budete zadovoljni informacijama koje ste dobili u vezi sa vizualnim opisom.

Pitanja bitna za istragu

Pitanja bitna za istragu su pitanja koja su od posebnog značaja za predmet. Ona se postavljaju u ispitivanjima svjedoka i osumnjičenih lica. To su pitanja za koja istražitelji znaju da su bitna zbog uvjeta koje nalaže zakonski propisi, njihovih saznanja o djelu pod istragom ili zbog iskustva u provođenju krivičnih istraga.

Mnoge ispitivane osobe ne znaju šta je bitno za istragu. Druge osobe mogu znati da je nešto bitno, ali uslijed nelagode ili straha (u slučaju žrtava svjedoka), ili želje da ne okrive same sebe (u slučaju osumnjičenika), one to ne pominju tokom razgovora, osim ukoliko nisu potaknute na to.

Jednostavan primjer, u slučaju razgovora sa svjedokom, mogao bi biti komentar, koji je ispitivana osoba dala u „slobodnom prisjećanju“, u kojem je izjavila da ju je osumnjičeni trgovac ljudima „nazvao na telefon“. Da biste optimizirali vrijednost ovog komentara, ne biste smjeli stati na tome, nego biste trebali ići dublje. U ovom slučaju bi se pitanja bitna za istragu odnosila na telefon na koji je primljen poziv, vrijeme u koje je poziv upućen, dužinu telefonskog razgovora, šta je precizno rečeno, itd. Službenici trebaju postavljati pitanja koja dublje zadiru u okolnosti slučaja, u nastojanju da dobiju tražene informacije.

Primjer kompleksnijeg odgovora svjedoka bio bi situacija koja očigledno predstavlja silovanje. U gotovo svim zemljama postoji zakonska definicija silovanja, koja podrazumijeva seksualnu penetraciju u tijelo. Ako to nije dokazano, onda se ne radi o silovanju. Prvi opis može suggerirati da je došlo do penetracije, s tim da svjedok to možda neće eksplicitno izjaviti na način koji je opisan u zakonskoj definiciji. Stoga istražitelji moraju postavljati pitanja osobi da bi utvrdili da li se radi ili ne radi o navodnoj penetraciji. Jasno je da se to treba raditi na vrlo pažljiv i taktičan način.

U slučaju razgovora sa osumnjičenim, primjer bi mogao biti alibi osumnjičenog. Osumnjičenik može dati alibi za koji istražitelj zna da može dokazati da je lažan. Jasno je da je za istragu bitno da se osumnjičenik dalje ispituje u nastojanju da se njegove tvrdnje opovrgnu. Kako će se i kada precizno to raditi može biti složena taktička odluka, koja često ovisi o uvjetima predviđenim zakonskim propisima.

U fazi planiranja ćete biti u mogućnosti identificirati barem neka pitanja, koja su bitna za istragu; naprimjer, ako prvi navodi ukazuju na silovanje, trebate utvrditi činjenice prema zakonski prihvatljivom standardu. Odgovori ispitivane osobe će u toku razgovora vjerovatno pokrenuti druga pitanja bitna za istragu.

7. Zatvaranje

Zatvaranje je prilika da se pojasni sve što je pogrešno shvaćeno i da se, koliko god je to moguće, pomogne ispitivanoj osobi da ode s pozitivnim dojmom. Ovo je bitno sa psihološkog i humanitarnog aspekta. Također se koristi za pojašnjenje praktičnih pitanja, naprimjer, ukoliko postoji potreba za nastavkom razgovora i da se svjedoku žrtvi kaže da će vjerovatno trebati sudjelovati u sudskom postupku.

Ključne napomene:

- Razmislite o rekapitulaciji ključnih stvari iz razgovora da bi ste provjerili da i vi i ispitivana osoba razumijete ono što je iskazano;
- Svjedoku se trebate zahvaliti, ali ga ne i pohvaliti na odvojenom vremenu;
- Trebaju biti obaviješteni o narednim fazama;
- Trebate pitati svjedoka da li ima pitanja; na ista je potrebno odgovoriti u mjeri u kojoj to okolnosti dozvoljavaju;
- Ni pod kakvim okolnostima se ne smiju davati obećanja koja se ne mogu ispuniti (naprimjer, obećanje da će svjedoku biti odobren boravišni status);
- Žrtvama je potrebno pružiti mogućnost da daju lični iskaz žrtve koji će pokazati efekat/efekte krivičnog djela po njih same;
- Potrebno je dati informacije o raspoloživoj pomoći i podršci; u većini predmeta trgovine ljudima, istražitelji i drugi su već dogovorili odgovarajuću podršku prema prethodno dogovorenim aranžmanima na lokalnom nivou i/ili državnim mehanizmima upućivanja.

8. Evaluacija

Strukturirana evaluacija onoga što je rečeno tokom razgovora omogućava planiranje daljih razgovora i istrage. Također vam omogućava da razmotrite da li je pristup razgovoru koji ste odabrali bio najbolji i da li ima potrebe da ga ubuduće mijenjate.

Ključne napomene:

- Evaluacija je obavezna nakon svakog razgovora;
- Uvijek je potrebno provesti procjenu rizika nakon svakog razgovora u svjetlu otkrivenih činjenica. (Ne zaboravite da procjenu rizika trebate imati na umu u toku razgovora, u slučaju da dođete do saznanja koji zahtijevaju trenutačno poduzimanje određenih radnji);
- Razmotrite mentalno i fizičko stanje ispitivane osobe i razmislite o podršci koja joj je potrebna;
- Saradujte s drugima u istražnom timu na identifikaciji, analizi i poduzimanju radnji na osnovu istražnih mogućnosti koje ste otkrili tokom razgovora.

9. Praktična primjena

Svi hipotetički slučajevi pružaju mogućnost osmišljavanja simulacijskih vježbi da bi se unaprijedilo znanje o obavljanju razgovora i da bi se to znanje praktično primijenilo.

Možete koristiti simulacijsku vježbu u daljem tekstu, ukoliko to želite, ili možete koristiti strukturu i sadržaj za osmišljavanje drugih simulacijskih vježbi.

Simulacijska vježba

Razmislite o simulacijskog vježbi broj 3 – Radna eksploracija.

Ova simulacijska vježba je bazirana na hipotetičkom slučaju broj 1 – Radna eksploracija.

Ona će vam omogućiti da unaprijedite učenje kroz simulaciju.

Potpune upute za izvođenje vježbe nalaze se u opisu simulacijske vježbe.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

**Planovi nastavnog sata 7
Posebne istražne radnje u istrazi
krivičnog djela trgovine ljudima**

Sadržaj

---

1. Uvod	5
1.1 Ciljna grupa polaznika	6
1.2 Ciljevi učenja.....	6
1.3 Prethodno znanje	6
2. Zajednički pojmovi za sve posebne istražne radnje.....	7
2.1 Trajanje.....	7
2.2 Izvođenje	7
2.3 Informacije za edukatora	7
3. Povezivanje radnji.....	8
3.1 Trajanje.....	8
3.2 Izvođenje	8
3.3 Informacije za edukatora	8
4. Presretanje komunikacija.....	9
4.1 Trajanje.....	9
4.2 Izvođenje	9
4.3 Informacije za edukatora	9
5. Podaci o komunikacijama	12
5.1 Trajanje.....	12
5.2 Izvođenje	12
5.3 Informacije za edukatora	12
6. Nadzor	16
6.1 Trajanje.....	16
6.2 Izvođenje	16
6.3 Informacije za edukatora	16

7. Informatori i prikriveni istražitelji	22
7.1 Trajanje.....	22
7.2 Izvođenje	22
7.3 Informacije za edukatora	22

1. Uvod

Materijal koji se koristi na ovom satu treba dati pregled načina na koje je moguće koristiti posebne istražne radnje u istragama krivičnog djela trgovine ljudima. Namjera nije da se pruži sveobuhvatan program obuke iz operativnog provođenja pojedinačnih radnji.

Posebne istražne radnje su:

- Presretanje komunikacija;
- Prikupljanje podataka o komunikacijama;
- Nadzor i tajno praćenje;
- Korištenje informatora i prikrivenih istražitelja.

Posebne radnje u istrazi krivičnog djela trgovine ljudima se mogu koristiti radi:

- Identifikacije:
  - Trgovaca ljudima;
  - Žrtava;
  - Prostorija;
  - Komunikacijskih mreža;
  - Metoda transporta;
  - Oglašavanja;
  - Finansijskih sistema;
- Utvrđivanja mogućnosti pribavljanja dokaza i obavještajnih podataka;
- Razrade takvih mogućnosti;
- Potkrepljivanja dokaza pribavljenih korištenjem posebnih radnji i drugih istražnih metoda.

Posebne istražne radnje uvode istražitelje u kriminalnu aktivnost u „stvarnom vremenu“ i one nose određene rizike. Istražitelji i službenici koji rukovode istragom moraju biti u stanju prepoznati, procijeniti i postupati s tim rizicima. Tokom korištenja posebnih istražnih radnji u istrazi krivičnog djela trgovine ljudima, vjerovatno ćete naići na određene izazove po istragu, koji se ne bi otkrili putem klasičnih istražnih metoda. Vi istražujete „krivično djelo čije je izvršenje u toku“. Mnoge istrage „krivičnih djela čije je izvršenje u toku“ (krivično djelo nezakonite trgovine narkoticima, naprimjer) ne predstavljaju trenutačnu opasnost po žrtvu i postoje mogućnosti poduzimanja interventnih radnji prije nego što bilo koji građanin bude doveden u opasnost. Krivično djelo trgovine ljudima, međutim, nosi u sebi neprestanu opasnost od silovanja, fizičkog napada ili povrede na radu. Istražitelji moraju uvijek to imati na umu i planirati interventne radnje, koje će zaštiti žrtve i, kada je to moguće, upotrijebiti posebne istražne metode.

Ovaj Plan nastavnog sata obrađuje posebne istražne radnje gore navedenim redoslijedom.

1.1. Ciljna grupa polaznika

Ova nastavna tema je namijenjena prije svega onima koji imaju ulogu u vođenju istrage krivičnog djela trgovine ljudima:

- Policijskim službenicima koji rukovode istragom krivičnog djela trgovine ljudima;
- Policijskim službenicima stručno osposobljenim za provođenje posebnih dokaznih radnji u okviru istrage krivičnog djela trgovine ljudima;
- Tužiteljima;
- Istražnim sudijama, odnosno sudijama za prethodni postupak i drugima koji određuju primjenu posebnih istražnih radnji i donose naredbe, kojima se određuje izvođenje posebnih istražnih radnji.

1.2. Ciljevi učenja

Po završetku ovog modula, polaznici će biti u stanju:

- Opisati osnovnu formu sljedećih posebnih istražnih radnji:
  - Presretanje komunikacija;
  - Prikupljanje podataka o komunikacijama;
  - Nadzor i tajno praćenje;
  - Korištenje informatora i prikrivenih istražitelja.
- Objasniti koncept „povezivanja radnji“;
- Prisjetiti se sljedećih koncepata koji su zajednički za posebne istražne radnje:
  - o Produkt;
  - o Meta;
  - o Ciljevi.
- Prisjetiti se „ključnih pitanja“, koja su relevantna za svaku posebnu istražnu radnju;
- Primijeniti koncepte posebnih istražnih radnji na simulirane vježbe i vježbe na konkretnim primjerima.

1.3. Prethodno znanje

Očekuje se da svi polaznici imaju barem osnovno znanje o istrazi djela općeg kriminaliteta i o rukovođenju istrage djela općeg kriminaliteta.

2. Zajednički pojmovi za sve posebne istražne radnje

2.1. Trajanje

5 – 10 minuta.

2.2. Izvođenje

Didaktička prezentacija – „Informacija za edukatora“ (2.3), a nakon toga vježba na konkretnom primjeru.

2.3. Informacije za edukatora

Sljedeći pojmovi su zajednički za sve posebne istražne radnje.

■ **Prodot** – To su informacije pribavljene kroz posebne istražne radnje. To mogu biti:

- Audio i video snimci;
- Pisani transkripti;
- Usmena svjedočenja;
- Ispisi podataka iz sistema, kao što je sistem telekomunikacijskih operatera.

■ **Meta** – Generalno, nadzirana osoba u fokusu određene istražne radnje.

■ **Ciljevi** – Ciljevi korištenja posebnih istražnih radnji u istrazi djela trgovine ljudima su:

- Utvrđivanje činjenice da se s ljudima trguje/trgovalo;
- Planiranje pronalaska/spašavanja osoba za koje postoji sumnja da su žrtve trgovine ljudima;
- Identifikacija:
  - Potencijalnih osumnjičenika;
  - Korištenih vozila;
  - Metoda kojima se služe trgovci ljudima (*modus operandi*);
  - Lokacija, koje se koriste za vrbovanje, transport ili eksploraciju žrtava trgovine ljudima;
- Utvrđivanje da li postoje i druge žrtve;
- Evidentiranje opserviranih mjera kontrole;
- Identifikacija pravaca istrage u slučaju korištenja posebne istražne radnje nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija i tajnog praćenja finansijskih aktivnosti mreža trgovine ljudima;
- Pribavljanje dokaza u korist optužbe i presuđivanja osoba optuženih za krivična djela trgovine ljudima.

3. Povezivanje radnji

3.1. Trajanje

30 – 40 minuta.

3.2. Izvođenje

Didaktička prezentacija – „Informacija za edukatora“.

3.3. Informacije za edukatora

Svaka od niže navedenih radnji je sama po sebi bitna i moćna istražna tehnika. Međutim, učinak je daleko veći ako se koristi u kombinaciji ili je povezana s drugim radnjama.

Povezivanje potvrđuje produkt jedne radnje. Također, može otkriti nove istražne mogućnosti.

Primjeri „povezivanja“ obuhvataju:

- Praćenje pješice u kombinaciji s pokretnim praćenjem motornim ili drugim prijevoznim sredstvom i analizom podataka o komunikacijama. Ovim se dobiva vrlo detaljan opis kretanja mete i svrha kretanja.
- Korištenje informatora skupa s intruzivnim istražnim metodama. Ovim se potkrepljuje opis koji je dao informator i indikacija je da li je informator pouzdan ili ne.
- Analiza podataka o komunikacijama povezana s presretanjem komunikacija. Ovo omogućava istražiteljima da identificiraju druge potencijalne mete presretanja mrežnog prometa i drugih klasičnih ili posebnih istražnih metoda.

Edukatori trebaju iskoristiti svaku priliku prilikom izvođenja nastave iz ovog modula da podstaknu polaznike da razmišljaju o mogućim načinima povezivanja posebnih istražnih metoda i da ih opišu.

4. Presretanje komunikacija

4.1. Trajanje

30 - 40 minuta.

4.2. Izvođenje

Didaktička prezentacija – „Informacija za edukatora“, a nakon toga vježba na konkretnom primjeru.

4.3. Informacije za edukatora

Presretanje komunikacija predstavlja „modifikaciju, ometanje ili praćenje transmisija sistema komunikacija, da bi se sadržaj svake dostupne komunikacije stavio na raspolaganje osobi osim pošiljatelja i namjeravanog primatelja.“¹

Presretanje komunikacija je visoko intruzivna tehnika. Način njene upotrebe varira u zemljama svijeta: od dopuštenja njenog korištenja u svrhu prikupljanja obavještanih podataka do rutinske upotrebe radi prikupljanja dokaza u istragama djela općeg kriminaliteta. Međutim, bez obzira na precizno zakonsko uređenje tehnike, univerzalno je visoko regulirana kroz izdavanje odobrenja, naloga, i dr., pod određenim okolnostima.

Sistemi komunikacija obuhvataju:

- Poštansku komunikaciju, npr. pisma;
- Telefonske pozive;
- E-mailove;
- Komunikaciju putem faks uređaja;
- Telegrame;
- Tekstualne poruke.

U slučaju presretanja komunikacija, „proekt“ upotrebe posebne istražne radnje može biti traka sa snimljenim razgovorom, transkript tog razgovora ili kopije pisama, e-mail poruka, poruka dostavljenih putem faks uređaja, itd.

Presretanje komunikacija će, u većini slučajeva, provesti posebno obučeni kriminalistički tehničari, ali pod vodstvom istražitelja u predmetu trgovine ljudima. Istražitelji trebaju uvijek biti na vezi s višim

¹ UNODC, *Anti-Human Trafficking Manual for Criminal Justice Practitioners* (2009)/Priručnik za praktičare krivičnog pravosuđa u oblasti borbe protiv trgovine ljudima.

nadređenim policijskim službenicima kako bi razgovarali o tome šta nadređeni žele postići istragom i šta je moguće i praktično izvedivo. Neka ključna pitanja koja se trebaju razmotriti u tim diskusijama su sljedeća:

- S obzirom da neko može biti doveden u opasnost, vrlo je poželjno praćenje u istrazi krivičnih djela vezanih za trgovinu ljudima 24 sata dnevno, 7 dana u sedmici;
- Procjena rizika se treba provesti na početku posebne istražne radnje i nakon toga kontinuirano u toku trajanja radnje nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija;
- Potrebno je da imate plan intervencije u slučaju opasnosti po neko lice. Cilj plana treba biti zaštita ugrožene osobe i, kada je to moguće, same činjenice da primjenjujete posebnu istražnu radnju;
- Budite svjesni toga da će vam možda biti potrebni prevoditelji; oni trebaju proći sigurnosne provjere, kako biste im omogućili pristup produktu ove osjetljive radnje;
- Prema dobroj praksi, trebate pokušati utvrditi s kojim ćete se jezicima vjerovatno susresti u toku istrage, kako biste mogli isplanirati odgovarajuće usluge prevođenja;
- Kada razmjenjujete podatke prikupljene kroz presretanje komunikacija ili ste podnijeli zahtjev za presretanje komunikacija u drugim zemljama, vodite računa o propisima te zemlje. Možda postoje protokoli koji uređuju koji se podaci mogu razmijeniti ili dostaviti, a u suprotnom, unaprijed se dogovorite o tome;
- Kada dobijete produkt presretanja komunikacija, to ne znači da ga automatski trebate koristiti. On može određene osobe izložiti rizicima, kojih niste svjesni, ili bi se time mogli prekršiti propisi i smjernice, koje su na snazi u drugim zemljama, zbog čega istraga može biti ozbiljno dovedena u opasnost.

Presretanje komunikacija – Vježba 1

U ovoj vježbi koristimo vježbu na konkretnom primjeru broj 1 – Nestala osoba

Podijelite učesnike u manje grupe.

Podijelite narativni dio vježbe na konkretnom primjeru broj 1.

Zamolite grupe da tekst pročitaju i da donesu odluku o tome da li se presretanje komunikacija može primjeniti u ovom slučaju i ako može, na koji način.

Dajte grupama deset minuta za diskusiju, a nakon toga se svi učesnici trebaju vratiti na svoja mesta i o svojim zaključcima razgovarati prema vašoj preferiranoj metodi.

Informacije za diskusiju

U vježbi na konkretnom primjeru broj 1 su date korisne smjernice za diskusiju, posebno za dio pod nazivom „Kako biste to utvrdili?“

Dodatne informacije koje mogu biti korisne:

- Praćenje komunikacija preko telefona kćerke, moglo bi biti od pomoći u identifikaciji nivoa opasnosti s kojom se kćerka suočava, te omogućiti donošenje odluka o potrebnoj intervenciji;
- Broj telefona kćerke bi mogao otkriti brojeve telefona trgovaca ljudima. A ovo opet može omogućiti nadzor i tehničko snimanje komunikacija trgovaca i pribavljanje dokaza u ovom slučaju, naprimjer, o razgovorima o finansijskim aranžmanima i nastojanjima da se vrbuju druge žrtve;
- Trebalo bi biti moguće pronaći broj telefona prijateljice; podaci o komunikacijama iz telefona prijateljice bi mogli pomoći u identifikaciji trgovca ljudima, ako se potkrijepe brojevi pronađeni u svakom setu podataka;
- Možete razmisiliti o presretanju komunikacija koje se vode preko telefona prijateljice, ako postoji dovoljna osnova sumnje da je ona uključena u trgovinu ljudima.

5. Podaci o komunikacijama

5.1. Trajanje

30 – 40 minuta.

5.2. Izvođenje

Didaktička prezentacija – „Informacija za edukatora“, a nakon toga vježba na konkretnom primjeru.

5.3. Informacije za edukatora

Pregled

Podaci o komunikacijama su informacije o obavljenoj komunikaciji, a ne o sadržaju komunikacije.

Često je lakše ostvariti pristup podacima o komunikacijama nego što je pribaviti nalog za nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija. Osnovni nedostatak, svakako, je taj što ne možete čitati, odnosno čuti sadržaj komunikacije.

Kao i kod presretanja komunikacija, vjerovatno ćete koristiti stručno osposobljene kriminalističke tehničare za pribavljanje podataka. Najvjerojatnije istražitelj ili tužitelj podnosi zahtjev za primjenu posebne istražne radnje, upoznaje kriminalističke tehničare s već poznatim informacijama i s onim što se tačno od njih traži i nakon toga vrše analizu produkta provedene posebne istražne radnje.

Primjeri podataka o komunikacijama su:

- Zapis podataka o pozivima s telefonskog broja korištenog za ostvarivanje kontakta s drugim osobama;
- Detalji o lokaciji/lokacijama s kojih su ti pozivi upućeni, bilo putem fiksne ili mobilne telefonske mreže, koristeći ono što se naziva forenzičkom obradom prometa na mreži radi utvrđivanja lokacija s kojih su pozivi upućeni;
- Podaci o osobi koja plaća račune za određeni telefonski broj;
- Podaci o osobi koja je pretplatnik određenog telefonskog broja fiksne ili mobilne telefonije;
- Zapis o komunikaciji putem elektronske pošte;
- Poštanske adrese na fizičkim predmetima.

„Prodot“ korištenja tehnike pribavljanja podataka o komunikacijama obuhvata i evidenciju o biranim telefonskim brojevima, izvještaje o lokacijama s kojih su pozivi upućeni, liste kontaktiranih adresa elektronske pošte (e-mail), itd.

Primjeri načina kako se podaci o komunikacijama mogu koristiti:

- Da se pokaže trenutna lokacija telefona;
- Da se pokaže prijašnja lokacija telefona;
- Da se identificiraju mreže;
- Da se identificiraju najaktivnije osobe u toj mreži;
- Da se identificira trenutna lokacija osoba ili njihova vjerovatna buduća lokacija.

Ključna pitanja

Sljedeća ključna pitanja su samo neka koja je potrebno uzeti u razmatranje prilikom planiranja upotrebe radnje prikupljanja podataka o komunikacijama:

- Kada se mobilni telefonski uređaji prenose s jedne lokacije na drugu, oni mogu koristiti usluge više od jednog mobilnog operatera. Roming nastaje kada se telefon koristi izvan zemlje preko mobilne mreže, koja nije u vlasništvu mobilnog operatera kod kojeg je broj telefona registriran. To znači da ćete vjerovatno trebati kontaktirati brojne operatere mobilne telefonije, što očigledno podrazumijeva pitanja međunarodne saradnje ukoliko je telefon korišten za upućivanje i primanje poziva i poruka u inostranstvu;
- Uz rasprostranjenu upotrebu mobilne telefonije širom svijeta, potencijalno ste u mogućnosti da ostvarite pristup podacima u svim fazama procesa trgovine ljudima;
- U određenom broju slučajeva žrtve su dobole, ili su uspjele ostvariti, pristup, mobilnim telefonima, što je dovelo do njihovog spašavanja;
- Analitička obrada podataka o komunikacijama može vam brzo pomoći da istragu usmjerite na određene lokacije, zbog čega vaše istražne radnje mogu biti efikasnije i mogu vam omogućiti da ranije poduzmete presudne operacije, kao što je spašavanje žrtava;
- Mnogi kriminalci su danas itekako svjesni da policijske agencije koriste tehnike otkrivanja podataka o komunikacijama te stoga koriste protunadzorne tehnike;
- To su često jednostavne tehnike, poput čestog mijenjanja telefona, posjedovanje „legitimnog“ telefona i „službenog“ za obavljanje kriminalnih radnji, davanje telefonskog aparata drugoj osobi, ostavljanje telefonskog aparata u automobilu ili u sredstvu javnog prijevoza;
- Neke tehnike koje možete koristiti u ovim slučajevima:
  - Povezivanje posebne radnje nadzora s korištenjem telefona, naprimjer, kada je osumnjičeni viđen da koristi mobilni telefon u 12:17 sati, a prema ispisu poziva, poziv je trajao koliko i poziv koji je uputila osoba pod nadzorom i da je poziv upućen s njene lokacije, to jasno ukazuje da se radi o telefonskom broju koji koristi osumnjičeni;
  - Ako broj telefona osumnjičenog „nestane“ iz mrežnog prometa, provjerite ispise dolaznih i odlaznih poziva za osobe za koje znate da su s osumnjičenim u kontaktu, kako biste otkrili novi broj, koji osumnjičeni koristi. Osoba može promijeniti broj, ali ne može promijeniti brojeve svih svojih kontakata;
  - Davanje zadataka informatorima da pribave novi broj;
  - Provjera finansijskih izvoda da bi se utvrdilo kako su telefonski aparati i SIM kartice kupljeni;

- U mnogim zemljama istražitelji imaju iskustvo u primjeni i korištenju podataka o komunikacijama. Iako je ponekad za to potrebno znatno vrijeme, u hitnim situacijama to se vrlo brzo može organizirati;
- Kada se podnosi hitan zahtjev za odobrenje korištenja ove radnje, potrebno je naglasiti potencijalnu opasnost po žrtve.

Rukovanje s komunikacijskom opremom

- Podaci se mogu skinuti s većine komunikacijskih uređaja, iako može doći do vremenske razlike između vremena izlaska nove vrste uređaja ili softvera i mogućnosti pristupa podacima;
- Opći savjet je da se, ukoliko je to uopće moguće, komunikacijska oprema ne gasi. Međutim, modeli su različiti, pa preporučujemo da potražite stručni savjet;
- Zapamtite da uređajima trebate rukovati na način kojim nećete oštetiti materijalne dokaze, naprimjer, otiske prstiju;
- Prilikom pretresa lokacija i osoba, evidentirajte gdje ste pronašli komunikacijsku opremu ili u čijem je posjedu pronađena;
- Tražite lozinke. Možda vam lozinke neće dati, ali ih nekad i možete dobiti, što će vam uštedjeti puno vremena i posla kasnije. Pitajte ih za lozinke što prije u toku istrage, prije nego što osumnjičeni budu imali vremena da se saberu i isplaniraju taktike.

Podaci o komunikacijama – Vježba 1

U ovoj vježbi koristimo dijelove iz hipotetičkog slučaja broj 1 – Radna eksplotacija.

Potrebno je odštampati sljedeće dijelove hipotetičkog slučaja:

- Dio 3.1 „Otkiće inspektora“
- 3.2 „Izvještaj inspektora“

Podijelite učesnike u manje grupe.

Podijelite odštampane dijelove hipotetičkog slučaja broj 1 – Radna eksplotacija.

Grupama recite da pročitaju vježbu i da razmisle o tome da li se i kako posebna istražna radnja prikupljanja podataka o komunikacijama može primjeniti u ovom slučaju.

Učesnicima dajte deset minuta za diskusiju, nakon čega se svi trebaju vratiti na svoja mesta i zajedno o tome razgovarati na način koji vi odaberete.

Informacije za plenarnu diskusiju

U dijelu 3.3. hipotetičkog slučaja broj 1 – Radna eksploatacija („Prva faza istrage“) nalaze se korisne smjernice za plenarnu diskusiju.

Dodatne informacije koje mogu biti korisne:

- S obzirom da su pribavljeni telefonski brojevi, izgleda, brojevi poslovnih kontakata, vjerovatno su prikupili znatan broj informacija;
- Informacije su trenutno ograničene, ali bi bilo korisno napomenuti da li postoji ispis s pozivima u inostranstvo – to može biti značajno s obzirom da je inspektor primijetio obavijest napisanu na stranom jeziku;
- Detalji o pretplatniku broja mogu pomoći da izgradite sliku o tome ko kontrolira aktivnosti na farmi;
- Svi detalji o potencijalnim dobavljačima i kupcima jaja su bitni. Oni mogu biti svjedoci ili saučesnici. Također bi to bile vrlo korisne informacije za početak slaganja finansijske slike o farmi. To će pokazati razlike između onoga što se može legitimno objasniti i onoga što ukazuje na protuzakonite radnje;
- Možda je moguće prepoznati neobičnu telefonsku aktivnost nakon dolaska inspektora, što bi ukazalo na eventualni strah osoba koje vode farmu da su otkrivene.

6. Nadzor

6.1. Trajanje

30 – 40 minuta.

6.2. Izvođenje

Didaktička prezentacija – „Informacija za edukatora“, a nakon toga vježba na konkretnom primjeru.

6.3. Informacije za edukatora

Pregled

Nadzor je operativno-taktička mjera koju istražitelji često koriste. Jedna stvar kod ove mјere je da se ponekad smatra, barem za neke vrste, da ih gotovo svako može provesti. Međutim, kao što je slučaj i sa svim drugim posebnim istražnim radnjama, radi se o mjeri koju trebaju provoditi samo odgovarajuće obučeno osoblje. Nadzorom mogu rukovoditi i usmjeravati ga istražitelji koji direktno sarađuju sa stručno osposobljenim pripadnicima policije.

S obzirom da se krivično djelo trgovine ljudima može razlikovati od krivičnih djela općeg kriminaliteta, važno je da službenici koji rukovode istragom upoznaju pripadnike policije koji vrše nadzor s pitanjima kao što su prepoznavanje situacije u kojoj se neka osoba nalazi u opasnosti i za kojim mjerama kontrole nad žrtvama treba tragati.

Postoji nekoliko vrsta nadzora. Među njima su:

- Statičko posmatranje s određenih pozicija;
- Praćenje pješačenjem;
- Pokretno praćenje;
- Tajno praćenje iz prirodnog prostora/okruženja;
- Praćenje pomoću elektronskog označavanja;
- Intruzivan nadzor (tehničko snimanje).

Statičko posmatranje s određenih pozicija

Kao što sam naziv sugerira, posmatranje se vrši s fiksnih pozicija. Generalno su locirane unutar ili na objektima, tako da omogućavaju vizuelno nadgledanje aktivnosti pod istragom. Statičko posmatranje može biti neposredno kada su na fiksnim pozicijama ovlaštena službena lica ili se nadgledanje vrši pomoću tehničke opreme za praćenje ili snimanje na daljinu.

Praćenje pješačenjem

Ovo jednostavno znači praćenje nekoga pješačenjem. Generalno, provodi ga tim koji naizmjenično posmatra osumnjičenu osobu, kako ona ne bi primijetila da je praćena.

Pokretno praćenje

Pokretno praćenje lica se vrši vozilima. Najčešće se na ovaj način prate osobe koje su u pokretu, bilo da su u vozilu ili pješače.

Tajno praćenje iz prirodnog prostora

Slično je statičkom nadzoru, ali se provodi iz prirodnog prostora, kao što su baštne, polja i šume.

Praćenje pomoću elektronskog označavanja

Praćenje pomoću elektronskog označavanja podrazumijeva postavljanje tehničkih uređaja na vozila i nakon toga praćenje njihovog kretanja.

Intruzivan nadzor (tehničko snimanje)

Tehničko snimanje podrazumijeva tajno postavljanje skrivenih uređaja za prislушкиvanje, optički nadzor, tehničko tonsko ili vizualno snimanje u privatnom prostoru.

Ključna pitanja

Neka ključna pitanja koja je potrebno uzeti u razmatranje prilikom korištenja posebne istražnje radnje nadzora i tajnog praćenja:

- Da li je nadzor, ustvari, potreban? Kada se radi o nekim osnovnim zadacima, moguće je primijeniti klasične policijske metode. To su redovne patrole koje će obratiti pažnju na određene stvari, kao što su brojevi registarskih tablica ili će zaustavljati vozila radi prividnih rutinskih kontrola. Kriminalci svih vrsta su često naviknuti na rutinske poslove policije i možda ih neće doživjeti kao direktno usmjerene na njih. Slično je i s upotrebom policijske avijacije, što se može vidjeti na brojnim lokacijama.
- Na mnogim lokacijama je danas moguće koristiti i analogni sistem video nadzora (CCTV) radi nadgledanja aktivnosti u realnom vremenu. Ovaj sistem „meta“ praktično ne može detektirati i upotrebom ovog sistema moguće je umanjiti oslanjanje na tehnike koje se mogu lakše detektirati.
- Zaštita podataka o poziciji sa koje se vrši nadgledanje, uvijek je vrlo bitna, s tim da može biti čak bitnija u istragama krivičnog djela trgovine ljudima, zato što postoji veća vjerovatnoća nego u istragama djela općeg kriminaliteta da će biti potrebno izvesti operaciju pronalaska i spašavanja.

- Može biti teže locirati pozicije s kojih se vrši statičko posmatranje u istragama krivičnog djela trgovine ljudima nego u istragama djela općeg kriminaliteta, zato što su ljudi generalno u većoj mjeri svjesniji policijskih aktivnosti. Primjeri su područja i lokacije na kojima se žrtve trgovine ljudima koriste u nezakonite svrhe, kao što su prosjačenje i sitne krađe.
- Fizički izgled/etničko porjeklo službenika uključenih u „vidljiv“ nadzor, kao što su praćenje pješačenjem i pokretno praćenje, treba biti jednak fizičkom izgledu etno/rasne grupe koja predstavlja većinu u datom području, kako izgledom ne bi privlačili pažnju.
- Na nekim lokacijama moguće je postaviti „markere“ na kompjuterske sisteme sa podacima o brojevima registarskih tablica ili kriminalističko-obavještajne podatke. To znači da istražitelji mogu biti tajno ili otvoreno obaviješteni kada god se vrši provjera vozila ili osobe. U slučaju transportnih vozila, ovi sistemi su sve više povezani sa računalnim sistemom automatskog prepoznavanja brojeva registarskih tablica.
- Praćenje pomoću elektronskog označavanja vozila se može koristiti radi smanjenja potrebe za fizičkim praćenjem vozila ili omogućavanja njihovog praćenja s veće udaljenosti.
- Sve veći broj uređaja iz sistema za globalno pozicioniranje (GPS) povećava potencijal praćenja s određene udaljenosti.
- Satelit otvorenog koda i snimci Zemljine površine, poput Google Earth i Google Street View, nude korisne polazne informacije o lokacijama, iako je potrebno imati na umu da uvijek trebate provjeriti da se ništa nije promijenilo otkako je snimak napravljen.
- Kada koristite mjere tehničkog snimanja osoba, transportnih sredstava i predmeta, uvijek je preporuka da praćenje radite 24 sata, 7 dana u sedmici.
- Sva gore navedene taktike podrazumijevaju neki oblik istraživanja ili studije da biste procijenili izvodljivost.
- Sve taktike zahtijevaju i mjere održavanja – bilo da se radi o potrebama službenih osoba ili zamjeni baterija, popravci kvarova na opremi, itd.
- Šta održavanja podrazumijevaju i koliko je vremena potrebno za servisiranje ovisi o taktici. Prema tvrdnjama, najzahtjevnija u smislu postavljanja opreme je intruzivna mjera tehničkog snimanja koja može zahtijevati brojne odlaske na lice mjesta mera i može trajati nekoliko dana.

Vježba

Podijelite učesnike u grupe.

Podijelite materijal Medijski resurs broj 2 – vježba nadzora u istrazi trgovine ljudima radi radne eksplotacije.

Ako niste već koristili vježbu na primjeru broj 2 – Radna eksplotacija, učesnicima podijelite sljedeće dijelove te vježbe:

- Dio 3.1 „Otkriće inspektora“
- Dio 3.2 „Izvještaj inspektora“

Alternativno, učesnicima usmeno predstavite sadržaj ta dva dijela.

Zamolite svaku grupu da razmotri jednu od sljedećih vrsta nadzora:

- Statičko posmatranje s određene pozicije;
- Praćenje pješačenjem;
- Pokretno praćenje;
- Tajno praćenje iz prirodnog prostora/okruženja;
- Praćenje pomoću elektronskog označavanja;
- Intruzivan nadzor (tehničko snimanje).

Imajući na umu okolnosti ovog slučaja, učesnici trebaju identificirati:

- Prednosti radnje koju su odabrali;
- Nedostatke te radnje;
- Preporuku u pogledu toga da li je ta metoda odgovarajuća u ovom slučaju i u ovoj fazi.

Informacije za diskusiju

Statičko posmatranje s određenih pozicija

- Postoje brojni objekti koji nude mogućnost statičkog posmatranja;
- Niti jedan taj objekat ne pruža direktni pogled na farmu (osim eventualno nekoliko kuća okrenutih na južnu stranu – vidi stranu 11.);
- Najvjerojatniji cilj statičkog posmatranja je da se prikupe podaci o vozilima koja se kreću duž prilaznog puta do farme u oba smjera – s obzirom da ta cesta vodi samo do farme i jedini je izlaz i ulaz na farmu, te postoji mogućnost da su ta vozila povezana s aktivnostima na farmi;
- U ovom trenutku ne znamo da li osobe koje borave ili rade u obližnjim objektima poznaju ili su u prijateljskim odnosima sa osobama koje vode farmu;

- Ne preporučuje se statičko posmatranje iz kuća u kojima ljudi žive;
- Čini se da postoji barem jedan prazan komercijalni objekat (prodavnica pomenuta na strani 16. i 17.). Odatle bi se moglo vršiti posmatranje;
- Možda postoji mogućnost da se postave nadzorne kamere na daljinsko upravljanje/snimanje na neke objekte u blizini farme ili u njihov unutrašnji prostor;
- Na objektu pomenutom na strani 15. (bar) postoji nešto što liči na nadzornu kameru. Možda već postoje snimci ili će takva mogućnost postojati ubuduće.

Praćenje pješačenjem

- Trenutno nema informacija koje bi ukazivale na potrebu praćenja lica pješice;
- Čini se da bi bilo dobro jednostavno se kretati pored farme pješačkom stazom – prema saznanjima, staza je frekventna;
- To može biti prilika za posmatranje aktivnosti na farmi. A realnije, to bi, međutim, omogućilo pribavljanje brojeva registarskih tablica;
- Ako su policijske patrole redovne u tom području, možda je moguće doći do istih podataka kroz redovne policijske poslove. Napomena: prekid redovnih patrola može biti štetan, s obzirom da bi mogao potaći sumnje da se provodi tajna operacija.

Pokretno praćenje

- Možda postoji mogućnost identifikacije vozila, dok skreću s puta, koji vodi od farme, i njihovog praćenja da bi se utvrdio pravac kretanja;
- Ovdje se čini glavnim to što ne postoji jasan cilj koji bi ovom radnjom bio postignut – praćenje vozila možda neće dati informacije, koje bi, u ovoj fazi, bile daleko korisnije od informacija, koje bi se pribavile jednostavnim zapisivanjem brojeva registarskih tablica;
- Ako se ova radnja koristi, mogla bi se koristiti u kombinaciji s prvim detaljnim informacijama, koje ćete dobiti putem statičkog posmatranja, a koje se odnose na vozila u pokretu, njihovom pravcu kretanja, itd. Time bi se omogućilo timovima zaduženim za pokretno praćenje da se udalje od putnih pravaca i da dođu do neposredne blizine raskrsnice;
- Postoji mogućnost upotrebe i statičkog posmatranja i pokretnog praćenja da bi se izvršila identifikacija vozila, koja će mobilna patrola uniformisane policije zaustaviti i provjeriti u naizgled rutinskoj kontroli. Ova taktika je korisna, s tim da se ne bi smjela prekomjerno koristiti da bi se izbjeglo alarmiranje meta o policijskim operacijama.

Tajno praćenje iz prirodnog prostora

- Sigurno postoji nekoliko mogućnosti za tajno praćenje iz prirodnog prostora u blizini farme;
- Prednost ove istražne radnje je što bi ona pružila širi vidik na dešavanja na farmi;
- Postavljanje baze za tajno praćenje iz prirodnog prostora na toj površini može biti izazovno, iako svega nekoliko objekata ima pogled na farmu, farma je locirana u vrlo izgrađenom prostoru i sve to može dovesti do otkrivanja baze s koje se vrši tajno praćenje iz prirodnog prostora.

Praćenje pomoću elektronskog označavanja

- Ova mjeru se čini mogućom kada imamo određena saznanja o prisustvu vozila;
- Najvažnije pitanje je šta bi se postiglo korištenjem ove vrste nadzora s obzirom na saznanja kojima trenutno raspolažemo;
- Ovo može biti kompleksna taktika za izvođenje, a pod određenim okolnostima nosi visok rizik od otkrivanja kriminalističkih tehničara, koji bi postavili uređaj za praćenje.

Tehničko snimanje osoba, transportnih vozila i predmeta

- Prednost ove taktike je ta što bi nam dala informacije u stvarnom vremenu;
- Najveći nedostatak je taj što može biti izuzetno teško i vremenski zahtjevno da se ispravno provede. Ovo posebno važi kada u objektu neko boravi 24 sata dnevno, 7 dana u sedmici, kao što je možda upravo slučaj u našoj situaciji.

7. Informatori i prikriveni istražitelji

7.1. Trajanje

30 – 40 minuta.

7.2. Izvođenje

Didaktička prezentacija – „Informacija za edukatora“, a nakon toga vježba na konkretnom primjeru.

7.3. Informacije za edukatora

Pregled

Informatore, bilo koje vrste, koriste praktično sve policijske agencije u svim zemljama svijeta.

Prikriveni istražitelji se koriste rijedko, s tim da ih policijske agencije u svakoj zemlji koriste barem u određenoj formi.

I informatori i prikriveni istražitelji pružaju direktno opservirane informacije policijskim agencijama; informacije koje je često nemoguće ili vrlo teško pribaviti na bilo koji drugi način.

Osnovna razlika između korištenja informatora i korištenja prikrivenih istražitelja je ta što informatori nisu službenici zaposleni u policijskim agencijama (iako možda primaju manje naknade za informacije), dok su prikriveni istražitelji pripadnici policijskih snaga, koji su (generalno) infiltrirani u kriminalne mreže.

Profili informatora

Vrlo općenito, postoje četiri osnovna profila informatora. To su:

- Pripadnici javnosti (građani);
- Žrtve krivičnih djela;
- Pripadnici kriminalnih mreža;
- Pripadnici policijskih agencija.

Ovaj posljednji profil ne zahtijeva puno objašnjenja. Pripadnik policijske agencije ne znači prikriveni istražitelj. To je osoba koja kroz svoje redovne poslove može istražiteljima pružiti informacije. Generalno, za pružene informacije ne prima nikakvu naknadu, s tim da može dobiti zadatak (vidi dalji tekst) slično kao i drugi profili informatora.

Kako se koriste informatori

To ovisi o tome ko je informator, kao i o zakonskim propisima i procedurama u zemlji.

Informatori se regrutiraju za određeni zadatak ili su to osobe koje nude informacije iz više razloga.

Pripadnik javnosti (građanin) može dati samo jednu informaciju, naprimjer, informaciju o eventualnoj trgovini ljudima primijećenoj u fabričkoj blizini lokacije na kojoj taj građanin radi.

Informatori mogu dobiti zadatak, odnosno instrukcije, da dođu do određene informacije. Normalno, osoba, koja je dobila zadatak i službeno je angažirana na nekoj vrsti strukturiranog programa, kojim se rukovodi, je informator. Tipično su informatori sa zaduženjima osobe iz kriminalnog miljea ili su bliske kriminalnom miljeu.

Takav zadatak se može u određenom smislu dodijeliti i informatorima u agencijama za provođenje zakona. Naprimjer, od inspektora rada se može tražiti da provedu naizgled rutinsku inspekciju i da policijske agencije izvijeste o onome što su na licu mjesta zatekli.

Kako se koriste prikriveni istražitelji

Znatna razlika između prikrivenog istražitelja i informatora je ta što je informator imao određenu vrstu odnosa sa osobom ili grupom o kojoj pruža informacije. Taj odnos se kreće od jednostavne činjenice, naprimjer, da je živio u blizini mjesta izvršenja kriminalne aktivnosti pa sve do njegove pripadnosti toj kriminalnoj mreži. Jasno je da prikriveni istražitelj, kao pripadnik policije, nema takvu vrstu odnosa. Stoga ih je potrebno na neki način uvesti u kriminalni milje.

Uvođenje prikrivenog istražitelja u mrežu je komplikiran i složen zadatak, koji provodi samo obučeno i iskusno osoblje. U suštini, radi se o seriji predstavljanja/upoznavanja jedne osobe s drugima, sve dok poslije četiri ili pet predstavljanja ne bude kriminalnim mrežama vrlo teško detektirati da li je „novoprdošli“, ustvari, prikriveni istražitelj.

Prikriveni istražitelji imaju nešto što nazivamo „legendom“; priču o tome ko su, šta su radili u prošlosti, itd. Legendiranje je vrlo kompleksno i zahtijeva puno vještina da bi se konstruirala i nakon toga primijenila uvjerljiva legenda.

Prikriveni istražitelji se, u suštini, koriste na isti način kao i informatori koji su dobili određeno zaduženje, to jeste, pribavljaju konkretne informacije prikrivenim djelovanjem. Prednost korištenja prikrivenih istražitelja u odnosu na informatora je ta što postoji veća šansa da će zadatak biti obavljen i da će produkt po obavljenom zadatku biti višeg standarda.

Ključna pitanja

- Osnovni razlog korištenja informatora i prikrivenih istražitelja je gore spomenut: pristup informacijama koje bi bilo vrlo teško ili nemoguće pribaviti bilo kojom drugom metodom;
- Priroda nekih vrsta krivičnih djela vezanih za trgovinu ljudima (visok broj učesnika i potreba u određenom trenutku za interakcijom s legitimnom društvenom zajednicom), znači da, vjerovatno, postoji više šansi za regrutiranjem informatora i ubacivanjem prikrivenih istražitelja nego kod drugih vrsta kriminaliteta;
- Informacije se od informatora i prikrivenih istražitelja mogu pribaviti na brz i često ekonomičan način;
- Korištenje informatora i prikrivenih istražitelja ne zahtijeva skupu tehničku opremu.
- Informator i prikriveni istražitelj mogu biti u vrlo ugroženoj poziciji i djelovati u prisustvu opasnih osoba, što dovodi do znatnog rizika od povreda ili čak smrti, ukoliko su otkriveni. Lična bezbjednost informatora i prikrivenog istražitelja treba uvijek biti vaš prvi prioritet;
- Zaštita identiteta informatora je uvijek teška, ponekad čak nemoguća;
- Informator možda ima motive koji su suprotni interesima istrage;
- Saradnički odnos između informatora i službenika, pod čijim instrukcijama djeluju, može biti problematična. Možda postoji iskušenje i na jednoj i na drugoj strani da pređu s pasivne na aktivnu ulogu (i postanu agenti provokatori) da bi postigli rezultate. Također, informator može nastojati da pribavi informacije od službenika pod čijim instrukcijama djeluje;
- Informator koji je dio kriminalne mreže može nastaviti s činjenjem krivičnih djela, ponekad pod izgovorom da to radi u okviru svojih zaduženja kao informator;
- Ispravno rukovođenje informatorima može biti vremenski zahtjevno, posebno onih informatora koji imaju kriminalni dosije i haotičan stil života, koji je često sastavni dio kriminalnog djelovanja;
- Što se tiče prikrivenih istražitelja, možda će se javiti potreba za počinjenjem krivičnih djela da bi se „dokazali“ u kriminalnom miljeu. To jasno predstavlja potencijalnu prijetnju integritetu istrage i nakon nje, sudskom procesu. Opći savjeti u vezi s tim su sljedeći:
  - Krivična djela se trebaju izvršiti samo ako je to neizbjježno;
  - Prikriveni istražitelji trebaju biti ovlašteni da čine krivična djela prije samog izvršenja;
  - Prilikom odobrenja izvršenja krivičnog djela potrebno je uzeti u obzir zakonske uvjete i ograničenja na snazi u zemlji u kojoj se djela izvršavaju;
  - Razmislite o fingiranju „očiglednih“ krivičnih djela, naprimjer, posjedovanje i raspolaganje imovinom koja je naizgled otuđena, ali u stvarnosti nije;
  - Prikriveni istražitelji nikad ne smiju reći da su na raspolaganju za seksualnu eksploraciju;
  - Prikriveni istražitelji trebaju dobiti zadatak da pronađu dokaze o krivičnoj aktivnosti prije nego što uđu u kriminalnu mrežu; time se eliminira mogućnost tvrdnji o „agentu provokatoru“ u toku sudskog postupka;
  - Kad god je to moguće, prikriveni istražitelji trebaju prikupljati dokaze prema sudskim standardima dokazivanja; posebno je važno potkrijepiti dokaze koje su prikupili prikriveni istražitelji.

Vježba

U ovoj vježbi koristimo hipotetički slučaj broj 1 – Radna eksploatacija kao osnova vježbe.

Pitajte sve učesnike da li, na osnovu svog poznавања hipotetičког slučaja broj 1, smatraju da postoje mogućnosti za korištenje informatora i/ili prikrivenih istražitelja u ovom slučaju, te da navedu prednosti i nedostatke obje taktike.

Sljedeća lista nije konačna. Također, mora biti izrazito naglašeno da se rizici povezani s korištenjem ovih taktika trebaju detaljno procijeniti prije njihovog korištenja.

Posebno se prikriveni istražitelji ne smiju koristiti ako nisu posebno obučeni, ako se njima u njihovoј ulozi ispravno ne rukovodi i ako im se ne pruža potrebna podrška.

Postoje sljedeće mogućnosti:

Inspektori rada

Prednosti – oni će eventualno biti u stanju pribaviti više informacija sa same farme, a bez privlačenja prevelike pažnje na sebe.

Nedostaci – oni nisu obučeni i mogli bi biti dovedeni u opasnu situaciju. Dok osobe osumnjičene za trgovinu ljudima možda neće shvatiti da je policija uključena u operaciju, zainteresiranost inspektora rada ih može navesti na sumnju da se planira određena aktivnost u skladu s građansko-pravnim i administrativnim propisima. To ih može alarmirati, zbog čega mogu izmjestiti žrtve.

Stanovnici kuća u blizini farme

Prednosti – Nalaze se u blizini lokacije i mogli bi, eventualno, biti u stanju dati kvalitetne informacije o kretanjima do i od farme.

Nedostaci – Možda znaju vlasnika farme i mogu ga obavijestiti o svakom kontaktu koji je s njima policija ostvarila. Oni nisu obučeni da vrše posmatranje i ako oni vrše posmatranje, to može biti vrlo očigledno. Također su fizički lako dostupni osumnjičenim počiniteljima te mogu biti žrtve napada ili zastrašivanja.

Trgovci i drugi privrednici u području

Prednosti – Kao što je navedeno za stanovnike obližnjih kuća. Dodatna prednost je da su vjerovatno u poziciji da prate u toku cijelog dana, dok stanovnici možda nisu u toj poziciji. Također su s farmom ili njenim upraviteljem imali određene vrste poslovne saradnje, što može biti od pomoći u istrazi.

Nedostaci – Kao i kod stanovnika obližnjih kuća, ali uz još jedan nedostatak, a to je da ako su poslovno sarađivali s farmom, možda će pomisliti da im je u interesu da upravitelja farme obavijeste o namjerama policije kako ne bi ugrozili vlastite poslovne interese.

Sudionici u kriminalu

Prednosti – S obzirom da su uključeni u operaciju, u mogućnosti su da eventualno pribave najbolje informacije.

Nedostaci – Takve informatore je uvijek teško regrutirati i, s obzirom na informacije u ovom konkretnom slučaju, u ovoj fazi nema dovoljno informacija, koje bi se mogle iskoristiti za identifikaciju potencijalnih informatora. Ovaj proces obično vrlo dugo traje i u ovom slučaju čini se da će postojati potreba za nekom vrstom „izlaza“, drugim riječima, bit će malo vremena. Također će postojati i uobičajeni izazovi u rukovođenju takvim informatorima.

Prikriveni istražitelji

Prednosti – Kao policijski službenici, oni su najpouzdaniji „skupljači“ dokaza. Također, možda postoji prilika za vrlo jednostavnu intervenciju prikrivenog istražitelja u kojoj će se predstaviti kao kupac na farmi. Kao obučeni istražitelji, oni su vjerovatnije u mogućnosti prepoznati rizike i s njima adekvatno postupati nego druge vrste informatora.

Nedostaci – Korištenje prikrivenog istražitelja samo za odlazak, kao što je to gore opisano, vjerovatno će biti vremenski zahtjevno i kompleksno. Nema očiglednih mogućnosti za tako nešto u ovoj fazi.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Planovi nastavnog sata 8
Trgovina ljudima: službene zabilješke o odlukama
u toku kriminalističke istrage

Sadržaj

1.	Uvod.....	5
1.1	Ciljna grupa učesnika	6
1.2	Ciljevi učenja.....	6
1.3	Prethodno znanje	6
2.	Službene zabilješke o odlukama	7
2.1	Trajanje.....	7
2.2	Izvođenje	7
2.3	Informacije za edukatora	7
3.	Prilog A – Prazan obrazac službene zabilješke o odlukama.....	10
4.	Prilog B – Popunjeni obrazac službene zabilješke o odlukama.....	21

1. Uvod

Službena zabilješka (službeni dnevnik) o odlukama je evidencija svih događaja u toku istrage, evidencija odluka donesenih u pogledu službenih mjera i radnji poduzetih u odgovoru na te događaje i razloga (logike) za donošenje odluka.

Tačna forma i korištenje službenih zabilješki o odlukama detaljno su objašnjeni u daljem tekstu. Ukratko:

- Službena zabilješka je hronološka evidencija događaja, odluka i razloga zbog kojih su takve odluke donesene;
- Obično se vodi u vidu dnevnika;
- Svaka službena zabilješka ima jedinstven broj;
- Kada postoji više od jedne službene zabilješke, svakoj narednoj se dodjeljuje novi broj;
- Generalno, službene zabilješke o odlukama se ne dostavljaju sudu kao dokazni materijal. Međutim, obično se sudu, kao i odbrani, daju na uvid;
- Generalno, službene zabilješke o odlukama sačinjava viši istražitelj, dok druge službene zabilješke mogu voditi, naprimjer, službene osobe koje rukovode kriminalističkim istraživanjem i tužitelji.

Sačinjavanje službenih zabilješki o odlukama je dobra praksa u istrazi teških krivičnih djela. Prednosti su:

- Postojanje pregledne evidencije;
- Izbjegava se duplicitiranje mjera i radnji;
- Pomaže se službenim osobama koje rukovode istragom da održe logičan pristup;
- Pomaže se istražiteljima, kojima su te službene osobe nadređene, da shvate šta se od njih traži;
- Omogućen pregled i sugestije drugih;
- Sudovima se pruža transparentan pregled svih poduzetih mjera i radnji.

Međutim, postoje i određeni izazovi koji obuhvataju sljedeće:

- Mogućnost kritike, ako su ignorirani određeni događaji i tome slično ili ako je donesena pogrešna odluka;
- Dostavljanjem službenih zabilješki odbrani eventualno se otkrivaju istražne taktike i metode;
- Moguće su poteškoće na sudu ako službene zabilješke o odlukama ne odražavaju dokaze predočene na sudu.

Možda već koristite službene zabilješke ili sličan način dokumentovanja pronađenih tragova, poduzetih radnji i mjera. U nekim zemljama sačinjavanje službenih zabilješki se možda ne vrši prema obrascima u prilogu. Međutim, čak i ako se ne sačini ovakva službena zabilješka, proces razmišljanja koji se njima podstiče je univerzalno koristan.

1.1. Ciljna grupa učesnika

Ova nastavna tema je namijenjena prvenstveno onima koji su uključeni u rukovođenje istragom krivičnog djela trgovine ljudima, između ostalog, i:

- Policiji;
- Tužiteljima;
- Istražnim sudijama/sutkinjama za prethodni postupak.

1.2. Ciljevi učenja

- Opisati izazove tokom provođenja razgovora radi prikupljanja obavještenja potrebnih za rasvjetljavanje krivičnog djela trgovine ljudima.
- Navesti svrhu razgovora radi prikupljanja obavještenja o krivičnom djelu trgovine ljudima.
- Sjetiti se osnovnih elemenata PEACE modela vođenja razgovora.
- Opisati način primjene PEACE modela na razgovore radi prikupljanja obavještenja o krivičnom djelu trgovine ljudima.
- Opisati razne pristupe planiranim i neplaniranim razgovorima radi prikupljanja obavještenja.

1.3. Prethodno znanje

Očekuje se da polaznici posjeduju osnovno znanje o istragama krivičnog djela trgovine ljudima stečenog kroz prethodne nastavne teme iz ovog programa ili prethodno operativno iskustveno znanje.

2. Službene zabilješke o odlukama

2.1. Trajanje

30 – 40 minuta.

2.2. Izvođenje

Didaktička prezentacija – „Informacija za edukatora“ (2.3), a nakon toga vježba na konkretnom primjeru.

2.3. Informacije za edukatora

U prilogu A je primjer obrasca službene zabilješke o odlukama. Primjetit ćete da ima deset strana. Namjera je da vam se omogući štampanje obrazaca i njihovo korištenje u toku vježbe. Preporučuje se da ih odštampate dvostrano, ako je to moguće, kako biste i vi i učesnici mogli stvoriti predodžbu o konceptu.

Možete odlučiti da ih koristite i u svom operativnom radu. Bazirani su na obrascima službenih zabilješki o odlukama koje koristi londonska Metropolitan policija i vrlo su slični obrascima službenih zabilješki koje koriste druge policijske agencije u Ujedinjenom Kraljevstvu i drugdje u svijetu.

Na prvoj stranici su navedeni:

- Datum i vrijeme početka vođenja službene zabilješke;
- Datum i vrijeme zaključenja službene zabilješke;
- Redni broj zabilješke (kada je dio serije);
- Broj predmeta.

Sve stranice prate istu shemu.

Lijeva strana je hronološka evidencija istrage. Tu se nalaze stupci u koje se unose sljedeći podaci (s lijeva na desno):

- Datum i vrijeme;
- Ključni događaji/razvoj situacije/izvještaj o zatečenom stanju na mjestu događaja, itd.;
- Broj odluke.

Na desnu stranu se upisuju odluke. Ostavljen je prazan prostor za unos sljedećih podataka (s lijeva na desno):

- Broj odluke;
- Odluka – razlog zbog kojeg je donesena.

Koncept je tako zamišljen da po završetku unosa podataka, svakom događaju opisanom na lijevoj stranici odgovara odluka upisana na desnoj stranici.

U prilogu B je djelimično popunjena službena zabilješka o odlukama. Tu je korišten hipotetički slučaj broj 2 – seksualna eksploatacija - da bismo pokazali na primjeru kako se obrazac službene zabilješke može popuniti. Preporučuje se da to odštampate dvostrano kako bi se stekla potpuna slika o konceptu. Podaci u popunjrenom oglednom primjerku su, svakako, otkucani. Međutim, službene zabilješke o odlukama su generalno ručno popunjeni fizički zapisi.

Ključni događaji/razvoj situacije/izvještaj o stanju zatečenom na mjestu događaja, itd.

Ovim je obuhvaćeno sve što se može desiti u toku istrage. Primjeri su:

- Prvi zapisnik o incidentu ili izvršenom krivičnom djelu;
- Koje su jedinice upućene na mjesto događaja;
- O čemu su obavijestili po dolasku na mjesto događaja;
- Sve mjere i istražne radnje koje su poduzete na mjestu događaja;
- Ishod poduzetih mjera i istražnih radnji;
- Za svaki „ključni događaj, itd.“ donosi se odluka (objašnjeno u daljem tekstu). Kada su mjere i radnje opisane u odluci poduzete, odluka dovodi do sljedećeg „ključnog događaja“.

Odluke – logička podloga

Odluke trebaju biti jasno navedene i odnositi se na svako pitanje iz dijela „ključni događaji, itd.“.

Logička podloga predstavlja evidenciju procesa prosuđivanja koji je doveo do odluke, a na osnovu informacija iz „ključnih događaja, itd.“

U prilogu B su primjeri vođenja takve evidencije.

Vježba

U ovoj vježbi koristimo hipotetički slučaj broj 2 – Seksualna eksploatacija.

Podijelite nepotpunjene obrasce službenih zabilješki.

Pročitajte ili podijelite dio 1 hipotetičkog slučaja (telefonski poziv koji je majka uputila policiji).

Zamolite učesnike da popune obrasce službenih zabilješki, da prepoznaju ključna pitanja itd. i da navedu svoju odluku i logičku podlogu odluke.

Dajte im deset minuta za ovaj zadatak.

Podijelite prilog B (popunjeni obrazac službene zabilješke o odlukama).

Dajte im dvije minute za čitanje.

Svi učesnici se vraćaju na plenarnu sesiju.

Postavite im sljedeća pitanja:

- Da li ste donijeli drugačiju odluku?
- Da li ste prepoznali pitanja koja nisu upisana u popunjenoj službenoj zabilješci o odlukama?
- Kako biste sada promijenili svoje unose, nakon što ste vidjeli popunjeni obrazac službene zabilješke o odlukama?

---

3. Prilog A – Prazan obrazac službene zabilješke o odlukama

SLUŽBENA ZABILJEŠKA O KRIMINALISTIČKOJ ISTRAZI

Datum i vrijeme početka vođenja službene zabilješke	Datum i vrijeme zaključenja službene zabilješke
Broj dnevnika: od	Jedinstveni broj službene zabilješke:

DNEVNIK ISTRAGE

Datum i vrijeme	Ključni događaji/raspoređivanje/zapisnik s mesta događaja, itd.	Broj odluke

ODLUKE

Broj odluke	Odluka – razlozi

DNEVNIK ISTRAGE

Datum i vrijeme	Ključni događaji/raspoređivanje/zapisnik s mesta događaja, itd.	Broj odluke

ODLUKE

Broj odluke	Odluka – obrazloženje

DNEVNIK ISTRAGE

Datum i vrijeme	Ključni događaji/raspoređivanje/zapisnik s mesta događaja, itd.	Broj odluke

ODLUKE

Broj odluke	Odluka – obrazloženje

DNEVNIK ISTRAGE

Datum i vrijeme	Ključni događaji/raspoređivanje/zapisnik s mesta događaja, itd.	Broj odluke

ODLUKE

Broj odluke	Odluka – obrazloženje

DNEVNIK ISTRAGE

Datum i vrijeme	Ključni događaji/raspoređivanje/zapisnik s mesta događaja, itd.	Broj odluke

ODLUKE

Broj odluke	Odluka – obrazloženje

---

4. Prilog B – Popunjeni obrazac službene zabilješke o odlukama

---

SLUŽBENA ZABILJEŠKA O KRIMINALISTIČKOJ ISTRAZI

Datum i vrijeme početka vođenja službene zabilješke	Datum i vrijeme zaključenja službene zabilješke
Broj dnevnika: od	Jedinstveni broj službene zabilješke:

DNEVNIK ISTRAGE

Datum i vrijeme	Ključni događaji/raspoređivanje/zapisnik s mesta događaja, itd.	Broj odluke
27.5.2014. 19:13	<p>Gospođa Anna Blue iz grada Grandtown, u Plavoj zemlji, uputila je telefonski poziv u kojem je rekla da je upravo primila poziv od mladića svoje kćerke u kojem joj je rekao da ga je nazvala njena kćerka Monica Blue i rekla da se nalazi u Crvenoj zemlji. Monica mu je rekla da je prodana jednom muškarcu i da je silovana. Provjerom postojećih operativnih spoznaja u policijskom sistemu utvrđeno je da nema podataka o djevojci po imenu Monica.</p>	1
27.5.2014. 22:30	<p>Detektivi Smith i Johnson izvještavaju o sljedećem:</p> <p>Opis djevojke po imenu Monica Blue: datum rođenja 19.5.1995., bjelkinja, visoka 1,65 m, svijetle puti, vitke građe, smeđa ravna kosa dužine do ramena. Posljednji put viđena prije tri dana. Tada je na sebi imala donji dio trenerke crne boje sa žutim pojasmom i svijetlo sivi gornji dio s kapuljačom.</p> <p>Broj mobilnog telefona koji koristi: +38 263 445 671</p> <p>Zadnji put viđena na adresi mladića s kojim se zabavlja. Svi detalji navedeni u izvještaju o nestaloj osobi br. 137/20114.</p> <p>Pribavljena fotografija je priložena uz izvještaj o nestaloj osobi.</p> <p>Nestanak Monice objavljen preko svih relevantnih sistema.</p> <p>Podaci o majci:</p> <p>Anna Blue, datum rođenja 4.8.1966., s prebivalištem na adresi 66. ulica, Treći distrikt, Grandtown, Plava zemlja.</p>	2

ODLUKE

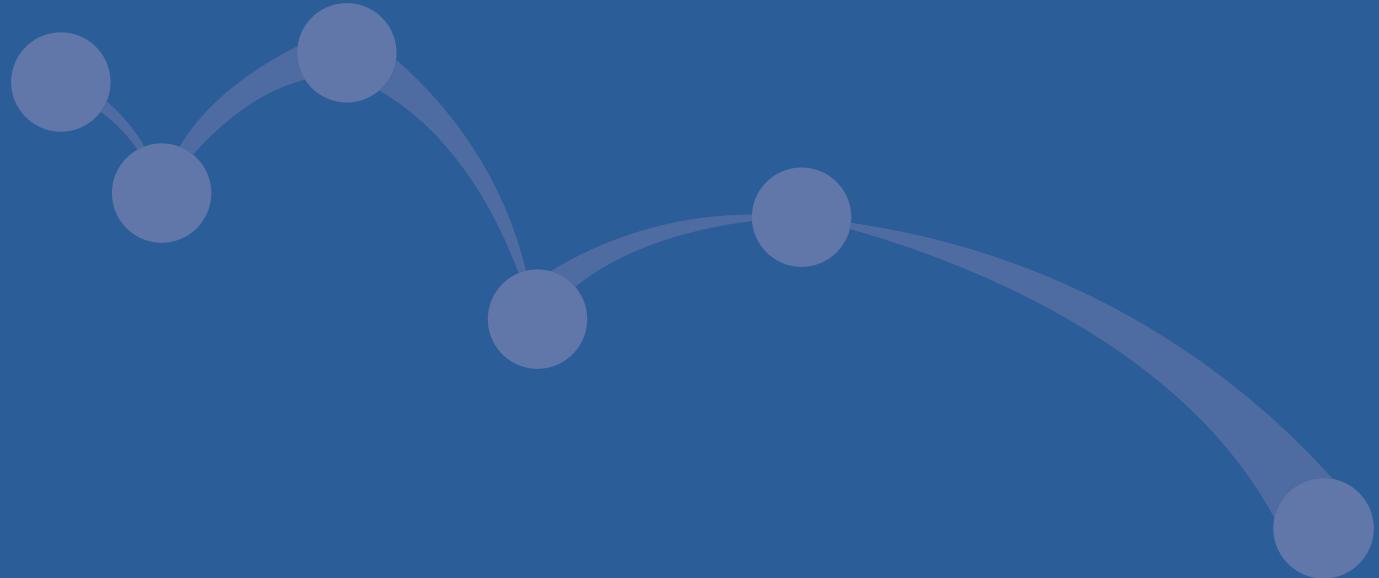
Broj odluke	Odluka – razlozi
1	<p>Odluka</p> <p>Detektivi Smith i Johnson odlaze na adresu gospode Blue i s njom vode razgovor. Kroz razgovor dolaze do sljedećih podataka:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Opis i fotografija Monice za potrebe izvještaja o nestaloj osobi i dostavljanje izvještaja o nestaloj osobi; 2. Kada ju je majka zadnji put vidjela; 3. Podaci o muškarcu s kojim se Monica zabavlja; 4. Njegov broj telefona; 5. Po pribavljanju podataka, provjera podataka o majci, muškarcu s kojim se Monica zabavlja i o Monici u sistemu postojećih operativnih spoznaja. <p>Razlozi</p> <p>Za sada nema dovoljno informacija za službeno proglašenje nestanka Monice, za provođenje mjera traganja i poduzimanje bilo kojih radnji. Po pribavljanju gore navedenih informacija poduzimaju se mjere traganja.</p>
2	<p>Odluka</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dostaviti detaljne informacije o nestaloj osobi nadležnim organima u Crvenoj zemlji; 2. Pribaviti ispis dolaznih i odlaznih poziva za Monicin telefonski broj i provesti preliminarnu analizu dolaznih i odlaznih poziva u protekloj sedmici; 3. Organima Crvene zemlje uputiti hitan zahtjev s oznakom „visok prioritet“ za prikupljanje podataka o telekomunikacijskom operateru i za forenzičku obradu telefonskih poziva da bi se utvrdio (po mogućnosti) vlasnik telefona i lokacija uređaja u vrijeme poziva; 4. Osigurati Monicin DNK uzorak, ako je moguće; 5. Da li je imala, ili ima, pristup kompjuteru? Ako je imala, ili ima, izuzeti kompjuter radi analize. <p>Razlozi</p> <p>Sva postojeća saznanja ukazuju da se Monica nalazi u Crvenoj zemlji – istraga u Crvenoj zemlji hitno potrebna. Analiza odlaznih i dolaznih poziva s Monikinog telefona može ukazati na mogućnost vrbovanja i potkrijepiti/opovrgnuti ono što je mladić rekao njenoj majci. Analizom ispisa poziva u Crvenoj zemlji će se suziti područje na kojem se nalazi i moguće je utvrditi s kim je. DNK uzorak će biti od pomoći u daljoj identifikaciji, ako bude potrebna. U kompjuteru su možda pohranjeni podaci o kontaktu s osobama koje su je eventualno vrbovale, itd.</p>

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Planovi nastavnog sata 9
Uviđaj na mjestu događaja

Sadržaj

---

1. Uvod	5
1.1 Ciljna grupa učesnika	5
1.2 Ciljevi učenja.....	5
1.3 Prethodno znanje	6
2. Osnovno znanje	7
2.1 Trajanje.....	7
2.2 Izvođenje	7
2.3 Informacije za edukatora	7
3. Mesta događaja vezana za izvršenje krivičnog djela trgovine ljudima	12
4. Rukovođenje mjestom događaja vezanim za izvršenje krivičnog djela trgovine ljudima	14
4.1 Ciljevi.....	14
4.2 Postizanje ciljeva.....	14
4.3 Radnje na mjestu događaja.....	15

1. Uvod

Uviđaj u kriminalističkim istragama djela trgovine ljudima predstavlja ključnu komponentu istražnog procesa. Međutim, zbog određenih kompleksnosti samog fenomena trgovine ljudima i nedovoljnog razumijevanja tog krivičnog djela i njegovih obilježja, uviđaj se možda ne vrši uvijek onoliko djelotvorno koliko ta istražna radnja inače može biti djelotvorna.

Jedna od ključnih prednosti pravilno poduzetog uviđaja, u istragama krivičnog djela trgovine ljudima, je da se tom radnjom smanjuje oslanjanje na iskaz i svjedočenje žrtava.

1.1. Ciljna grupa učesnika

Ova lekcija je namijenjena prije svega onima koji su uključeni u rukovođenje istragama krivičnog djela trgovine ljudima, uključujući i:

- Policijske službenike koji rukovode istragama krivičnog djela trgovine ljudima;
- Ovlaštene službene osobe stručno sposobljene za provođenje posebnih istražnih radnji u sklopu kriminalističke istrage krivičnog djela trgovine ljudima;
- Tužiteljima;
- Istražnim sudijama, odnosno sudijama za prethodni postupak i drugima koji izdaju naloge i odobrenja za provođenje posebnih istražnih radnji u istragama krivičnog djela trgovine ljudima.

1.2. Ciljevi učenja

Po završetku ovog modula svi polaznici će biti u stanju:

(Oni polaznici koji nisu zaposleni u policiji/nisu policijski službenici i koji na osnovu saznanja ili naredbe prvi izlaze na teren.)

- Opisati mjesto događaja;
- Objasniti koncept prema kojem „svaki kontakt ostavlja trag“;
- Sumirati „tragove“ pronađene na mjestu događaja;
- Objasniti zašto je za njih u njihovoј profesiji bitno da budu „svjesni mjesta događaja“;
- Navesti mjere i radnje koje mogu poduzeti da bi pomogli da se osigura mjesto događaja radi vršenja uviđaja.

(Polaznici koji su rukovodili uviđajem na mjestu izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima)

- Opisati odgovarajuće ciljeve vršenja uviđaja na mjestu izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima;
- Navesti kako se ti ciljevi mogu postići;
- Opisati odgovarajuće mјere i radnje koje se poduzimaju na mjestu izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima.

1.3. Prethodno znanje

Nije potrebno prethodno znanje za polaznike koji nisu zaposleni u policiji/nisu policijski službenici, a koji na osnovu saznanja ili naredbe prvi izlaze na teren.

Polaznici koji obavljaju poslove vezane za rukovođenje uviđajem trebaju posjedovati osnovno znanje o uviđaju na mjestu izvršenja krivičnih djela općeg kriminaliteta.

2. Osnovno znanje

2.1. Trajanje

5 – 10 minuta.

2.2. Izvođenje

Didaktička prezentacija – „Informacija za edukatora“.

2.3. Informacije za edukatora

S obzirom da ovaj materijal nije namijenjen samo praktičarima iz oblasti krivičnog procesnog prava, niže navedene informacije trebaju omogućiti edukatorima da sve polaznike koji rade na borbi protiv trgovine ljudima upoznaju s ključnim principima. To je važno iz tri razloga:

- Prvo, oni će pomoći da se spriječi ometanje mjesta događaja i eventualno uništenje dokaza;
- Drugo, mogu pomoći u očuvanju potencijalnih dokaza prije nego što ovlaštene stručne osobe stignu na mjesto događaja;
- Treće, mogu omogućiti praktičarima koji rade van krivičnopravnog sistema da identificiraju područja potencijalnog forenzičkog interesa za istraživače i službenike mjesta zločina.

Šta je mjesto događaja?

Mjesto događaja je svako mjesto koje sadrži fizičke tragove krivičnog djela. To može biti objekat, mjesto, vozilo ili ljudsko tijelo.

Postoje posebni aspekti mesta događaja vezanih za trgovinu ljudima koji su opisani u daljem tekstu.

Šta je uviđaj na mjestu događaja?

Uviđaj na mjestu događaja je tehničko-znanstveni pristup pregledu i pretraživanju mesta zbog sumnje da se na njima vrše ili su se izvršila krivična djela da bi se locirali i izuzeli dokazi iz svih prisutnih fizičkih tragova.

Princip „svaki kontakt ostavlja trag“

Glavni princip nauke koji stoji iza uviđaja je da „svaki kontakt ostavlja trag“.

Stoga,

- ako je neko došao u kontakt s drugom osobom;
- ako je neko došao u kontakt s određenim predmetom; ili
- ako je predmet bio u kontaktu s drugim predmetom;

jedna ili druga strana u kontaktu će ostaviti neku vrstu traga.

Primjeri:

- Jedna osoba ima seksualni odnos s drugom osobom – i jedna i druga osoba će prenijeti biološki materijal na drugu;
- Osoba sjedi u automobilu – vlakna s odjeće te osobe će ostati na sjedištu automobila, a materijal sa sjedišta automobila će se prenijeti na odjeću osobe koja na njemu sjedi;
- Automobil udari u zid – boja i djelići metala će se pronaći na zidu, a tragovi cigli i maltera će se ponaći na automobilu.

Na ovaj način je moguće povezati jedne osobe s drugim, itd.

Prvo praktično korištenje ovog fenomena (s kraja 19. stoljeća) bilo je korištenje otisaka prstiju radi identifikovanja osumnjičenih i njihovog povezivanja s krivičnim djelima. Od tada je ostvaren ogroman napredak u tehnikama i tehnologiji korištenja koncepta „svaki kontakt ostavlja trag“.

Otkriće relativno novijeg datuma je bilo revolucionarno i iz temelja je promijenilo krivične istrage uvodeći analizu dezoksiribonukleinske kiseline (DNK). D NK je molekula s jedinstvenim genetskim kodom. Ona postoji u svim živim tkivima. Kada je prvi put otkrivena i primijenjena u krivičnim istragama, bili su potrebni veliki uzorci (naprimjer, znatne količine krvi) da bi se dobio tačan profil D NK (presjek genetskog koda). Kako je vrijeme prolazilo, potrebna veličina uzorka je smanjena, a starost materijala iz kojeg se profil može uzeti je povećana. Danas je moguće dobiti profil iz vrlo malih i vrlo starih uzoraka.

U slučaju otisaka prstiju, oni se danas mogu izuzeti sa široke lepeze površina, uključujući i kožu, papir i odjeću. Postoji „preklapanje“ između otisaka prstiju i D NK s obzirom da je danas moguće izolirati D NK iz ćelija kože koje se nalaze u otiscima prstiju.

Druge relevantne tehnike, kao što su fotografiranje i hemijska analiza, također su radikalno usavršene u nekoliko proteklih godina.

Šta su tragovi koje tražimo?

(Napomena: lista nije konačna)

Biološki

- Krv;
- Sperma;
- Pljuvačka;
- Ćelije kože;
- Dah.

Sve to sadrži DNK. Praktičnost izoliranja DNK iz tih tragova razlikuje se u ovisnosti od nekoliko faktora, uključujući i vrstu materijala, njegovu lokaciju, vrijeme koje je prošlo, raspoloživu količinu, itd.

Otisci s površine ljudskog tijela

Otisci:

- Prstiju;
- Stopala;
- Ušiju;
- Usana;
- Laktova.

Najčešće se koriste otisci prstiju, s tim da su i druge vrste otisaka otkrivene i koriste se kao dokazni materijal, iako otisci ušiju, usana i laktova nisu uobičajeni i proizveli su određene kontroverze.

Vlakna i drugi mikro tragovi

Vlakna:

- Iz odjeće;
- S posteljine;
- Sa sjedišta;
- S podnih prostirki;
- S peškira.

Drugi mikro tragovi:

- Staklo;
- Boja;
- Metal;
- Sjeme;
- Zemlja;
- Kamen;
- Cigla.

Stoga, šta to sve znači lično za mene?

Jasno je da svi mogući dokazi i tehnike koje se koriste za pronađenje tragova i izuzimanje dokaza predstavljaju moćan istražni instrument. Međutim, činjenica da su postali toliko osjetljivi izaziva i potencijalni problem.

Zapamtite da princip kaže da „svaki kontakt ostavlja trag“. To ne znači da samo kriminalni kontakt ostavlja trag – i vi ostavljate trage gdje god se nalazite, 24 sata dnevno. Stoga, ako ste ušli u mjesto događaja i vi ćete ostaviti trage. To može dovesti do uništenja dokaza putem kontaminacije dokaza ili će u najmanju ruku stvoriti dodatne komplikacije u istrazi.

Iz više razloga možete poduzeti direktne mjere i radnje kojima ćete uništiti potencijalne dokaze.

U kontekstu trgovine ljudima, evo nekoliko primjera koji ilustriraju kako se to može desiti:

- Vi radite u nevladinoj organizaciji koja se bavi problematikom trgovine ljudima radi seksualne eksploracije. Jedna žena vam prijava da je bila trgovana radi seksa i da je bila silovana od strane nekoliko muškaraca u jednoj javnoj kući. Ona se skine u prostoriji u kojoj nema nikoga, preda vam svoju odjeću i vi tu odjeću stavljate u ladicu. Pitate je da li bi se željela istuširati, ona kaže da bi i odlazi do kupatila. Dio kože s vaših ćelija kože se prenio na njenu odjeću. Tuširanjem će ta žena izbrisati barem dio biološkog materijala prenesenog tokom seksualnog čina;
- Vi ste inspektor rada i došli ste u fabriku odjeće. Primijetite da je šivača mašina stara, prljava i očito opasna. Vi je pritiskom na taster ugasite, izvučete utičnicu i malo obrišete prašinu kako biste mogli bolje vidjeti. Time ste možda uništili barem neke otiske prstiju i ih možda čak zamijenili svojim;
- Vi radite kao socijalni radnik/radnica u jednom gradiću. Jedna žena dolazi kod vas u vrlo rastresenom stanju i kaže vam da je upravo primila pismo od kćerke u kojem kaže da je drže kao ropkinju u kući u jednoj stranoj zemlji. Vi uzimate pismo, držite ga, pročitate ga, proslijedite ga dvojici kolega, uzimate ga natrag i ponovo ga držite u ruci. Time ste možda uništili sve otiske prstiju interesantne za istragu vlastitim, kao i otiscima prstiju vaših kolega.

Trebate biti „svjesni mesta događaja“. Ali to ne znači da ne trebate raditi svoj posao.

Slijedi nekoliko jednostavnih mjera koje vam mogu biti od pomoći:

- Dodirujte predmete što je manje moguće;
- Ako ste dodirnuli bilo koji predmet, recite to istražiteljima;
- Tražite savjet od osoba koje posjeduju znanje o uviđaju na mjestu događaja prije nego što poduzmete određene mjere;
- Ako radite u organizaciji (kao naprimjer, u gornjem primjeru, ako ste zaposleni u nevladinoj organizaciji koja pomaže žrtvama seksualne eksploatacije) u kojoj možete u svoj rad uključiti policiju samo ako to žrtva želi, potražite savjet barem u pogledu toga kako možete sačuvati barem one predmete koji mogu biti interesantni za istragu;
- Možda ste stručnjak u određenoj oblasti, naprimjer, u oblasti sanitarno-zdravstvene inspekcije ili inspekcije rada. Možete detaljno objasniti kako se, naprimjer, pojedinačni dijelovi neke mašine mogu pregledati da bi se ustanovilo ko ih je koristio ili održavao.

3. Mjesta događaja vezana za izvršenje krivičnog djela trgovine ljudima

---

Mjesta događaja vezana za izvršenje krivičnog djela trgovine ljudima predstavljaju nekoliko posebnih izazova. Među njima su:

Krivično djelo trgovine ljudima

Službene osobe koje su odgovorne za vršenje uviđaja i rukovođenje uviđajem na mjestima događaja mogu biti vrlo iskusne, ali nesvesne posebnih zahtjeva koji se odnose na mjesta događaja vezanih za izvršenje krivičnog djela trgovine ljudima.

Na takvim mjestima postoji manje nepobitnih inkriminirajućih dokaza, kao što su otisci prstiju jedne osobe pronađeni na nožu.

Uspješan uviđaj na mjestu događaja povezanog s trgovinom ljudima je prije proces upornog prikupljanja velikog broja nedovoljno jakih dokaza koji će kumulativno polako graditi ukupnu sliku.

Veći broj mjesta

U većini klasičnih krivičnih djela postoji mali broj mjesta izvršenja, uglavnom na manjem geografskom području.

Izvršenje krivičnog djela trgovine ljudima može obuhvatati veći broj mjesta na velikom geografskom području i po svim fazama procesa trgovine ljudima – vrbovanje, transport i eksploracija.

Opis

Usljed traumatizirajućeg efekta trgovine ljudima, opisi koje daju žrtve mogu biti zbumujući i kontradiktorni, čime se otežava identifikacija mjesta događaja ili, kada se izvrši identifikacija, otežava se precizno određivanje lokacije i potražnih radnji.

Ljudi

Na velikom broju mjesta, na kojima se izvršava kriminal u vezi s trgovinom ljudima, obično bude veliki broj ljudi za vrijeme uviđaja. Ta mjesta su, naprimjer, fabrike, barovi i lokacije na kojima se odvija trgovina seksom.

Veliki broj tragova

To je povezano s „ljudima“ u gornjem tekstu. Veliki broj ljudi prolazi kroz lokacije na kojima se vrši kriminal u vezi s trgovinom ljudima, ili je veliki broj povezan s izvršenjem tih krivičnih djela na neki način, i na takvim lokacijama možda ima puno otisaka prstiju, bioloških uzoraka i tkiva.

Vrijeme

Također je povezano s „ljudima“ i „brojnim tragovima“. S obzirom da se trgovina ljudima u svrhu eksploracije može dešavati kroz dug vremenski period, vjerovatno će postojati veliki broj tragova na određenim lokacijama.

Može biti teško nad svim tim imati kontrolu. Međutim, također može biti vrlo korisno kada trgovci ljudima tvrde da je neka osoba bila na određenoj lokaciji samo kratko (dok prisustvo velikog broja tragova ukazuje na upravo suprotno).

4. Rukovođenje mjestom događaja vezanim za izvršenje krivičnog djela trgovine ljudima

Mjesta događaja vezana za trgovinu ljudima, svakako, mogu imati veliki broj osnovnih sličnosti s mjestima izvršenja drugih krivičnih djela. Međutim, postoje i neke razlike, kao što je to opisano u gornjem tekstu. To dovodi do razlika u načinu rukovođenja mjestom događaja vezanim za trgovinu ljudima. One se mogu podijeliti u tri područja:

- Ciljevi;
- Postizanje tih ciljeva;
- Radnje na mjestu događaja.

4.1. Ciljevi

Glavni cilj je izgraditi sliku o tome šta se dogodilo na određenom mjestu. Potencijalno postoji na stotine kratkoročnih ciljeva koji će doprinijeti postizanju glavnog cilja. Ovdje je moguće dati nekoliko primjera. To su:

- Povezivanje osobe za koju se sumnja da je žrtva s određenom mašinom u slučaju trgovine ljudima radi radne eksploracije;
- Utvrđivanje da li je osumnjičena osoba vodila dokumentaciju u preduzeću, u kojem se radno iskorištavaju žrtve trgovine ljudima;
- Povezivanje osobe s telefonom korištenim za kontrolu mreže trgovine ljudima;
- Utvrđivanje da li je ženska osoba silovana u krevetu zatečenom na lokaciji, na kojoj se seksualno iskorištavaju žrtve trgovine ljudima;
- Utvrđivanje koliko dugo osoba živi u određenoj sobi na lokaciji, gdje se radno iskorištavaju žrtve trgovine ljudima.

4.2. Postizanje ciljeva

Najveća razlika (i najveći izazov) između brojnih pojavnih oblika kriminala i trgovine ljudima odnosi se na broj potencijalnih tragova na određenoj lokaciji i, u nekim slučajevima, na ljudskom tijelu. Uzmimo primjer utvrđivanja činjenice da li je neka ženska osoba silovana u krevetu zatečenom na lokaciji na kojoj se seksualno iskorištavaju žrtve trgovine ljudima.

U blizini kreveta se možda nalazi na hiljade otiska prstiju. Također, može biti i puno vlasi kose, ćelija kože, krv i tragova drugih tjelesnih tečnosti koji možda pripadaju desetinama, čak i stotinama osoba. Možete uzeti sve otiske prstiju, uzeti sve uzorce i pokušati da identifikujete sve osobe koje su bile u blizini kreveta ili na krevetu. Jasno je da bi vam za to trebalo puno vremena, da bi to bilo skupo i vjerovatno izvan mogućnosti većine policijskih agencija. Ipak, šta bi se tačno takvom istragom

postiglo? Sigurno biste bili u mogućnosti da dokažete da je na tom krevetu seksualna aktivnost bila učestala, ali dokazivanje te činjenice možda nije cilj. Glavno pitanje se vjerovatno odnosi na pristanak i stoga bi se trebale koristiti druge kriminalističko istražne metode.

Možda ćete biti u stanju postići upravo ono što želite ako umjesto toga pokažete da ste utvrdili da veliki broj otisaka prstiju pripada ženskoj osobi (čime sugerirate da je njena eksplotacija trajala dugo vremena); da ima puno otisaka prstiju od velikog broja neidentifikovanih osoba (čime sugerirate da je veliki broj muškaraca s njom bio na tom krevetu); i (po mogućnosti) da ima puno tragova sjemene tečnosti od više neidentifikovanih muškaraca (čime sugerirate da su s tom ženskom osobom imali seksualne odnose).

Ista pitanja se u različitom stepenu odnose i na sve gore navedene primjere. Radi se o utvrđivanju onoga što razumno možete postići s obzirom na okolnosti i resurse s kojima raspolažete.

4.3. Radnje na mjestu događaja

Opća pitanja

Prepostavlja se da su službenici koji rukovode uviđajem na mjestu događaja vezanim za trgovinu ljudima već svjesni niže navedenih općih koncepata:

- Osiguranje mjesta događaja;
- Slikanje/snimanje mjesta događaja;
- Slikanje/snimanje i čuvanje materijalnih dokaza;
- „Lanac nadzora“, to jeste, evidentiranje predaje izuzetog materijalnog dokaza drugom službeniku.

Među pitanjima koja su specifična za kriminal u vezi s trgovinom ljudima i koja treba razmotriti su:

- Po dolasku na mjesto događaja možda ćete zateći veliki broj ljudi; zabilježite ili slikajte fotoaparatom ili snimite video kamerom njihove tačne pozicije po vašem dolasku. U ranim fazama istrage često je vrlo teško utvrditi ko se može dovesti u vezu s izvršenjem krivičnog djela trgovine ljudima, a ko je potencijalna žrtva. Ako odlučite da snimate video kamerom, onda to uradite što pažljivije;
- Izvršite pretresanje osoba (ovisno o tome šta vam zakon dozvoljava i na način koji će osigurati privatnost i dostojanstvo), slikajte ili snimite sve predmete koje ste kod njih pronašli, sačuvajte ih i spakirajte i identificirajte sve predmete koji su posebno interesantni za istragu;
- Lagano „prošetajte mjestom“ (svakako, pod uvjetom da ne ometate niti nanosite štetu na mjestu događaja) kako biste mogli na miru razmisliti o ciljevima;
- Upoznajte policijskog službenika koji vrši uviđaj o svojim ciljevima. S njim/njom razgovarajte o onome što je moguće postići s obzirom na okolnosti i raspoložive resurse. Iako sve treba biti u granicama realno mogućeg, trebate biti spremni da kriminalističkog tehničara potaknete da vrši uviđaj donekle drugačije u odnosu na uviđaj na mjestima na kojima su počinjena krivična djela općeg kriminaliteta;

- Možda ćete uzeti izjave od osoba zatečenih na mjestu događaja prije nego što uviđaj počne, kako biste mogli fokusirati sam uviđaj. Poznato je da pod određenim okolnostima to može biti vrlo izazovno.

Zapamtite da sve izvidne radnje na mjestu događaja **moraju uvijek biti izvršene u skladu s vašim zakonom.**

Pretresanje osoba za koje postoji sumnja da su predmet trgovine ljudima/potencijalnih žrtava

- Prvi prioritet pretresanja bilo koje osobe treba biti lična bezbjednost službenika koji vrše pretresanje i osobe nad čijim tijelom se vrši pretresanje. Osoba može biti naoružana, može kod sebe imati predmete koji mogu ozlijediti službenike koji vrše pretresanje ili nju samu, ili je osoba možda oboljela od neke zarazne bolesti. Nije moguće dati potpune smjernice u ovom tekstu, ali, bez obzira, pretresanje se treba vršiti u skladu s domaćim smjernicama za ličnu bezbjednost na osnovu najboljih praksi.
- Generalno, pretresanje potencijalnih žrtava zahtjeva njihov pristanak, iako se u nekim zemljama to radi na osnovu zakonitog naloga. Čak i kada postoji nalog, razlozi se trebaju pažljivo objasniti.
- Postoje dvije vrste pretresanja. To su:
  - Pretraživanje površine tijela osobe

Vrši se kada zateknete potencijalnu žrtvu na određenoj lokaciji. Prvi cilj nije direktno povezan s uviđajem na mjestu događaja; cilj je da utvrdite da nema tjelesnih povreda niti bolesti koje bi zahtjevale hitnu medicinsku intervenciju. Cilj izvidnih radnji, koje se poduzimaju tokom uviđaja na mjestu događaja, je da se pronađu dokazi, koji bi u suprotnom mogli nestati i koje je potrebno odmah slikati/snimiti odnosno sačuvati. To pretresanje na mjestu događaja nije tjelesni pregled kao radnja vještačenja. Generalno, dokazna radnja pretresanja kratko traje.

- Tjelesni pregled radi prikupljanja dokaza

Najvjерovatnije se vrši u policijskoj stanici, u hirurškoj bolnici ili na klinici, ovisno o obilježjima krivičnog djela i pravilima i propisima u zemlji. Osnovni cilj je da se pronađu tragovi krivičnog djela koji imaju dokaznu vrijednost. Generalno, dokazi za kojima tragamo su dokazi o određenom vidu fizičkog ili seksualnog zlostavljanja u vezi s eksploracijom ili mjerama kontrole. Tjelesni pregled radi prikupljanja dokaza je intimnije prirode i podrazumijeva odstranjivanje dijelova odjeće, a u slučaju seksualne eksploracije, unutrašnji pregled tijela odnosno klinički pregled spolnih organa.

Generalno su propisi, koji se odnose na tjelesni pregled, uključujući i unutrašnji pregled tijela, vrlo striktni. Naprimjer, prema zakonskim propisima, primjena liječničkih radnji moguća je samo kao tjelesni pregled poduzet od vještaka medicinske struke; samo kao tjelesni pregled poduzet od vještaka medicinske struke istog spola kao i osoba koja se pregleda. U nekim zemljama precizno je definirano gdje se tjelesni pregledi mogu obavljati. Vrlo je važno i za integritet predmeta i za potrebe osoba za koje postoji sumnja da su predmet trgovine ljudima/potencijalnih žrtava da se zakonski propisi u potpunosti ispoštuju.

- Bez obzira da li se radi o pretraživanju površine tijela ili tjelesnom pregledu radi prikupljanja dokaza, iskustvo pokazuje da je prije pretraživanja ili tjelesnog pregleda potrebno uzeti iskaz od osobe kako biste dokaznu radnju pretraživanja ili tjelesnog pregleda radi prikupljanja dokaza mogli precizno usmjeriti.
- Kod mnogih krivičnih djela općeg kriminaliteta jednostavno dokazivanje kontakta među osobama je dovoljno za istragu; kod krivičnog djela trgovine ljudima to nije uvijek slučaj, s obzirom da su osobe možda imale kontakt tokom dužeg vremenskog perioda, što su osumnjičene osobe spremne otvoreno priznati.
- Žrtve mogu dati obavještenja o događajima koja su se davno dogodila. Pod takvim okolnostima najvjerovaljnije ne postoji realna mogućnost da se pronađu bilo kakvi tragovi. U konsultacijama sa stručno osposobljenim službenicima odlučit ćete da li bi to bilo vrijedno truda s obzirom da bi pretresanje moglo izazvati dodatni stres i traumu kod potencijalnih žrtava, a ukoliko je vrlo malo vjerovatno da bi sve to imalo dokaznu vrijednost.
- U slučaju da je umiješana određena industrija, razmislite o saradnji sa stručnim osobama iz te industrije kako biste ustanovili prakse rada i kako se one mogu pokazati kroz tjelesne povrede i druge tragove na tijelu.

Pretresanje osumnjičenih

- Većina gore pomenutih stvari, također, se odnosi i na pretresanje osumnjičenih.
- Najbitnija razlika u mnogim zemljama je ta što je vjerovatnije da postoje zakonska ovlaštenja za pretresanje osumnjičenih bez njihovog pristanka nego da postoje zakonska ovlaštenja za pretresanje žrtava bez njihovog pristanka.
- Iako sve osobe predstavljaju potencijalni rizik po zdravlje i ličnu bezbjednost kada se vrši pretraživanje ili tjelesni pregled, taj rizik može biti veći u slučaju osumnjičenih zato što imaju interes da pobjegnu.
- Veće su šanse da će osumnjičeni namjerno skrivati ili kontaminirati dokaze s obzirom da im je u interesu da ometaju pravdu.
- Može biti teško precizno ustanoviti ko je potencijalna žrtva, a ko je osumnjičeni prije nego što se izvrši pretresanje radi pronalska dokaza.

Pretresanje prostorija

- Na mnogim lokacijama na kojima se vrše djela trgovine ljudima, a u kojima trebate izvrsiti pretresanje, postoje rizici po zdravlje i ličnu bezbjednost zbog prirode takvih aktivnosti i zanemarivanja tih pitanja od strane vlasnika/upravitelja.
- Istražitelji u predmetima trgovine ljudima su uveliko zainteresirani za dokumentaciju, i to i za njihov sadržaj, i za forenzičke tragove koji ih mogu povezati sa osobama, te stoga i s ulogom koju ta osoba ima u određenom preduzeću.
- Kompjuteri, telefoni, štampači i druga informaciono-tehnološka oprema se treba izuzeti. Preporučujemo vam da tražite savjet od stručnjaka o načinu izuzimanja takve opreme kako biste na najbolji način mogli sačuvati dokaze izuzete iz takve opreme.

Vježba

Podijelite učesnike u parove.

Svakom paru dajte drugačiju sliku iz medijskog resursa broj 3, pod nazivom „Uviđaj na mjestu događaja – trgovina ljudima radi radne eksploracije“. Resurs sadrži deset slika. Ako u grupi nema dvadeset učesnika, neka rade u parovima, ali ćete u tom slučaju podijeliti manje slika.

Ako niste već koristili hipotetički slučaj broj 1, pod nazivom „Radna eksploracija“, učesnicima podijelite sljedeće dijelove tog hipotetičkog slučaja:

- Dio 3.1. „Otkriće inspektora“;
- Dio 3.2 „Izvještaj inspektora“;
- Dio 3.3. „Prva faza istrage“;
- Dio 4.1. „Prije racije“;
- Dio 4.2. „Racija“.

Alternativno, usmeno upoznajte učesnike sa sadržajem tih dijelova.

Zamolite svaki par da pogleda sliku i da razmotri odgovore na sljedeća pitanja:

- Šta mislite koje biste tragove mogli pronaći u vašem dijelu mjesta događaja?
- Koje bi dokaze, prema vašem mišljenju, trebalo izuzeti iz tih tragova, s obzirom na resurse koje imate u svojoj organizaciji?
- Koji su vaši ciljevi?

Informacije za diskusiju

Nije moguće obraditi sve elemente prisutne na svakoj slici, ali su u daljem tekstu navedene ključne stvari.

Tragovi kao dokaz

Otisci prstiju:

- Oko „kreveta“;
- Na i ispod radne opreme;
- Na bejzbol palici;
- Na kuhinjskim aparatima/posuđu;
- Na kanti, na pakovanju tekućine za čišćenje i na toalet papiru;
- Na obavijestima;
- U unutrašnjosti kofera i na stvarima u koferima;
- Na vrećama za smeće;

- U sadržaju kante za smeće;
- U unutrašnjosti automobila.

Vlasi kose na:

- „Krevetima“;
- Okačenoj odjeći;
- Odjevnim predmetima unutar kofera;
- Sjedištima automobila.

Vlakna sa:

- Odjeće na posteljini (npr. odjeća koju su nosile očigledne žrtve kada su spašene/otkrivene u toku racije, odjeća u koferima, itd.);
- Posteljine na odjeći;
- Sjedišta automobila na odjeći;
- Odjeće na sjedištima automobila.

Najpraktičniji trag

- Otisci prstiju su najpraktičniji i najekonomičniji trag koji možete pronaći u takvoj situaciji.
- Biološki tragovi postoje, prije svega, to su vlasi kose na krevetima. Međutim, ako osobe tamo borave prilično dugo, onda ima puno tragova. Izuzimanje dokaza iz tih tragova i njihovo vještačenje bi zahtijevali vrijeme i novac, s tim što možda ne bi pružili više dokaza od onih koji bi se pribavili samo uzimanjem otiska prstiju.

Ciljevi

Nekoliko ključnih ciljeva:

- Povezivanje osoba s „krevetima“ putem otiska prstiju. Time bi se mogli potkrijepiti opisi koje su dale potencijalne žrtve. Ali bi se time moglo utvrditi da li je identifikovana osoba žrtva ili trgovac ljudima. Napominjeno da ovo nije u potpunosti sigurno, ali loši uvjeti ukazuju da je vrlo nevjerojatno da trgovac ljudima tu spava;
- Utvrđivanje dužine vremena u kojem osoba tu spava. Iako se ne radi o egzaktnoj nauci, pronalazak i izuzimanje velikog broja otiska ukazuju na duži period boravka;
- Povezivanje osoba sa koferima putem otiska prstiju. I ovim će se potkrijepiti obavještenja, koja su žrtve dale kroz opis događaja;
- Povezivanje osoba s mašinama i drugom opremom. Time će se pokazati:
- Ko radi na strani „proizvodnje“ (zato što je veća vjerovatnoća da tu radi žrtva), putem identifikacije otiska prstiju pronađenih na opremi za pakiranje, na kutijama, itd.);
- Ko radi na strani „rukovođenja“ (zato što je veća vjerovatnoća da je to trgovac ljudima), putem identifikacije otiska prstiju na uređajima i u unutrašnjosti uređaja, kao što su telefoni,

- kompjuteri i štampači (posebno kada se rukovalo baterijama, SIM karticama, itd.);
- Povezivanje osobe s bejzbol palicom. Još jednom, ovdje se ne radi o egzaktnoj nauci, ali bi se time moglo utvrditi ko koristi palicu za zastrašivanje te time održava kontrolu nad osobama;
- Identifikacija osobe/osoba koje su rukovale predmetima, a koji se sada nalaze u kanti za smeće. Putem identifikacije otiska prstiju na raznim predmetima možda ćete doći do indicija koje ukazuju na osobe „pod kontrolom“ i osobe koje su vršile kontrolu.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

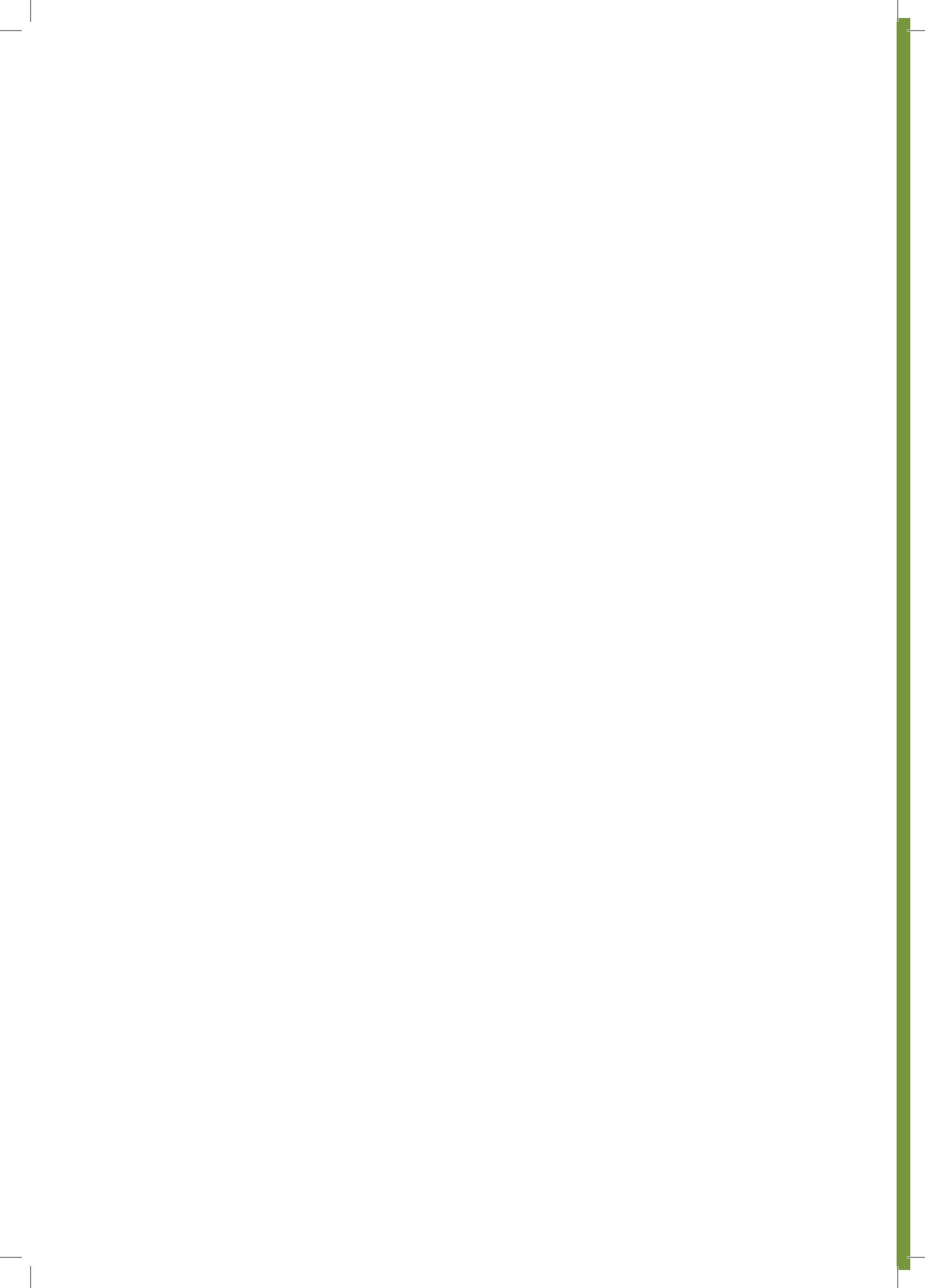
Hipotetički slučaj 1 – Radna eksploracija

Hipotetički slučaj 2 – Seksualna eksploracija

Hipotetički slučaj 3 – Eksploracija u vidu prisilnog služenja u domaćinstvu

Hipotetički slučaj 4 – Eksploracija u vidu bavljenja nezakonitim aktivnostima

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Hipotetički slučaj 1
Radna eksploracija

Sadržaj

---

1. Uvod	5
2. Hipotetički slučaj	6
3. Ponedjeljak, 12. maj	7
3.1 Otkriće inspektora	7
3.2 Prijava koju podnose inspektorji	8
3.3 Prva faza istrage	8
4. Utorak, 13. maj	10
4.1 Prije racije	10
4.2 Racija	10
4.3 Razgovor sa žrtvama	11
4.4 Zapisnik o uviđaju	14
5. Srijeda, 14. maj	15
5.1 Ispitivanje upravitelja farme Paula Smitha	15
5.2 Ispitivanje nadzornika farme Johna Browna	15

---

1. Uvod

Ovaj hipotetički slučaj prati format svih hipotetičkih slučajeva iz ovog programa.

U njemu je slučaj predstavljen u kratkim crtama od pokretanja predistražnih radnji do ispitivanja osumnjičenih. Podijeljen je u segmente s novim saznanjima o predmetu, a nakon toga slijede detalji o istrazi i rezultati istražnih radnji. Edukatorima su date opširne smjernice i podrška kroz cijeli tekst.

Ovaj slučaj prate i sveobuhvatni medijski resursi na osnovu kojih će edukatori moći stvoriti prirodno i interaktivno okruženje.

---

2. Hipotetički slučaj

Potrebito je naglasiti da se radi o fiktivnom slučaju, iako je iskustvo, stečeno kroz probno izvođenje nastavnog materijala, pokazalo da mnogi polaznici ne mogu vjerovati da slučaj nije stvaran.

Ovaj hipotetički slučaj je baziran na određenom broju stvarnih predmeta koji imaju mnoge sličnosti sa niže opisanim slučajem. Zemlje u kojima je izvršeno vrbovanje ili eksploatacija su: Francuska, Italija, Poljska, Rumunija i Ujedinjeno Kraljevstvo. Vjeruje se da je transport žrtava vršen preko većine zemalja središnjeg dijela Evropske unije. S obzirom da je evidentirano svega nekoliko procesuiranih slučajeva u zemljama u kojima se ovaj program provodi, ne može se sa sigurnošću tvrditi da su okolnosti ovog slučaja tipične za predmete procesuirane u tim zemljama. Međutim, sve raspoložive informacije ukazuju na to da ipak jesu.

3. Ponedjeljak, 12. maj

3.1. Otkriće inspektora

U ponedjeljak, 12. maja, u 10:30 sati su dva inspektora Ministarstva poljoprivrede u Vladi Crvene zemlje otišla na farmu za intenzivnu proizvodnju jaja u gradu Midtown, u distriktu Eastshire.

Na farmi za intenzivnu proizvodnju jaja kokoši nosilice drže se u kavezima u velikim kokošnjcima. Inspektori su došli u inspekcijski nadzor da bi provjerili da li se poštuju propisi o broju kokoški u kavezu, higijeni objekata, itd. Sastali su se s upraviteljem farme, koji im je pokazao kokošnjce, a potom je otišao da odgovori na telefonski poziv. Inspektori su izvršili inspekcijski nadzor i utvrdili da je sve u skladu s propisima.

Na odlasku, jedan od ta dva inspektora je hodao po farmi u potrazi za upraviteljem, kako bi mu uručio potvrdu da je sve u skladu s propisima. Nije ga mogao pronaći, pa je tako, u potrazi za njim, otvarao vrata nekoliko kokošnjaca i drugih objekata na farmi.

Odjednom je čuo glasove koji su dolazili iz jednog objekta na vrhu mjesta. Otvorio je vrata i zakoračio. Vidio je troje ljudi, dvije žene i jednog muškarca, kako pakiraju jaja u prostoriji koja je ličila na manju kancelariju. Također je primijetio ležaj koji je ličio na krevet i kofer u malom prostoru iza nekih kutija.

Muškarac u plavom radnom kombinezonu se inspektoru obratio povišenim tonom, pitajući ga drsko šta tu radi. Objasnio je da je inspektor ispred Ministarstva poljoprivrede. Muškarac u radnom kombinezonu je prvo djelovao prepadnuto, ali kada je inspektor rekao da samo želi upravitelju dati potvrdu o poštivanju propisa, muškarac se opustio. Prišao je inspektoru, lagano ga uhvatio za ruku, okrenuo ga prema izlazu i ispratio ga do vanjskog dijela objekta. Kada su otišli, zatvorio je vrata. Inspektor je s unutrašnje strane vrata primijetio obavijest napisanu na stranom jeziku.

Muškarac u plavom radnom kombinezonu je odveo inspektora do kuće u kojoj je boravio upravitelj. Inspektor mu je uručio potvrdu. Oba inspektora su zatim napustila farmu.

Na putu do svoje kancelarije inspektor je objasnio kolegi šta je video i rekao da misli da je malo čudno da ljudi žive i rade na istoj lokaciji. Kolega je, također, rekao da smatra da je to čudno i da se sjeća da je prije nekoliko mjeseci video nešto u vezi s trgovinom ljudima i da se pita da li se na farmi upravo o tome radi.

Odlučili su da sve to prijave policiji.

3.2. Prijava koju podnose inspektor

Inspektori slučaj prijavljuju policiji. Daju sljedeće podatke:

- Adresu farme – Farma za proizvodnju jaja u Midtownu, Ulica Long Lane, Midtown;
- Broj mobitela upravitelja farme;
- Broj fiksnog telefona na farmi pilića;
- Opis trošnog pogona u kojem je inspektor video ljudi i „krevet“;
- Opis onoga što je primijetio;
- Ime upravitelja farme – Paul Smith;
- Opis muškarca u plavom radnom kombinezonu.

3.3. Prva faza istrage

Imenovana je istražiteljica. Ona hitno održava sastanak sa svojim timom na kojem razgovaraju o prijavi. Slijedi sažet prikaz ključnih pitanja koja su identificirali:

- U ovoj fazi nije sigurno da su osobe viđene u objektu predmet trgovine ljudima.
- Može se reći da je poznato da spavanje i rad u istom prostoru predstavlja jedan od jakih pokazatelja trgovine ljudima u svrhu radne, kao i drugih oblika eksploracije.
- Spavanje na poljoprivrednom imanju na kojem se radi je neobično za Crvenu zemlju.
- Nema direktnih dokaza koji bi ukazivali na to da su osobe primijećene u objektu predmet nasilja ili prijetnji.
- Na osnovu pruženih obavještenja, čini se da su primijećene osobe pakirale jaja; to se ne čini opasnim poslom.
- Iako neki poslovi na farmi pilića mogu biti opasni, ipak ne postoji ista vjerovatnoća nastanka povreda kao na drugim radnim lokacijama, kao što su kamenolomi i rudnici.
- S unutrašnje strane vrata se nalazi obavijest napisana na stranom jeziku, ali ne znamo šta na njoj piše.
- Obavijesti okačene u unutrašnjosti objekata mogu biti pokazatelj mjera kontrole nad žrtvama trgovine ljudima.
- Provjerom postojećih operativnih spoznaja ustanovljeno je da su jedine poznate informacije o farmi tri prijave krađe opreme u protekle dvije godine.
- Jednu prijavu je podnio upravitelj Paul Smith; druge prijave je podnio muškarac po imenu John Brown, koji se predstavio kao nadzornik.
- Oba muškarca su prilikom prijave dala datum svog rođenja, što znači da se provjere mogu izvršiti i u kriminalističko-obavještajnim sistemima; ništa nije poznato niti o jednom od njih dvojice.
- Farma je smještena na kraju duge ceste – to je jedina cesta kojom je moguće doći do farme.
- Na raskrsnici ulice u kojoj se nalazi farma i glavne ceste nalazi se veliki broj poslovnih i stambenih objekata.
- Duž ulice u kojoj je farma nalazi se nekoliko stambenih objekata.

- Ti objekti pružaju mogućnost za statičko posmatranje osoba i vozila koji se kreću prema farmi.
- Sama farma se ne može vidjeti niti s jednog stambenog objekta.
- Farma se može vidjeti s određenog broja poljana i iz manjeg šipražja.
- To pruža mogućnost za posmatranje iz prirodnih prostora.
- Brojevi telefona su poznati.
- To pruža mogućnost za analizu podataka o komunikacijama, kao i presretanje telekomunikacija.
- Za sada nema informacija o transportnim vozilima povezanim s farmom.
- Čini se da je farma uhodano preduzeće, povezano s javnim mrežama, kao što su fiksna telefonija, elektrodistribucijska mreža i gasovod.
- To daje mogućnost otpočinjanja finansijske analize.
- Lokacija na kojoj, prema navodima, osobe žive i rade je poznata.
- To omogućava postavljanje uređaja za tajno praćenje i tehničko snimanje.
- Postoji staza pored farme kojom se često kreću građani.
- Zbog krađe s farme i drugih krađa u tom području, policijske patrole su redovne u tom području i ne doživljavaju se kao nešto neuobičajeno.
- Tim uviđa da je potrebna ravnoteža između otkrivanja/spašavanja potencijalnih žrtava i omogućavanja nastavka eksplotacije u cilju pribavljanja snažnih dokaza.
- Na raspolaganju su ograničeni resursi.
- Trebat će nekoliko dana da se istraže odgovarajuće lokacije i da se uspostavi statičko nadziranje s objekata ili polja u okruženju, itd.
- Trebat će najmanje sedam dana da se područje istraži i organizira tajni nadzor.
- Nije moguće reći kojim jezikom ljudi na farmi govore.

Sažet prikaz donesenih odluka:

- Išodovano je odobrenje za pribavljanje podataka o komunikacijama s predmetnih brojeva telefona.
- Policijska patrola će vršiti prividno rutinsku provjeru područja kako bi identificirala sva prisutna vozila i zabilježila sve interesantne aktivnosti u vezi s bezbjednosti.
- Racija je planirana za naredni dan s početkom u 7:00 sati.
- Od suda dobijen nalog za izvršenje racije.
- Kontaktirani su službenici koji će izvršiti uviđaj na mjestu događaja i obaviješteni su da budu spremni da u skladu s naredbom odu na farmu.
- Logika iza odluke da se provede interventna operacija umjesto istražnih radnji:
  - S obzirom na data obavještenja, postoji konkretna „meta“ (objekat u kojem su primijećeni ljudi);
  - Ne treba dugo vremena za postavljanje tehničke opreme za optički nadzor i praćenje, itd.;
  - Iako nema direktnih dokaza o nasilju i zlostavljanju primijećenih ljudi (uistinu, za sada postoje samo indicije da se radi o žrtvama trgovine ljudima), dužina vremena potrebna za izvršenje drugih kriminalističko-istražnih metoda bi možda omogućila nastavak eksplotacije do neprihvatljivog nivoa;
  - Ako su osobe predmet trgovine ljudima, trgovci ljudima mogu odlučiti da ih premjeste nakon što su te osobe primijetili inspektorji iz Ministarstva poljoprivrede.

4. Utorak, 13. maj

4.1. Prije racije

Prije racije policija je primila sljedeće informacije:

- Lokalna policija je izvjestila da se na farmi nalaze dva vozila, plavi kombi i crveni automobil.
- Ova vozila su registrirana na farmu.
- Analitička obrada podataka o komunikacijama je složena i trebat će malo duže vremena da se završi, ali je jedna stvar već očigledna: više poziva je upućeno na telefonske brojeve koji počinju pozivnim brojem Plave zemlje.
- Viši istražitelj, iako priznaje da to samo po sebi sigurno ne znači da ljudi govore jezik Plave zemlje, zamoli jednog službenika da provjeri da li ima prevoditelja za jezik koji se govori u Plavoj zemlji.
- Pribavili su letke sa slikama zastava i pitanjima na više jezika (koji su izrađeni u sklopu programa borbe protiv trgovine ljudima u Crvenoj zemlji).

4.2. Racija

Racija je izvedena u 7:00 sati. Pronađeno je sljedeće:

- U trošnom pogonu je pronađeno četvero ljudi koje su i inspektori primijetili, dvije žene i dva muškarca.
- Svi su mršavi, ali na prvi pogled nemaju tjelesnih povreda.
- Zamoljeni su da kažu odakle su, tako što će pokazati zastave svojih zemalja na lecima.
- Pokazuju da su iz Plave zemlje.
- Koristeći u kombinaciji letke i prevoditeljske usluge preko telefona, tri osobe su dale sljedeće informacije:
  - U trošnom pogonu borave oko tri mjeseca, po njihovoj procjeni;
  - Nije im dopušteno na napuštaju prostor;
  - Tamo su pod prijetnjom jednog muškarca;
  - Gladni su.
- Jedna žena je vrlo uznemirena i želi policiji nešto pokazati.
- Pokazuje narandžastu bejzbol palicu.
- Putem presretanja telefonskih razgovora policija je shvatila da je time željela reći da se bejzbol palica koristi kao sredstvo zastrašivanja.
- Niti jedno od njih nema pasoš kod sebe niti neki drugi identifikacijski/putni dokument.
- U objektu su tri „kreveta“, ustvari, tri tanka madraca na podu.
- Pored svakog ležaja je kofer.
- Na nekim kutijama se nalazi kanta, odmah pored paketa toalet papira i tekućine za pranje ruku.
- Nije primijećen toalet.

- Postoje i drugi pokazatelji, kao što je obješen veš na štriku, da ljudi tu spavaju.
- U stražnjem dijelu objekta je sudoper.
- Sudoper se nalazi u prostoriji koja se doima kao vrlo jednostavan kuhinjski prostor.
- Za kuhanje i objedovanje koriste mali štednjak na drva, nekoliko tava i plastičnih tanjira.
- Jedina hrana zatečena na licu mjesta bila je nekoliko konzervi povrća i nešto tjestenine.
- Ima puno kutija koje se koriste za pakiranje i transport jaja.
- Ima nekoliko telefona, jedan kompjuter i jedan štampač.

Druge mjere poduzete u toku racije:

- Policia je otišla u kuću upravitelja farme na mjestu događaja i lišila ga slobode.
- Njegova supruga i ostatak porodice su u kući.
- Izvršen je pretres da bi se pronašao muškarac koji odgovara opisu muškarca u plavom radnom kombinezonu.
- Tokom pretresa, muškarac obučen u plavi radni kombinezon stiže automobilom, očigledno na posao.
- Identifikovan je kao nadzornik farme, po imenu John Brown.
- Pozvan je kriminalistički tehničar i po dolasku počinje fotografisati mjesto događaja i provoditi druge radnje prema uputama višeg istražitelja.

4.3. Razgovor sa žrtvama

Osobe koje su zatečene na farmi su odvedene u stanicu policije. Dale su sljedeće podatke:

- Žene su dale sljedeće podatke o sebi:
  - Anna Blue, datum rođenja 19.03.1993.
  - Monica Green, datum rođenja 03.11.1992.
- Muškarci su dali sljedeće podatke o sebi:
  - Tom Red, datum rođenja 21.08.1991.
  - Martin Orange, datum rođenja 03.12.1990.

Obavljen je ljekarski pregled pronađenih osoba i utvrđeno je da su sposobni za razgovor. Pozvani su prevoditelji i razgovor počinje kasnije tog istog poslijepodneva.

Sve četiri osobe daju sličan iskaz.

Faza vrbovanja

- Svi su bili studenti u Bluetownu, glavnom gradu Plave zemlje.
- Nakon što su diplomirali, nisu mogli naći posao u Bluetownu, a pogotovo u manjim gradovima iz kojih dolaze.
- Svi su često odlazili u kafiće i dobijali besplatna pića zbog manjih poslova koje su obavljali, naprimjer, pranje čaša i održavanje čistoće.
- Svi su mogli ostati u Bluetownu zato što u njemu svi imaju rodbinu, koja živi u svojim stanovima.
- Anna i Monica su prijateljice; Tom i Martin su, također, prijatelji, ali se međusobno ove ženske i muške osobe nisu poznavale.
- Ženskim i muškim osobama je u odvojenim kontaktima prišao jedan muškarac i pitao ih da li bi željeli otploviti u Crvenu zemlju i tamo raditi na jednoj farmi.
- Ponuđeni su im prijevoz do Crvene zemlje (Crvena zemlja i Plava zemlja se nalaze u istom prostoru slobodnog kretanja među zemljama, što znači da za prelazak granice nije potrebna viza), smještaj i hrana i rečeno im je da će u Plavoj zemlji dobivati minimalnu satnicu, u ekvivalentnom iznosu od oko 10 američkih dolara po satu.
- Njihov posao će biti pakiranje jaja.
- Svi su pristali.

Faza prijevoza

- U oba slučaja je korištena ista ruta do Crvene zemlje.
- Otišli su do raskrsnice na periferiji grada Bluetown, tu se zaustavio jedan kamion i ušli su u njega.
- Do Crvene zemlje su putovali tri dana i dvije noći, preko nekoliko zemalja.
- Po dolasku su odmah odvedeni na farmu.
- Anna i Monica su zajedno putovale i u Crvenu zemlju stigle prije otprilike tri mjeseca.
- Tom i Martin su stigli otprilike deset dana kasnije.

Faza eksploracije

- Po dolasku, vozač kamiona je predstavio Annu i Monicu jednom muškarcu čiji je nadimak „Johnny“.
- Rekao im je da Johnny ima pravu narav i da trebaju raditi ono što im on kaže ili će biti problema.
- Johnny se obratio s nekoliko riječi na jeziku Plave zemlje, uglavnom psovkama i riječima koje su se odnosile na jaja i rad.
- Odvedeni su do „kreveta“ na podu objekta u kojem ih je kasnije policija tokom intervencije zatekla.
- Pokazana im je kanta, toalet papir i tekućina za pranje, čime su znakovnim jezikom dobili instrukcije da to trebaju koristiti kada imaju potrebu da idu u toalet.
- Pokazan im je mali štednjak, manja količina tjestenine i nekoliko konzervi paradajza u stražnjem dijelu objekta.
- Njihov prvi posao (koji je počeo odmah nakon što su provedeni po objektu) bio je raspakiranje i

iznošenje jaja iz kamiona kojim su upravo stigli.

- Radili su do kasno u noć, kada im je Johnny dopustio da legnu na ležajeve u istom objektu u kojem su i radili.
- Johnny se vratio sljedećeg jutra, prije nego što je svanulo i nastavili su s istovarom jaja s kamiona.
- Kada je kamion bio prazan, vozač je ženskim osobama ponovo prišao i rekao da moraju tu ostati i slušati Johnna, u suprotnom „desit će se loše stvari“.
- Također im je rekao da svoje pasoše trebaju predati Johnnyju zato što on mora za njih dvije izvaditi radne dozvole kod nadležnih organa Crvene zemlje.
- Johnny je zatim mlađe žene uputio i u druge poslove na farmi.
- Johnny će im donijeti velike kutije u kojima su spakirana jaja, a njihov posao je da sadržaj prepakiraju u male školjke i da ih zatim utovare u kombi vozila, male kamione i automobile parkirane ispred objekta u kojem su radile i spavale.
- Anna nije bila zadovoljna i Johnnu se glasno i drsko obratila.
- Johnny je otišao po narandžastu bejzbol palicu i prišao djevojkama, netremice gledajući jednu pa drugu pravo u oči, pritom snažno udarajući palicom po svojoj ruci.
- Obje djevojke su bile preplašene i nisu se više žalile.
- Sljedećeg dana Johnny je na vrata okačio obavijest na jeziku Plave zemlje.
- Kada su stigli Tom i Martin, date su im iste instrukcije i Johnny im je odmah zaprijetio bejzbol palicom.
- Tom malo razumije jezik Crvene zemlje; video je oznaku marke na kartonskim školjkama u koje su pakirali jaja, „Midtown“, kao i oznaku porijekla robe: „proizvedeno u Crvenoj zemlji“.
- Pomislio je da je to čudno zato što su sva jaja, koja su pakirali, istovarena iz kamiona koji je stizao iz Plave zemlje. To je rekao i ostalima.
- U toku vremena koje su proveli u tom objektu, hranili su se tjesteninom, konzerviranim paradajzom, slatkim kukuruzom i ponekad sirom.
- Svi su puno izgubili na težini.
- Bilo je vrlo hladno, bio je zimski period.
- Grijali su se samo na malu grijalicu na plin.
- Kamioni s jajima iz Plave zemlje stizali su svaka tri ili četiri dana.
- Radili su uglavnom deset sati dnevno, ali i duže, kad god bi stigao kamion.
- Nikada nisu bili plaćeni.
- Zatim su im pitanja postavljena u vezi s „krevetima“, ko je spavao na kojem ležaju i koji kofer je pripadao kome. Dali su sljedeće odgovore:
  - Anna je spavala na „krevetu“ koji je najbliži ulaznim vratima u objekat; imala je dva mala crna kofera.
  - Monica je spavala odmah do Anne; imala je veliki crni kofer koji je stajao između nje i Anne.
  - Tom je spavao u drugoj prostoriji, odmah lijevo od lučnog zida; imao je veliki narandžasti kofer.
  - Martin je spavao na samom kraju druge prostorije; imao je jedan veliki crni i jedan svijetloplavi kofer.
- Svi su opisali sadržaj svojih kofera.

4.4. Zapisnik o uviđaju

U zapisniku o uviđaju izvršenom na mjestu događaja navedene su sljedeće informacije:

- Izvršeno je fotografisanje lica mesta.
- Video kamerom je snimljena „virtualna realnost“.
- Oko svakog ležaja je pronađen veliki broj otisaka prstiju.
- To je indicija da su osobe bile prisutne duži vremenski period.
- Narandžasta bejzbol palica je pronađena u drugoj prostoriji objekta; s palice je uzet veliki broj otisaka prstiju.
- Još uvijek nije moguće utvrditi identitet osoba na osnovu otisaka prstiju, ali za nekoliko dana bi trebalo biti moguće doći do nekih preliminarnih operativnih saznanja.
- Na osnovu toga će biti moguće izvršiti identifikaciju skupova istih otisaka prstiju.
- Pretpostavlja se da se radi o otiscima prstiju osoba za koje postoji sumnja da su žrtve i osoba koje se dovode u vezu s izvršenjem krivičnog djela trgovine ljudima.
- Kompjuter, telefoni i štampač su izuzeti.
- Izvršit će se njihovo vještačenje, i to: vještačenje pohranjenih podataka, forenzičkog sadržaja materijalnih dokaza, kao što su otisci prstiju na SIM karticama unutar mobilnih telefona, itd.

5. Srijeda, 14. maj

5.1. Ispitivanje upravitelja farme Paula Smitha

U 09:00 sati počelo je ispitivanje Paula Smitha. Ključne stvari iz njegovog iskaza su sljedeće:

- Osobe zatečene na farmi je pronašao i radno angažirao njegov poslovni partner u Crvenoj zemlji.
- On je imao vrlo rijetke kontakte s njima otkako su došle na farmu.
- O njima vodi računa nadzornik farme John Brown.
- Dao je kućnu adresu Johna Browna.
- Paul Smith u početku nije bio spremna reći koliko su osobe zatečene na farmi plaćene za posao koji obavljaju na farmi.
- Inspektori su na njega izvršili pritisak i izjavili da Paul Smith nije bio voljan o tome govoriti zato što je Johnu Brownu isplatio novac u gotovini, koji je ovaj trebao dati radnicima, i plaši se da će to biti prijavljeno poreskim organima.
- On zna da osobe žive na farmi; iako nije s tim zadovoljan, izjavio je da su sami radnici tražili da borave na farmi kako bi uštedjeli novac.
- Izjavio je da ne zna ništa o obavijestima okačenim u objektu.
- Izjavio je da ne zna da u objektu postoji bezbol palica.
- Na pitanje da li je ikada ušao u objekat otkako su te osobe stigle, izjavio je da je ulazio u objekat.
- Na pitanje da li je video životne uvjete u objektu, izjavio je da ih je video.
- Na pitanje da li smatra da su takvi životni uvjeti prihvatljivi, izjavio je da je već rekao da je to bio izbor tih osoba i da u svakom slučaju građani Crvene zemlje žive pod takvim uvjetima.
- Na pitanje da li je on zadužen za poslovne račune, izjavio je da jeste.
- Na pitanje da li je u sklopu toga nadležan i za nabavku hrane za radnike, izjavio je da je nadležan, ali da Johnu Brownu daje novac u gotovini da bi se o tome brinuo.

5.2. Ispitivanje nadzornika farme Johna Browna

Ispitivanje Johna Browna je, također, počelo u 09:00 sati. Ključne stvari iz njegovog iskaza su sljedeće:

- On radi kao nadzornik farme Midtown.
- Paul Smith je njegov direktno nadređeni šef.
- Prije otprilike četiri mjeseca Paul Smith mu je rekao da pokušava naći radnike u Plavoj zemlji zato što su poznati kao vrijedni radnici, radili bi za male pare, a sada mogu doputovati u Crvenu zemlju zato što je uspostavljen bezvizni režim među zemljama.
- Zato je počeo učiti jezik koji se govori u Plavoj zemlji.
- Izjavio je da ih je po dolasku pitao preko vozača kamiona gdje bi željeli boraviti.

- Rečeno im je da će morati plaćati oko trećinu svoje plaće na ime zakupa stana.
- Sve osobe su pitale da li mogu besplatno boraviti na farmi; razgovarao je s Paulom Smithom i on se s tim složio.
- Izjavio je da je radnicima isplatio novac koji im je bio dužan.
- Ne zna gdje je novac i pretpostavlja da su novac možda negdje sakrili.
- Na pitanje o bejzbol palici, on se počeo smijati i priznao da je s bejzbol palicom u rukama šetao okolo, ali da je to samo bila mala šala između njega i radnika.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Hipotetički slučaj 2
Seksualna eksploracija

Sadržaj

---

1. Uvod	.5
2. Hipotetički slučaj	.6
3. Ponedjeljak, 12. maj	.7
3.1 Prvi poziv.....	7
3.2 Ispitivanje gospođe Blue	7
3.3 Razgovor s Peterom Redom koji se zabavlja s Monicom.....	7
3.4 Radnje istražitelja Plave zemlje u prvoj fazi.....	8
4. Utorak, 13. maj	.9
4.1 Prvi odgovor policije Crvene zemlje.....	9
5. Srijeda, 14. maj	.10
5.1 Tekstualna poruka upućena gospodji Blue	10
5.2 Radnje istražitelja Plave zemlje u drugoj fazi	10
5.3 Drugi odgovor policije Crvene zemlje	10
5.4 Radnje istražitelja MUP-a Plave zemlje u trećoj fazi	11
5.5 Telefonski razgovor iz 'četiri pravca'	11
5.6 Operacija spašavanja.....	12
6. Istraga	.13
6.1 Prvi razgovor s Monicom.....	13
6.2 Hapšenje prvih osumnjičenih.....	13
6.3 Drugi razgovor s Monicom	14
6.4 Identifikacija Dannyja.....	15
6.5 Nastavak istrage	16

---

1. Uvod

Ovaj hipotetički slučaj prati format svih hipotetičkih slučajeva iz ovog programa.

U njemu je slučaj predstavljen u kratkim crtama od pokretanja predistražnih radnji do ispitivanja osumnjičenih. Podijeljen je u segmente s novim saznanjima o predmetu, a nakon toga slijede detalji istrage i rezultati istražnih radnji. Edukatorima su date opširne smjernice i podrška kroz cijeli tekst.

---

2. Hipotetički slučaj

Iako je slučaj fiktivan, umnogome je zasnovan na stvarnom predmetu.

Vrlo slični slučajevi su procesuirani u mnogim dijelovima svijeta. Radi se o vrlo dinamičnom slučaju, koji se može prilagoditi tehnikama poput simulacije, korištenja satelitskih i drugih snimaka te rada u grupama da bi se postigla veoma privlačna i nadasve interaktivna i dinamična nastava.

3. Ponedjeljak, 12. maj

3.1. Prvi poziv

U ponedjeljak, 12. maja, u 17:15 sati je policija u Plavoj zemlji primila poziv od jedne ženske osobe koja je rekla da je primila poziv od mladića svoje kćerke koji joj je rekao da ga je njena kćerka nazvala telefonom. Dalje je rekao da mu je njena kćerka rekla da se nalazi u Crvenoj zemlji, da je prodana jednom muškarcu te da je silovana.

3.2. Ispitivanje gospođe Blue

Policajci su upućeni na adresu da bi obavili razgovor s majkom.

Ime majke je Anna Blue, rođena 16.10.1970.

Ime njene kćerke je Monica Blue, rođena 19.05.1995.

Gospođa Blue izjavljuje da je posljednji put vidjela kćerku prije otprilike deset dana. Kćerka joj je govorila da planira otići u glavni grad države, gdje bi tražila posao. Prema njenim riječima, njena kćerka je tinejdžerka kao i sve ostale, koja ne izaziva ni manje ni više problema od svojih vršnjaka, ali da je frustrirana nemogućnošću pronađenja zaposlenja u svom gradu.

Opisuje Monicu kao bjelkinju, visoku 1,65 cm, svijetle puti i vitke građe, smeđe ravne kose dužine do ramena. Ne može se sjetiti šta je Monica imala na sebi kada ju je posljednji put vidjela.

Gospođa Blue istražiteljima daje broj telefona mladića s kojim se Monica zabavlja.

Istražitelji ga pozivaju i s njim dogovaraju susret.

3.3. Razgovor s Peterom Redom koji se zabavlja s Monicom

Zove se Peter Red, rođen je 21. 02. 1994. Živi s majkom u istom gradu u kojem živi i porodica Blue.

Kaže da je posljednji put vidi Monicu prije tri dana. Tada je na sebi imala donji crni dio trenerke sa žutim pojasom i svijetlo sivi gornji dio s kapuljačom. Monica je došla u kuću i djelovala je vrlo uzbudeno. Rekla je da je upoznala neke ljudi koji bi mogli odvesti u Crvenu zemlju i tamo joj naći posao čistačice ili konobarice u baru. Zarada bi bila dobra i u sklopu dogovora bi joj pronašli smještaj. Monica je rekla Peteru da odlazi samo na mjesec dana da vidi kako to sve izgleda. Ako sve bude u redu, nazvat će ga pa bi i on mogao doći.

Naredni kontakt je Peter imao s Monicom danas poslije podne kada je primio telefonski poziv od nje. Zvala ga je s nekog stranog broja koji nije prepoznao. Monica je bila vrlo uznemirena i plakala je. Rekla je da može razgovarati samo jedan minut, inače „muškarac bi me mogao pretući“. Rekla je da je prodana jednom muškarcu i da je silovana. Zamolila je Petera da nazove njenu majku. U tom trenutku je razgovor bio prekinut.

3.4. Radnje istražitelja Plave zemlje u prvoj fazi

Istražitelji su poduzeli sljedeće radnje:

- Razgovarali su s Peterovom majkom koja je potkrijepila Peterov iskaz, u kojem je rekao da je Monica došla u njihovu kuću prije tri dana. Također je rekla da je ranije u toku dana čula Petera kako razgovara preko telefona, da je zvučao vrlo uznemireno i da joj je rekao da je primio čudan poziv od Monice.
- Pregledali su Peterov mobilni telefon i pronašli poziv koji je na njegov broj upućen iz Crvene zemlje. Rekli su Peteru da ih odmah kontaktira ako od Monice primi poziv ili dobije poruku.
- Od gospođe Blue su uzeli Monicin broj mobilnog telefona. Također su rekli gospođi Blue da ih odmah kontaktira ako joj se Monica javi.
- Hitno su izvršili pregled Monicinog mobilnog telefona. Pronašli su da je posljednji put korišten prije tri dana, kada je nazvala Petera.
- Razgovarali su sa „središnjom institucijom“, koja je nadležna za kontakte sa stranim zemljama i uz pomoć središnje institucije dostavili su urgentan službeni zahtjev za istragom MUP-u Crvene zemlje, kako bi utvrdio ko je vlasnik broja s kojeg je Monica uputila poziv i s koje je tačno lokacije uputila poziv.
- Detalje o Monici i njen lični opis su proslijedili u uobičajene operativne sisteme Plave zemlje i iste podatke su dostavili i MUP-u Crvene zemlje.

---

4. Utorka, 13. maj

4.1. Prvi odgovor policije Crvene zemlje

MUP Crvene zemlje je kontaktirao MUP Plave zemlje i dostavio preliminarne rezultate vještačenja telefona, kako slijedi:

- Mobilni telefon s kojeg je Monica uputila poziv Peteru je imao prepaid SIM karticu i nije bilo podataka o korisniku.
- Telefon je uglavnom korišten u jednom kvartu glavnog grada Crvene zemlje koji se zove East Town.
- Poziv, za koji se vjeruje da ga je Monica uputila, upućen je s neke lokacije u kvartu East Town.
- Telefon je korišten, također, i u nekoliko gradova srednje veličine u središnjem dijelu Crvene zemlje.
- Jedino su mogli izvijestiti o tome da je Monicin poziv upućen s područja od oko pola kvadratnog kilometra s preko hiljadu stanova i kuća.
- I dalje će pokušavati da preciznije lociraju pozive s tog telefona.

5. Srijeda, 14. maj

5.1. Tekstualna poruka upućena gospođi Blue

U 14:30 sati gospođa Blue je kontaktirala policiju Plave zemlje. Bila je vrlo uznemirena. Prethodno je primila tekstualnu poruku sljedećeg sadržaja:

„Mama, bojam se. Oni mene prostituišu.“

Istražitelji su odmah otišli na adresu gospođe Blue i u njenoj kući pregledali tekstualnu poruku i telefon. Vidjeli su da je poruka poslana s broja u Crvenoj zemlji, ali koji nije odgovarao broju s kojeg je prije toga Monica nazvala Petera.

5.2. Radnje istražitelja Plave zemlje u drugoj fazi

Istražitelji su poduzeli sljedeće radnje:

- Hitno su kontaktirali „središnju instituciju“ i dali novi broj uz zahtjev da stupi u kontakt s relevantnim organima u Crvenoj zemlji, kako bi utvrdili lokaciju s koje je poslana tekstualna poruka.
- Poslali su poruku s telefona gospođe Blue u kojoj su Monici rekli da pošalje poruku kad bude sama i kada se bude osjećala sigurnom da govori.
- Na povratnu poruku su čekali zajedno s gospođom Blue.
- Planirali su da nazovu Monicu ukoliko bi se ona javila tekstualnom porukom i s njom bi porazgovarali u pokušaju da tačno utvrde gdje se nalazi i da s policijom Crvene zemlje dogovore akciju spašavanja.
- Pozvali su službenika koji govori jezik Crvene zemlje da dođe u kuću gospođe Blue i direktno razgovara s policijom u Crvenoj zemlji i pokuša ih usmjeriti na lokaciju na kojoj se Monica nalazi.

5.3. Drugi odgovor policije Crvene zemlje

Prošao je sat vremena. Policija Crvene zemlje je kontaktirala policiju Plave zemlje i dostavila sljedeće informacije:

- Tekstualna poruka je upućena s lokacije negdje u gradu pod nazivom Midtown u središnjem dijelu Crvene zemlje.
- Područje veličine 300 kvadratnih metara je najveća moguća preciznost lokacije.
- U tom području ima na stotine manjih kuća i stanova.
- Midtown je i jedna od lokacija na kojoj je korišten telefon s kojeg je Monica ranije uputila poziv Peteru.

- Policia Crvene zemlje je kontaktirala lokalnu policiju u gradu Midtown, objasnila situaciju i rekla joj da čeka dalje instrukcije.
- Dati su brojevi telefona policije u gradu Midtown.
- Službenik policije Plave zemlje, koji govori jezik Crvene zemlje, kontaktirao je policiju u gradu Midtown da bi uspostavio komunikacijsku vezu i direktno policiji prenio šta policija Plave zemlje planira.
- Policia u gradu Midtown je uputila patrolno vozilo u područje locirano vještačenjem telefona i patroli naložila da čeka dalje instrukcije.

5.4. Radnje istražitelja MUP-a Plave zemlje u trećoj fazi

Prošlo je pola sata. Tekstualna poruka sljedećeg sadržaja je stigla na telefon gospođe Blue:

„Sad sam sama. Brzo zovi. Obavezno!“

Istražitelji su poduzeli sljedeće radnje:

- Odmah su pozvali broj sa kojeg je primljena tekstualna poruka;
- Odmah su kontaktirali policiju u gradu Midtown, uspostavili su komunikaciju i policiji su rekli da su s Monicom direktno na vezi.

5.5. Telefonski razgovor iz 'četiri pravca'

Uslijedio je složen telefonski razgovor iz četiri pravca. Jedan istražitelj MUP-a Plave zemlje je Monici postavljao pitanja. Na telefonu je upaljena funkcija „speaker“. Istražiteljica MUP-a Plave zemlje je slušala razgovor između svog kolege i Monice. Direktno je razgovor prevodila preko drugog telefona šefu operativno-komunikacijskog centra policije u gradu Midtown, u Crvenoj zemlji. Šef operativno-komunikacijskog centra policije u Crvenoj zemlji je zatim odgovarao na informacije i sugerirao dalja pitanja. Onda je to prevela istražiteljica MUP-a Plave zemlje, a onda je njen kolega to prenio Monici, itd.

Putem takvog procesa Monica je dala sljedeće informacije:

- Nalazi se u spavaćoj sobi na spratu male kuće s pogledom na ulicu;
- Preko puta se nalazi veliki broj sličnih kuća;
- Na svakoj kući su vrata i dva prozora, jedan na prizemlju, drugi na spratu;
- Ispred nekih kuća je manji vrt, druge nemaju vrt;
- Na ulici je parkiran veliki broj automobila;
- Muškarac kojeg se boji se može vratiti svaki čas;
- Stalno čuje vozove. Zna da se iza kuće nalazi željeznička pruga kojom stalno prolaze vozovi.

5.6. Operacija spašavanja

Sve informacije su se prenosile u svim smjerovima. Problem je taj što opis kuće odgovara opisu velikog broja kuća u tom području. Ali:

- Šef operativno-komunikacijskog centra policije u Crvenoj zemlji je pitao da li Monica može vidjeti broj na registarskim tablicima barem na nekim vozilima.
- Monica je mogla jasno vidjeti tri tablice i dala je brojeve.
- Policija je provjerila brojeve.
- Dva od tri registarska broja su registrirana na jednu ulicu u gradu Midtown, a koja je slična ulici koju je Monica prethodno opisala.
- Policijskoj patroli je odmah izdana naredba da ode u ulicu u kojoj se nalaze ta vozila. Rotirajuća svjetla su upaljena, po dolasku zadnja vrata otvorena, patrolno vozilo se zaustavlja.
- Monici je rečeno da prati kada će stići patrolno vozilo. Čim vidi policijsko vozilo, treba istrčati i uskočiti u policijsko vozilo.
- Policijsko vozilo stiže, Monica istrčava, ulazi u vozilo i spašena je.

6. Istraga

6.1. Prvi razgovor s Monicom

Situacija je bila vrlo konfuzna. Policija Crvene zemlje je Monicu vratila u policijsku stanicu u gradu Midtown. Preko policije u Plavoj zemlji čija je službenica prevodila preko telefona, policija u Crvenoj zemlji je došla do sljedećeg vrlo kratkog Monicinog opisa onoga što se dogodilo.

Monicin prvi opis je bio ovakav:

- Rečeno joj je da će u Crvenoj zemlji raditi u jednom baru.
- Odletjela je iz glavnog grada Plave zemlje sa svojim prijateljem, jednom ženom i jednom djevojkom njene dobi. Sletjeli su na aerodrom u glavnom gradu Crvene zemlje.
- Po dolasku u Crvenu zemlju javile su joj se prve sumnje. Ona i druga djevojka su odmah razdvojene. Kada se vratila, plakala je. Rekla je da je prodana jednom muškarcu radi prostitucije.

Nakon toga priča je postala vrlo konfuzna.

- Monica nije vidjela drugu djevojku otkako je došla u Crvenu zemlju.
- Monica je prodana jednom muškarcu, odvedena je, po njenom mišljenju, u glavni grad Crvene zemlje, zatim su je muškarac koga je zvala Steve i još jedan muškarac koga je upoznala odmah po dolasku u Veliku Britaniju, a koji se zove Bobby, vratili u Midtown.
- Zna da je u plavom automobilu marke BMW vraćena u Midtown.
- Izjavila je da joj je Steve dao telefon, nadajući se da će tako prestati plakati i žaliti se.

Policiji je predala sljedeće:

- Kupon za ukrcavanje u avion (boarding pass) avio-kompanije Plave zemlje i avionsku kartu do glavnog grada Crvene zemlje.
- Mobilni telefon za koji je rekla da ga je dobila od Stevea.
- Fotografiju Stevea.

6.2. Hapšenje prvih osumnjičenih

Policija se vratila u kuću. Tamo nikog nije zatekla. Policija je izvršila pretres i pronašla neki dokument koji se odnosio na plavi BMW s registracijskim brojem.

Izvršili su identifikaciju vlasnika kuće, koji je rekao da je kuću prije dvije sedmice izdao nekom strancu.

Podaci o automobilu su uneseni u državni elektronski policijski sistem vozila za kojima je raspisana potraga.

Ubrzo nakon toga saobraćajna policija je to vozilo primijetila na autoputu i zaustavila ga. U vozilu su se nalazila dva muškarca, njih je policija lišila slobode:

- Robert Green (datum rođenja 21.05. 1974.)
- Steven Grey (datum rođenja 30.07.1979.)

Obojica su odvedena u policijsku stanicu u gradu Midtown.

6.3. Drugi razgovor s Monicom

Zatim su u policiji Crvene zemlje istražitelji obučeni za ispitivanje ranjivih svjedoka detaljnije ispitali Monicu. Dala je sljedeći iskaz:

- U Plavoj zemlji se sprijateljila s muškarcem po imenu John i ženom po imenu Lana.
- S Johnom i Lanom se upoznala preko zajedničkih prijatelja, u glavnom gradu Plave zemlje.
- John je pitao Monicu da li je ikada razmišljala o tome da ode u Crvenu zemlju i tamo potraži posao. Rekla je da nije, ali ju je na kraju ubijedio da samo ode i vidi kako je tamo.
- John ju je pitao da li ima pasoš; imala je pasoš (napominjemo da stanovnici Plave zemlje mogu putovati u Crvenu zemlju bez vize).
- John je odredio datum kada će Monicu odvesti u Crvenu zemlju. Jedan dan prije datuma leta došao je po Monicu u kuću jednog prijatelja i odveo je u svoj stan.
- Lana je bila u stanu s drugom djevojkom Monicine dobi. Njeno ime je Diana.
- Narednog dana sve četvero – John, Lana, Monica i Diana – otišli su na aerodrom glavnog grada Plave zemlje.
- Na aerodromu je John kupio avionske karte za sve njih.
- Monica misli da je platio u gotovini.
- Svi su avionom odletjeli u Crvenu zemlju; Monica vjeruje da je avion sletio na aerodrom u glavnom gradu.
- Sve četvero su prošli pasošku i carinsku kontrolu.
- Kada su stigli u prostor aerodroma pod nazivom „Dolasci“, Monica je primijetila da Lana razgovara s Dianom; Diana je počela plakati.
- Monica je pitala Dianu zašto plače; Diana je rekla da joj je Lana rekla da je ona (Diana) prodana radi prostitucije. Diana je također rekla da misli da će se isto dogoditi i s Monicom.
- John i Lana su obje djevojke odveli do parkirališta izvan aerodromske zgrade i tu su predstavljene dvojici muškaraca. Oni su se predstavili kao Bobby i Danny.
- Djevojke su predate Bobbiju i Dannyiju; oduzeti su im mobilni telefoni.
- Do hotela su se vozili autoputom oko tri sata.
- Jedino čega se Monica sjeća u vezi s hotelom je da ima broj 7 u svom imenu.
- Bobby je djevojke u hotelskoj sobi ostavio s Dannyjem.
- Nakon otprilike sat vremena Bobby se vratio i odveo Monicu u bar. Kada je posljednji put vidjela Dianu, ona je s Dannyjem sjedila u hotelskoj sobi.
- U baru je Bobby Monicu predstavio Michaelu.
- Poslije nekoliko pića Bobby je rekao Monici da mora otići s Michaelom; Monica je to odbila.
- Bobby ju je povukao u stranu i rekao da bi mogla puno gore proći nego što bi joj bilo s Michaelom

i ako ne ode s Michaelom bit će odvedena na jedno mjesto gdje će raditi kao prostitutka za veliki broj muškaraca.

- Nevoljko je pristala da ode s Michaelom.
- Michael je Monicu odvezao u svoj stan koji je po njenom mišljenju bio udaljen oko dva sata vožnje.
- Sljedećeg dana ju je silovao.
- Monica je bila vrlo uznemirena.
- Michael ju je pokušao smiriti i izveo ju je da sebi kupi odjeću.
- Silovao ju je još dva puta.
- Michael je ostavio svoj mobilni telefon na stolu dok je spavao. Monica je pozvala mladića s kojim se zabavlja zato što se jedino sjetila njegovog broja.
- Narednog dana Michael joj je rekao da će je predati Bobbyiju zato što izaziva prevelike probleme.
- Monica vjeruje da se Michaelov stan nalazi u kvartu koji se zove East Town, u predgrađu gravnog grada Crvene zemlje, zato što ga je čula da spominje taj naziv.
- Daje dobar opis stana, zgrade u kojoj se stan nalazi i svega što se može vidjeti s prozora.
- Tu večer Bobby je stigao automobilom skupa sa Steveom i odveli su Monicu.
- U toku vožnje Bobby je rekao Monici da ga je koštala puno novca i muke, toliko da je njegov život u opasnosti i da u slučaju da se njemu nešto dogodi, puno gore će se dogoditi njoj. On je rekao da je ona imala svoju šansu i da će sada biti prodana kao prostitutka.
- I ovoga puta je vožnja autoputom trajala oko dva sata. Monica je mislila da se vraćaju u isti grad u kojem se nalazi hotel, ali nije mogla biti sigurna.
- Odvezena je u kuću iz koje je na kraju spašena i u kojoj je ostavljena sa Steveom.
- Vjeruje da je kuća Steveova.
- Steve ju je narednog dana izveo da joj kupi odjeću i da je odvede kod frizera. Shvatila je da ju priprema za prostituciju.
- Bila je vrlo uznemirena. Steve je s njom postigao dogovor. Ako se smiri, dat će joj mobilni telefon kako bi mogla poslati tekstualnu poruku majci. Pristala je i poruku poslala majci.
- Dobila je poruku da se novom porukom javi kad bude sama. Obje poruke je izbrisala i našla izgovor rekavši da ne zna rukovati telefonom.
- Narednog dana Steve je Monici rekao da će za tri dana biti poslana da radi kao prostitutka.
- Poslije podne je izašao; telefon je ostao.
- Monica je uputila poziv koji je policija Plave zemlje locirala.

6.4. Identifikacija Dannyja

Monica je ispitivana u posebnoj prostoriji u policijskoj stanici u Midtownu. Po završetku ispitivanja odvedena je u sklonište za žene žrtve trgovine ljudima. Dok je prolazila kroz šalter salu s prednje strane policijske stanice, počela je vikati, pokazujući na jednog muškarca koji je stajao na šalteru.

U početku je muškarac djelovao zbumjeno, a odmah potom je krenuo prema izlaznim vratima. Policijski službenici su ga spriječili da napusti zgradu policije. Monica je uspjela službenicima reći da se on zove Danny.

Danny je lišen slobode. Njegovo pravo ime je Daniel Green, rođen 04.11.1976. Došao je u policijsku stanicu da provjeri šta se dogodilo s njegovim bratom Robertom.

6.5. Nastavak istrage

Do sada su lišeni slobode:

- Robert Green, rođen 21.5.1974. – poznat po nadimku „Bobby“;
- Steven Grey, rođen 30.7.1979. – poznat po nadimku „Steve“;
- Daniel Green, rođen 4.11.1976. – poznat po nadimku „Danny“.

Još uvijek je potrebno izvršiti identifikaciju Michaela.

Poduzete su sljedeće radnje:

- Provedena je radnja prepoznavanja i Monica je u redu za prepoznavanje prepoznaala sva tri muškarca.
- Dobiveni su snimci nadzornih kamera na kojima se vidi dio aerodroma za putnike aviona koji su sletjeli na aerodrom i parkirališta i snimci su potkrijepili Monicin opis događaja.
- Hotel je identificiran kao hotel koji nudi smještaj po pristupačnim cijenama i pripada lancu „Lucky Seven“ i nalazi se u blizini autoputa na kraju grada Midtown.
- Snimke nadzornih kamera su dobivene od hotela. Na snimkama se jasno vide Robert (Bobby), Daniel (Danny) i Monica. S njima se vidi još jedna djevojka čiji identitet tek treba utvrditi, ali se vjeruje da je to Diana.
- Na snimku se vidi kako Robert drži Monicu; Daniel drži djevojku za koju se vjeruje da je Diana. Snimke jasno pokazuju da su obje djevojke prisiljene da budu u društvu tih muškaraca.
- Telefon, koji je koristila Monica u razgovoru s policijom, je vještačenjem otiska prstiju povezan sa Steveom (Steve). Dalje vještačenje telefona je pokazalo da su s njega upućeni pozivi na brojeve telefona koji se povezuju s Robertom i Danielom.
- Mobilni telefoni pronađeni kod sve trojice su povezani s brojem telefona s kojeg je Monica nazvala mladića s kojim se zabavlja.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Hipotetički slučaj 3

Eksploracija radi služenja u domaćinstvu

Sadržaj

---

1. Uvod	5
2. Hipotetički slučaj	6
3. Ponedjeljak, 12. maj	7
3.1 Prvi izvještaj.....	7
3.2 Osnovne informacije o državama	8
3.3 Radnje koje poduzimaju istražitelji.....	8
3.4 Rezultati istrage.....	9
4. Utorka, 13. maj	10
4.1 Policijska istraga u Orangetownu.....	10
4.2 Rezultati policijske istrage u Orangetownu.....	10
5. Srijeda, 14. maj	11
5.1 Nastavak policijske istrage u Orangetownu	11
5.2 Rezultati osmatranja	11
5.3 U stanici policije i razgovor s Lucijom Grey	12
5.4 Razgovor s Martinom Blackom	13

---

1. Uvod

Ovaj hipotetički slučaj prati format svih hipotetičkih slučajeva iz ovog programa.

U njemu je slučaj predstavljen u kratkim crtama od pokretanja predistražnih radnji do ispitivanja osumnjičenih. Podijeljen je u segmente s novim saznanjima o predmetu, a nakon toga slijede detalji istrage i rezultati istražnih radnji. Edukatorima su date opširne smjernice i podrška kroz cijeli tekst.

---

2. Hipotetički slučaj

Iako je slučaj fiktivan, umnogome je zasnovan na stvarnom predmetu.

Pomalo je neobično da je žrtva poslala pismo, umjesto tekstualne ili telefonske poruke, što bi bilo uobičajenije. Međutim, osnovni principi policijske istrage ostaju isti. Stvarna karakteristika ovog krivičnog djela (u ovom hipotetičkom slučaju) je da je žrtva spašena ubrzo nakon što je pismo predano policiji, uprkos potrebi za vrlo tijesnom međunarodnom saradnjom.

Ovaj slučaj, također, pokazuje kako je moguće otkriti trgovinu ljudima čak i u najsiromašnijim i najudaljenijim područjima.

3. Ponedjeljak, 12. maj

3.1. Prvi izvještaj

U 10:30 sati policijski službenik je bio na dužnosti u policijskoj stanici u gradu Bluetown, u Plavoj zemlji, kada je jedna žena ušla u stanicu i na šalter stavila otvorenu kovertu. Bila je vrlo uznemirena i zamolila je policajca da pročita pismo. U pismu je pisalo sljedeće:

Draga mama,

Znam da misliš da sam otišla u Greentown da se zaposlim i da sam vjerovatno još uvijek tamo. Jesam otišla, ali sam odatle otišla u Orengetown u Crvenoj zemlji krajem prošlog ljeta u potrazi za boljim poslom. Jedan muškarac mi je ponudio besplatan smještaj. Trebao mi je besplatan smještaj zato što nisam imala novca. Ali me je on zatvorio ovdje, u svojoj kući. Ne znam gdje se tačno kuća nalazi, ali je u nekom selu u brdima iza Orangetowna. Nema suprugu i tjeru me da vodim brigu o njegovo troje male djece. Tjera me da kuham, da čistim...sve. Ne dozvoljava mi da izlazim iz kuće i nemam novca. Molim te, molim te, mama, pomozi mi! Znam da se nismo najbolje slagale, ali se stvarno bojim!

Voli te tvoja kćerka,

Lucia

Žena se zove Anna Grey, rođena je 19.10. 1961. godine, državljanka je Plave zemlje i ima prebivalište u gradu Bluetown, u kojem živi cijeli život. Policijski službenik razgovara s Annom i dobija sljedeće informacije:

- Lucia je rođena 12.04. 1982.g.
- Ona je Annina jedina kćerka. Anna ima i dva sina koja su starija od Lucie.
- Lucia je živjela kod kuće s majkom do prije otprilike 15 mjeseci.
- Nakon što je napustila školu, Lucia je radila na raznim poslovima kao nekvalifikovana radnica, naprimjer, na održavanju čistoće, ali je imala problema zadržati posao.
- Godinu dana Lucia nije radila; odnosi s majkom su postali napet.
- Prije 15 mjeseci je rekla da joj je dosadno, da joj treba novac i spremala se da ode u Plavu zemlju, u grad Greentown na obali, zato što je čula da тамо постоји вељка потрајња за чистачicama i željela je biti pokraj mora.
- Lucia je oputovala.
- Prije otprilike 9 mjeseci Annin sin John je rekao majci da ga je Lucia nazvala i rekla da je u gradu Greentown, ali s obzirom da je bio kraj sezone, nije bilo posla na održavanju apartmana i nije znala šta će raditi. John je rekao da je Lucia ipak zvučala prilično sretno.
- Od tada je Anna prvu informaciju o svojoj kćerki dobila kada je to jutro stiglo pismo.

Informacije su proslijeđene krivično-istražnom timu.

3.2. Osnovne informacije o državama

Neke osnovne informacije o državama:

- Plava zemlja i Crvena zemlja su u zajedničkom prostoru bezviznog režima.
- U objema zemljama se govori isti jezik, iako postoje razlike u dijalektu.
- Plava zemlja i Crvena zemlja imaju zajedničku obalu koja je popularna i sve popularnija kod građana Zapadne Evrope.
- Grad Orangetown u Crvenoj zemlji, u kojem Lucia, kako tvrdi, boravi, prostire se na oko 300 kilometara jugoistočno od grada Greentown u Plavoj zemlji (svojoj majci je rekla da tamo ide, a braći da ih od tamo zove).
- I Orangetown i Greentown su ljetovališta.

3.3. Radnje koje poduzimaju istražitelji

Istražitelji poduzimaju sljedeće operativne radnje:

- Istražitelji kontaktiraju „središnju instituciju“ i traže savjet. Središnja institucija im kaže da nema problema u ostvarivanju kontakta među policijom.
- Razgovaraju s policijom u gradu Orangetown (o ishodu vidi dalji tekst).
- Uzimaju kovertu i pismo od majke.
- Prvo fotografira obje strane pisma i koverte; zatim pismo i kovertu omotavaju i pohranjuju na način koji će im omogućiti da uzmu otiske prstiju i biološke uzorke (pljuvačka na marki radi DNK analize).
- Primjećuju da je koverta vrlo stara i da je papir, na kojem je pismo napisano, pohaban i star.
- Vizuelnim pregledom koverte je pronađen poštanski žig grada Orangetown s datumom od prije tri godine.
- Razgovaraju s majkom i pitaju je da li je neko drugi osim nje držao pismo u ruci; kaže da ga je jedino ona dodirivala.
- Također, pitaju da li je to Lucijin rukopis; Anna kaže da je, koliko je njoj poznato, to Lucijin rukopis.
- Uzeti su otisci prstiju majke kako bi se isključili iz otisaka, koji će se pronaći na pismu i koverti (koverta možda ima otiske prstiju više osoba zato što su je držali poštanski radnici; pismo će vjerovatno imati puno manje otisaka, možda samo otiske prstiju Lucije i njene majke).
- Od majke pribavljaju opis i fotografiju Lucie.
- Također pribavljaju četku za kosu, nekoliko starih pisama i razne predmete iz Lucijine nekadašnje spavaće sobe, kako bi se, ako bude neophodno, uzeli otisci prstiju i biološki materijal radi usporedbe s otiscima i biološkim materijalom uzetim s pisma.
- Skenirana je fotografija Lucije i e-mailom dostavljena policiji u gradu Orangetown.

3.4. Rezultati istrage

- Policija u gradu Orangetown pretražuje svoje evidencije i operativne baze podataka u potrazi za imenom Lucia Grey; njeno ime nije evidentirano.
- Obavještavaju policiju u gradu Bluetown da postoji više sela u distriktu Orangetown; za distrikt je tipično da se sela prostiru na velikom prostoru i da su kuće razasute.
- Policija u gradu Orangetown zahtijeva visokokvalitetnu sliku koverte i poštanskog žiga; takvu sliku brzo dobiva.
- Uzeti su otisci prstiju sa predmeta iz Lucijine sobe za koje se vjeruje da njoj pripadaju.
- Trebat će otprilike 48 sati za vještačenje otisaka prstiju pronađenih na pismu i koverti.

4. Utorak, 13. maj

4.1. Policijska istraga u Orangetownu

- Policija otvara istragu u pokušaju da izvrši identifikaciju muškarca s troje djece, bez supruge.
- S obzirom da ima vrlo mali broj nevjenčanih parova u ovom vrlo tradicionalnom distriktu, formiraju radnu hipotezu da je muškarac vjerovatno bio oženjen i da su djeca iz tog braka.
- Također, formiraju hipotezu da je supruga ili napustila muža ili je preminula prije nego što je Lucia dovedena u kuću.
- Bez obzira o čemu je riječ, sigurno je da se smrt ili odlazak desio prije nego što je Lucia otišla od kuće u gradu Bluetown, ali možda i nedavno, ako je istina da je Lucia uputila poziv iz grada Greentown.
- Budući da se u pismu spominju „mala“ djeca, vjerovatno je supruga bila relativno mlada kada je umrla ili otišla od kuće.
- Razgovaraju s lokalnim policijskim službenicima i pitaju da li su čuli da je neka mlađa žena, majka troje djece, nedavno preminula.
- Isto pitaju i lokalne vjerske vođe.
- Razgovaraju s direktorom lokalne pošte i pokazuju mu poštanski žig na pismu.
- Odlaze u lokalni matični ured da potraže pomoć u rasvjetljavanju ovog slučaja.

4.2. Rezultati policijske istrage u Orangetownu

- Policajac u selu Greenville kaže da zna da je muškarac po imenu Martin Black ostao sam s troje male djece, nakon što je njegova supruga preminula prije 18 mjeseci.
- Martin Black živi u kući na kraju sela Greenville.
- Martin Black je poznat policiji od ranije zbog nekoliko sitnih krađa i izazivanja nereda u alkoholiziranom stanju.
- Lokalna policija kaže da je bračni par Black, još dok je supruga bila živa, dva puta pozivan na razgovor zbog nasilja u porodici među supružnicima, ali nikada nije došlo do pokretanja istrage.
- Pregledom matičnih knjiga rođenih, umrlih i vjenčanih, potvrđeno je da je Elena Black preminula od upale pluća prije 18 mjeseci, da je bila vjenčana supruga Martina Blacka i da imaju troje djece.
- Moguće je da još neke osobe koje žive u distriktu imaju profil sličan Martinu Blacku, ali nije bilo drugih sugestija i nisu nađeni drugi potencijalni tragovi.
- Direktor pošte je potvrdio da je to poštanski žig Orangetowna. Datiran je na 10. maj, subota. To znači da je pismo moralo biti poslano prije posljednjeg skupljanja pošte u toku dana u 17:30 sati u petak, 9. maja i zadnjeg skupljanja pošte u subotu, 10. maja u 13:00 sati (posljednje skupljanje pošte subotom je ranije nego radnim danima). Pismo je moglo biti ubačeno u jedan od 37 poštanskih sandučića u gradu Orangetown ili u širem području distrikta, ali nije moguće precizno utvrditi u koji sandučić.

5. Srijeda, 14. maj

5.1. Nastavak policijske istrage u Orangetownu

- Istražni tim održava sastanak.
- Odlučeno je da se upotrijebi radnja osmatranja kuće Martina Blacka.
- Cilj radnje je da se vidi da li on živi u toj kući i ako živi, da se ode u kuću i pokuša ustanoviti da li još neko boravi u istoj kući.
- Kuća Martina Blacka se nalazi pored kraćeg puta s vrlo malim prometom.
- Policija u civilu prolazi pored kuće i primjećuje stari automobil parkiran ispred kuće; bilježe registarski broj tablica.

5.2. Rezultati osmatranja

- Oko 08:00 sati primijećen je Blackov automobil kako se kreće od kuće do Orangetowna; on upravlja vozilom i u automobilu je dvoje djece.
- Policijski službenici odlaze u kuću i kucaju na vrata.
- Niko ne otvara.
- Čuju dječiji glas. Dijete kaže: „Lucia, neki muškarci su na vratima.“
- Još uvijek niko ne otvara vrata.
- Policijski službenici kažu: „Lucia, policija je. Došli smo da pomognemo. Otvorite vrata.“
- Još uvijek niko ne otvara vrata.
- Dijete počne plakati. Kaže: „Lucia, šta oni rade? Lucia, bojam se.“
- Policia i dalje kuca na vrata i opet moli Luciju da otvorit vrata.
- Ona ne dolazi do vrata.
- Gledaju kroz prozor i primijete djevojčicu staru oko 5 godina kako plače nasred sobe; ne mogu vidjeti ništa više.
- Policia silom otvara vrata.
- Dijete počne vrištati dok policia ulazi.
- Policijski službenik pokušava dijete umiriti, dok drugi službenici pretražuju kuću.
- Otvaraju vrata ostave sa stražnje strane kuhinje.
- Tu nalaze žensku osobu skupljenu u čošku na nečemu što na prvi pogled liči na grub ležaj.
- Prilaze joj; ona se povlači i skriva lice.
- Ubjeđuju je da pokaže lice; to je Lucia Grey.
- Vrlo je uplašena i stalno ponavlja: „Molim vas, nemojte me tući, nisam to htjela“ i pokušava se udaljiti od policije koliko god je to moguće.
- S velikim poteškoćama su Luciju nagovorili da pođe s njima. Dok izlazi iz kuće, on pita: „Gdje idete? Gdje me vodite? Molim vas, nemojte me ozlijediti. Nisam htjela da tako ispadne“.
- Jedan službenik kaže: „Lucia, vaša majka nas je poslala. Vi ste joj poslali pismo u kojem ste tražili pomoć. Ona nas je ovamo poslala da vam pomognemo“.
- Ovo je Luciju donekle smirilo, ali je još uvijek vrlo oprezna i izgleda prestrašeno dok ulazi u policijsko vozilo.

5.3. U stanici policije i razgovor s Lucijom Grey

- U stanici policije Lucia je i dalje uplašena.
- Na njenom tijelu na prvi pogled nema modrica, ali je mršava i generalno je slabog fizičkog stanja.
- Što se tiče njenog fizičkog i psihičkog stanja, odlučeno je da se pozove doktor da je pregleda.
- To je urađeno i doktor govori istražiteljima da je Lucia sposobna za razgovor, ali se s njom treba postupati vrlo pažljivo; zajedno odlučuju da bi najbolje bilo da socijalni radnik bude prisutan tokom razgovora.

Socijalni radnik

- Socijalni radnik se obraća Luciji i objašnjava šta će se dogoditi i da joj svi žele pomoći.
- Lucia stalno govori; „Ali, oni su njegovi prijatelji, to su njegovi prijatelji.“
- Na pitanje na koga misli, Lucia kaže: „Policija“.
- Na pitanje da to pojasni, Lucia kaže socijalnom radniku da su neki policijaci koji su prijatelji Martina Blacka došli kada je prvi put došla u njegovu kuću i zaprijetili joj da ukoliko ne bude radila ono što joj on kaže, oni će doći da je uhapse i odvest će je u zatvor.

Razgovor u policiji

Policija i socijalni radnik su ubijedili Luciju da nije u nevolji i da trebaju ustanoviti šta joj se tačno desilo. Još uvijek je vrlo uplašena, ali su pribavljene sljedeće informacije:

- Lucia je došla u Orangetown da nađe posao čistačice nakon što se završila sezona u Greentownu.
- Našla je manji posao, ali nije imala smještaj i spavala je po kojekakvim skloništima na koje je nailazila.
- Lucia je jedno veče bila na ulici kada je vidjela Martina Blacka kako piće u parku s prijateljima; počeli su razgovarati.
- U nekoliko narednih dana vidjela je Martina Blacka još nekoliko puta; sprijateljili su se i mislila je da je zabavan.
- Poslije otprilike sedmicu dana Martin Black je pitao Luciju gdje boravi. Odgovorila je „nigdje“ i objasnila mu je da ima neki sitan posao i da će prestati raditi čim se završi sezona odmora.
- Martin Black joj je rekao da je i on siromašan, ali da ima kuću i da bi ona mogla živjeti kod njega.
- Lucia je pristala i narednog dana on je došao po nju svojim automobilom i odvezao je svojoj kući (kuća u kojoj je pronađena).
- Odmah po dolasku vidjela je da ima troje djece.
- Martin Black je rekao da je njegova supruga umrla prije nekoliko mjeseci i da mu je vrlo teško voditi računa o djeci i raditi; Lucia bi sada trebala voditi računa o djeci i čistiti kuću.
- Lucia je pitala šta će biti s njenim poslom.
- Martin Black joj je rekao da sada radi za njega.
- Lucia je to odbila.
- Martin Black joj je rekao da može biti zahvalna ili će je udariti.

- Lucia iz straha u tom trenutku ništa više nije rekla.
- Pokazao joj je ostavu na kraju kuhinje i rekao joj je da će tu spavati; Martin Black joj je dao nekoliko starih pokrivača i kaputa da na njima spava.
- Narednog dana Martin Black joj je rekao da ide na posao i da ne smije ni pomisliti da ode zato što je u izuzetno dobrim odnosima sa svim susjedima i oni bi ga odmah nazvali kad bi je primijetili izvan kuće. Jedini izbor bio je da ode u šumu i da tamo umre od gladi.
- Međutim, dva dana kasnije odlučila je da ode, izašla je iz kuće i krenula niz ulicu; Black ju je pronašao, odvukao natrag u kuću i rekao joj da je nazvao policiju.
- Otprilike dva sata nakon toga došla su tri muškarca u policijskoj uniformi. Rekli su da su prijatelji Martina Blacka i da im se on žalio da je „prekršila pravila ponašanja“; rekli su Luciji da je to vrlo ozbiljan prijestup u Crvenoj zemlji i da bi mogla dobiti kaznu zatvora od pet godina.
- Lucia je rekla da nije potpisala nikakav ugovor. Jedan od prisutnih muškaraca se počeo na nju derati, nazivajući je „lažljivom kujom“ i zaprijetio joj je da ukoliko zaista pobegne, najmanje će se sekirati za kaznu zatvora u odnosu na sve što će je zadesiti.
- Lucia je ostala u kući nakon toga i radila sve što joj je rečeno da radi.
- Morala je ustajati u 06:30 ujutro da bi spremila dvoje starije djece u školu. Morala je čuvati treće, mlađe dijete cijeli dan. Čistila je kuću, pripremala sve obroke, hranila dvije svinje iza kuće i radila sve što je bilo potrebno u malom vrtu sa zasađenim povrćem.
- Lucia nikad nije primila nikakvu novčanu naknadu i bilo joj je dozvoljeno da jede samo ostatke hrane.
- Kada se tokom zime razboljela od teške gripe, nije joj bilo dozvoljeno da ide doktoru, ali joj je Black kupio nešto lijekova.
- Black je nastavio da joj prijeti policijom i da će je udariti (iako je nikad nije udario) i da će mu svi susjedi odmah javiti ako pokuša pobjeći.
- Lucia je primijetila jednu ženu kako redovno prolazi pored kuće, dok bi ona radila u bašti.
- Žena bi joj se svaki put nasmiješila i rekla: „Dobar dan“.
- Lucia je u kući pronašla nekoliko starih koverti i papir.
- Napisala je pismo i kada je naredni put bila sama te kada je ta ista žena prolazila, istrčala je, dala joj pismo i preklinjala je da pismo pošalje.
- Žena je izgledala uplašeno, ali je svejedno uzela pismo.
- Lucia je očekivala brz odgovor; to je bilo deset dana prije nego što je policija došla.
- Kada je policija došla, mislila je da je žena pismo predala Blacku i da je policija došla da je uhapsi i vjerovatno istuče.

5.4. Razgovor s Martinom Blackom

Martin Black je priveden. S njim je obavljen razgovor i on je dao sljedeći opis:

- Luciu je prvi put video u oktobru, na kraju sezone odmora, koliko se sjeća.
- Prišla mu je dok je s prijateljima bio u jednom parku u Orangetownu.
- Lucia ih je pitala da li znaju gdje bi mogla naći sobu.
- Martin Black je rekao da ima prostoriju u kojoj bi mogla spavati; nije nešto naročito zato što je siromašan, ali je dobro došla ako bi radila nešto kućnih poslova i spremala hranu njegovoj djeci.

- Rekao je da je Lucia bila uzbuđena na njegov pomen djece.
- Otišla je s njim u kuću i koliko se sjeća, bila je zadovoljna s aranžmanom.
- Složio se da prostor u kojem spava nije dobar, ali joj je rekao da joj ne nudi puno i u svakom slučaju niti jedan krevet nije bio kvalitetan zato što su siromašni. Jedina alternativa bi bila da spava s njim u njegovom krevetu, a istražitelji ne bi očekivali od njega niti od nje da to urade, zar ne?
- Istražitelji mu postavljaju pitanje vezano za „policiju“. Rekao je da ne zna o čemu govore. Lucia mora da je pogriješila. Neki prijatelji su dolazili na piće, ali nisu bili iz policije.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Hipotetički slučaj 4
Eksploracija u vidu bavljenja
nezakonitim aktivnostima

Sadržaj

---

1. Uvod	5
2. Hipotetički slučaj	6
3. Ponedjeljak, 12. maj	7
3.1 Prvi poziv.....	7
3.2 Dolazak policije.....	7
3.3 Prvi razgovor s djevojčicama.....	7
3.4 Razgovor s vlasnicom kioska i drugim svjedocima.....	8
4. Utorak, 13. maj	9
4.1 Drugi razgovor s djevojčicama	9
4.2 Istraga u Bluetownu	9
5. Srijeda, 14. maj.....	10
5.1 Razgovor s majkom Ritom Blue.....	10
5.2 Historijat Roberta Greya	10
5.3 Istraga u cilju pronalaženja Roberta Greya.....	11
6. Četvrtak, 15. maj	12
6.1 Lociranje Roberta Greya.....	12
6.2 Robert Grey se pojavljuje	12
6.3 U stanu	13
6.4 Razgovor s Margaret Grey.....	13
7. Petak, 16. maj	14
7.1 Razgovor s Robertom Greyom.....	14

---

1. Uvod

Ovaj hipotetički slučaj prati format svih hipotetičkih slučajeva iz ovog programa.

U njemu je slučaj predstavljen u kratkim crtama od pokretanja kriminalističke obrade do ispitivanja osumnjičenih. Podijeljen je u segmente s novim saznanjima o predmetu, a nakon toga slijede detalji istrage i rezultati istražnih radnji. Edukatorima su date opširne smjernice i podrška kroz cijeli tekst.

---

2. Hipotetički slučaj

Iako je slučaj fiktivan, umnogome je zasnovan na stvarnim predmetima.

Slučajevi na kojima je ovaj slučaj baziran dogodili su se i Istočnoj i Zapadnoj Evropi; međutim, vrlo slični slučajevi su se desili i u mnogim drugim dijelovima svijeta. „Nezakonita aktivnost“ u ovom slučaju je prosjačenje. Možda postoji manji problem, zato što se jednostavno prosjačenje (bez prijetnji i upotrebe sile) u nekim zemljama ne tretira kao krivično djelo. Bez obzira, ako je osoba trgovana radi prosjačenja, onda je to krivično djelo; drugim riječima, kada su korištene relevantne radnje i sredstva u svrhu nečije eksploracije. Osim toga, u slučaju djece (kao što je to u ovom hipotetičkom slučaju), javljaju se pitanja zaštite djeteta.

3. Ponedjeljak, 12. maj

3.1. Prvi poziv

U nekoliko proteklih mjeseci se u Zelenoj zemlji provodi kampanja o podizanju svijesti o problemu trgovine ljudima. Jedan dio kampanje je fokusiran na trgovinu ljudima radi eksploracije u svrhu izvršenja nezakonitih aktivnosti, posebno organiziranog prosjačenja.

U 14:00 sati je na SOS liniju za borbu protiv trgovine ljudima u glavnom gradu Zelene zemlje, u Greentownu, primljen poziv jedne žene koja kaže da je vlasnica kioska na mjestu križanja Avenije 9. maja i Bandung bulevara. To je jedno od najvažnijih križanja dvije vrlo prometne autostrade na periferiji glavnog grada.

Žena kaže da na mjestu križanja neka djeca prose. Normalno je da na mjestima križanja ima prosjaka, ali se u ovom slučaju radi o djeci. Govore jezik Crvene zemlje, s jakim južnjačkim naglaskom. Tu se pojavljuju već nekoliko dana i misli da ih je dovezao jedan muškarac u starijem automobilu i ostavio da prose.

Osoblje SOS linije kontaktira policiju i prosljeđuje tu informaciju.

3.2. Dolazak policije

Policjska patrola odlazi do mjesta križanja. Tamo vidi tri djevojčice. Sve počnu trčati čim vide policiju. Policija izlazi iz automobila i za njima ide pješke. Uhvate dvije, ali treća, koja je izgledala najstarije od njih tri, uspije pobjeći.

Dvije djevojčice su vrlo uplašene i policiji ništa ne govore. Nemaju identifikacijske dokumente. Mršave su, vrlo prljave i odjeća koju nose je pohabana.

Djevojčice policija odvodi u stanicu policije.

3.3. Prvi razgovor s djevojčicama

Policija razgovara s djevojčicama. Policija ne koristi stručno osposobljene službenike zato što trenutno nisu na raspolaganju i zato što vodi računa o bezbjednosti djevojčice koja je uspjela pobjeći. Koriste socijalnog radnika za hitne slučajevе, prema zakonu Zelene zemlje.

Sljedeće informacije su pribavljene tokom razgovora:

- Starija djevojčica kaže da se zove Alex – stara oko 12 godina.
- Mlađa djevojčica kaže da se zove Chrissy – stara oko 10 godina.
- Ne znaju kako se prezivaju.
- Kažu da je djevojčica koja je uspjela pobjeći njihova sestra i da se zove Rita.
- Ni jedna ne zna iz kojeg su grada.
- Ne znaju gdje bi Rita mogla biti; samo znaju da bi mogla biti „kod kuće“ i da je „kuća“ u „velikoj zgradici“.
- Alex misli da su u ovom gradu oko četiri ili pet dana; Chrissy ne zna koliko su u ovom gradu.
- Obje kažu da ne znaju kako su dospjele ovamo.
- Na pitanje kod koga spavaju, obje šute i djeluju uplašeno.

3.4. Razgovor s vlasnicom kioska i drugim svjedocima

Policija se vraća na mjesto križanja i tamo razgovara s vlasnicom kioska.

Policiji daje sljedeće informacije:

- Ona misli da su djevojčice tamo tri dana.
- Ne zna da li su djevojčice tamo stalno, ali ih je viđala već u 08:00 sati ujutro, pa sve do 20:00 sati.
- Nekoliko puta ih je vidjela kako razgovaraju s vozačem starog crvenog automobila.
- Ne može se sjetiti registarskog broja tablica.
- Vozač automobila je vjerovatno muškarac.
- Brinula se jer nije znala šta da radi, a onda je vidjela poster s brojem SOS linije za prijavu sumnji na trgovinu ljudima u stanici podzemne željeznice i odlučila je da pozove taj broj.

Policija dalje istražuje to područje. Pronalaze drugog svjedoka, recepcionistu u uredu koji gleda na mjesto križanja.

On daje sljedeće informacije:

- Automobil je stara crvena Lada Nova ili Classic.
- Ne može se sjetiti registarskog broja tablica.
- Vozač je muškarac.
- Muškarca opisuju kao bijelca, srednje građe, u kasnim tridesetim godina, koji je na sebi imao sivu jaknu.
- Ne zna koliko je vozač visok.
- Jedine putnike koje je primijetio u automobilu su bila djeca.
- Potvrđuje da tu dolaze oko 08:00 sati svako jutro i tu djevojčice viđa po cijeli dan, ali ne zna da li su tu iza 17:00 sati, zato što je tada kraj njegovog radnog vremena.

4. Utorka, 13. maj

4.1. Drugi razgovor s djevojčicama

S Alex i Chrissy razgovor sada obavljaju stručno obučeni policijski istražitelji.

Rezultati razgovora su sljedeći:

- One su Greentownu s muškarcem koga zovu svojim „stricem“.
- Alex kaže da joj je pravo ime Aleksandra, a Chrissyno ime je Christine, ali da ih svi zovu nadimcima.
- Alex kaže da je nadimak sestre koja je uspjela pobjeći Molly, a pravo ime joj je Margaret.
- Njihova majka se zove Rita; preziva se Blue.
- Ne znaju kada su je zadnji put vidjele.
- Ni jedna ne zna koliko dugo poznaju „strica“, ali ga ne poznaju dugo.
- Ne znaju gdje im je majka.
- Dolaze iz drugog grada.
- Alex misli da je to Bluetown.
- Opisuju nekoliko njegovih karakteristika.
- Došle su u Greentown u autu svog „strica“.
- U nekoliko proteklih dana držane su u maloj sobi u visokoj bijeloj zgradbi s puno drugih soba.
- Svaki dan ih „stric“ vozi do mesta križanja.
- Alex kaže da znaju šta trebaju raditi jer su isto radile i u Bluetownu.

4.2. Istraga u Bluetownu

Policija u Greentownu hitno šalje upit kolegama u Bluetownu.

Pribavljeni su sljedeće informacije:

- Iz opisa koji daje Alex čini se da se zaista radi o Bluetownu.
- Policija u Bluetownu ima evidenciju o ženi po imenu Rita Blue.
- Prije šest mjeseci je jedna žena pod tim imenom i slične starosne dobi kao i majka djevojčica privedena zbog prostitucije i osuđena.
- Policiji u Bluetownu je jedino poznato da je Rita Blue izašla iz zatvora.

5. Srijeda, 14. maj

5.1. Razgovor s majkom – Ritom Blue

Policija u Bluetownu provodi istragu u toku noći i u 06:15 sati pronađe Ritu u siromašnoj četvrti na istoku grada.

Odvedena je u stanicu policije i daje sljedeće informacije:

- Djevojčice su njene kćerke.
- Potvrđuje njihova imena i starosnu dob: Christine, poznata po nadimku Chrissy, stara 10 godina; Alexandra, poznata po nadimku Alex, stara 12 godina; i Margaret, poznata po nadimku Molly, stara 14 godina.
- „Stric“ je njen nevjenčani suprug.
- Ona ga poznaće po imenu Robert Grey, s tim da nije sigurna da li je to njegovo pravo ime.
- On s njenom djecom nije u krvnom srodstvu.
- Već nekoliko mjeseci prisiljava cijelu porodicu da prosjači u Bluetownu.
- Nju je prisilio da se prostituiše, prije nego što je otišla u zatvor.
- Dok je bila u zatvoru, rekao joj je da djecu odvodi da prose u drugom gradu, gdje ima više novca.
- Ona ga je molila da to ne radi, ali joj je rekao da ako bude stvarala probleme, policiji će reći za pljačku u koju je bila umiješana i da nikad više neće vidjeti djecu.
- U nekoliko proteklih dana je s Robertom razgovarala dva puta.
- Robert joj je rekao da su djeca dobro i ako ne bude stvarala probleme, vratit će ih za nekoliko mjeseci, dok zarade dovoljno novca.
- Daje dva Robertova broja telefona i staru adresu na kojoj je živio u Bluetownu.
- Ima fotografije djevojčica i Roberta.
- Robert je prema njoj bio nasilan, često je bio u alkoholiziranom stanju i često ju je verbalno zlostavljao.
- Koliko joj je poznato, nikad nije bio nasilan prema djevojčicama.
- Ranije je bio prema njima verbalno nasilan, ali u rijetkim situacijama.

5.2. Historijat Roberta Greya

Policija u Bluetownu ima o ovom muškarцу opsežne informacije. Ključne informacije su:

- Bio je u zatvoru zbog sitnih krađa i fizičkih napada.
- Policiji su poznata imena njegovih saradnika u Bluetownu.
- Kada je posljednji put viđen/zaustavljen, bio je u svom automobilu, staroj crvenoj Ladi Classic, u Bluetownu, prije tri sedmice, zbog prekršaja protiv bezbjednosti u saobraćaju i tada je napisana prijava protiv njega.

- Tada ga je policija zaustavila i bio je sam u automobilu.
- Dao je istu adresu koju je dala i Rita Blue.
- Kada mu je uručena prijava, dao je broj svog mobilnog telefona.
- Provjere pokazuju da se broj podudara s jednim od brojeva koje je dala Rita Blue.

5.3. Istraga u cilju pronalaženja Roberta Greya

Istražitelji u Greentownu provode sljedeće istražne radnje na osnovu informacija koje su dobili od kolega u Bluetownu:

- Dobili su odobrenje za analitičku obradu podataka o telekomunikaciji radi utvrđivanja lokacija poziva i ispisa dolaznih i odlaznih poziva s dva telefonska broja koja pripadaju Robertu Greyu i majci djevojčica, Riti Blue.
- Dobili su odobrenje za praćenje telekomunikacija Roberta Greya.
- Koriste fotografije djevojčica da bi provjerili da li su to djevojčice s kojima trenutno razgovaraju; potvrđeno je da su to dvije mlađe kćerke prezimena Blue.

Istragom se došlo do sljedećih informacija:

- Telefonski brojevi koje koristi Robert Grey su bili aktivni i još uvijek su aktivni u Greentownu.
- Ispisi pokazuju da su korišteni u mnogim dijelovima Greentowna, ali uglavnom (posebno u jutarnjim i večernim satima) u manjem području Novog Greentowna.
- Nadzorom telekomunikacija je izvršeno presretanje razgovora između njega i njegovog prijatelja. Govorio je o djevojčicama, rekavši da je dvije djevojčice policija izgleda zatekla kako prose, a treća je s njim. Ne zna šta da uradi s djevojčicom, dosta mu je svega i razmišlja o povratku u Bluetown.

U svjetlu ovih informacija, poduzeta je sljedeća radnja:

- Lokalnoj policiji u Novom Greentownu je naloženo da u noćnim satima izvrši potragu za crvenom Ladom, u dijelovima grada u kojima je korišten telefonski broj Roberta Greya.

6. Četvrtak, 15. maj

6.1. Lociranje Roberta Greya

Potraga policije u Novom Greentownu donosi sljedeće rezultate:

- U 04:55 sati policijska patrola pronađe automobil Roberta Greya parkiran na parkiralištu između četiri stambena nebodera.
- U svakom ima oko otprilike osamdeset stanova.
- Lokalna policija promatra automobil s udaljenosti.
- U toku promatranja niko ne prilazi automobilu.

Istražitelji poduzimaju sljedeće radnje:

- Dogovaraju formiranje tima za nadzor koji će pratiti automobil od 06:00 sati.
- Pozicioniraju tim u blizini, sa zadatkom da uhapsi Roberta Greya čim bude primijećen na putu do automobila.
- Svim službenicima je data fotografija Roberta Greya.
- Provjeravaju evidenciju stanara, ali je ona zastarjela.
- U 07:00 sati istražitelji odlaze do kućepazitelja u neboderima; oni nisu u stanju dati informacije.
- Provjeravaju broj mobilnog telefona s kojeg je Robert Grey nazvao svog prijatelja, provjerom je utvrđeno da je aparat ugašen i da se nalazi u ciljanom području.

6.2. Robert Grey se pojavljuje

U 07:50 sati jedan muškarac izlazi iz nebodera i kreće se prema automobilu. Događa se sljedeće:

- Tim za nadzor ga prepoznaje kao Roberta Greya s fotografije.
- Uhapsi ga.
- Ispitan je na licu mesta.
- Odbija da kaže gdje živi.
- Izvršen je pretres na licu mesta.
- Pronađen je mobilni telefon u njegovom džepu.
- Također su pronađeni i ključevi od stana.
- Policija mu kaže da će ući u neboder i pokušati otvoriti sve i jedna vrata dok ne nađe vrata stana u kojem boravi.
- Kada je to čuo, pristao je da ih odvede u stan.

6.3. U stanu

Robert Grey otvara vrata stana i policija ulazi. Policija pronalazi sljedeće:

- U stanu se nalazi dnevni boravak, kuhinja i kupatilo.
- U dnevnom boravku se nalazi krevet.
- Stan je prljav, posebno kuhinja i kupatilo.
- Količine hrane su oskudne.
- Vrata koja vode iz dnevnog boravka su zaključana.
- Policijski službenici kažu Robertu Greyu da vrata otključa. Otključava ih.
- U sobi pronalaze djevojčicu koju identifikuju kao Margaret (Molly) Blue.
- U sobi nema kreveta.
- Izgleda da su spavale na podu, na kaputima i staroj odjeći.
- Margaret je u sličnom stanju kao i njene sestre – prljava i mršava.
- Uplašena je, posebno se boji uniformisane policije.

6.4. Razgovor s Margaret Grey

Stručno osposobljeni službenici obavljaju razgovor s Margaret. Ključne stvari iz njenog iskaza su sljedeće:

- Potkrijepila je sve što su njene sestre rekle.
- Robert Grey ih je sve doveo iz Bluetowna u Greentown.
- Doputovale su automobilom.
- Robert Grey ih je odveo do mjesta križanja autostrade i тамо ih ostavio da prose.
- Rekao im je da će ih policija tući u slučaju da ih uhvati i ukoliko se pojavi policija, one trebaju odmah pobjeći.

---

7. Petak, 16. maj

7.1. Razgovor s Robertom Greyom

Obavljen je razgovor s Robertom Greyom. Ključne stvari iz njegovog iskaza:

- Priznao je da je sve djevojčice doveo u Greentown.
- Kaže da ga je stid u kojem je stanju stan, ali je to najbolje što može s obzirom na teška vremena.
- Kaže da iako djevojčice nisu njegove kćerke on ih je zavolio i osjeća se gotovo kao da je njihov otac.
- Kaže da ih je doveo u Greentown kako bi ih udaljio od njihove majke koja piće i zlostavlja svoje kćerke.
- Kaže da se majka bavi prostitucijom i uprkos njegovim nastojanjima da je u tome spijeći, ona i dalje živi istim stilom života.
- Vrlo je zabrinut da će majka nagovoriti ili čak primorati djevojčice na prostituciju, posebno najstariju kćerku.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Praktične vježbe na konkretnim primjerima

Praktična vježba 1 - Nestale osobe

Praktična vježba 2 - Na cesti

Praktična vježba 3 - Služenje u domaćinstvu

Praktična vježba 4 - Javna kuća

Praktična vježba 5 - Farma

Praktična vježba 6 - Nezakonita radnja – prosjačenje

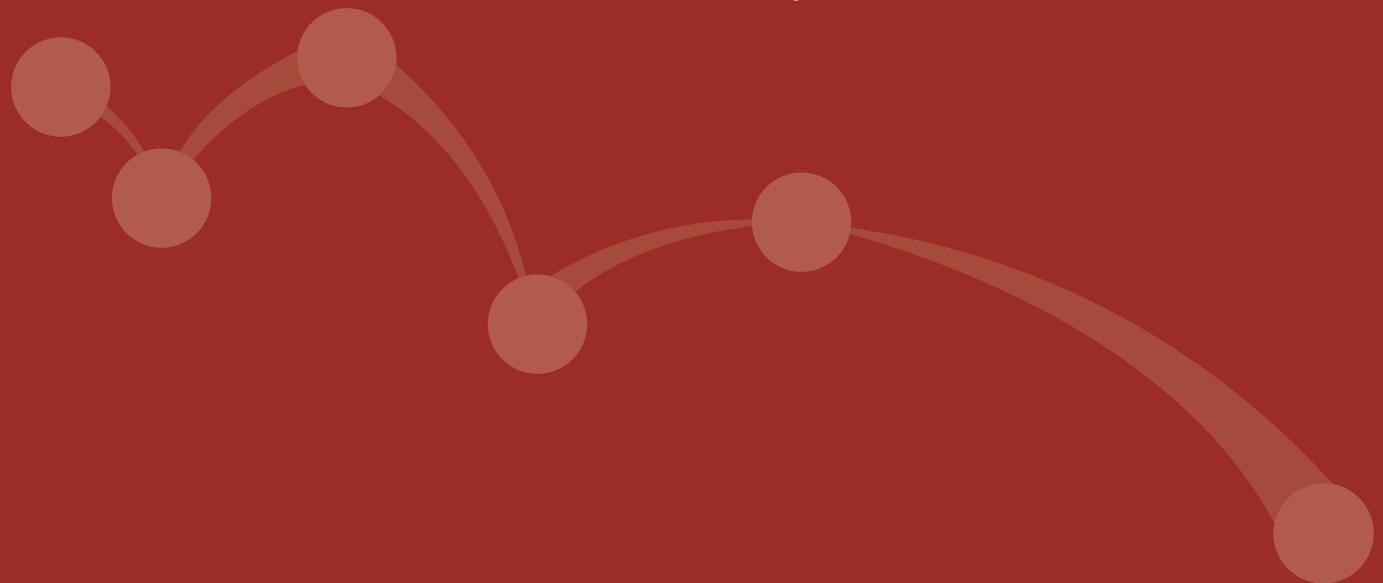

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Praktične vježbe na konkretnim primjerima

Praktična vježba 1 - Nestale osobe

Sadržaj

Uvod	.5
1. Vježba na konkretnom primjeru 1 – Nestala osoba	6
1.1 Narativ	6
1.2 Koji se pokazatelji mogu uočiti?.....	6
1.3 Šta biste još trebali utvrditi?	7
1.4 Da li je u pitanju trgovina ljudima?	7
1.5 Kako biste mogli utvrditi?	7
2. Vježba na konkretnom primjeru 2 – Na putu	9
2.1 Narativ	9
2.2 Koji se pokazatelji mogu uočiti?.....	9
2.3 Šta biste još trebali utvrditi?	10
2.4 Da li je u pitanju trgovina ljudima?	10
2.5 Kako biste mogli utvrditi?	10
3. Vježba na konkretnom primjeru 3 – Služenje u domaćinstvu	13
3.1 Narativ	13
3.2 Koji se pokazatelji mogu uočiti?.....	13
3.3 Šta biste još mogli utvrditi?	13
3.4 Da li je u pitanju trgovina ljudima?	14
3.5 Kako biste mogli utvrditi?	14
4. Vježba na konkretnom primjeru 4 - Bordel.....	15
4.1 Narativ	15
4.2 Koji se pokazatelji mogu uočiti?.....	16
4.3 Šta biste još mogli utvrditi?	16
4.4 Da li je u pitanju trgovina ljudima?	16
4.5 Kako biste mogli utvrditi?	17

5. Vježba na konkretnom primjeru 5 – Farma.....	19
5.1 Narativ	19
5.2 Koji se pokazatelji mogu uočiti?.....	19
5.3 Šta biste još mogli utvrditi?	20
5.4 Da li je u pitanju trgovina ljudima?.....	20
5.5 Kako biste mogli utvrditi?	20
6. Vježba na konkretnom primjeru 6 – Nelegalna aktivnost - prosjačenje	23
6.1 Narativ	23
6.2 Koji se pokazatelji mogu uočiti?.....	23
6.3 Šta biste još željeli saznati?	23
6.4 Da li je u pitanju trgovina ljudima?.....	24
6.5 Kako biste to utvrdili?	24

Uvod

Vježbe na konkretnim primjerima su prvenstveno osmišljene za upotrebu u okviru Plana nastavnog sata 2 „Pokazatelji trgovine ljudima“. Neke od njih se, međutim, mogu koristiti i kao osnova za simulacijske vježbe, a sve se mogu prilagoditi i za upotrebu u druge svrhe.

„Vježbom na konkretnom primjeru“ u ovom materijalu proučavaju se konkretnе faze u procesu trgovine ljudima. Sve su vježbe prilično kratke, a niti jedan od narativa o „slučaju“ ne sadrži više od 400 riječi.

Glavna razlika između vježbi na konkretnom primjeru i hipotetičkih slučajeva, koje smo osmislili, je ta da su hipotetički slučajevi daleko sveobuhvatniji i duži.

Sve vježbe na konkretnim primjerima, koje smo osmislili, su izmišljene. Priče, na kojima se zasnivaju, i savjeti, koji se daju, uveliko se temelje na našem trenutnom znanju i iskustvu o procesu trgovine ljudima i primjerenim odgovorima.

Kao što ćete vidjeti, kao edukator ćete dobiti detaljne i sveobuhvatne smjernice i podršku potrebnu za realizaciju ovih vježbi na konkretnim primjerima. Snažno vam se preporučuje da primijenite vlastito iskustvo i znanje, kako biste iste prilagodili vlastitom kontekstu, a podstiče vas i da koristite iskustva vaših polaznika, kako biste unaprijedili prezentaciju i pomogli izgradnji znanja za potrebe buduće realizacije ovih aktivnosti.

Sve vježbe na konkretnim primjerima slijede istu strukturu:

- Narativni dio (opis ili činjenice).
- Koji se pokazatelji mogu uočiti?
- Što biste još trebali utvrditi?
- Da li se radi o trgovini ljudima?
- Kako ćete to utvrditi?

1. Vježba na konkretnom primjeru 1 – Nestala osoba

1.1. Narativ

Policija je zaprimila prijavu da je nestala sedamnaestogodišnja djevojka. Policija odlazi njenoj kući i razgovara s njenom majkom.

Majka policijcima kaže da je njena kćerka otišla prije otprilike šest sedmica. Od kada je, prije 18 mjeseci, napustila školu, nije mogla dobiti posao blizu svog doma. Počela se među prijateljima i susjedima raspitivati znaju li ikoga ko bi joj mogao naći posao u glavnom gradu.

Jedan od majčinih prijatelja/prijateljica rekao/la je da zna nekoga ko bi mogao pomoći.

Nakon toga, njenu kćerku je nazvala neka žena. Majka nije razgovarala s tom ženom, ali je kćerka bila veoma uzbudjena i kazala je kako joj je žena rekla da bi joj mogla naći dobar posao u baru. Bio bi joj osiguran smještaj, dobila bi i razumnu plaću i imala slobodan jedan dan sedmično.

Nekoliko dana kasnije kćerka je otišla. Rekla je majci da će je redovno zvati telefonom i poslati novac čim to bude mogla.

Kćerka je majku nazvala dva puta od kada je otišla, tokom prva dva dana nakon odlaska. Zvučala je prilično sretno i rekla je da je u automobilu s Katarinom, ženom koja joj je ponudila posao i još druge dvije žene.

Majka se otada, već četiri sedmice, nije čula s kćerkom i pokušala ju je nazvati. Uprkos tome što joj je ostavila više glasovnih i tekstualnih poruka, od kćerke nije bilo odgovora.

Kada ju je kćerka konačno nazvala, nije zvala sa svog telefona. Zvučala je uznemireno, ali majci nije željela reći šta nije u redu. Rekla je majci da za neko vrijeme ne očekuje nikakav novac.

1.2. Koji se pokazatelji mogu uočiti?

- „Neregularno“ posredovanje u zapošljavanju.
- „Legenda“ posrednika (veoma slična priča korištena je u stotinama slučajeva širom svijeta).
- Pokazivanje straha ili uznemirenosti.
- Moguća kontrola pristupa sredstvima komunikacije.
- Kući se uopće ne šalje novac.
- Profil kćerke – mlada ženska osoba, ranjiva zbog odsustva prilika i siromaštva.

1.3. Šta biste još trebali utvrditi?

(Napominjemo da ovo nije iscrpna lista)

- Ko je majčin prijatelj/ica koji/a je kćer predstavila „posrednici“?
- Od majčinog prijatelja/ice saznajte ko je „posrednica“
- Koji je kćerkin broj telefona?
- S kojeg je broja telefona posljednji put zvala?

1.4. Da li je u pitanju trgovina ljudima?

Ovakvu je vrstu slučaja teško procijeniti jer je informacija jako malo, a i informacije koje postoje su nejasne. Međutim, kombinacija profila kćerke, „priča“ posrednice, nepostojanje komunikacije, itd., sve su klasični pokazatelji trgovine ljudima, u ovom slučaju, radi seksualne eksploracije.

Konačnu odluku je teško donijeti, jer nemamo pristupa potencijalnoj žrtvi, čime smo spriječeni da je ispitamo i utvrdimo uvjete u kojima živi.

Ako sve navedeno uzmemo u obzir, ovo je slučaj koji bi trebalo dodatno istražiti. Mora se priznati da to vjerovatno neće biti lako.

1.5. Kako biste mogli utvrditi?

Majku bi trebalo pažljivo ispitati kako bi se prikupilo što više informacija. Potrebno je uzeti fotografije njene kćeri i utvrditi identitet prijatelja/ice koji/a je preporučila posrednicu. Možda, također, bude moguće osigurati dokaze za buduću DNK analizu, poput kose iz četke za kosu koju je koristila kćerka. Također je moguće da je sa stvari u kući moguće uzeti kćerkine otiske prstiju. U nekim se zemljama za dobivanje osobnih dokumenata uzimaju otisci jednog ili više prstiju.

Od iznimne su važnosti ispisi telefonskih poziva. Potrebno je da saznamo s kojeg je broja kćerka zvala, gdje je njen vlastiti telefon, itd. U određenim okolnostima, a kako bismo dobili ove informacije, možda bude potrebno izuzeti majčin telefon. U drugim je dovoljno da imamo majčin broj telefona i podatke o operateru telefonskih usluga koje koristi (telekom operateru). Morate, također, razmotriti da li je bolje telefon ostaviti kod majke, jer bi je kćerka mogla ponovo nazvati. Majku bi trebalo posavjetovati da ukoliko je kći pozove odmah kontaktira policiju.

Od iznimne važnosti je i obaviti razgovor sa prijateljem/icom, koji/a je kćerku upoznala s osobom, koja je vrbovala (posrednicom). Međutim, tu trebate biti oprezni. Može biti da upravo ta osoba radi skupa s posrednicom, tako da je važno da oni koji prvi odgovaraju na ovu prijavu, prije negoli s njim/njom obave razgovor, porazgovaraju sa istražiteljima ili stručnjacima za trgovinu ljudima. Oni bi možda mogli obaviti sigurnosnu provjeru ili predložiti na koji način se ovaj razgovor može obaviti.

Trgovci ljudima posljednjih godina u sve većoj mjeri za vrbovanje žrtava koriste internet i društvene medije. Čak i u siromašnim i udaljenim područjima, brojni ljudi imaju pristup internetu, bilo putem aparata koje posjeduju ili putem internet kafića, pozivnih uslužnih centara ili slično. To otvara mogućnost za istragu koja se, međutim, može pokazati i izuzetno složena zbog kriptiranja, brisanja evidencija i činjenice da se internetske usluge 'hostiraju' u drugim zemljama.

Ova se oblast konstantno mijenja, ali se preporučuje da se, u slučaju poput ovog, raspitate o aparatima putem kojih se može ostvariti internetska veza kojima je osoba možda imala pristup, koje su to lokacije s internetskim pristupom koje je možda posjećivala i koje su njihove e-mail adrese i profili na društvenim medijima. Tamo gdje takva mogućnost postoji, trebali biste razgovarati s policijskim stručnjacima za ova pitanja, te od njih dobiti savjet o odgovarajućim radnjama koje treba poduzeti.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Praktične vježbe na konkretnim primjerima

Praktična vježba 2 - Na cesti

2. Vježba na konkretnom primjeru 2 – Na putu

2.1. Narativ

Vi ste policijski službenik u patroli u patrolnom vozilu s kolegom. Rečeno vam je da tragate za grupama ljudi koji putuju zajedno, jer bi to moglo ukazivati na trgovinu ljudima. Tri sata ujutro su.

Vidite automobil u kojem je pet osoba. Zaustavite ga.

Vozilo vozi muškarac, a na suvozačevom sjedištu je žena. Na zadnjem sjedištu sjedi troje ljudi, dvije žene i jedan muškarac.

Čim priđete vozilu, priđe i obrati vam se žena sa suvozačevog sjedišta koja počne pričati. Dobro govori lokalnim jezikom, bez stranog naglaska. Prema vama se ponaša prijateljski i otvoreno. Pitate ih ko su i gdje idu. Kaže vam da ona i njeni prijatelji idu u glavni grad gdje su upravo dobili posao u fabrici. Tražite da vam pokaže svoje osobne dokumente.

Pokazuje vam ličnu kartu vaše zemlje.

Zatražite da sve ostale osobe napuste vozilo. Najprije razgovarate s vozačem. I on govori lokalnim jezikom; ne čini se da mu je ugodno dok razgovara s vama. I od njega tražite osobne dokumente. Pokazuje vam ličnu kartu vaše zemlje.

Obratite se muškarcu i dvjema ženama koji su sjedili na zadnjem sjedištu. Čim s njima pokušate razgovarati, žena sa suvozačevog sjedišta počne govoriti stranim jezikom. Mislite da se radi o jeziku zemlje za koju vam je rečeno da je zemlja porijekla žrtava trgovine ljudima. Pitate je šta radi. Ona vam kaže kako prevodi za vas. Ponovo pokušate razgovarati s ovim osobama. Ona vas prekida, govoreći jezikom za koji vam se čini da je neki drugi strani jezik. Pokažete im da izvrnu svoje džepove. Prazni su. Pokažete im lokalnu ličnu kartu u pokušaju da im objasnite da vam pokažu svoje. Čini se da vas ne razumiju.

2.2. Koji se pokazatelji mogu uočiti?

(Napominjemo da ovo nije iscrpna lista)

- Osoba koja govori u ime drugih.
- Jezik koji se koristi je jezik mesta koje je poznato kao mjesto odakle dolaze žrtve trgovine ljudima.
- Čini se da se radi o grupi ljudi iz različitih zemalja koji putuju zajedno.
- Neki od ovih ljudi uz sebe nemaju nimalo novca.
- Čini se da nemaju osobnih dokumenata.

2.3. Šta biste još trebali utvrditi?

(Napominjemo da ovo nije iscrpna lista)

- Gdje se nalaze osobni dokumenti?
- Kakav je odnos među članovima grupe?
- Poznaju li se međusobno? Ukoliko poznaju, kako?
- Ukoliko kažu da se međusobno poznaju, kako se drugi ljudi zovu?
- Odakle su?
- Kojim jezicima govore?
- Kod koga je novac, ukoliko ga imaju?
- Šta se još nalazi u automobilu? Npr. kakvu prtljagu imaju i čija je?
- Nalaze li se u vozilu mobilni telefoni ili drugi predmeti od interesa u smislu dokaza?
- Zbog čega putuju?

2.4. Da li je u pitanju trgovina ljudima?

Na ovaku vrstu situacije veoma često nailaze policijski službenici širom svijeta – situacije nisu identične, ali zajednički faktori jesu.

Ovdje su prisutni određeni pokazatelji trgovine ljudima – ali bi se moglo raditi i o nečemu drugom. Može se raditi o krijumčarenju ljudi. Također je moguće da se radi upravo o onome što vam je rekla žena koja je govorila sve vrijeme – grupi prijatelja koja putuje zajedno radi zaposlenja.

Slučaj dodatno komplikira činjenica (kako je to i stvarno u mnogim slučajevima) da ne govorite sve jezike koji se ovdje koriste. Resursi su vam, vjerovatno, veoma ograničeni – možda čak samo vi i vaš kolega.

Situacija je složena. Međutim, prisutni su dovoljni pokazatelji koji zahtijevaju da obavite dodatnu istragu.

2.5. Kako biste mogli utvrditi?

Osnovni način na koji ćete otkriti radi li se o trgovini ljudima, barem u inicijalnim fazama, je da pažljivo ispitate sve prisutne osobe. Razgovor s njima bi trebalo obaviti u skladu sa smjernicama u Planu nastavnog sata 2 – „Pokazatelji trgovine ljudima“. Ukratko, bilo bi važno grupu razdvojiti kako jedni druge ne bi zastrašivali, a važno je i da (ukoliko je to moguće) ne koristite ljude iz grupe ili druge nepoznate „dobrovoljce“ kao prevoditelje. Ukoliko ih morate koristiti, pitanja ograničite na minimum i uvijek naknadno provjerite šta je rečeno kada budete imali prevoditelja kojem možete vjerovati.

Od znatnog interesa mogu biti i drugi predmeti iz automobila. Tako npr. činjenica da ste sve dokumente našli kod jedne osobe može sugerirati da je to osoba koja na određeni način ima kontrolu; isto se

odnosi i na posjedovanje novca. Ukoliko budu pronađeni mobilni telefoni, trebalo bi biti moguće, u određenom trenutku, analizirati podatke s istih, koji će potvrditi ili opovrgnuti iskaze. Jednostavne stvari poput računa, novina, potvrda o plaćenoj putarini, pisane ceduljice, itd., svi ovi predmeti mogu biti od koristi u stvaranju slike o tome da li se radi u datom slučaju o trgovini ljudima ili ne.

Neke od ovih istraživačkih aktivnosti mogu prilično brzo dovesti do rezultata; za druge će biti potrebno više vremena. Da bi se došlo do pune istine, vjerovatno će biti potrebno određeno vrijeme.

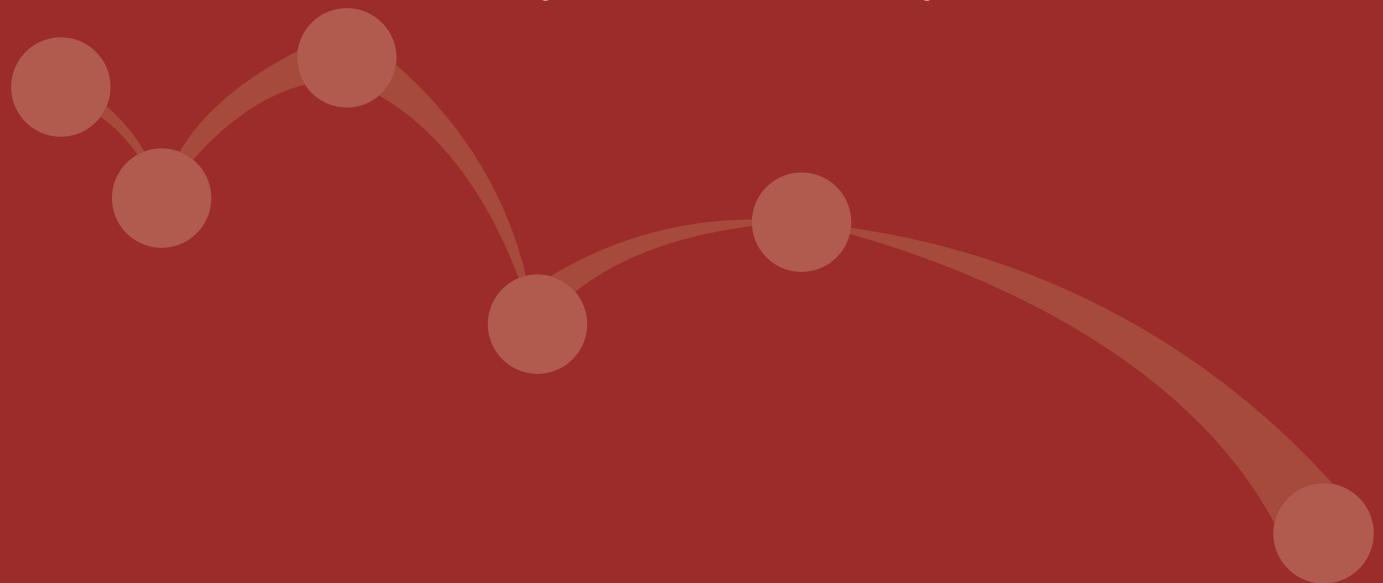

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Praktične vježbe na konkretnim primjerima

Praktična vježba 3 - Služenje u domaćinstvu

3. Vježba na konkretnom primjeru 3 – Služenje u domaćinstvu

3.1. Narativ

Policija je otišla u kuću kako bi se raspitala o automobilu koji je ukraden s ulice ispred kuće. Vrata je otvorila djevojka adolescentske dobi. Djevojka se čini veoma uplašenom. Mršava je i odjeća joj izgleda prljavo. Policijski službenici pitaju čija je kuća, a ona im odgovori da je kuća gospođe A, gospođe kod koje ona radi.

Policijski službenici pitaju da li mogu ući. Djevojka kaže da mogu i odvede ih u kuhinju. U uglu prostorije su zastori koji su djelomično odgrnuti. Iza zastora policijski službenici vide dušek, nešto starih deka i nekoliko komada odjeće. Na stolu je tanjur na kojem su, kako se čini, ostaci hrane, postavljeni kao obrok. Na djevojčinim rukama primjećuju crvene tragove.

3.2. Koji se pokazatelji mogu uočiti?

(Napominjemo da ovo nije iscrpna lista)

- Djevojka spava na istom mjestu gdje i radi (hrana, kuhinja, koferi s odjećom, mali dekorativni predmeti, itd.).
- Spava na neprimjerenom mjestu.
- Tu je nešto odjeće.
- Moguće discipliniranje primjenom nasilja (tragovi na njenim rukama).
- Moguće je da za jelo dobija samo ostatke hrane.

3.3. Šta biste još mogli utvrditi?

(Napominjemo da ovo nije iscrpna lista)

- Da li djevojka živi u kući?
- Da li djevojka spava na dušeku u kuhinji?
- Ima li ikakav privatni prostor, poput vlastite sobe?
- Jesu li ostaci jela nečiji obrok? Ukoliko jesu, jesu li ti ostaci njen obrok?
- Da li ikada napušta kuću?
- U kakvom je odnosu s ljudima koji su vlasnici kuće?
- Koliko dugo radi svakoga dana?
- Je li plaćena za rad? Ukoliko jeste, koliko?

- Razgovara li s porodicom, prijateljima, itd.? Ukoliko ne, zašto?
- Šta radi u svoje slobodno vrijeme?
- Koliko joj je godina? (Možda je premlada da bi mogla dati pristanak za rad.)

3.4. Da li je u pitanju trgovina ljudima?

Iako to nije sigurno, mogu se uočiti jaki pokazatelji da bi se moglo raditi o trgovini ljudima koje vrijedi ispitati.

3.5. Kako biste mogli utvrditi?

Iz onoga što ste sami uočili promatranjem već imate prilično informacija – krevet u kuhinji, ostaci hrane, djevojčino preplašeno ponašanje, itd. Jasno je da s djevojkom trebate obaviti razgovor.

Obavljanje razgovora se često percipira kao veoma zvaničan proces, posebno ako ga obavljaju policijski službenici. U ovom je slučaju, međutim, najbolje da primijenite veoma neslužben pristup i da obavite razgovor poput obične konverzacije. U ovoj situaciji je više prilika za to.

Možete je, npr. pitati kakvu vrstu hrane voli jesti. To bi onda moglo dovesti do pitanja koliko često tu hranu jede, a potom šta obično jede i koliko često. Mogli biste je pitati i šta voli raditi u slobodno vrijeme; to bi moglo dovesti do toga da vam kaže kako ima jako malo ili nimalo slobodnog vremena. Puno je drugih stvari za koje biste mogli pokazati interes i kojima se može pristupiti na ovakav, neformalan način.

Zapamtite, radi se tek o inicijalnom razgovoru radi utvrđivanja statusa žrtve koji vam treba pomoći da odlučite da li je potrebna dodatna, detaljnija istraga. Ne bi bilo primjereno pokušati dobiti detaljan iskaz o tome otkud djevojci crveni tragovi na ruci, ko je u tom procesu učestvovao, tačnim detaljima o tome kako je ozlijeđena, itd. Na sva ova pitanja ćete trebati dobiti odgovor, ali će se to vjerovatno dogoditi kada započne zvanična istraga.

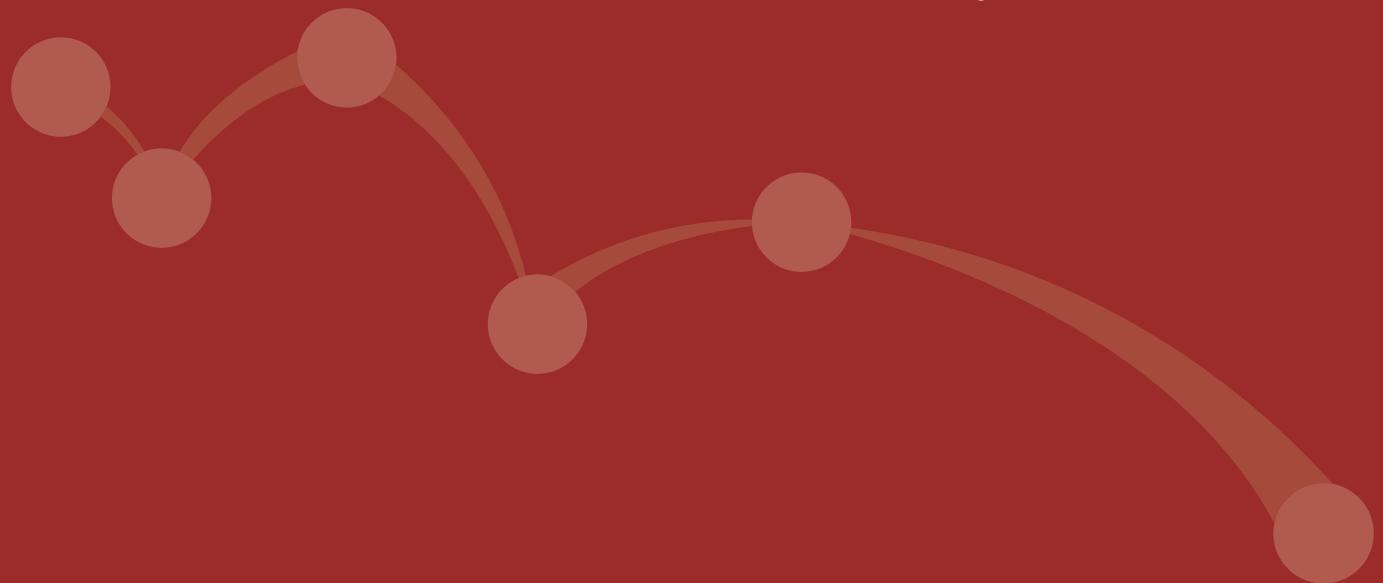
Na ovom će mjestu, također, možda biti i mjesto događaja na kojem će se raditi uviđaj. Kada budete razgovarali s istražiteljima, pobrinite se da spomenete faktore poput prostora za spavanje kako bi znali gdje da počnu tražiti dokaze.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Praktične vježbe na konkretnim primjerima

Praktična vježba 4 - Bordel

---

4. Vježba na konkretnom primjeru 4 - Bordel

4.1. Narativ

Policija je dobila pritužbe da se određena zgrada koristi kao bordel. Vrše raciju u zgradi.

U prostorijama se nalazi deset žena.

Jedna od tih žena je, kako se čini, domaća; kada je policija ušla, ona je sjedila za recepcijom.

Ostalih deset su strankinje. Niti jedna od njih ne govori lokalni jezik, osim kada jedan od policajaca pokuša razgovarati s jednom od žena, ona mu odgovara nizom riječi na domaćem jeziku koje se odnose na seks. Policijski službenici prepoznaju jedan od jezika koji koriste neke od žena, ali se koriste najmanje još dva jezika.

U zgradi se nalazi mala kuhinja u kojoj ima tjestenine, konzerviranog paradajza i druge jeftine hrane. Kuhinja je prljava. Sa štrika, prikačenog o strop, visi odjeća.

Bordel je podijeljen u određeni broj malih separea. Pod svakim od kreveta nalaze se mali koferi. Policajci ih pretražuju i u njima pronalaze manje količine odjeće. Veliki dio ove odjeće je seksi – provokativna odjeća. U nekim od ovih separea žene imaju skrivene fotografije djece, male dekorativne predmete i pisma na svom jeziku (jezicima).

U dva separea na zidovima se vidi nešto razmazane krvi. U druga dva, na čaršafima se vidi veliki broj starih krvavih mrlja.

Na zidovima separea vide se znakovi na lokalnom jeziku koji, kako se čine, predstavljaju meni usluga u ponudi. Neke su u šiframa i čini se da se odnose na seksualne akte poput analnog seksa te s dvije različite cijene za svaki seksualni akt – pri čemu je druga cijena dvostruko viša od prve.

Niti jedna od žena nema osobnih dokumenata. Na prvi mah ne razumiju zahtjeve da pokažu svoje dokumente, ali onda jedna od njih počinje govoriti: „Šefica, šefica“ na lokalnom jeziku i pokazuje na ženu na recepciji. Policija s njom razgovara, ali im ona kaže da ne zna ni za kakve dokumente.

Niti jedna od žena kod sebe nema novca, niti se u separeima može pronaći ikakav novac. Veliki iznos novca pronađen je u ladici u malom uredu.

4.2. Koji se pokazatelji mogu uočiti?

(Napominjemo da ovo nije iscrpna lista)

- Osobe spavaju tamo gdje rade (hrana, kuhinja, koferi s odjećom, mali dekorativni predmeti, itd.).
- Oskudna odjeća.
- Više jezika među istim osobljem.
- Odjeća povezana sa seksualnim uslugama.
- Znaju samo riječi koje se odnose na seks.
- Nemaju dokumente.
- Nemaju novca.
- Mogući dokazi o nasilju (krv u separeima, itd.).
- Ponuda „ekstremnih“ seksualnih usluga.
- Moguće je da se nudi seks bez zaštite (dvije različite cijene).

4.3. Šta biste još mogli utvrditi?

(Napominjemo da ovo nije iscrpna lista)

- Potvrditi da li žene žive u tim prostorijama.
- Sele li ih s jednog mjesta na drugo?
- Imaju li uvijek pratnju?
- Kakvo im je radno vrijeme?
- Šta se dešava s novcem koji zarade?
- Mogu li odbiti bilo kojeg klijenta/vrstu seksa/seks bez zaštite?
- Gdje su im osobni dokumenti?

4.4. Da li je u pitanju trgovina ljudima?

Vidljivi su značajni indikatori da se radi o trgovini ljudima, ali situacija je složena.

Granica između pristajanja osobe da radi kao seksualni radnik i da bude prisiljena ili natjerana na to često je prilično nejasna. Ono što komplicira ovo pitanje odnosi se na osobe koje su u prošlosti bile seksualni radnici, one koje su pristale da rade kao seksualni radnici, ali nisu pristale na količinu i vrstu seksa na koji su prisiljene, te one koje su izvorno bile žrtve trgovine ljudima, a koje sada zauzimaju „rukovodne“ pozicije.

Trenutno nema direktnih dokaza da se radi o trgovini ljudima, ali ih ima dovoljno da izazovu našu sumnju.

4.5. Kako biste mogli utvrditi?

Određene bi se informacije možda mogle dobiti kroz inicijalni razgovor na licu mesta radi utvrđivanja statusa žrtve, pod pretpostavkom da je dostupan prevoditelj. Neka od žena bi mogla pružiti direktnе informacije da je tu mimo svoje volje. Ovi bi se razgovori, međutim, morali obaviti na obziran način i obuhvatiti samo osnovne informacije ili informacije koje su potrebne odmah, kako bi se spriječila ozbiljna šteta ili zaštitili njihovi životi. Tokom inicijalnog ispitivanja radi utvrđivanja statusa žrtve ne bi bilo primjereno tražiti informacije o osjetljivim pitanjima poput pitanja o vrsti seksualnih činova, koje su žene bile obavezne činiti.

Dodatni razgovori bi se morali obaviti uz primjenu tehnika rada s ugroženim svjedocima. Izazov po tom pitanju je taj što osobe, koje treba ispitati, mogu odbiti da dođu na razgovor.

U prostorijama će se vjerovatno prikupiti značajne dodatne informacije za dalje istraživanje, uključujući, npr. mobilne i fiksne telefone, ispise telefonskih brojeva, novac, otiske prstiju onih koji su postavili plakate, itd.

Nije vjerovatno da će takav materijal osigurati informacije koje odmah i direktno potvrđuju da li se radi ili ne radi o trgovini ljudima. Generalno, osnovna i primarna obaveza osoba koje prve dolaze na mjesto događaja bit će da sačuvaju materijal koji predstavlja potencijalne dokaze. Druga će im obaveza biti da istražitelje informiraju o tome kakvi se potencijalni dokazi tu nalaze. U nekim situacijama (na veoma udaljenim lokacijama, kod nedostatka resursa), osobe koje prve dolaze na mjesto događaja možda budu obavezne i prikupiti potencijalni dokazni materijal.

Čak i kada inicijalni razgovor ne nudi jasne zaključke, pribavljene informacije istražiteljima omogućavaju da prate i proaktivno istražuju osobe koje su u dati slučaj uključene. Tako bi se trebale pribaviti dodatne kvalitetne informacije, na osnovu kojih se može odlučiti da li se u ovom slučaju radi o trgovini ljudima.

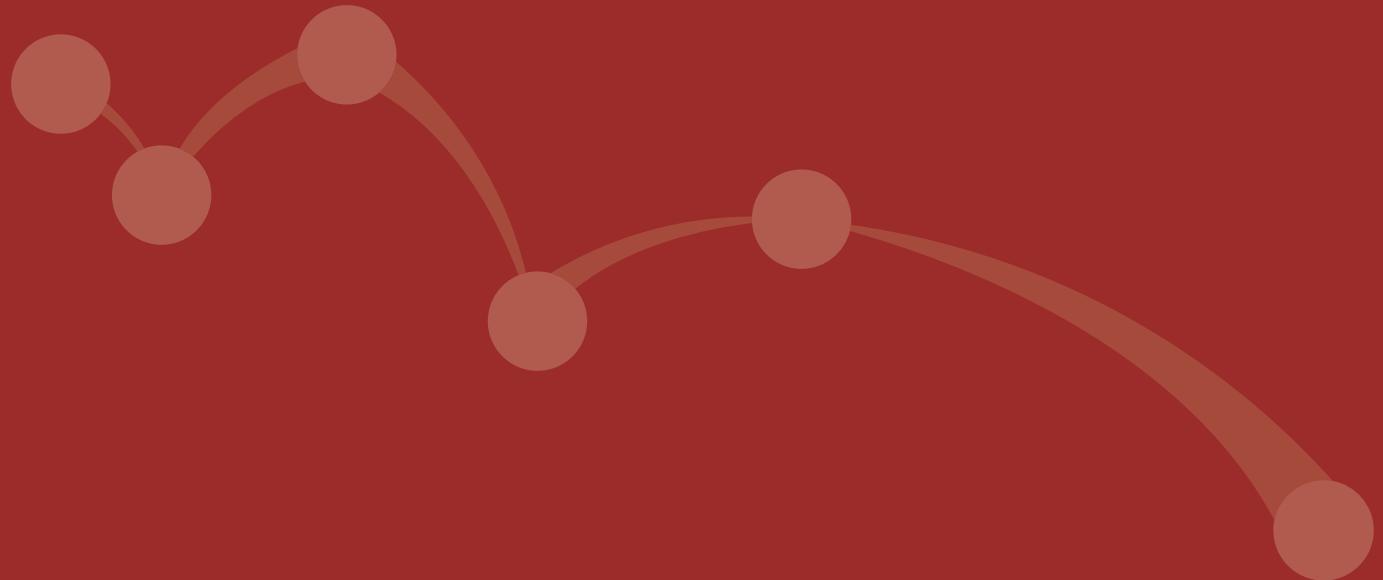

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Praktične vježbe na konkretnim primjerima

Praktična vježba 5 - Farma

5. Vježba na konkretnom primjeru 5 – Farma

5.1. Narativ

Policjski službenici pozvani su na farmu slijedom prijave o tome da je s farme ukradena određena mehanizacija. Odlučuju se raspitati na susjednim farmama.

Dolaze na jednu od susjednih farmi. Na farmi se nalazi glavna i pomoćne zgrade. Čini se da na farmi nema nikoga. Čuju buku koja dolazi iz velike šupe.

Odlaze do šupe i utvrde da su vrata zaključana. Mogu čuti kako unutra ljudi rade. Pokučaju na vrata, ali niko ne otvara.

Jedan od policajaca odlazi do prozora na bočnoj strani objekta i penje se kako bi pogledao unutra. Čini se da ljudi unutra pakiraju krompir. Privlači pažnju jednog od radnika. Svi unutar šupe prestaju raditi i izgledaju uplašeno. Vrata na zgradu se otvaraju i policijski službenici ulaze unutra.

Unutar šupe zatiču dvanaest osoba. Čini se da jedna od tih osoba govori lokalni jezik, ali s jakim stranim naglaskom. Niko drugi izgleda ne govori lokalni jezik.

Sve osobe su obučene lagano, u odjeću za svaki dan.

Policajci u objektu vide grubo napravljene ležaje, od kojih su neki u prostoru u kojem se nalazi mehanizacija, a neki u prostoru gdje su uskladišteni krompiri i vreće.

U objektu nema sanitarnog čvora.

U objektu se nalazi i manji prostor s nešto hrane u konzervama, nekoliko šerpi i malo poljsko kuhalo.

Tu je i više znakova na stranim jezicima, okrenutih k unutrašnjosti objekta.

Niti jedna od zatečenih osoba nema osobnih dokumenata.

5.2. Koji se pokazatelji mogu uočiti?

(Napominjemo da ovo nije iscrpna lista)

- Ljudi spavaju тамо где рade („kreveti“ у близини опреме, itd.).
- Žive у троšним и неодговарајућим просторијама.
- Овисни су о свом послодавцу у смислу услуга (смјештaj, (loš) тоалет te простор за обједованje).
- Moguće je da su odjeveni u neodgovarajuću odjeću.
- Moguće je da se njihovo кretanje kontrolira.

5.3. Šta biste još mogli utvrditi?

(Napominjemo da ovo nije iscrpna lista)

- Da li žive u tim prostorijama?
- Gdje spavaju?
- Gdje se hrane?
- Gdje idu u toalet?
- Na kojoj mašini/opremi rade?
- Da li su obučeni za rad na toj mašini/opremi?
- Da li imaju ugovor? Ukoliko imaju, gdje je i razumiju li ga?
- Da li im je dopušteno da odu?
- Šta piše na obavijestima?
- Kakvo im je radno vrijeme?
- Da li im je dostupan novac?
- Gdje su im osobni dokumenti?
- Ko je tu „odgovorna osoba”?

5.4. Da li je u pitanju trgovina ljudima?

Kao i u drugim slučajevima, postoje značajni pokazatelji da se zaista radi o trgovini ljudima i da je potrebna dodatna istraživačka radnja.

5.5. Kako biste mogli utvrditi?

Možda bi se neke informacije mogle dobiti kroz inicijalni razgovor na licu mjesta, pod pretpostavkom da je dostupan prevoditelj. Ovi bi se razgovori, međutim, morali obaviti na obziran način i obuhvatiti samo osnovne informacije ili informacije koje su potrebne odmah, kako bi se spriječila ozbiljna šteta ili zaštitili njihovi životi. Inicijalni razgovori radi utvrđivanja statusa žrtve ne bave se možda tako osjetljivim temama kao što je seksualna eksplatacija, ali je i dalje potrebno povesti računa o ovome. U daljem toku istrage ove će osobe vjerovatno biti pitane o tome kako su došle da rade na farmi, itd., ali ova vrsta pitanja vjerovatno nije primjerena u inicijalnim fazama.

U prostorijama će se vjerovatno pronaći značajne dodatne informacije za dalje istraživanje, uključujući, npr. mobilne i fiksne telefone, telefonski imenik, novac, otisci prstiju onih koji su postavili plakate i obavijesti oko objekta, itd.

U slučaju radne eksplatacije veoma je važno da se zna na kojoj mehanizaciji ili opremi je svaka od osoba radila. To može pomoći da se zaključi da se radi o eksplataciji, korištenju neodgovarajuće opreme, itd. Količina otiska prstiju pronađena na mehanizaciji/opremi može pomoći da se prikaže koliko je dugo osoba radila na istoj. Isto se odnosi i na prostore za spavanje – prisustvo velikog broja otiska prstiju sugerira da je određena osoba tamo provela već neko vrijeme.

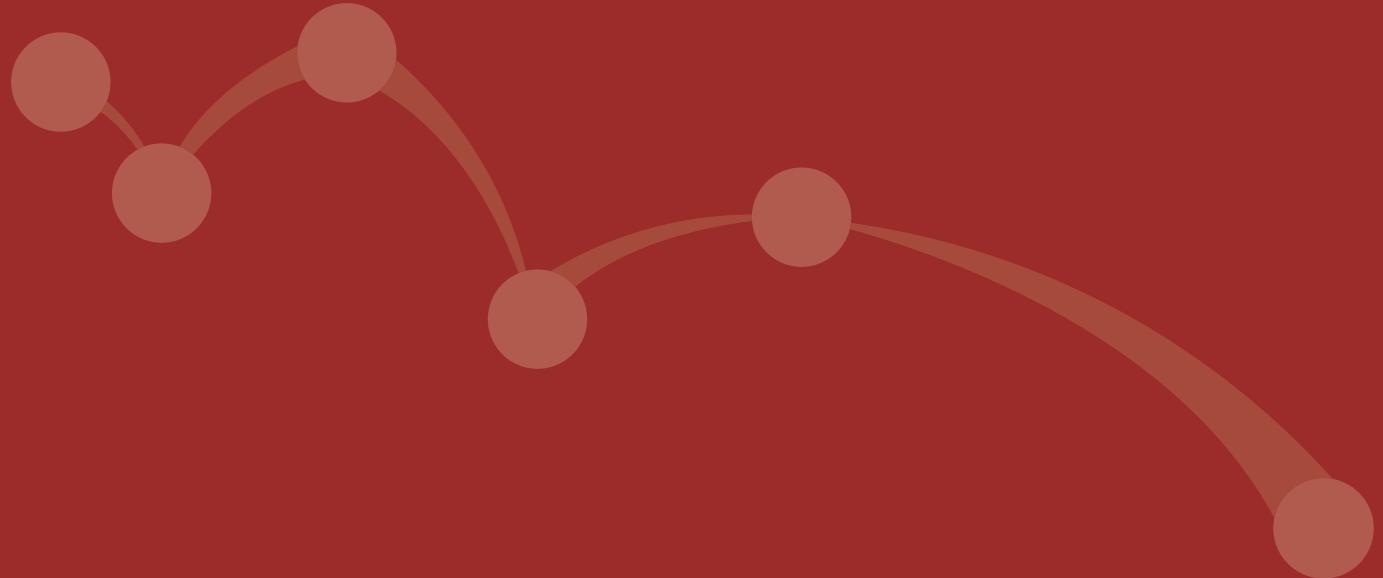
Ipak, nije vjerovatno da će takav materijal osigurati informacije koje odmah i direktno potvrđuju da li se u ovom slučaju odvija trgovina ljudima ili ne. Generalno, osnovna i primarna obaveza službenika, koji prvi izlaze na mjesto događaja, bit će sačuvati materijal koji predstavlja potencijalne dokaze. Druga će im obaveza biti da istražitelje informiraju o tome kakvi se potencijalni dokazi tu nalaze. U nekim situacijama (na veoma udaljenim lokacijama, kod nedostatka resursa), službenici, koji prvi dolaze na mjesto događaja, možda budu morali prikupiti i potencijalni dokazni materijal.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Praktične vježbe na konkretnim primjerima
Praktična vježba 6 - Nelegalna aktivnost - prosjačenje

6. Vježba na konkretnom primjeru 6 – Nelegalna aktivnost – prosjačenje

6.1. Narativ

Vlasnica radnji posjeduje mali kiosk u blizini prometne raskrsnice u velikom gradu. Primjećuje troje djece u dobi od 12 do 14 godina koja prose od vozača i putnika u vozilima koja se zaustavljaju na semaforima.

Prati šta se dešava i vidi kako djecu dovoze u starom automobilu. Vozač je u tridesetim godinama života. Svakog dana oko 12:00 sati on se vraća. Čini se da od djece uzima sav novac i daje im nešto za jelo. Ponovo se vraća oko 16:00 sati, uzima novac i daje im vode. Oko 20:00 sati vraća se i odvozi djecu s raskrsnice.

Vlasnica prodavnice poziva policiju, i vi ste policijski službenik koji izlazi na teren na osnovu poziva. Vidite situaciju kakvu je ona opisala – djece je četvero, dva dječaka i dvije djevojčice i oni prilaze vozilima na semaforima i prose. Djeca su mršava, ali ne izgleda da gladuju. Njihova je odjeća vrlo pristojna, ali prijava. Radni je dan i djeca idu u školu, a ta djeca su, sasvim je očito, školske dobi.

6.2. Koji se pokazatelji mogu uočiti?

Lista nije iscrpna

- Očito se ponašaju kao da ih neko drugi kontrolira (dovoze ih u autu, od njih se prikuplja novac, itd.).
- Djeca ne idu u školu (vani su i prose u vrijeme kada bi trebali biti u školi).
- Rade nešto što nije primjerno djeci.
- U zavisnom su položaju.

6.3. Šta biste još željeli saznati?

Lista nije iscrpna

- Ko su djeca?
- Koliko imaju godina?
- Ko je muškarac?
- U kakvom su odnosu s njim?
- Kakve su djeci upute date?
- Ko im je dao upute? Navedeni muškarac ili neko drugi?

- Na koji ih se način kontrolira? Prijetnje, zloupotreba autoriteta, prevara, prisila, itd.?
- Kakvo im je opće zdravstveno stanje?
- Jesu li fizički ozlijeđena?
- Da li im je psihičko zdravlje narušeno?
- Šta se dešava s novcem?

6.4. Da li je u pitanju trgovina ljudima?

Na prvi pogled vidljivi su značajni pokazatelji da se radi o trgovini ljudima. Muškarac, kako se čini, ima kontrolu nad njima i eksplorira djecu, tako što im uzima novac koji dobiju prosjačenjem. Imajte na umu da, prema međunarodnom, ali i većini nacionalnih prava, djeca ne mogu dati pristanak da budu eksplorirana. Međunarodno pravo definira dijete kao osobu mlađu od 18 godina (tačna dob se prema nacionalnom zakonodavstvu može razlikovati, ali je vjerovatno da se u ovom konkretnom slučaju radi o djeci i prema nacionalnom zakonodavstvu).

6.5. Kako biste to utvrdili?

Jasno je da morate pristupiti djeci, razgovarati s njima i promatranjem utvrditi da li imaju ozljeda, itd. Ovaj slučaj predstavlja dilemu koju nije lako razriješiti. Dakle, da li pustiti djecu da nastave prošiti dok se muškarac ne vrati te tako možda uhvatiti trgovca ljudima ili intervenirati, čime ćete možda uzbuniti trgovca ljudima i istragu učiniti znatno složenijom?

Trebate primjeniti tehniku procjene rizika. Odluka koju donesete zasnovat će se na više faktora. Način na koji djeca prose možda ih dovodi u ozbiljan rizik od ozljeda koje im mogu nanijeti vozila, što znači da trebate intervenirati kako biste ih zaštitili. Dob djece bi tu mogla biti faktor; veoma malo dijete moglo bi biti ugroženje, jer takva djeca nisu u potpunosti svjesna prometa ili su jednostavno premala da bi ih vozači vidjeli. Možda ste od vlasnice prodavnice dobili registracijski broj vozila u kojem ih muškarac dovozi i odvozi, a u tom slučaju možete biti prilično sigurni da mu možete ući u trag, vratio se on tražeći djecu ili ne. Možda odlučite da imate dovoljno dobar opis muškarca i vozila te djecu možete ukloniti s ulice i sačekati da se muškarac vrati po njih.

Razgovor s djecom uvijek predstavlja izazov, a u vašem zakonodavstvu možda postoje posebni zahtjevi u smislu kako se trebaju obaviti. Generalna smjernica bi bila da u fazi inicijalnog razgovora od djece tražite odgovor na tek minimalni broj pitanja. Dodatna se ispitivanja mogu provesti u kasnijoj fazi, a idealno bi bilo da ih obave stručno obučeni službenici.

Također biste trebali biti svjesni da možda jedno ili više djece imaju mobilne telefone i da su im možda date upute da, ukoliko nađu na probleme, poput dolaska policije, kontaktiraju navedenog muškarca.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Simulacijska vježba 1: Na putu

Simulacijska vježba 2: Služenje u domaćinstvu

Simulacijska vježba 3: Radna eksploracija

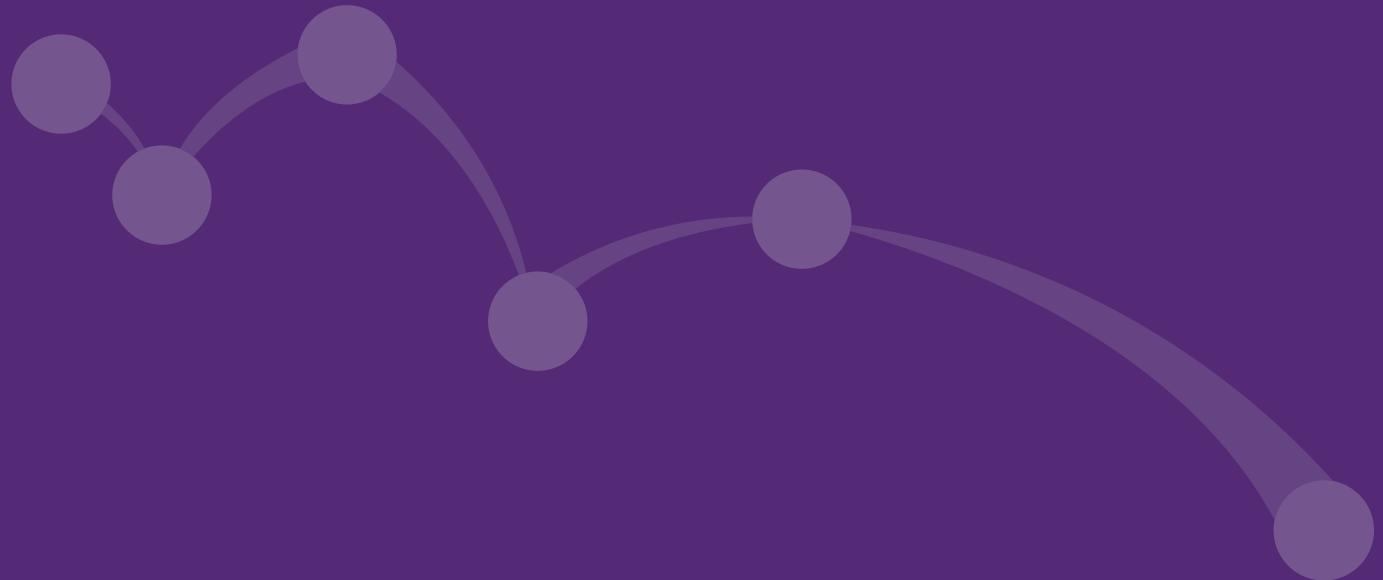

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Simulacijska vježba 1
Na putu

Sadržaj

---

1. Uvod	1
1.1. Ciljna grupa polaznika	1
1.2. Ciljevi učenja.....	1
1.3. Prethodno znanje	1
2. Scenarij	2
3. Metod izvođenja	3
3.1. Priprema za simulacijsku vježbu	3
3.2. Upute za osobe koje igraju uloge	4
3.3. Izvođenje simulacijske vježbe.....	5
3.4. Razgovor nakon simulacijske vježbe	5

1. Uvod

Cilj ove lekcije je da osigura osnovne primjere dobre prakse za primjenu, naročito u razgovoru radi utvrđivanja statusa žrtve. Nije namijenjena podučavanju o načinu obavljanja cjelovitog ispitivanje žrtava/žrtava svjedoka/osumnjičenih.

Simulacijska vježba zasniva se na Hipotetičkom slučaju 2 – Na putu

1.1. Ciljna grupa polaznika

Ova je lekcija namijenjena svima koji, u okviru svojih dužnosti, mogu naići na trgovinu ljudima, uključujući i:

- policijske službenike;
- pripadnike Granične policije;
- inspektore rada;
- socijalne radnike;
- zdravstvene i inspektore sigurnosti na radu;
- zaposlene u obrazovnim institucijama.

Lekcija obuhvata niz vježbi koje se bave konkretnim oblikom trgovine ljudima i konkretnim kontekstom u vezi s tim. Ove vježbe ne moraju biti od značaja za neke od navedenih dužnosti, ali program nudi i cijeli niz drugih vježbi vezanih za konkretne slučajeve koji se mogu prilagoditi kontekstu određenog opisa posla, uz korištenje osnovne strukture ovog Plana nastavnog sata.

1.2. Ciljevi učenja

Cilj ove simulacijske vježbe je učvrstiti stjecanje znanja kroz praktičnu demonstraciju te procijeniti da li je primijenjen ispravan pristup.

1.3. Prethodno znanje

Prepostavlja se da su polaznici već obradili „Lekciju 2 – Pokazatelji trgovine ljudima“.

Prije realiziranja ove simulacijske vježbe možda ćete prvo obraditi Lekciju 3 – Razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima.

2. Scenarij

Scenarij će biti distribuiran osobama koje igraju uloge u istom. U daljem tekstu dajemo dodatne upute.

Osoba A (žena na prednjem putničkom sjedištu) je trgovac ljudima. Stanovnica je zemlje u kojoj je vozilo zaustavljeno (Plava zemlja). Radi s posrednikom u zapošljavanju na dovođenju ljudi u Plavu zemlju, kako bi radili u građevinarstvu.

Oglašavanje se vrši putem interneta. U oglasima se navodi da se radi o dobro plaćenom poslu. Žrtve koje odgovore na oglas dovode se u Plavu zemlju, a tada prijetnjama, nasiljem i stavljanjem u dužničko ropsstvo bivaju prisiljene da rade za izuzetno nisku dnevnicu. Posao osobe A je da se sa žrtvama sastane odmah preko granice u Crvenoj zemlji i da ih ilegalno prevede preko granice. Vozi je njen prijatelj, osoba B. U proteklih je godinu dana obavila veći broj ovakvih putovanja.

Osoba B (vozač) također je stanovnik Plave zemlje. Prijatelj je osobe A i ovakva je putovanja obavio više puta.

Osobe C, D i E su žrtve trgovine ljudima. Sve su stanovnice Crvene zemlje. Prije nego što su upoznale osobu A nisu se međusobno poznavale.

Osobe C, D i E su se javile na oglas u kojem se traže osobe za rad u Plavoj zemlji. Oglas je objavljen na internetu. Oglasom su se tražili radnici na gradilištima. Određena korespondencija je obavljena putem e-maila i svima im je rečeno da odu u jedan grad u Crvenoj zemlji, na granici sa Plavom zemljom. Tamo su se, u malom hotelu, susreli s osobom A.

Osoba A im je svima uzela pasoše i rekla im da će ih te noći odvesti u Plavu zemlju. Uzela im je i svu gotovinu, govoreći kako će kod nje biti na sigurnom.

Krenuli su na put manjim cestama u unutrašnjosti zemlje sve dok ih oko četiri sata kasnije nije zaustavila policijska patrola.

3. Metod izvođenja

3.1. Priprema za simulacijsku vježbu

Polaznici bi morali poznavati sadržaj Vježbe na konkretnom primjeru 2 – Na putu.

Simulacijska vježba je najdjelotvornija nakon što polaznici obrade Lekciju 2 – Pokazatelji trgovine ljudima te niz popratnih zadataka obuhvaćenih modulom ove vježbe na konkretnom primjeru.

Zatražite od pet dobrovoljaca da igraju uloge iz scenarija.

Osobe koje će igrati ove uloge izvedite iz prostorije.

Ostatak grupe podijelite u parove ili timove od po tri učesnika (ovo može ovisiti o sastavu policijskih patrola na vašem lokalitetu).

Dijelove scenarija podijelite svakoj od grupe.

Uputite ih da pročitaju scenarij i planiraju radnje koje će poduzeti.

Otiđite do osoba koje igraju navedene uloge te im ili distribuirajte dijelove koji se odnose na njihove uloge i recite da ih pročitaju ili ih usmeno uputite u njihove uloge.

Dobrim se iskustvom pokazalo da osobe koje igraju uloge zamolite da ponove upute.

Ukoliko na raspolaganju imate automobil, osobe koje igraju uloge možete smjestiti u njega. Preporučuje se da vozilo sve vrijeme miruje. Prednost koju daje korištenje pravog vozila je ta što doprinosi realističnosti scenarija; nedostatak je što cijelu grupu polaznika morate premjestiti vani, ljudi možda budu imali problema da čuju i vide šta se događa (posebno ukoliko policijski službenici odluče osobama, koje igraju uloge iz scenarija, dopustiti da ostanu u automobilu dok s njima razgovaraju), a i vremenske prilike mogu biti loše.

Na više lokaliteta se djelotvornim pokazala sljedeća metoda – nekoliko stolica se postavi u raspored kao u automobilu – dvije naprijed i tri pozadi. Prednosti ovakve metode su da je jednostavna, da svi mogu čuti šta se dešava i da štedi vrijeme; nedostatak je što u početku može izgledati smiješno – ali iskustvo je pokazalo da to brzo prođe i da može doprinijeti nivou energije unutar grupe.

3.2. Upute za osobe koje igraju uloge

Osoba koja igra ulogu „A“

Trgovac ste ljudima. Stanovnik ste Plave zemlje. Radite za posrednika u zapošljavanju i dovodite ljudе u Plavu zemlju, kako bi radili u građevinarstvu. Oglašavanje se vrši putem interneta. U oglasima se navodi da se radi o dobro plaćenom poslu. Znate da se time ljudi, u stvari, varaju i da će prijetnjama, nasiljem i dužničkim ropstvom biti natjerani da rade za iznimno niske dnevnice.

Vaš se posao sastoji u tome da se sa žrtvama sastanete odmah iza granice u Crvenoj zemlji te da ih ilegalno, sporednim putevima, prevedete preko granice. Od žrtava ste uzeli sve pasoše i sav novac. Rekli ste da to radite da bi pasoši i novac bili na sigurnom, a u stvari ste to učinili kako biste ih vi i drugi trgovci ljudima držali pod kontrolom, pod prijetnjom da ćete ih prijaviti policiji za ilegalan ulazak u Plavu zemlju i kako biste novac zadržali za „troškove“ te kako biste bili sigurni da kod sebe nemaju nimalo novca koji bi im pomogao da odu.

B je vaš kućni prijatelj. Mnogo puta vas je vozio ovom rutom. Dobro ga plaćate, ali mu nikada niste rekli šta se tačno događa.

Osoba koja igra ulogu „B“

Vi ste vozač. Stanovnik ste Plave zemlje. Prijatelj ste osobe A koju znate već dugo godina. Vozite za nju. Redovno je vozite ovom rutom kako biste u Crvenoj zemlji pokupili ljudе i ilegalno ih prevezli preko granice u Plavu zemlju. Dobro ste plaćeni. Nikada, u stvari, niste ni pitali o čemu se radi, ali vjerujete da se radi o krijumčarenju ljudi.

Osobe koje igraju uloge „C, D, i E“

Iste informacije dajete osobama C, D i E.

U Crvenoj zemlji u kojoj živite nemate posao.

Ranije ste radili razne poslove na građevinama u Crvenoj zemlji. Građevinska industrija u Crvenoj zemlji, nažalost, stagnira i posla nema.

Na internetu ste vidjeli oglas za posao u građevinarstvu i javili ste se na njega. S vama su obavili telefonski intervju i primljeni ste.

Rečeno vam je da odete u jedan hotel u nekom gradu u Crvenoj zemlji na granici sa Plavom zemljom u određeni dan i vrijeme te da ponesete pasoš.

Kada ste otišli na ugovorenou mjesto, sastali ste se sa osobom A. Nikad ranije niste upoznali niti osobu A niti bilo koga od drugih osoba tamo.

Osoba A vas je uvela u vozilo koje je vozila osoba B. Rekla vam je da će, u slučaju da neko zaustavi automobil, govoriti samo ona.

Automobilom ste putovali lošim seoskim putevima sve dok vas, nekih četiri sata kasnije, nije zaustavila policija.

3.3. Izvođenje simulacijske vježbe

Ova simulacijska vježba ne bi trebala trajati duže od deset minuta, dokad bi već trebalo da je dostupan osnov za sticanja znanja te bi ista trebala biti na raspolaganju za diskusiju tokom razgovora nakon simulacijske vježbe.

Informacije za edukatore

Edukatori bi trebali tražiti sljedeće:

- Da li su „policijski službenici“ preuzeli kontrolu nad situacijom?
- Posebno, da li su razdvojili „putnike“ vozila?
- Da li su postavljali odgovarajuća pitanja, npr.:
  - Ko su ljudi s kojima putujete?
  - Zbog čega ste na putu?
  - Gdje putujete?
  - Odakle ste došli?
  - Kod koga su dokumenti?
  - Ukoliko nemate dokumenata, kod koga su?
  - Koje su vam razloge naveli za to što vam uzimaju dokumente?

3.4. Razgovor nakon simulacijske vježbe

Nakon što zaustavite simulaciju, porazgovarajte i pružite informacije sljedećim redom:

- „Policijski službenici“;
- „Putnici“ u vozilu;
- Promatrači.

Od „policijskih službenika“ biste trebali tražiti da opišu kakav im je bio plan, da komentiraju koliko djelotvorno su ga uspjeli realizirati te da identificiraju izazove s kojima su se suočili.

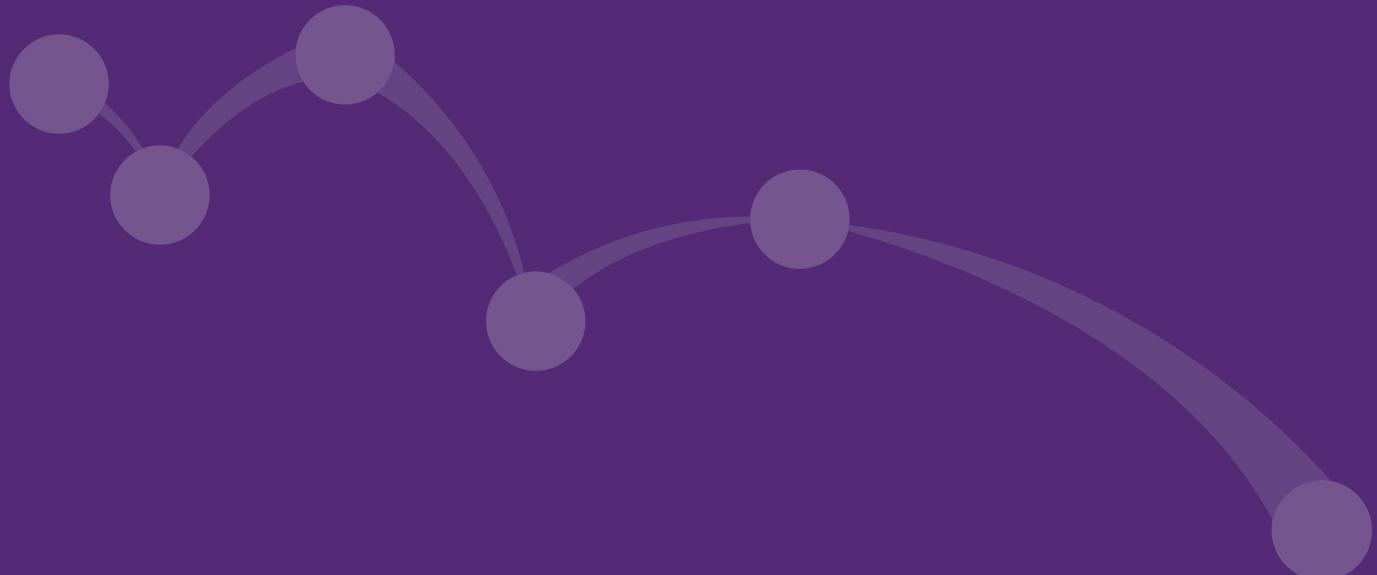
„Putnike“ bi trebalo pitati da li misle da „policijski službenici“ prema njima postupaju na odgovarajući način s obzirom na ulogu koju su preuzeli, dakle da li su preuzeli kontrolu nad nastojanjima „trgovca ljudima“ da intervenira kada oni razgovaraju s drugima.

Od promatrača bi trebalo zatražiti da prokomentiraju o tome da li se njihov vlastiti plan u bilo kojem smislu razlikovao od plana koji su opisali „policijski službenici“ te ako jeste, u čemu. Također bi od njih trebalo zatražiti da detaljno prezentiraju načine na koje misle da se mogu riješiti izazovi s kojima su se suočili „policijski službenici“.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Simulacijska vježba 2
Služenje u domaćinstvu

Sadržaj

1.	Uvod	1
1.1.	Ciljna grupa polaznika	1
1.2.	Ciljevi učenja.....	1
1.3.	Prethodno znanje	2
2.	Simulacijska vježba: angažiranje i objašnjavanje	3
2.1.	Metod izvođenja.....	3
2.2.	Informiranje osobe koja igra ulogu potencijalne žrtve	3
2.3.	Diskusija nakon simulacijske vježbe.....	4
3.	Simulacijska vježba: faza opisa.....	5
3.1.	Metod izvođenja.....	5
4.	Izmjene	6
4.1.	Vježba na konkretnom primjeru 4 - Bordel	6
4.2.	Vježba na konkretnom primjeru 5 - Farma	7

1. Uvod

Cilj ove lekcije je da osigura osnovne primjere dobre prakse za primjenu u razgovorima radi utvrđivanja statusa žrtve. Nije namijenjena predavanju o tome na koji se način provodi detaljno ispitivanje žrtava/žrtava svjedoka/osumnjičenih.

Koristi se prilagođena verzija standardnog PEACE modela razgovora.

Glavna simulacijska vježba zasniva se na hipotetičkom slučaju 3 – Služenje u domaćinstvu.

Daju se i konkretnе smjernice za primjenu vježbe na konkretnom slučaju 4 – Bordel i 5 – Farma, kao osnove za slične simulacijske vježbe.

1.1. Ciljna grupa polaznika

Ova je lekcija namijenjena svima koji u okviru svojih službenih dužnosti mogu naići na trgovinu ljudima, uključujući i:

- policijske službenike;
- pripadnike Granične policije;
- inspektore rada;
- socijalne radnike;
- zdravstvene radnike i inspektore sigurnosti na radu;
- obrazovne djelatnike.

Lekcija obuhvata niz vježbi koje se bave konkretnim oblikom trgovine ljudima i konkretnim kontekstom u vezi s tim. Ove vježbe ne moraju biti od značaja za neke od navedenih profesija, ali program nudi i cijeli niz drugih vježbi vezanih za konkretnе slučajeve. Vježbe se mogu prilagoditi konkretnoj ulozi, uz korištenje osnovne strukture ovoga Plana nastavnog sata.

1.2. Ciljevi učenja

- Opisati u kraćim crtama izazove na koje se nailazi u toku razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima;
- Navesti svrhu razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima;
- Prisjetiti se osnovnih elemenata PEACE modela razgovora;
- Opisati kako se PEACE model može primjeniti na razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima;
- Objasniti različite pristupe u obavljanju planiranih i neplaniranih razgovora radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima;
- Demonstrirati primjenu navedenih ciljeva kroz simulacijsku vježbu.

1.3. Prethodno znanje

Pretpostavlja se da su polaznici već savladali lekciju 2 – Pokazatelji trgovine ljudima.

Možda prije ove simulacijske vježbe budete htjeli obraditi lekciju 3 – razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima.

Pregled

Ova se simulacijska vježba zasniva na vježbi: „Radnik u domaćinstvu“.

2. Simulacijska vježba: angažiranje i objašnjavanje

2.1. Metod izvođenja

Pitajte učesnike da neko od njih dobrovoljno igra ulogu potencijalne žrtve trgovine ljudima u vježbi na konkretnom slučaju: Radnik u domaćinstvu.

Tu osobu zamolite da napusti učionicu.

Ostatak grupe podijelite u parove (ako je u toku realizacija Plana nastavnog sata 3: razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima, grupa je možda već podijeljena u parove).

Kažite polaznicima da trebaju primijeniti fazu „angažiranja i objašnjavanja“ u razgovoru s osobom iz vježbe „Radnik u domaćinstvu“. Nakon pet minuta odabrat ćete par koji će primijeniti fazu „angažiranja i objašnjavanja“ u razgovoru s „potencijalnom žrtvom“.

2.2. Informiranje osobe koja igra ulogu potencijalne žrtve

Informirajte osobu koja će igrati ulogu potencijalne žrtve na sljedeći način:

„Agencija za zapošljavanje vas je angažirala za rad u domaćinstvu. Obećali su vam da ćete imati dnevnicu od 10 eura, tri obroka dnevno, vlastitu sobu, da ćete raditi najviše 10 sati dnevno i imati najmanje jedan dan u sedmici sloboden. Pristali ste na ove uvjete.“

Odveli su vas u kuću i u njoj ste već tri mjeseca. Spavate u maloj ostavi u stražnjem dijelu kuhinje, za jelo dobivate samo ostatke hrane, radite najmanje 12 sati, a ponekad i do 16 sati dnevno. Mislite da vam plaćaju oko 10 eura sedmično.

Prije nekoliko dana požalili ste se vašem poslodavcu da vam je obećano više novca. Poslodavac (on/ona) se naljutio i počeo vikati. Rekao je da će, ukoliko pokušate otići, reći policiji da ste nešto ukrali. Rekli ste kako niste lopov. Vaš vas je poslodavac zgradio za ručne zgloboode, vrišteći i vičući na vas.“

U kuću dolazi policija. Ne razumijete zašto je policija tu.

Ovom vježbom se sagledava način na koji osobe, koje obavljaju razgovor, angažiraju ispitivanu osobu za razgovor i objašnjavaju. Odgovorite kada vam postave opća pitanja o tome kako ste proveli dan. Nemojte im odgovoriti ako vas direktno pitaju o tome da li se vama trguje ili ako vam postave pitanja zbog kojih se (u vašoj ulozi) osjećate neugodno.

Razmotrite mogućnost da osobi koja igra ulogu ponovite ključne informacije ili pak od njih tražite da ponove upute.

Pitajte osobu koja igra ovu ulogu da li ima pitanja.

Vratite se ostatku grupe.

Na većini lokacija trebalo bi biti moguće postaviti stol i stolice, grupi reći da je to kuhinja iz scenarija. Možda se čini kako će ovo smanjiti uvjerljivost, ali su na ovaj način uspješno provođene slične vježbe. Jednom kada vježba počne, sve učesnike će privući ono što rade ili promatraju.

Odaberite par za koji želite da obavi razgovor i zamolite ga da napusti prostoriju, ali da ne razgovara ni o čemu s „potencijalnom žrtvom“.

Preostalim parovima dodijelite zadatke promatranja. Ovi bi zadaci trebali biti u skladu sa informacijama iz dijela „angažiranje i objašnavanje“ u Planu nastavnog sata 3: razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima. Zadaci su utvrditi:

Da li su učesnici koji su obavili razgovor s potencijalnom žrtvom:

- slušali i uvažavali;
- prvo postavljali pitanja općeg karaktera;
- nastojali da ne ostave dojam da je cilj razgovora identifikacija žrtve trgovine ljudima;
- koristili otvoreni govor tijela;
- promatrali ispitivanu osobu, i
- da li su to činili na odgovarajući način?

Promatrači trebaju zabilježiti dokaze koji potvrđuju njihove zaključke.

Kad svi učesnici dobiju potrebne informacije, uvedite osobe koje igraju uloge u učioniku i započnite simulaciju.

S obzirom da je ovaj dio simulacijske vježbe ograničen na fazu angažiranja i objašnjavanja PEACE procesa, vjerovatno će biti prilično kratak.

U simulacijskim vježbama, koje se odnose samo na fazu angažiranja i objašnjavanja osoba koje obavljaju razgovor, najčešće odmah ili veoma brzo pređu na stadij opisivanja. Iako se razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima često odvija veoma brzo, zbog pritiska koji proizilazi iz okolnosti takva tvrdnja i ne стоји. Teško je odlučiti u kojem trenutku bi se vježba trebala zaustaviti, nakon što je razgovor već prešao u fazu opisivanja. Odluka je na vama – ukoliko vježbu zaustavite prerano, učesnici u simulaciji će možda smatrati kako ih se nedovoljno cijeni ili čak da su nešto napravili pogrešno; ukoliko proces zaustavite prekasno, time ćete možda poslati poruku da je u redu odmah preći na fazu opisivanja.

2.3. Diskusija nakon simulacijske vježbe

Nakon što zaustavite simulacijsku vježbu, povedite diskusiju sljedećim redoslijedom:

- Osobe koje obavljaju razgovor;
- Ispitivana osoba;
- Promatrači.

3. Simulacijska vježba: faza opisa

3.1. Metod izvođenja

Simulacija faze opisa realizira se na gotovo isti način kao i simulacija faze angažiranja i objašnjavanja.

Preporučuje se da ulogu ispitivane osobe igra isti učesnik. Dobro je podsjetiti ih na „njihovu“ priču.

Učesnike opet podijelite u parove. Ukratko im objasnite da u fazi opisa trebaju postavljati pitanja istoj ispitivanoj osobi. Nakon deset minuta odabrat ćete par koji će od potencijalne žrtve uzeti „opis“ događaja.

Preostalim timovima dodijelite promatračke zadatke. Ove bi zadatke trebalo uskladiti sa informacijama iz dijela „Opis“ iz Plana nastavnog sata – razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima. Zadaci se sastoje od sljedećeg:

Da li su osobe koje su obavile razgovor uradile sljedeće:

- Da li su postavljale otvorena pitanja?
- Da li su razrađivale odgovor?
- Da li su koristile zatvorena pitanja?
- Da li su obuhvatile odgovarajuće teme?
- Da li su polako uvodile direktna pitanja koja se odnose na trgovinu ljudima?
- Da li su pokazale da slušaju aktivno?
- Da li su predložile upotrebu „tajnog znaka“?

Promatrači trebaju zabilježiti dokaze koji potvrđuju njihove zaključke.

Nakon što zaustavite simulaciju, povedite diskusiju sljedećim redoslijedom:

- Osobe koje su vodile razgovor;
- Ispitavana osoba;
- Promatrači.

4. Izmjene

Možda budete htjeli izmijeniti ovu simulacijsku vježbu kako biste uzeli u obzir različite profesije učesnika, osobe koje bi učestvovali u vježbi te karakter trgovine ljudima u vašoj zemlji.

Relativno jednostavno možete iskoristiti ovu strukturu za osmišljavanje simulacijske vježbe koja bi odgovarala vašim potrebama.

Ako su učesnici različitih profesija, možete jednostavno izmijeniti uloge osoba koje obavljaju razgovor – to mogu biti socijalni radnici, inspektor rada itd., ovisno o tome ko su vaši učesnici. Mora se osigurati vjerodostojnost – osoba koja ima tu ulogu može se jednog dana uistinu naći u takvoj situaciji.

Uzmite u obzir da se opisani pristup ne ograničava samo na službeni razgovor. Moguće ga je primijeniti na bilo koju vrstu razgovora. Čak i kada neko nije ovlašten da obavlja razgovor, tu osobu ništa ne sprječava da nezvanično razgovara s bilo kim s kim želi. Sva obavještenja iz takvog razgovora, zajedno s informacijom o svim primjećenim pokazateljima, mogu se proslijediti službenicima koji su direktno uključeni u istrage krivičnih djela u vezi s trgovinom ljudima.

Naredni primjeri sadrže prijedloge kako bi se druge vježbe na konkretnim primjerima mogle iskoristiti da biste osmislili vlastite simulacijske vježbe.

4.1. Vježba na konkretnom primjeru 4 – Bordel

Razgovor s jednom od žena zatečenih u bordelu.

Faza angažiranja i objašnjavanja bi bila gotovo ista kao što je to već opisano.

Što se tiče faze opisa, u vježbi se nalaze informacije koje bi vam mogle pomoći da razradite „priču“ za osobu s kojom obavljate razgovor.

Možda budete htjeli ograničiti opis jednostavno na situaciju u prostoru. Ukoliko želite dodati i ranije stadije procesa trgovine ljudima, mogli biste osobi koja igra ulogu potencijalne žrtve reći da je vrbovana pričom da će dobiti posao za šankom, posao čistačice, itd. Po dolasku joj je rečeno da će raditi u bordelu. Možete dodati i konkretne detalje kako bi priča odražavala lokalne okolnosti.

Zbog, moguće, osjetljivog i osobnog karaktera sadržaja ove simulacijske vježbe, istoj morate pristupiti pažljivo. Osoba koja igra ulogu potencijalne žrtve treba biti istinski dobrovoljac; treba je na uviđavanju i iskren način informirati o ulozi i dopustiti da od iste odustane ukoliko to želi. Zbog vjerodostojnosti, ulogu bi trebala igrati ženska osoba; u mnogim grupama polaznika će biti tek jedna ili dvije žene. Na njih ne biste smjeli vršiti pritisak da sudjeluju u simulacijskoj vježbi.

Napomena: Sličan pristup primjenite i na žene koje su odabrane za ulogu službenika koji obavljaju razgovor.

4.2. Vježba na konkretnom primjeru 5 – Farma

Razgovor s jednim od radnika zatečenih u pomoćnim zgradama.

Faza angažiranja i objašnjavanja je vrlo slična gore opisanom.

Što se tiče faze opisa, vježba sadrži značajnu količinu informacija na osnovu kojih je moguće razraditi pitanja.

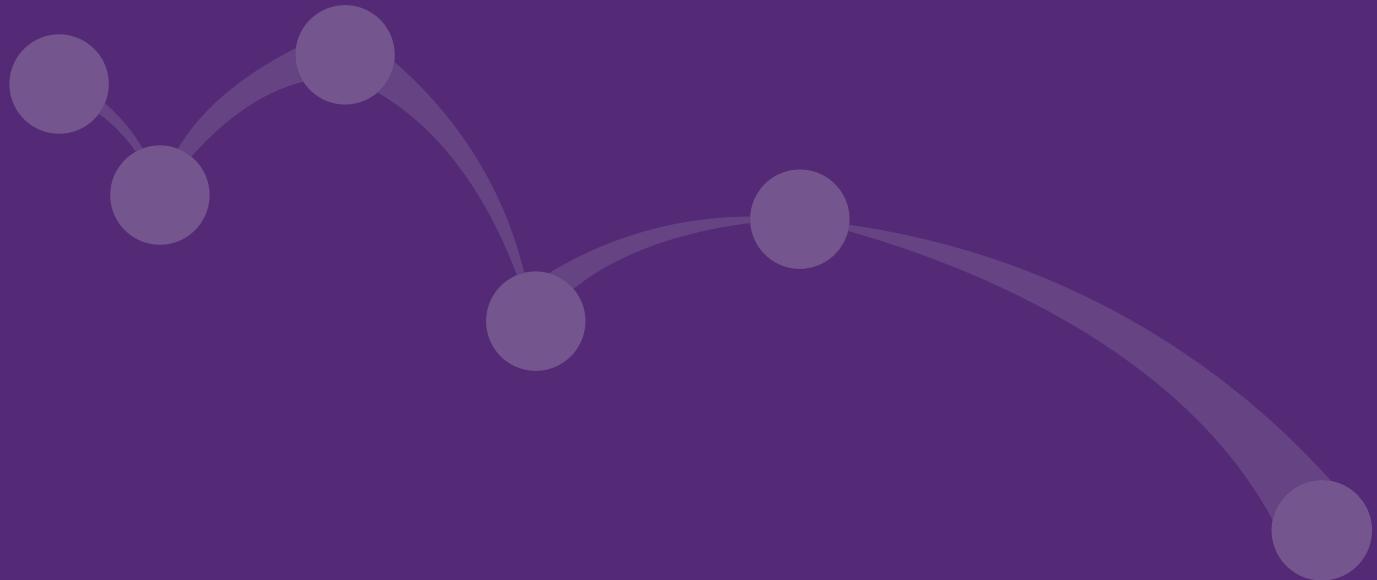
Ukoliko želite dodati i ranije stadije procesa trgovine ljudima, osobi koja igra tu ulogu možete reći da je vrbovana sličnom pričom poput one iz vježbe „Radnik u domaćinstvu“, uz obećanja o smještaju, hrani, minimalnoj dnevničici i sl.

Trgovina ljudima – Kako voditi istragu?

Materijal za obuku službenika za provođenje zakona

Simulacijska vježba 3
Radna eksplotacija

Sadržaj

1.	Uvod	1
1.1.	Ciljna grupa polaznika	1
1.2.	Ciljevi učenja.....	1
1.3.	Prethodno znanje	1
2.	Pregled	2
3.	Planiranje i priprema	3
3.1.	Metod izvođenja.....	3
4.	Angažiranje i objašnjavanje	5
4.1.	Metod izvođenja.....	5
4.2.	Informiranje „Paula Smitha“.....	5
4.3.	Razgovor nakon simulacijske vježbe	6
5.	Opis	7
5.1.	Metod izvođenja.....	7
5.2.	Diskusija nakon simulacijske vježbe.....	7
6.	Zatvaranje	8
6.1.	Metod izvođenja.....	8
7.	Evaluacija	9
7.1.	Metod izvođenja.....	9
8.	Izmjene	10

1. Uvod

Simulacijska vježba se fokusira na primjenu PEACE modela u razgovoru s osumnjičenim. Zasniva se na hipotetičkom slučaju 2 – radna eksploracija.

Razgovor s osumnjičenim je odabran kako bi se pokazalo da se PEACE model može koristiti za sve vrste razgovora. Simulacijska vježba 2 – Služenje u domaćinstvu bavi se pitanjima koja se odnose na razgovor sa žrtvama – svjedocima. Iako se simulacijska vježba 2 odnosi na razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve, na brojna ista pitanja se nailazi i tokom ispitivanja u svrhu prikupljanja dokaza.

Moguće je da će postojati određeni otpor u pogledu primjene PEACE modela u razgovoru sa osumnjičenim. Koncepti poput „fokusiranog pronalaska“, „iznošenja svega što je poznato“ i „prijenosa kontrole“ mogu se činiti kontraintuitivnim i u suprotnosti s tradicionalnim pristupima ispitivanju. Jednako su pak primjenjivi, jer osumnjičenima daju maksimalnu mogućnost da predstave svoju stranu slučaja. Ukoliko osumnjičeni ili osumnjičena ne ispriča sve ili laže o određenim aspektima svoje umiješanosti, ova im se pitanja mogu postaviti kroz naknadne razgovore ili druge pravosudne postupke. Ukoliko pak odaberu da odgovore, a ukoliko je razgovor proveden na planiran, metodičan i uljudan način, ne mogu tvrditi da su bili maltretirani, da im je neko prijetio ili ih namjerno zbuljivao.

1.1. Ciljna grupa polaznika

Ova je lekcija namijenjena svima koji u okviru svojih dužnosti obavljaju razgovore i ispitivanja u svrhu prikupljanja obavještenja i dokaza u krivičnim djelima povezanim s trgovinom ljudima, uključujući i:

- policijske službenike;
- tužitelje;
- sudije.

1.2. Ciljevi učenja

- Ukratko predstaviti izazove na koje se nailazi tokom razgovora sa svjedocima i osumnjičenim u predmetima trgovine ljudima.
- Navesti svrhu razgovora sa svjedocima/osumnjičenim u predmetima trgovine ljudima.
- Prisjetiti se osnovnih elemenata PEACE modela razgovora.
- Opisati kako se PEACE model može primijeniti na razgovor sa svjedokom/osumnjičenim u predmetima trgovine ljudima.
- Demonstrirati primjenu navedenih ciljeva kroz simulacijsku vježbu.

1.3. Prethodno znanje

Prije realizacije ove simulacijske vježbe, neophodno je obraditi Plan nastavnog sata 6 – Razgovor radi pribavljanja obavještenja. Poželjno bi bilo i da je, pored toga, realiziran i Plan nastavnog sata 3 – Razgovor radi utvrđivanja statusa žrtve trgovine ljudima.

2. Pregled

Simulacijska vježba zasniva se na hipotetičkom slučaju 1 – Radna eksploracija.

Hipotetički slučaj je dosta složen. Kao podrška u njegovoj obradi koriste se različiti resursi, a spominje se i u planovima za druge nastavne sate.

Planovi nastavnih sati u kojima se spominje hipotetički slučaj 1 su:

- Plan nastavnog sata 7 – Posebne istražne radnje;
- Plan nastavnog sata 9 – Uviđaj na mjestu događaja.

Medijski resursi uz hipotetički slučaj 1 su:

- Medijski resurs 1 – Scenarij sa farmom pilića;
- Medijski resurs 2 – Vježba koja se odnosi na praćenje/nadzor;
- Medijski resurs 3 – Vježba koja se odnosi na mjesto događaja.

Ovo objašnjavamo u ovom dijelu teksta s obzirom da, kao edukator, imate više mogućnosti izbora načina na koji ćete realizirati ovu simulacijsku vježbu.

U logičnom slijedu događaja, razgovor bi uslijedio nakon što je provedena radnja nadzora i nakon što je izvršen uviđaj na mjestu događaja. Tako možete odlučiti da realizirate sve gore navedene planove, uz pomoć popratnih medijskih resursa i dodatnih informacija iz hipotetičkog slučaja prije nego što realizirate Plan nastavnog sata 6 – Razgovor radi pribavljanja dokaza, a potom i ovu simulacijsku vježbu. Prednosti takvog pristupa su da će polaznici već poznavati veliki dio ‘priče’ o kojoj se radi u ovoj simulacijskoj vježbi te da će ovakav slijed lekcija i vježbi kroz hipotetičke slučajeve imati prirodan tok – odvijati se onako kako bi se događaji odvijali u stvarnosti. Glavni nedostatak ovakvog procesa je što zahtijeva puno vremena.

Možete pak odlučiti da ovu aktivnost realizirate kao popratnu vježbu u toku realizacije Plana nastavnog sata 6 – Razgovor radi pribavljanja dokaza. Ukoliko se odlučite za ovu opciju, polaznicima trebati osigurati značajnu kolичinu informacija o hipotetičkom slučaju 1. Po svom izboru, možda budete htjeli koristiti i popratne medijske resurse koji se odnose na ovaj hipotetički slučaj. Smjernice za njihovu upotrebu date su u poglavljima koji govore o metodi izvođenja u daljem tekstu.

Kako budete stjecali sve više iskustva u realizaciji ovih aktivnosti, možda budete htjeli da realizirate kurseve u kojima se realizacija programa na veoma konkretnom nivou prilagođava poslovima i potrebama polaznika. U tom ćete slučaju morati donijeti odluku o tome šta ćete od svih opisanih planova nastavnih sati i resursa u realizaciji koristiti, a šta nećete.

3. Planiranje i priprema

3.1. Metod izvođenja

Na koji će se način strukturirati izvođenje ove aktivnosti ovisi o tome koje su lekcije prethodno obrađene.

Polaznici bi trebali biti upoznati s narativom iz hipotetičkog slučaja 1 sve do petog dijela – razgovora s upraviteljem farme, Paulom Smithom.

Ukoliko su polaznici obradili i lekciju 7 – Posebne istražne radnje i lekciju 9 – Uviđaj na mjestu događaja, trebali biste pogledati hipotetički slučaj 1 i potražiti sve dodatne informacije, koje polaznici možda ne znaju, te cijeloj grupi dati takve informacije.

Ukoliko realizirate Plan nastavnog sata 6 – Razgovor radi prikupljanja obavještenja kao samostalnu lekciju, grupi trebate dati skraćenu verziju hipotetičkog slučaja 1. Pritom, preporučujemo da posebnu pažnju obratite na dio 4.3. – razgovor sa žrtvama.

Kao podršku u realizaciji sažete verzije hipotetičkog slučaja 1 možete koristiti medijski resurs 1 – Farma pilića.

Nakon što prezentirate informacije, grupu podijelite u timove koji će obaviti razgovore, od njih zahtijevajte da planiraju i da se pripreme za razgovor sa upraviteljem farme Paulom Smithom.

Broj učesnika u svakom od timova ovisit će o nadležnostima i zadacima službenika u ispitivanju radi pribavljanja dokaza. Razgovore bi, generalno, trebale obaviti najmanje dvije osobe, iako ih može biti i znatno više. Tako npr. u nekim pravosudnim sistemima razgovor obavljaju dva policijska službenika. U drugim može postojati cijeli niz službenika iz raznih institucija, poput policije, tužitelja, odbrane te osobe zadužene za evidentiranje sadržaja razgovora.

Za provođenje ove vježbe dajte 15 minuta, a potom sa svim učesnicima razgovarajte o rezultatima.

Informacije u nastavku nisu iscrpne, ali će biti od pomoći u razgovoru o rezultatima vježbe.

Da li su grupe pokazale sljedeće:

- Uzimajući u obzir „dosadašnji tok priče“, to jeste, informacije dostupne u ovoj fazi. Primjeri trebaju demonstrirati da li su osobe koje su obavile razgovor pokazale:
  - Da poznaju prostor farme?
  - Da poznaju detalje iz opisa žrtava svjedoka?
  - Da su upoznati s dolaskom inspekcije rada?

- Identificirale šta su željeli saznati, tj. ciljeve razgovora. Primjeri odgovarajućih ciljeva obuhvataju:
  - identificiranje uloge Paula Smitha na farmi;
  - utvrđivanje da li poznaje ljudе koji rade na farmi;
  - utvrđivanje šta zna o uvjetima rada na farmi;
  - utvrđivanje šta zna o procesu zapošljavanja radnika.
- Razmotrile gdje bi se razgovor obavljao.
  - Navedeno će vjerovatno ovisiti o propisima.
- Ko će razgovor obaviti?
  - Ovo će opet eventualno ovisiti o propisima;
  - Možda ovo bude prilika i da se još jednom podsjeti na vještine potrebne za uspješno obavljanje razgovora.
- Na koji će se način voditi zabilješke?
  - Ovo je još jedna oblast koja će vjerovatno ovisiti o zakonskim propisima;
  - U slučaju da postoji diskreciono pravo ili mogućnost izbora, ovo je dobra prilika da se porazgovara o različitim metodama.

4. Angažiranje i objašnjavanje

4.1. Metod izvođenja

Zatražite od jednog dobrovoljca da igra ulogu Paula Smitha, upravitelja farme iz hipotetičkog slučaja 1.

Tu osobu zamolite da napusti učionicu.

Informirajte timove – timovi bi trebali planirati da provedu fazu angažiranja i objašnjavanja s osobom iz vježbe 1 – radnik u domaćinstvu. Nakon pet minuta odaberite tim koji će u razgovoru s osumnjičenim provesti fazu angažiranja i objašnjavanja.

Dok timovi rade na zadacima, napustite učionicu i na način koji je opisan u daljem tekstu osobi, koja igra ulogu upravitelja farme, pružite potrebne informacije.

4.2. Informiranje za ulogu – „Paul Smith“

Paul Smith je svjestan toga da su ljudi na ovoj farmi žrtve trgovine ljudima. Zna da su radnici iz Plave zemlje prevareni. To mu je sugerirao njegov poslovni partner iz Plave zemlje, koji mu je rekao da može dobiti gotovo potpuno besplatnu radnu snagu kako bi dodatno smanjio troškove. Paul Smith je, međutim, odlučio da će u slučaju da ga budu ispitivali organi vlasti, ispričati sljedeće:

- Ljude, koji se nalaze na farmi, zaposlio je njegov poslovni partner u Plavoj zemlji.
- S njima je od dolaska na farmu imao malo doticaja.
- O njima se brine nadzornik farme John Brown.
- Johnu Brownu isplaćuje gotovinu kako bi on radnicima isplatio plaće.
- Ovi ljudi na farmi žive jer je John Brown rekao da su tražili da tu žive kako bi uštedjeli.
- Ne zna ništa o obavijestima okačenim u objektu.
- Ne zna ništa o bejzbol palici.
- Vidio je ljudi koji rade u objektu na farmi.
- Vidio je uvjete života u tom objektu.
- Tvrdi da je to njihov izbor i da ljudi iz Plave zemlje svakako i žive tako.
- On je odgovoran za vođenje poslovnih knjiga.
- On je odgovoran za nabavku hrane, ali je Johnu Brownu jednostavno davao gotovinu da bi on kupovao hranu.

Upitajte osobu koja igra ovu ulogu da li ima ikakvih pitanja.

Razmotrite i mogućnost da osobu, koja igra ovu ulogu, zamolite da ukratko prepriča ono što joj je rečeno.

Vratite se ostalim učesnicima.

Namjestite dio učionice onako kako bi scena izgledala u stvarnosti – kao npr. policijsku sobu za ispitivanje, s odgovarajućim brojem stolica, stolom, itd.

Odaberite tim koji će obaviti razgovor te tim zamolite da napusti prostoriju, ali da ni o čemu ne razgovara s osobom koja igra ulogu Paula Smitha.

Preostalim timovima dodijelite po jedan od promatračkih zadataka koje navodimo u daljem tekstu. Ove bi zadatke trebalo uskladiti s informacijama iz dijela „Angažiranje i objašnjavanje“ iz Plana nastavnog sata 6 – Razgovor radi pribavljanja obavještenja. Zadaci se sastoje od sljedećeg:

Da li su osobe koje su obavile razgovor:

- objasnile svrhu razgovora?
- koristile „otvoreni“ govor tijela?
- zabilježili odgovore?
- pojasnili šta je to „fokusirani pronalazak“?
- pojasnili šta je to „iznošenje svih poznatih činjenica“?
- pojasnili šta je to „prijenos kontrole“?

Promatrači trebaju zabilježiti dokaze koji potvrđuju njihove zaključke.

Kad svi učesnici dobiju potrebne informacije, uvedite osobe, koje igraju uloge, u učionicu i započnite simulaciju.

S obzirom da je ova simulacijska vježba ograničena na fazu PEACE procesa „angažiranje i objašnjavanje“, vjerovatno će biti prilično kratka.

U simulacijskim vježbama, koje se odnose samo na fazu angažiranja i objašnjavanja, osobe koje obavljaju razgovor obično odmah ili veoma brzo pređu na stadij „opisivanja“. Teško je odlučiti kada zaustaviti simulaciju kada pređe u fazu „opisivanja“. Odluka je na vama – ukoliko vježbu zaustavite prerano, učesnici u simulaciji će možda smatrati kako ih se nedovoljno cijeni ili čak da su nešto napravili pogrešno; ukoliko proces zaustavite prekasno, to može poslati poruku da je u redu odmah preći na fazu opisivanja.

4.3. Razgovor nakon simulacijske vježbe

Nakon što zaustavite simulaciju, razgovarajte sljedećim redoslijedom:

- osobe koje obavljaju razgovor;
- ispitanici;
- promatrači.

---

5. Opis

5.1. Metod izvođenja

Simulacija faze opisivanja realizira se na gotovo isti način kao i simulacija faze angažiranja i objašnjavanja.

Preporučuje se da ulogu ispitivane osobe igra isti učesnik. Dobro bi bilo podsjetiti ga na „njegovu“ priču.

Grupu opet podijelite u timove. Ukratko ih informirajte da bi u fazi opisivanja trebali postavljati pitanja istoj osobi. Nakon deset minuta odaberite tim koji će od „osumnjičenog“ pribaviti „opis“.

Preostalim timovima dodijelite promatračke zadatke. Ove bi zadatke trebalo uskladiti sa informacijama iz dijela „Opis“, iz Plana nastavnog sata 6 – Razgovor radi pribavljanja obavještenja. Zadaci se sastoje od sljedećeg:

Da li su osobe koje su obavile razgovor uradile sljedeće:

- Da li su postavile odgovarajuće ciljeve?
- Da li su postavljale odgovarajuća pitanja da bi ostvarile te ciljeve?
- Da li su prikazale primjenu „fokusiranog pronalaženja“?
- Da li su prikazale primjenu „opisa svega što je poznato“?
- Da li su prikazale primjenu „prijenos kontrole“?
- Da li su postavljale pitanja otvorenog tipa?
- Da li su razradile odgovore?
- Da li su koristile pitanja zatvorenog tipa?

Promatrači trebaju zabilježiti dokaze koji potvrđuju njihove zaključke.

5.2. Diskusija nakon simulacijske vježbe

Nakon što zaustavite simulaciju, porazgovarajte i pružite informacije sljedećim redoslijedom:

- osobe koje su obavile razgovor;
- ispitivane osobe;
- promatrači.

6. Zatvaranje

6.1. Metod izvođenja

Šta ćete u ovom trenutku uraditi u velikoj će mjeri zavisi od vremena koje budete imali na raspolaganju. Za provođenje simulacijske vježbe će vjerovatno biti potrebno više vremena i ona može biti zahtjevna i za vas i za učesnike. Kao posljedica toga, možda u ovoj fazi budete htjeli primijeniti određene brže opcije.

Možete od timova zatražiti da planiraju završetak i potom (pri čemu bi ulogu 'osumnjičenog' igrala ista osoba) od tima zatražiti da završe razgovor, a ostalim timovima dodijeliti promatračke zadatke kao u prethodnim dijelovima. Ova će opcija zahtijevati najviše vremena.

Umjesto toga, možete od tima koji je provodio simulaciju faze opisa tražiti da završi razgovor i nakon toga možete sa svima diskutirati o fazi zatvaranja.

Najbrža opcija bi bila da cijelu grupu na zajedničkoj sesiji upitate kako bi se razgovor trebao završiti, da zabilježite njihove odgovore na način koji vi odaberete i da onda sa svima analizirate njihove odgovore. Ovakav je pristup uspješno primjenjivan u više slučajeva.

Ukratko, ključni aspekti zatvaranja razgovora su:

Za sve razgovore:

- Rekapitulirati ključne dijelove razgovora, kako biste provjerili da razumijete ono što je rečeno.
- Ispitaniku treba zahvaliti, ali ga ne i pohvaliti za izdvojeno vrijeme (kako će se to tačno uraditi ovisi o vrsti razgovora – da li je razgovor obavljen sa žrtvom/svjedokom, svjedokom, osumnjičenim. U određenim razgovorima sa osumnjičenim možda bude primjeren zadržati kontakt, ali ukoliko nije odgovorio na pitanja, to vjerovatno ne bi bilo primjeren).
- Kazati osobi s kojom je obavljen razgovor šta slijedi nakon razgovora;
- Pitati osobu s kojom je obavljen razgovor da li ona ima pitanja; na pitanja treba odgovoriti prema okolnostima.
- Nikada se ne smiju davati obećanja koja se ne mogu ispuniti.

U razgovorima sa žrtvama svjedocima:

- U slučaju kada se radi o žrtvama, trebalo bi im dati mogućnost da daju „ličnu izjavu žrtve“ koja pokazuje efekat krivičnog djela na žrtvu.
- Žrtvama je potrebno pružiti informacije o službama pomoći i podrške koje su na raspolaganju; u većini slučajeva trgovine ljudima, istražitelji i ostali već bi vjerovatno organizirali odgovarajuću podršku u skladu s ranije zaključenim protokolima o saradnji i/ili nacionalnim mehanizmima upućivanja.

7. Evaluacija

7.1. Metod izvođenja

Pristup koji se preporučuje za izvođenje ove faze simulacijske vježbe je da od učesnika u zajedničkom dijelu sesije zatražite da ocijene sadržaj razgovora, da zabilježite njihove odgovore metodom po vlastitom izboru, da o odgovorima prodiskujete sa svim učesnicima, a potom od učesnika zatražite da ukratko predlože plan daljih razgovora i istražnih radnji.

Preporučuje se da se kroz ovaj proces ispita sljedeće:

- Da li je razgovor otkrio bilo koja pitanja koja bi zahtjevala procjenu rizika?
- Ukoliko jeste, koja su to pitanja?
- Kako grupa inicijalno procjenjuje rizik po ovim pitanjima (možda ćete se pozvati na matricu za procjenu rizika iz Plana nastavnog sata 4 – Procjena rizika)?
- Koji su ciljevi postignuti?
- Koji ciljevi nisu postignuti?
- Koje su nam dodatne informacije poznate?
- Koje je radnje na osnovu ovih informacija potrebno poduzeti?
- Da li je u ovom stadiju potrebno obaviti dodatni razgovor s Paulom Smithom?
- Ukoliko jeste, koji su ciljevi novog razgovora?
- Kako bi novi razgovor trebalo strukturirati – da se opet omogući slobodno prisjećanje, da se razgovor usmjeri na konkretnе stvari, itd?

8. Izmjene

Simulacijska vježba se, ukoliko to želite, može izmijeniti na više načina.

Jednostavna izmjena može se sastojati u tome da se promijeni osumnjičeni – da umjesto upravitelja farme Paula Smitha to bude nadzornik John Brown – koristeći sadržaj hipotetičkog slučaja 1 – radna eksploatacija.

Još jedna jednostavna izmjena mogla bi se napraviti tako da se izmijeni spol upravitelja farme kako bi neka od polaznica mogla preuzeti tu ulogu.

Nešto složenija izmjena bi podrazumijevala promjenu razgovora u razgovor sa žrtvom svjedokom iz istog hipotetičkog slučaja. Informacije sadržane u Planu nastavnog sata 6 – Razgovor radi pribavljanja obaveštenja, u hipotetičkom slučaju i opisu ove simulacijske vježbe trebale bi biti dovoljne za takve izmjene. Od koristi bi vam mogle biti i napomene iz simulacijske vježbe 2 – Služenje u domaćinstvu, koje vam mogu pomoći da planirate simulacijske vježbe razgovora sa žrtvom/svjedokom, diskusiju, itd.

Konačno (posebno kada ste već iskusni), napomene i smjernice koje se nalaze u svim relevantnim planovima nastavnih sati, hipotetičkim slučajevima i simulacijskim vježbama pružaju vam dovoljno informacija koje će vam pomoći da prilagodite vlastiti nastavni materijal kontekstu u kojem rade vaši polaznici.

Medijski resursi

Svi medijski sadržaji su dostupni u elektonskom formatu i nalaze se na DVD-u priloženom uz ovaj materijal.

Medijski resurs 1: Farma pilića

Da biste pokrenuli ovu datoteku potrebno je instalirati QuickTime Player na vaš kompjuter. Na DVD-u se nalaze instrukcije kako to da uradite kao i kako da upravljate sadržajem.

Medijski resurs 2: Trgovina ljudima u svrhu radne eksploatacije – Prikazi vanjskog okruženja.

Dostupno u pdf.

Medijski resurs 3: Uviđaj (mjesto događaja) – Vježba vezana za radnu ekspolataciju.

Dostupno u pdf.

PowerPoint Prezentacije

Materijal sadrži šest PP prezentacija. Dostupne su jedino u elektronskoj verziji. Možete ih koristiti kako se predlaže u planovima nastavnih sati.

Na DVD/u koji je u prilogu ovog materijala nalaze se slijedeće prezentacije:

- PowerPoint 1: Definicije trgovine ljudima i nelegalnih migracija
- PowerPoint 2: Identifikacija trgovine ljudima
- PowerPoint 3: Razgovori/ispitivanja
- PowerPoint 4: Procjena rizika
- PowerPoint 5: Potrebe žrtava
- PowerPoint 6: Uviđaj na mjestu događaja

Notes
